NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF REPUBLIC OF ARMENIA
INSTITUTE OF LANGUAGE AFTER H. ACHARYAN

DIRECTORY
OF INSTITUTE OF LANGUAGE AFTER H. ACHARYAN

2024

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ИНСТИТУТ ЯЗЫКА ИМЕНИ Р. АЧАРЯНА**

ВЕДОМОСТИ
ИНСТИТУТА ЯЗЫКА ИМЕНИ Р. АЧАРЯНА

2024

Yerevan 2025
Ереван 2025

ՀՀ ԳԱԱ Հ.ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՀՀ ԳԱԱ Հ.ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐՔ

2024

ԵՐԵՎԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2025

ՀՏԴ 030:81
ԳՄԴ 92+81
Հ 247

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ Հ.Աճառյանի անվան
լեզվի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ:

Կազմողներ՝ Վ. Կատվալյան, Գ. Մխիթարյան, Ն. Հովհաննիսյան

Պատասխանատու խմբագիր՝ Ն. Հովհաննիսյան

Հ 247 ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի տեղեկագիրք 2024.– Եր.: ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ հրատարակչություն, 2025.- 240 էջ:

Տեղեկագիրքը ընդհանուր գծերով ներկայացնում է 2024 թ. ՀՀ ԳԱԱ Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գիտական աշխատանքները, աշխատակիցների հրապարակումների հիմնական բովանդակությունը և ձեռք բերված արդյունքները՝ ըստ հաստատության հիմնարար գիտական հետազոտությունների ուղղությունների:

Գիրքը տեղեկատվական բնույթ ունի, նախատեսված է մասնագետների, լեզվաբանությամբ հետաքրքրվողների, գիտական լայն հանրության համար:

ՀՏԴ 030:81
ԳՄԴ 92+81

ISBN 978-9939-970-11-0
© ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտ, 2025

Երկու խոսք

Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը ՀՀ ԳԱԱ կազմում հայերենագիտության ոլորտի գիտահետազոտական հաստատություն է, որը նաև կազմակերպում է հետբուհական կրթություն: Հայոց լեզվի ուսումնասիրությունը ընթանում է գիտական չորս ուղղություններով՝ ա) արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ, բ) հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր, գ) հայ բարբառների ուսումնասիրություն, դ) ընդհանուր ու համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր: Ըստ այդմ՝ ինստիտուտի գործունեության հիմնական նպատակներն են հայոց լեզվի շարունակական և համակողմանի ուսումնասիրությունը, ընդհանուր, համեմատական և կիրառական լեզվաբանական հետազոտություններ ծավալելը, լեզվաքաղաքական ու լեզվամշակութային, գրական լեզվի կանոնարկման խնդիրներ արծարծելը և դրանց լուծմանը նպաստելը, ինչպես նաև գիտական կադրեր պատրաստելը:

Իր գոյության ութ տասնամյակների ընթացքում լեզվի ինստիտուտը գիտական արժեքավոր բազում հետազոտություններով համալրել է հայերենագիտությունը, կիրառել լեզվաբանական հետազոտության նորագույն մեթոդներ, էական դերակատարում ունեցել հայերենագիտության և ընդհանրապես լեզվաբանության գիտակարգերի ուսումնասիրության մեջ, եղել հայերենագետներին և հայերենագիտական կենտրոնները համախմբող, լեզվի ուսումնասիրության խնդիրները համակարգող հաստատություն: Ինստիտուտը ձգտում է նպաստել հասարակության լեզվամշակույթի մակարդակը բարձրացնելուն, լեզվի վերաբերյալ ճիշտ պատկերացումներ ձևավորելուն, մայրենին պահպանելուն և տարածելուն, լեզվաքաղաքական խնդիրներ լուծելուն:

Հայոց լեզվի ուսումնասիրությունը Հայաստանի Հանրապետությունում գիտության գերակա ուղղություն է, իսկ ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտը երկրում հայերենի հե-

տազոտությամբ զբաղվող հիմնական հաստատությունն է: Այսօր էլ ինստիտուտի գիտական արդյունքները կարևոր ներդրում են հայերենագիտության մեջ, դրանք նաև կարևոր նյութ և աղբյուր են օտար հայագետների, հնդեվրոպաբանների համար:

Լեզվի ինստիտուտը գիտական հանրությանը, կրթական ոլորտի աշխատողներին և սովորողներին, առհասարակ հաստատության գիտահետազոտական արդյունքներով հետաքրքրվողներին իր հրապարակած գիտական աշխատանքների վերաբերյալ ամբողջական տեղեկություններ տրամադրելու նպատակով շարունակում է «Տեղեկագրքի» ամենամյա հրապարակումը: Շարքի հինգերորդ հատորը ընդհանուր տեղեկություններ է պարունակում 2024 թվականին ինստիտուտի ձեռք բերած կարևորագույն, բազային և թեմատիկ ֆինանսավորմամբ ստացված, ինչպես նաև կիրառական աշխատանքների արդյունքների վերաբերյալ: Տրվում է 2024 թ. հրապարակումների ցանկը: Ըստ գիտահետազոտական աշխատանքների վերոհիշյալ չորս ուղղությունների՝ ներկայացվում են տարվա ընթացքում հրապարակված գրքերի և հոդվածների համառոտ ամփոփագրերը՝ նախ հայերեն, ապա անգլերեն և ռուսերեն: Հոդվածների օտարալեզու համառոտ ամփոփագրերը նույնությամբ արտատպվում են համապատասխան գիտական հանդեսներից:

«Տեղեկագրքի» հատորների բովանդակային և մատենագիտական տեղեկությունները կարևոր աղբյուր կծառայեն ինստիտուտի աշխատանքներին անդրադարձողների համար:

Կազմողներ

ՄԱՍ I

ՀՀ ԳԱԱ Հ. ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ 2024 Թ. ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ա. ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

2024թ. ընթացքում լեզվի ինստիտուտում կարևորվել է գիտական այնպիսի խնդիրների արծարծումը, որոնք այս կամ այն կերպ առնչվում են աշխարհում և հատկապես մեր տարածաշրջանում առկա իրավիճակին և երկրի առջև ծառացած մարտահրավերներին: «Հայ բարբառների ուսումնասիրություն» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ բ.գ.դ. Վ. Կատվալյան) հետազոտվել է 16-17-րդ դարերի իտալացի հայագետ Ֆրանցիսկո Ռիվոլայի «Բառագիրք հայոց. Dictionarium armeno - latinum» (1621) աշխատության մեջ առկա՝ ազգային ինքնությանն առնչվող բառաշերտը, որը բարբառային ծավալուն բառապաշարի հետ միասին կազմում է հայերեն առաջին տպագիր բառարանի, նաև առաջին բարբառային բառարանի գիտական առավել հետաքրքրական առանձնահատկությունը: Բառարանում առկա է ինչպես Հայաստանին, հայ ժողովրդին, հայերենին, այնպես էլ այլ երկրների, ժողովուրդների, լեզուների վերաբերող ընդարձակ բառաշերտ, որի դասդասումը և վերլուծությունը, բարբառային տարբերակների քննությունը թույլ է տվել պատկերացում կազմելու ուշ միջնադարի հայության մի հատվածի աշխարհաճանաչողության վերաբերյալ՝ միաժամանակ լրացնելով ժամանակի աշխարհաքաղաքական իրավիճակի՝ այս կամ այն չափով օբյեկտիվ պատկերը, մի շարք երկրների ու ժողովուրդների անցյալի վերաբերյալ արժանահավատ հիշատակումների պատմությունը: Պարզվել է, որ բառարանում տեղեկություններ կան հայերի հարևան երեք ժողովուրդների՝ պարսիկների, թուրքերի և վրացիների վերաբերյալ, բացի այդ՝ հիշատակ-

վում են տարածաշրջանի գրեթե բոլոր ժողովուրդները՝ որպես կանոն ազգի, երկրի և լեզվի անվանումներով, երբեմն՝ այլ տեղեկություններով: Բառարանում Աղրբեջան անվանումը նշվում է իբրև գավառի անուն, հասկանալի է՝ խոսքը Իրանի նահանգներից մեկի մասին է, մանավանդ որ այդ անվանմանն առնչվող ազգ կամ լեզու չի հիշատակվում: Կան նաև անդրադարձներ եվրոպական, ասիական ու աֆրիկյան երկրներին ու ժողովուրդներին: Ռիվոլայի բառարանում առկա լեզվական փաստերն ու տեղեկությունները արտացոլում են մեր տարածաշրջանի երկրների և ժողովուրդների իրական փոխհարաբերությունները 16-17-րդ դարերում և հանդես են գալիս իբրև հիմնավոր գիտական հակափաստարկ պատմական իրողությունների ներկայիս աղավաղումների:

«Հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ բ.գ.թ. Գ.Մխիթարյան) դիտարկվել են հայերեն Աստվածաշնչում թեք հոլովաձևերով ենթակայի կիրառության առանձնահատկությունները: Անցողական բայի հետ սեռական, տրական հոլովներով ենթակայի գործածությունը վկայում է, որ հին հայերենին խորթ չեն եղել էրգատիվ բնույթի կառույցները: Ներկայում ընդհանրապես հաստատված է, որ աշխարհի լեզուների մոտ մեկ քառորդը ունի էրգատիվ կառույցներ, դրանց թվում կան նաև մի շարք հնդեվրոպական լեզուներ (խեթերեն, լուվերեն, իրանական շատ լեզուներ, հինդի և այլն): Ավելին, մեր տարածաշրջանի բազմաթիվ լեզուներ (դրանց թվում և ուրարտերենը), անկախ ծագումից, ունեցել են էրգատիվ բնույթ: Իսկ էրգատիվ կառուցվածքից դեպի նոմինատիվ և հակառակ տիպի անցումները արտառոց երևույթներ չեն, այլ՝ ճիշտ հակառակը: Հետազոտությունը փաստում է, որ հին հայերենում նման կառույցները գործառական լայն կիրառություն են ունեցել: Այդ են վկայում ինչպես թարգմանական, այնպես էլ ինքնուրույն գրականության ընձեռած նյութերը, նման կառույցները շատ տարածված են նաև արդի բարբառային հայերենում: Այս ամենը գալիս է ի չիք դարձնելու հայերենի և ուրարտերենի առնվազն սերտ կապերը ժխտողների

այն պնդումը, որ ուրարտերենի էրգատիվ բնույթը բացառում է հայերենի հետ նրա ծագումնաբանական առնչությունների հնարավորությունը: Նյութերը, անշուշտ, հազարամյակների խորքերը ձգվող համադրությունների հնարավորություն են ընձեռում՝ բացահայտելով հնագույն լեզուներին բնորոշ առանձնահատկություններն ու ընդհանրությունները, մշակույթների փոխազդեցությունները, որը կարևոր է հատկապես համաշխարհայնացման արդի փուլում, երբ հաճախ կեղծվում են թե՛ պատմությունը, թե՛ մշակութային արժեքները:

Բ. ԲԱԶԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՄԲ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

«Հայ բարբառների ուսումնասիրություն» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ բ.գ.դ. Վ. Կատվալյան) դիտարկվել են հայերենի խառը կազմության բարբառային միավորների առանձնահատկություններ, քննության են առնվել բարբառային միավորների քարտեզագրման խնդիրներ, ձևավորվել է Հայաստանի Հանրապետությունում բարբառային միավորների ու հատկանիշների տարածման ընդհանուր պատկերը, ինչպես նաև՝ Արցախի Հանրապետության բարբառային միավորների ընդհանուր բնութագիրը: Ներկայացվել են Ղարաբաղի բարբառի արդի վիճակը և պահպանման հեռանկարները: Հետազոտվել են արաբական, պարսկական փոխառությունները Սյունիք-Արցախի տարածքի բարբառային միավորներում, դրանք դիտարկվել են պատմական, իմաստաբանական հայեցակետերով, քննվել են մի շարք բարբառային հնաբանություններ: Շարունակվել է «բուսանուններ» իմաստային խմբի հետազոտությունը: Անդրադարձ է կատարվել Համշենի բարբառի հնչյունական համակարգին, դիտարկվել են առավել էական հատկանիշներ: Առաջին անգամ շարահյուսական մեկ տասնյակից ավելի զուգաբանություններ դիտարկվել են հայերենի բոլոր բարբառախմբերում: Դիտարկվել է Վայոց ձորի և հարակից տարածքների միջնադարյան վիմագիր արձանագրությունների, որոնա-

նկարների մակագրությունների և ձեռագրերի հիշատակարանների լեզուն, վեր են հանվել տարածքի տեղաբնիկ բարբառի՝ Ճահուկ-Վայքի միջբարբառի ձևաբանական, հնչյունական և բառապաշարային բազմաթիվ հատկանիշներ: Անդրադարձ է կատարվել էպոսի պատումների լեզվին, դիտարկվել է բարբառային մի շարք իրողությունների արտահայտությունը դրանցում: Կատարվել է արևմտահայ խմբակցության բարբառային միավորներից մեկի՝ Ալաշկերտի բարբառի հնչյունաքերականական համակարգերի քննությունը: Համեմատվել են 19-րդ դարում Պարսկաստանի Մարաղայի շրջանից Նախիջևանի Գողթն գավառի մի շարք գյուղերում վերաբնակված բնակիչների խոսվածքի և Մարաղայի բարբառի բարբառային հատկանիշները: Աշխատանքներ են ծավալվել Մշո և Սասունի բարբառների հնչյունական համակարգերի զուգադրահամեմատական քննության ուղղությամբ: Դիտարկվել են գրաբարյան քերականական և հնչյունական ձևեր հայերենի բարբառներում: Հետազոտությունների արդյունքները ամփոփվել են երեք մենագրություններում և երկու տասնյակից ավելի հոդվածներում:

«Հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ բ.գ.թ. Գ.Մխիթարյան) վեր են հանվել ու մեկնաբանվել լեզվի զարգացման տարբեր փուլերում հայերենի բառային կազմի և քերականական կառուցվածքի մի շարք փոփոխություններ և դրանց կատարման օրինաչափություններ: Կատարվել է XIV դարի երկերում գործածված օտար ծագման բառերի դասակարգում և ուսումնասիրություն: Դիտարկվել է լատիներենի քերականության ազդեցությունը Ոսկան Երևանցու քերականության մեկնությունների վրա: Ուսումնասիրվել են «Հանդէս բանաստեղծաց» խորագրով ձեռագիր բառարանների տեսակները և կազմությունը: Կատարվել է միջնադարյան բժշկարանների մասնագիտական բառապաշարի քննություն: Հետազոտությունների արդյունքներն ամփոփվել են երեք ժողովածուներում և երկու տասնյակից ավելի հոդվածներում:

«Ընդհանուր ու համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ բ.գ.դ. Վ. Համբարձումյան) ուսումնասիրություններ են կատարվել ընդհանուր ու կիրառական և համեմատական ու տիպաբանական լեզվաբանության ոլորտներում: Հետազոտական աշխատանքներ են ծավալվել թվային լեզվաբանության ուղղությամբ: Շարունակվել է հայերենի և տարածաշրջանի մի շարք լեզուների համեմատական և տիպաբանական ուսումնասիրությունը: Կատարվել է հայերենի և թոխարական լեզուների համեմատություն: Քննվել է ապառնիության իմաստի քերականական արտահայտությունը գրաբարում և միջին հայերենում: Հետազոտվել են հայերենի արաբական՝ թուրքերենով միջնորդավորված փոխառությունները: Ուսումնասիրվել են հայ-գերմանական բառային զուգաբանությունները: Կիրառական լեզվաբանության բնագավառում կատարվել է կիրառական և համակարգչային լեզվաբանական խնդիրների քննություն: Շարունակվել են հետազոտությունները հայերենի փորձառական հնչյունաբանության բնագավառում: Ուսումնասիրվել են ուժգնության և տևողության փոփոխությունները խոսքի տարբեր ոճերում: Աշխատանքներ են տարվել երկլեզվության, նյարդալեզվաբանության խնդիրների հետազոտության ուղղությամբ: Ամփոփվել և հանրայնացվել է երկլեզվության և լեզվական միավորների ընկալման վերաբերյալ Բեռլինի բժշկական բարձրագույն դպրոցի հետ համատեղ գիտափորձը: Հետազոտությունների արդյունքները արտացոլվել են մոտ երկու տասնյակ հոդվածներում:

«Արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ բ.գ.թ. Թ. Ասոյան) ուսումնասիրություններ են կատարվել հայերենի ոլորտային տերմինաբանության ուղղությամբ, քննվել են արդի հայերենի շարահյուսական առանձին կառույցներ: Ուսումնասիրվել են հայ լեզվաբանների անդրադարձները հայերենի բառակազմության տեսական խնդիրներին: Քննվել է Մխիթարյանների բառարանագրական և մանկավարժական գործունեությունը: Հետազոտվել են հատկական փոխառությունները, հայերենի բժըշ-

կազիտական տերմինները, բառապաշարի շերտերի ոճական կիրառությունները: Կատարվում է չբառարանագրված բառերի հավաքման աշխատանք, պատրաստվել են «Նոր բառեր»-ի արևելահայերեն և արևմտահայերեն հերթական պրակները: Ուսումնասիրվել են օտարաբանությունների խնդիրները արդի արևմտահայերենում: Շարունակվում են մշակվել արևմտահայերենի կանոնարկման և հատուկ անունների տառադարձման սկզբունքները: Աշխատանքներ են տարվել ՀՀ ուսումնական հաստատություններում (5-9-րդ դասարաններում) ներգաղթյալների ուսուցման խնդիրները ուսումնասիրելու ուղղությամբ: Աշխատանքներ են տարվում նաև լեզուների պահպանման միջազգային փորձի ուսումնասիրության ուղղությամբ: Հետազոտությունների արդյունքները ամփոփվել են երկու տասնյակ գիտական հոդվածներում:

Գ. ԹԵՄԱՏԻԿ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՄԱՄԲ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

«Շիրակի մարզի բարբառային համապատկեր» թեմատիկ ծրագրով (ղեկ.՝ բ.գ.դ. Վ.Կատվալյան) կատարվել են գիտարշավներ Շիրակի մարզ, հավաքվել է ուսումնասիրության համար անհրաժեշտ նյութ: Աշխատանքների ավարտին որոշվել են մարզում գործածվող բարբառների ընդգրկման սահմանները, ընդհանուր գծերով նկարագրվել են այդ միավորները և խմբավորվել մարզում դրանց դրսևորումները: Կազմվել է մարզի խոսվածքներում տարածում ունեցող բարբառային առավել կարևոր հատկանիշների ցանկը, բազմահատկանիշ հետազոտության աղյուսակներով ներկայացվում է դրանց տարածման պատկերը հետազոտված բոլոր խոսվածքներում, կատարվել են համապատասխան վերլուծություններ: Կազմվել է խոսվածքների հետազոտության ընթացքում արձանագրված, ինչպես նաև գրառված նմուշներում գործածված բարբառային բառերի բառացանկ: Հետազոտության արդյունքների հիման վրա կատարվել է մարզի լեզվավիճակի ընդհանուր նկա-

բազրություն և բնութագրում: Խմբագրման փուլում է «Հայաստանի Հանրապետության բարբառային համապատկեր, գիրք 3, Շիրակի մարզ» հատորը: Շուրջ 30 մամուլ ընդգրկող այս գրքում նկարագրվում են Կարնո բարբառը և նրա դրսևորումները Շիրակի մարզում, Մշո բարբառի շիրակյան խոսվածքները, տրվում է խառը տիպի խոսվածքների ընդհանուր բնութագիրը: Առանձին-առանձին ներկայացվում են Շիրակի մարզի 90-ից ավելի բնակավայրերի բարբառային բնութագրերը: Մարզի խոսվածքներին բնորոշ հատկանիշների ցանկին հաջորդում են դրանց ընդգրկումը ցույց տվող աղյուսակները: Գրքում ընդգրկված են Շիրակի խոսվածքների բազմաբնույթ և բավականին առատ նմուշներ, որոնց հաջորդում է բարբառային բառերի բացատրական բառացանկը:

Դ. ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐ

Հրապարակվել է «Հայերենի ածանցների բառարան»-ը (Մ. Սարգսյան, Ճ. Ասիլբեկյան, Ս. Բաղրամյան, Ն. Խաչիբաբյան), որը կարող է օգտակար լինել ընդհանուր և հայ լեզվաբանությամբ հետաքրքրվողների, ինչպես նաև բանասիրական ֆակուլտետների ուսանողների համար:

«Արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ բ.գ.թ. Թ. Ասոյան) հրապարակման են պատրաստվել «Նոր բառեր»-ի մեկական պրակներ՝ արդի գրական արևելահայերենի և արևմտահայերենի գործառական տարբերակներից քաղված նյութի ընդգրկումով:

«Ընդհանուր ու համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր» թեմայի շրջանակում (ղեկ.՝ բ.գ.դ. Վ. Համբարձումյան) ամփոփվել և հանրայնացվել է երկլեզվության և լեզվական միավորների ընկալման վերաբերյալ Բեռլինի բժշկական բարձրագույն դպրոցի հետ համատեղ գիտափորձը: Գիտափորձի նպատակն էր պարզել երկլեզու անհատների լեզվամտածողությունը հնչյունային և բառային մակարդակներում, ինչպես նաև լեզվի

ընկալման ենթագիտակցական ազդակները և արձագանքը լեզվական միավորներին: Գիտափորձն իրականացնելու համար մշակվել է հայերենի, անգլերենի և գերմաներենի հնչյունային և բառային համակցված շտեմարան, որը դրվել է լեզվական հմտությունը թեստավորող հանրահայտ *LexTale* թեստի նոր տարբերակի կազմության հիմքում: Թեստում առաջին անգամ ներառվել է նաև հայերենը՝ որպես լեզվաիմացության եզր (գիտափորձի անդրադարձին կարելի է ծանոթանալ հետևյալ հղումով՝ https://www.youtube.com/watch?v=v3va2P61nCs):

Հրապարակվել է «Դիտարկումներ մայրենիի շուրջ: Հոդվածների ժողովածու» գիրքը, որում զետեղված են հայոց լեզվի որոշ հարցերի և խնդիրների, տարածված սխալների և երկձևությունների շուրջ դիտարկումներ: Գիրքը կարող է օգտակար լինել ինչպես հայոց լեզվի մասնագետների, ուսանողների, ուսուցիչների, այնպես էլ մայրենիի հիմնահարցերը կարևորող ընթերցողների համար:

Հրապարակվել է «ՀՀ ԳԱԱ ԼԻ Տեղեկագիրք 2023» գիրքը, որը ներկայացնում է 2023 թ. ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի աշխատակիցների հրապարակած գիտական աշխատանքների մատենագիտական ցանկերը և հրապարակումների համառոտ բովանդակությունը (հայերեն, անգլերեն, ռուսերեն):

Ե. ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ՑԱՆԿ
ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ, ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ, ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

1. Արցախի ժողովրդագիտություն.Ղարաբաղի բարբառը (Աշխատասիրությամբ և ընդհանուր խմբագրությամբ Ա. Յու. Սարգսյանի), հ. 14 (14), Ե., «Արմավ» հրատ., 2024, 684 էջ:
2. Արցախի ժողովրդագիտություն.Ղարաբաղի բարբառը (Աշխատասիրությամբ և ընդհանուր խմբագրությամբ Ա. Յու. Սարգսյանի), հ. հ. 15(15), Ե., «Արմավ» հրատ., 2024, 684 էջ:
3. «Լեզու և լեզվաբանություն», 1(30), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 105 էջ:

4. «Լեզու և լեզվաբանություն», 2(31), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 100 էջ:
5. Հովհաննիսյան Լ.Շ., Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի հնաբանությունները, Ե., «Արմավ» հրատ., 2024, 70 էջ:
6. «Աճառյանական ընթերցումներ», 1 (21), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 150 էջ:
7. ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտի Տեղեկագիրք 2023, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 247 էջ:
8. Սարգսյան Մ.Ա., Ասիլբեկյան Շ.Հ., Բաղրամյան Ս.Ե., Խաչիբաբյան Ն.Պ., Հայերենի ածանցների բառարան, Ե., «Արմավ» հրատ., 2024, 104 էջ:
9. Վարդանյան Ա.Վ., Դիտարկումներ մայրենիի շուրջ: Հոդվածների ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 76 էջ:
10. Grigoryan S.M., Grigor Tatevatsi (medical, grammatical and legal questions). Sayings. 1346-1409. Generis, Publishing, 2024, 47 p.

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ ԵՎ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ

1. «Արեւմտահայերենը 21-րդ դարում. մարտահրավերներ և հնարավորություններ» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., ԼԻ հրատ, 2024, 128 էջ:
https://language.sci.am/sites/default/files/arewmtahayeren-zhoghovatsow.pdf
2. «Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ. Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութեր», Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 103 էջ:
https://language.sci.am/sites/default/files/barhagitowtyan_ardi_khndirner.pdf
3. «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 145 էջ:
https://language.sci.am/sites/default/files/barbarhagitowtyan_hetazotowtyownner._b.pdf

4. «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 183 էջ:
https://language.sci.am/sites/default/files/hlp__gitazhoghovi_nyowter_07.12.pdf
5. Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ, միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 182 էջ:
https://language.sci.am/sites/default/files/hayots_lezvi_owsowmnasirowtyan_ew_owsowtsman_ardi_khndirner_mijazgayin_gitazhoghovi_nyowter.pdf

ԳՐԱԽՈՍՎՈՂ ԱՄՍԱԳՐԵՐՈՒՄ ՈՒ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎՆԵՐԻ ԳՐԱԽՈՍՎՈՂ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐՈՒՄ ՏՊԱԳՐՎԱԾ ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Առաքելյան Կ., Պատկերավորման լեզվական միջոցների երգիծաստեղծ դերը Նշան Պեշիկթաշլյանի ծաղրանկարներում, Բանբեր հայագիտության, Ե., 2024, № 1, էջ 163-181:
2. Առաքելյան Կ., Երգիծանքի լեզվաոճական միջոցները Նշան Պեշիկթաշլյանի չափածոյում, Վէմ, համահայկական հանդես, Ե., 2024,թ. 2, էջ 137-155:
3. Առաքելյան Կ.Լ., Երգիծական հեքիաթը և նրա լեզվաոճական առանձնահատկությունները Նշան Պեշիկթաշլյանի մշակումներում, «Հեքիաթի բանագիտական քննություն, ժանրային խաչաձևումներ և փոխակերպումներ» միջազգային գիտաժողով՝ նվիրված Արտաշես Նազինյանի ծննդյան 100-ամյակին, Ե., 2024, էջ 102-106:
4. Առաքելյան Կ., Երգիծանքի լեզվոճական միջոցները Առանձարի «Վշտի ծիծաղ» ժողովածուում, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», թիվ 3, Ե., 2024, էջ 168-177:
5. Առաքելյան Կ., Պարույր Սևակի լեզվական արվեստն ուսումնասիրողն ու բացահայտողը. Արտաշես Պապոյան, Պարույր Սե-

վակ-100 հոբելյանական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Ե., 2024, էջ 246-259:
6. Ասոյան Թ.Ա., Մխիթարյանների բառարանագրական գործունեության շուրջ, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 17, Ե., 2024, էջ 337-342:
7. Ասոյան Թ., Մխիթարյանների մանկավարժական գործունեության շուրջ, Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ, Միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2024, էջ 29-35:
8. Ավետյան Ս. Ռ., Արևելահայերենի բայի եղանակների աբեղյանական մեկնաբանությունը՝ դիտարկված արդի լեզվաբանության տեսանկյունից, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Բանասիրություն», N 3 (45), Ե., 2024, էջ 34-44:
9. Բարսեղյան Ա.Գ., Շարահյուսական կապակցության եղանակների (խնդրառության) դրսևորումները արդի գեղարվեստական արձակում, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2 (671), Ե., 2024, էջ 272-279:
11. Բարսեղյան Ա.Գ., Կապակցության ներտեքստային միջոցները արդի գեղարվեստական (արձակ) խոսքում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 17, Ե., 2024, էջ 427-436:
12. Գևորգյան Գ.Գ., Նկատառումներ արդի արևելահայերենի բայի ձևակազմական տարբերակների ուսուցման շուրջ, «Հայաստանի Հանրապետության լեզվական քաղաքականությունը և լեզուների դասավանդման արդի հիմնահարցերը» հանրապետական գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2024, էջ 51-56:
13. Դալալյան Տ.Ս., Վերժինե Սվազլյան. անխոնջ բանահավաքբանագետը (ծննդյան 90-ամյակի առթիվ), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1 (670), Ե., 2024, էջ 400-405:
14. Դալալյան Տ.Ս., Կայծակնահար մահացածի շուրջ կատարվող պարը օսական ավանդույթում. сорраy - հայ. ցոփ, «Պարի ծիսական և բանահյուսական ենթատեքստը» հանրապետական գիտաժողով՝ նվիրված Գ. Գինոսյանի հիշատակին, Ե., 2024, էջ 24-27:

15. Դալալյան Տ.Ս., Արեւմտահայերէնի կանոնարկման եւ զարգացման հարցերը «Յառաջ»-ի էջերուն մէջ. շարք մը դիտարկումներ, "Études arméniennes contemporaines", N 15, Paris, 2024, p. 191-200:
16. Դալալյան Տ.Ս., Առասպելաբանական վիշապը և ոռոգման համակարգերի առաջացումը // The Culture of Water Use in Armenia from Ancient Times to Our Days, Yerevan, AICA-Armenia, 2024, p. 116-123.
17. Խպլիկեան Զ.Գ., Քիլէրճեան Պ., Առցանց հարթակներու դերը արեւմտահայերէնի գոյատեւման գործին մէջ, Հայագիտության և լեզվաբանության հարցեր: Միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., Լինգվա, 2024, էջ 151-163:
18. Կատվալյան Վ.Լ., Բարբառային հայերենը Հայաստանի Հանրապետությունում, Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիա, Զեկույցներ, 1 (124), Ե., 2024, էջ 67-86:
19. Համբարձումյան Վ., Ք. Պատկանյանը և հայերենի հնդեվրոպական բնույթի և հայ բարբառների տեսության հարցերը, «Վէմ» համահայկական հանդես, N 3 (87), 2024, էջ 109-137:
20. Սանթոյան Ա.Մ., **Հովհաննիսյան Ն.Գ.,** Զուգաբայական հարադրությունների կառուցվածքային առանձնահատկությունները, «Վէմ» համահայկական հանդէս, N 2 (86), Ե., 2024, էջ 156-176:
21. Յովհաննիսեան Ն.Գ., «Հանդէս բանաստեղծաց» խորագրով ձեռագիր բառարաններում վկայուող բառիմաստների մասին (ԺԲ.-ԺԷ. դարեր), «Հանդէս ամսօրեայ», թիւ 1-12, Վիեննա, 2024, էջ 93-114:
22. Ղամոյան Լ.Ա., Հայերենի ստուգաբանական բառարաններում արձանագրված «հագուստ» իմաստային դաշտին վերաբերող անհայտ ծագման բառերի դիտարկում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 17, Ե., 2024, էջ 380-390:
23. Ղամոյան Լ.Ա., «Անձնական զարդարանք» իմաստային (թեմատիկ) խումբը հայերենում, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2 (226), Ե., 2024, էջ 122-134:

24. Ղամոյան Լ.Ա., «Անձնական զարդարանք» իմաստային (թեմատիկ) խմբի քննություն հայերենի բարբառներում, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. բանասիրություն», N 2 (44), Ե., 2024, էջ 70-79:
25. Մարգարյան Լ., Արցախի տեղանվանական համակարգի շրջանաբաժանման փորձ, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3 (227), Ե., 2024, էջ 117-130:
26. Մեսրոպյան Հ.Հ., Գրաբարի հնչյունական եւ բառապաշարային որոշ իրողություններ հայերենի բարբառներում, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. բանասիրություն», N 2 (44), Ե., 2024, էջ 61-69:
27. Մեսրոպյան Հ. Հ., Կոմիտաս վարդապետի և Մանուկ Աբեղյանի գրառած խաղիկներում գործածված բուսանունների իմաստային-գործառական առանձնահատկությունները, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. բանասիրություն», N 3 (45), Ե., 2024, էջ 54-66:
28. Մեսրոպեան Հ.Հ., Պօղոսյան Ա.Կ., Հայոց դիւցազնավէպի լեզուի և գրառման առանձնայատկութիւնների մասին, «Հանդէս ամսօրեայ», թիւ 1-12, Վիեննա, 2024, էջ 115-132:
29. Մեսրոպյան Հ.Հ., Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի բարբառային հրատարակությունները, Մայր աթոռ Սուրբ Էջիածնի «Վաչե և Թամար Մանուկյան» մատենադարանի հիմնադրման 10-ամյակին նվիրված գիտաժողովի զեկույցների ժողովածու, Ս. Էջմիածին, 2024, էջ 17-29:
30. Մեսրոպյան Հ.Հ., Ռշտունիքի ժողովրդական հեքիաթներում գործածված բուսանունների իմաստային-գործառական առանձնահատկությունները, «Հեքիաթի բանագիտական քննություն. Ժանրային խաչաձևումներ և փոխակերպումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2024, էջ 69-71:
31. Մեսրոպյան Հ. Հ., Լեզվի հարցերը «Մշակ» լրագրում, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի հրատ., Ե., 2024, էջ 395-410:
32. Մեսրոպյան Հ. Հ., Համբարձումյան Ս.Կ., Տայքի հայերի տեղաշարժերի և լեզվատարածքային առանձնահատկությունների

մասին, «Տայքը պատմության խաչուղիներում» գիտական հոդվածների ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն, Գյումրի, 2024, էջ 192- 205:
33. Մեսրոպեան Հ.Հ., Սիւնիքի տարածաշրջանի բուսանուններն ըստ «Ազգագրական հանդէսի», «Էջմիածին» ամսագիր, Վաղարշապատ, № Է, 2024, էջ 79-93:
34. Մկրտչյան Մ., Նշանագիտական թարգմանության առանձնահատկությունները տեսողական հաղորդակցությունում. «իմ սիրուն» գովազդային արշավի օրինակով, Բանբեր Վ. Բրյուսովի անվան պետական համալսարանի. Լեզվաբանություն և բանասիրություն, 1(68), Ե., 2024, էջ 201–218:
35. Ներսիսյան Վ.Ա., Բառակազմության տեսական հարցերի քննությունը Գր. Ղափանցյանի աշխատություններում, «Հայոց լեզվի ուսուցման և ուսումնասիրման խնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., 2024, էջ 110-121:
36. Ներսիսյան Վ.Ա., Ավետիսյան Ա., Բառակազմության ուսումնասիրումը երկրորդ դասարանում, «Հետազոտահեն կրթության արդի մարտահրավերներն ու զարգացման հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոն, Ե., 2024, էջ 81-90:
37. Ներսիսյան Վ. Ա., Նոր բառերի թարգմանական (հայերեն-ռուսերեն-անգլերեն) առցանց բառարանի ստեղծում. անհրաժեշտությունն ու խնդիրները, Բանբեր Հայաստանի գրադարանների, 2, Ե., 2024, էջ 163-167:
38. Պապիկյան Ս.Վ., Հունալատինական ծագման հատկական փոխառությունների քննություն, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 17, Ե., 2024, էջ 391-398:
39. Սարգսյան Ա. Յու., Մինասյան Ճ. Մ., Ղարաբաղի բարբառը Լավրենտի Հովհաննիսյանի ուսումնասիրություններում, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3 (227), Ե., 2024, էջ 89-92:
40. Սարգսյան Ն.Մ., Միջին հայերեն-արևմտահայերեն փոխանցումները հրամայական եղանակի համակարգում. բուն հրա-

մայական (եզակի թիվ), «Վանաձորի պետական համալսարանի գիտական տեղեկագիր. հումանիտար և հասարակական գիտություններ», N 1, Վանաձոր, 2024,էջ 69-79։
41. Սուքիասյան Հ., Ավետիսյան Ա., Հայերեն բժշկական տերմինաբանության աղբյուրները, ՀՊՄՀ լեզվաբանական հետազոտությունների լաբորատորիա, Գիտաժողովի նյութերի ժողովածու (էլեկտրոնային), Ե., 2024, էջ 136-150։
42. Սուքիասյան Հ., Զաքարյան Հ., Բժշկական եզրույթների հայերենացման անհրաժեշտությունը, Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն, Գիտական հետազոտություններ (բանասիրություն), 1(27), Գյումրի, 2024, էջ 113-128։
43. Վարդանյան Ա.Վ., Պաշտոնական հայերենի մի քանի եզրույթների գործածության սխալների մասին, Գավառի պետական համալսարանի 27-րդ գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2024, էջ 409-417։
44. Վարդանյան Ա.Վ., Օծուփ-Հորսի խոսվածքի առնչությունները շրջակա բարբառների հետ, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2 (226), Ե., 2024, էջ 107-112։
45. Ֆելեքյան Մ.Հ., Անձնական դերանունների բառարանագրումը, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2 (226), Ե., 2024, էջ 113-121։
46. Ֆելեքյան Մ.Հ., Բառակազմական ձևույթների բազմիմաստությունն ու համանունությունը արդի հայերենում, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. բանասիրություն», N 2 (44), Ե., 2024, էջ 91-100։
47. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Հայրենիք սփիւռք համագործակցութիւնը եւ արեւմտահայերէնի դերն ու նշանակութիւնը, Հայաստան-սփյուռք համահայկական 11-րդ կրթական խորհրդաժողով, Ե., 2024, էջ 54-62։
48. Arakelyan K.L., Moon in the Poetry of Misak Metsarents and it’s Ligual-stylistic Features, "Communications of the Byurakan Astrophysical Observatory" (ComBAO), vol.71, issue 1, Yerevan, 2024, p. 158-161.

49. Avetyan S.R., On Certain Disputable and/or Unexplained Forms of the Imperative in Modern Armenian Dialects, "Bulletin of Yerevan Yniversity. Phililogy", N 3 (45), Yerevan, 2024, p. 88-98.
50. Dalalyan T.S., Verzhine Svazlyan: the Tireless Ethnographer and Folklorist (on Her 90th Anniversary) // Review of Armenian Studies (Բանբեր հայագիտության), Yerevan, «Gitutyun», 2024, № 1 (34), 226-231.
51. Dalalyan T.S., La standardisation et le développement de l'arménien occidental dans le journal *Haratch*: quelques observations // Études arméniennes contemporaines, № 15: La presse de langues arménienne en France et la création d'un espace transnational (sous la direction de Talar Chahinian et Stéphanie Prévost), Paris: Bibliothèque Nubar de l'UGAB, 2024, p. 201-210.
52. Gevorgyan G.G., Armenian Dialects of mixed mode of formation, "Philological Researches", N 8, Gori,2024, p. 22-29.
53. Grigoryan S.M., Semantic and operational examination of a number of term words of Grigor Tatevats, "Language and Culture", N 9, Kutaisi, 2024, p. 51-54:
54. Kumunts M.S., Margaryan I., Khachatryan H.R., Mkhitaryan G.M., Gevorgyan G.G., Nersisyan L., Katvalyan V.L., The Historical Development of the Place Name in Armenian (Etymology of "Harzhis" Sacred Area), "Forum for Liguistic Studies", vol. 6, Singapore, 2024, p. 43-53.
55. Tioyan S.K., Gasparyan S.Q., Onomatopoeia of Armenian Language, "Onomatopoeia in the World's Languages", de Gruyter, Berlin/ Boston, 2024, p.375-389.
56. Андреева Ю.О., Гуляева Е.Ю., **Далалян Т.С.,** Религиозные практики армян Ордубадского района Нахичеванской АССР в 1950-1980-е гг., "История, археология и этнография Кавказа", т. 20, N 1, Махачкала, 2024, с. 154-168.
57. Месропян А., Влияние христианской религии на лексический запас армянского языка, «Золотой V век армянской культуры: достижения. мировое значение», Сб. статей, Институт мировой

литературы им. А.М. Горького РАН, Российская и Ново-нахичеванская епархия ААЦ, Ассоциация арменоведов, Издательство «Ключ-С», Москва, 2024, с. 270-278.
58. Симонян Н.М., Этимологические заметки, "Language and Culture", N 31, Кутаиси, 2024, с. 67-71.
59. Симонян Н.М., Этимологические заметки, "Language and Culture", N 32, Кутаиси, 2024, с. 72-77.

*** Հոդվածները հրապարակվել են «Լեզու և լեզվաբանություն» գիտական հանդեսում, 1 (30), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 105 էջ:**
https://language.sci.am/hy/language-and-linguistics/lezow-ew-lezvabanowtyown-130-2024.html

1. Համբարձումյան Վ.Գ., Հայերեն ստուգաբանություններ, էջ 3-12:
2. Սիմոնյան Ն.Մ., Մկրտչյան Մ.Ս., Փոխաբերություն երևույթը և նրա բնորոշումը լեզվաբանության մեջ, էջ 13-25:
3. Պապիկյան Ս.Վ., Նիզամիի «Լեյլի և Մեջնուն» պոեմի հայերեն թարգմանության հատկական փոխառությունների քննություն, էջ 26-37:
4. Միքայելյան Ս.Ա., Հայերենի արաբերեն միջնորդավորված փոխառությունների շուրջ (թուրքերենով միջնորդավորված բառաշերտ), էջ 38-51:
5. Սարգսյան Մ.Ա., Բաղրամյան Ս.Ե., Հայերենը որպես սփյուռքի լեզու. մարտահրավերներ և խնդիրներ, էջ 81-92:

*** Հոդվածները հրապարակվել են «Լեզու և լեզվաբանություն» գիտական հանդեսում, 2 (31), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 100 էջ:**
https://language.sci.am/sites/default/files/languageAndLinguistics/lezow_ew_lezvabanowtyown_231_2024_0.pdf

1. Սիրունյան Տ.Դ., Ոսկան Երևանցու թարգմանած քերականությունը. հեղինակային միջամտությունների հարցի շուրջ, էջ 3-11:

2. Տիոյան Ս.Կ., Խաչիբաբյան Ն., Օտարաբանությունների խնդիրը արդի գրական արևմտահայերենում, էջ 12-19:
3. Գրիգորյան Գ.Գ., Դիմակի ազդեցությունը խոսքի ընկալման վրա, էջ 44 -57:

*** Հոդվածները հրապարակվել են «Ջահուկյանական ընթերցումներ» գիտական հանդեսում, 1 (21), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 150 էջ:**
https://language.sci.am/hy/jahukyan-readings/jahowkyanakan-entertsowmner-2024-21.html

1. Դալալյան Տ.Ս. «Թաքուն, քողարկված» հասկացության բայանվանական և գոյականական դրսևորումները վաղնջահայերենից եկող մի արմատի հայ-իրանական ստուգաբանական քննության լույսի ներքո, էջ 5-18.
2. Խաչատրյան Հ.Ռ., Բասենի խոսվածքը Շիրակի մարզում (քերականական առանձնահատկություններ), էջ 61-75:
3. Կատվալյան Վ.Լ., Շիրակի մարզի խոսվածքներին բնորոշ մի քանի բառերի մասին, էջ 76-88:
4. Վարդանյան Ա. Վ., Մարաղայի բարբառի խոսվածքներ Նախիջևանի տարածքում, էջ 89-100:
5. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Գրական արեւմտահայերէնի քերականական համակարգի տեղաշարժերը՝ ըստ արեւմտահայերէնի առկայ դասագիրքերու (բայ), էջ 101-123:
6. Գրիգորյան Գ.Գ., Փորձառական տվյալներ հայերեն խոսքում դադարների դրսևորման վերաբերյալ, էջ 124-141.

***Հոդվածները հրապարակվել են «Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 182 էջ:**
https://language.sci.am/sites/default/files/hayots_lezvi_owsowmnasirowtyan_ew_owsowtsman_ardi_khndirner_mijazgayin_gitazhoghovi_nyowter.pdf

1. Ասոյան Թ.Ա., Մխիթարյանների մանկավարժական գործունեության շուրջ, էջ 29-34:
2. Գալստյան Ա.Ս., Օտարալեզու բաղադրիչով նորակազմ բառերի քննություն, էջ 47-51:
3. Թելյան Լ.Գ., Շարահյուսական մի կառույցի գնահատության մասին, էջ 52-58:
4. Հակոբյան Ֆ.Ա., Հայերենի մեքենական մշակման խնդիրներ, էջ 82-89:
5. Ներսիսյան Վ.Ա., Բառակազմության տեսական հարցերի քննությունը Գրիգոր Ղափանցյանի աշխատություններում, էջ 110-121:
6. Սուքիասյան Հ.Վ., Նկատառումներ ՀՀ լեզվակրթական քաղաքականության շուրջ, էջ 155-160:
7. Վարդանյան Ա.Վ., Բառագործածության մի շարք սխալների մասին, էջ 170-176:

***Հոդվածները հրապարակվել են «Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ.Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., ԼԻ հրատ, 2024, 103 էջ:**
https://language.sci.am/sites/default/files/barhagitowtyan_ardi_khndirner.pdf

1. Գալստյան Ա.Ս., Թելյան Լ.Գ., Հայերենի *անել* բայի իմաստագործառական քննություն, էջ 3-10:
2. Խաչատրյան Վ.Մ., Հայերենի խառը հապավումները. դասակարգման, տարբերակման և գրության որոշ խնդիրներ, էջ 11-33:
3. Խաչատրյան Օ.Մ., Տիոյան Ս.Կ., Կիրառական արվեստի մի քանի տերմինների շուրջ, էջ 34-39:
4. Հակոբյան Ֆ.Ա., The Impact of Artificial Intelligence on Modern Electronic Lexicography, p. 40-52:
5. Հակոբյան Ֆ.Ա., Նոր բառերի ներկայացման եղանակները հայերենի բառապաշարի էլեկտրոնային շտեմարանում, էջ 53-66:

6. Հովսեփյան Գ.Կ., Նորակազմ ներունակ բառերը ժամանակակից հայերենում (ըստ «Նոր բառեր»-ի բառարանաշարի), էջ 67-76:
7. Մարգարյան Ի.Մ., Արդի հայերենի նորակազմությունները հեռուստատեսության խոսքում, էջ 77-91:

***Հոդվածները հրապարակվել են «Արևմտահայերենը 21-րդ դարում. մարտահրավերներ և հնարավորություններ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 128 էջ:**

1. Ֆիշենկճեան Ա. Ա., Կապերու շարահիւսական կիրառութիւնը արեւմտահայերէնի մէջ, էջ 3-12:
2. Խպլիկեան Ձ. Գ., Մարաշլեան Յ.Գ., Արեւմտահայերէն խօսքը Հայաստանի մէջ, էջ 13-28:
3. Ափոշեան Ա. Յ., Արեւելահայերէնէն արեւմտահայերէն փոխադրելու արդի հիմնախնդիրները. քերականութիւն եւ եզրութաբանութիւն, էջ 29-40:
4. Խաչատրյան Վ. Մ., Գոյականի հոգնակիակազմության խնդիրները արևմտահայերենում, էջ 41-63:
5. Տիոյեան Ս.Կ., Խպլիկեան Ձ.Գ., «Հակադիր» իմաստներ արեւմտահայերէն-արեւելահայերէն բառապաշարին մէջ, էջ 87-95:
6. Մարաշլեան Յ.Գ., Արևմտահայերէնի կենսունակութեան պայմանները, էջ 95-105:

***Հոդվածները հրապարակվել են «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 269 էջ:**

1. Ավետյան Ս. Ռ., Some Diachronic Observations on Forms of the Aorist with a Vocalic Augment in the Dialect of Šatax, p. 3-9.
2. Բառնասյան Ջ. Ա., Երկբարբառացումը որպես քերականական միջոց հայերենի որոշ բարբառներում, էջ 20-28:

3. Գևորգյան Գ. Գ., Դիտարկումներ Սևերեկի, Տիգրանակերտի և Եդեսիայի հնչյունական առնչությունների շուրջ, էջ 29-42:
4. Զաքարյան Հ. Լ., Բարբառային մի հնաբանության մասին, էջ 43-61:
5. Խաչատրյան Հ. Ռ., Դիտարկումներ Համշենի բարբառի հնչյունական առանձնահատկությունների շուրջ, էջ 62-83:
6. Խաչատրյան Վ. Մ., Հինգերորդ դարի հայերեն բարբառների հարցը հայերենագիտության մեջ, էջ 84-113:
7. Կատվալյան Վ. Լ., Խառատյան Մ. Հ., Սահակյան Ն. Գ., Շարահյուսական որոշ զուգաբանությունների արտահայտությունը բարբառային հայերենում, էջ 114-130:
8. Մարգարյան Ի. Ա., Չբառարանագրված դարձվածքներ Գորիսի բարբառում, էջ 131-147:
9. Սարգսյան Ա. Յու., Ղարաբաղի բարբառի առաջին ուսումնասիրությունները, էջ 176-188:
10. Վարդանյան Ա. Վ., Դիտարկումներ Ջուղայի բարբառի վերաբերյալ տարաժամանակյա հայեցակետով, էջ 189-200:
11. Քումունց Մ. Ս., Բաբայան Ա., Ածանցումը Գորիսի բարբառում, էջ 201-228:
12. Քումունց Մ. Ս., Բակունց Ա., Դարձվածքները Ա. Բակունցի «Կյորես» վիպակում (համեմատական քննություն), էջ 229-248:
13. Քումունց Մ. Ս., Բաղդասարյան Մ., Կապի հնչյունական, բառային և քերականական դրսևորումները Գորիսի բարբառում, էջ 230-249:
14. Քումունց Մ. Ս., Մարգարյան Մ., Արևելյան լեզուներից անցած փոխառությունները Գորիսի բարբառում (ըստ Ս. Խանզադյանի «Մատյան եղելությանց» վիպակի), էջ 250-269:

***Հոդվածները հրապարակվել են «Հետազոտահեն կրթության արդի մարտահրավերներն ու զարգացման հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., «Ալվարդ Օհանջանյան Վաղլենի» ԱՁ հրատ., 2024, 620 էջ:**
https://www.isec.am/images/gitakan_hraparakumner/Gitajoghov_2024.pdf

1. Սարգսյան Մ. Ա., Մոլոդիչենկո Ե., Հայերենի ուսուցումը միջմշակութային հաղորդակցության միջոցով. պատկերացումներ և հեռանկարներ, էջ 21-27:
2. Ավագյան Օ. Ս., Ժամանակակից արևելահայերենի լեզվական իրավիճակը և գրական լեզվի զարգացման միտումները, էջ 39-51:
3. Ներսիսյան Վ. Ա., Ավետիսյան Ա. Ա., Բառակազմության ուսումնասիրումը երկրորդ դասարանում, էջ 81-90:
4. Միքայելյան Ս.Ա., Հայերենում և ռուսերենում գործածվող արաբերեն փոխառյալ բառերի շուրջ, էջ 91-96:
5. Խաչիբաբյան Ն. Պ., Բաղրամյան Ս. Ե., Գենդերային դրսևորումները հայերեն առածներում և ասացվածքներում, էջ 97-106:

***Հոդվածները հրապարակվել են «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 173 էջ:**
https://language.sci.am/sites/default/files/hlp_gitazhoghovi_nyowter_07.12.pdf

1. Մխիթարյան Գ.Մ., Հայերեն Աստվածաշնչում սեռական, տրական հոլովներով ենթակաների գործածության շուրջ, էջ 5-10:
2. Ափոշեան Ա.Յ., Յատուկ անուններու տառադարձութեան խնդիրները արեւմտահայերէնի մէջ. պատմական զարգացումն ու զուգընթացութիւնը արեւելահայերէնի հետ, էջ 34-49:
3. Գրիգորյան Ս.Մ., Իրավական հասկացությունները Գ. Տաթևացու «Գիրք Քարոզության» Ամառան հատորի «Նորին քարոզ վասըն տասնաբանեան օրէնս» գլուխներում, էջ 50-60:
4. Թադևոսյան Հ.Մ., Բառակապակցական բուսանունների կիրառությունը Ա. Ամասիացու բժշկարաններում, էջ 78-86:
5. Խաչատրյան Վ.Մ., Միջինհայերենյան փոխառությունների գործածությունը XIV դարի երկերում, էջ 87-103:

6. Խպլիկեան Զ.Գ., Հայերենէ անգլերէն զրուցատրութիւն, էջ 104-110:
7. Սիրունյան Տ.Ղ., Բարդուղիմեոս Բոլոնիացու «Դիալեկտիկայի» քերականական լատինաբանությունները՝ վաղ և ուշ շրջանի ձեռագրերի համեմատությամբ, էջ 120-127:

ՄԱՍ II

ՀՀ ԳԱԱ Հ. ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ 2024 Թ. ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ՝ ԸՍՏ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

Ա. ԱՐԴԻ ԱՐԵՎԵԼԱՀԱՅԵՐԵՆԻ ԵՎ ԱՐԵՎՄՏԱՀԱՅԵՐԵՆԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՄԱՆ ԵՎ ԿԱՆՈՆԱՐԿՄԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

2024 թվականին հրատարակվել են հետևյալ աշխատանքները:

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ

«Արեւմտահայերէնը 21-րդ դարում. մարտահրավերներ և հնարավորություններ» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., ԼԻ հրատ, 2024, 128 էջ:

«Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ. Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութեր», Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 103 էջ:

Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ, միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 182 էջ:

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Առաքելյան Կ.Լ., Պատկերավորման լեզվական միջոցների երգիծաստեղծ դերը Նշան Պեշիկթաշլյանի ծաղրանկարներում, Բանբեր հայագիտության, Ե., 2024, № 1, էջ 163-181:
2. Առաքելյան Կ.Լ., Երգիծանքի լեզվաոճական միջոցները Նշան Պեշիկթաշլյանի չափածոյում, Վէմ, համահայկական հանդես, Ե., 2024,թ. 2, էջ 137-155:

3. Առաքելյան Կ.Լ., Երգիծանքի լեզվոճական միջոցները Առանձա-րի «Վշտի ծիծաղ» ժողովածուում, «Լրաբեր հասարակական գի-տությունների», թիվ 3, Ե., 2024, էջ 168-177:
4. Առաքելյան Կ.Լ., Պարույր Սևակի լեզվական արվեստն ուսում-նասիրողն ու բացահայտողը. Արտաշես Պապոյան, Պարույր Սե-վակ-100 հոբելյանական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., Ե., 2024, էջ 246-259:
5. Առաքելյան Կ.Լ., Երգիծական հեքիաթը և նրա լեզվաոճական առանձնահատկությունները Նշան Պեշիկթաշլյանի մշակումնե-րում, «Հեքիաթի բանագիտական քննություն, ժանրային խաչա-ձևումներ և փոխակերպումներ» միջազգային գիտաժողով՝ նվիր-ված Արտաշես Նազինյանի ծննդյան 100-ամյակին, Ե., 2024, էջ 102-106:
6. Ասոյան Թ.Ա., Մխիթարյանների բառարանագրական գործունե-ության շուրջ, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 17, Ե., 2024, էջ 337-342:
7. Ասոյան Թ.Ա., Մխիթարյանների մանկավարժական գործունեու-թյան շուրջ, Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ, Միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2024, էջ 29-35:
8. Ավազյան Օ.Ս., Ժամանակակից արևելահայերենի լեզվական ի-րավիճակը և գրական լեզվի զարգացման միտումները, «Հետա-զոտահեն կրթության արդի մարտահրավերներն ու զարգացման հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովա-ծու, «Ալվարդ Օհանջանյան Վառլենի» ԱՁ հրատ., Ե., 2024, էջ39-51:
9. Բարսեղյան Ա.Գ., Շարահյուսական կապակցության եղանակ-ների (խնդրառության) դրսևորումները արդի գեղարվեստական արձակում, «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 2 (671), Ե., 2024, էջ 272-279:
10. Բարսեղյան Ա.Գ., Կապակցության ներտեքստային միջոցները արդի գեղարվեստական (արձակ) խոսքում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 17, Ե., 2024, էջ 427-436:

11. Գալստյան Ա.Ս., Օտարալեզու բաղադրիչով նորակազմ բառերի քննություն, «Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 47-51:
12. Գալստյան Ա.Ս., Թելյան Լ.Գ., Հայերենի *անել* բայի իմաստագործառական քննություն, «Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ.Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ, 2024, էջ 3-10:
13. Թելյան Լ.Գ., Շարահյուսական մի կառույցի գնահատության մասին, «Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 52-58:
14. Խաչատրյան Օ.Մ., Տիոյան Ս.Կ., Կիրառական արվեստի մի քանի տերմինների շուրջ, «Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ. Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու», Ե., ԼԻ հրատ, 2024, էջ 34-39:
15. Խաչիբաբյան Ն.Պ., Բաղրամյան Ս.Ե., Գենդերային դրսևորումները հայերեն առածներում և ասացվածքներում, «Հետազոտահեն կրթության արդի մարտահրավերներն ու զարգացման հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, «Ալվարդ Օհանջանյան Վառլենի» ԱՁ հրատ., Ե., 2024, էջ 97-106:
16. Խպլիկեան Զ.Գ., Քիլէրճեան Պ., Առցանց հարթակներու դերը արեւմտահայերէնի գոյատեւման գործին մէջ, Հայագիտության և լեզվաբանության հարցեր: Միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., Լինգվա, 2024, էջ 151-163:
17. Խպլիկեան Զ.Գ., Հայերէնէ անգլերէն զրուցատրութիւն, «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 104-110.
18. Խպլիկեան Զ.Գ., Մարաշլեան Յ.Գ., Արեւմտահայերէն խօսքը Հայաստանի մէջ, «Արևմտահայերենը 21-րդ դարում. Մարտա-

հրավերներ և հնարավորություններ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 13-28:
19. Հակոբյան Ֆ.Ա., Հայերենի մեքենական մշակման խնդիրներ, «Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 82-89:
20. Հակոբյան Ֆ.Ա., The Impact of Artificial Intelligence on Modern Electronic Lexicography, «Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ.Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու», Ե., ԼԻ հրատ, 2024, 40-52:
21. Հակոբյան Ֆ.Ա., Նոր բառերի ներկայացման եղանակները հայերենի բառապաշարի էլեկտրոնային շտեմարանում, «Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ.Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու», Ե., ԼԻ հրատ, 2024, էջ 53-66:
22. Հովսեփյան Գ.Կ., Նորակազմ ներունակ բառերը ժամանակակից հայերենում (ըստ «Նոր բառեր»-ի բառարանաշարի), «Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ. Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու», Ե., ԼԻ հրատ, 2024, էջ 67-76:
23. Ղամոյան Լ.Ա., Հայերենի ստուգաբանական բառարաններում արձանագրված «հագուստ» իմաստային դաշտին վերաբերող անհայտ ծագման բառերի դիտարկում, ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 17, Ե., 2024, էջ 380-390:
24. Ղամոյան Լ.Ա., «Անձնական զարդարանք» իմաստային (թեմատիկ) խումբը հայերենում, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2 (226), Ե., 2024, էջ 122-134:
25. Ղամոյան Լ.Ա., «Անձնական զարդարանք» իմաստային (թեմատիկ) խմբի քննություն հայերենի բարբառներում, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. բանասիրություն», N 2 (44), Ե., 2024, էջ 70-79:
26. Մարաշլեան Յ.Գ., Արևմտահայերէնի կենսունակութեան պայմանները, «Արևմտահայերենը 21-րդ դարում. մարտահրավեր-

ներ և հնարավորություններ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե.,ԼԻ հրատ., 2024, էջ 95-105:

27. Մարգարյան Ի.Մ., Արդի հայերենի նորակազմությունները հեռուստատեսության խոսքում, Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ. Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու», Ե., ԼԻ հրատ, 2024,էջ 77-91:
28. Մարգարյան Ի.Ա., Չբառարանագրված դարձվածքներ Գորիսի բարբառում, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 131-147:
29. Մարգարյան Լ., Արցախի տեղանվանական համակարգի շրջանաբաժանման փորձ, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3 (227), Ե., 2024, էջ 117-130:
30. Ներսիսյան Վ. Ա., Բառակազմության տեսական հարցերի քննությունը Գր. Ղափանցյանի աշխատություններում, «Հայոց լեզվի ուսուցման և ուսումնասիրման խնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., 2024, էջ 110-121:
31. Ներսիսյան Վ. Ա., Ավետիսյան Ա., Բառակազմության ուսումնասիրումը երկրորդ դասարանում, «Հետազոտահեն կրթության արդի մարտահրավերներն ու զարգացման հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոն, Ե., 2024, էջ 81-90:
32. Ներսիսյան Վ. Ա., Նոր բառերի թարգմանական (հայերեն-ռուսերեն-անգլերեն) առցանց բառարանի ստեղծում. անհրաժեշտությունն ու խնդիրները, Բանբեր Հայաստանի գրադարանների, 2, Ե., 2024, էջ 163-167:
33. Պապիկյան Ս.Վ., Հունալատինական ծագման հատկական փոխառությունների քննություն,ԳՊՀ գիտական հոդվածների ժողովածու, N 17, Ե., 2024, էջ 391-398:

34. Պապիկյան Ս.Վ., Նիզամիի «Լեյլի և Մեջնուն» պոեմի հայերեն թարգմանության հատկական փոխառությունների քննություն, «Լեզու և լեզվաբանություն», 1 (30), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 26-37:
35. Սարգսյան Ա. Յու., Մինասյան Շ.Մ., Ղարաբաղի բարբառը Լավրենտի Հովհաննիսյանի ուսումնասիրություններում, «Պատմաբանասիրական հանդես», (227), Ե., 2024, էջ 89-92:
36. Սարգսյան Ն.Մ., Միջին հայերեն- արևմտահայերեն փոխանցումները հրամայական եղանակի համակարգում. բուն հրամայական (եզակի թիվ), «Վանաձորի պետական համալսարանի գիտական տեղեկագիր. հումանիտար և հասարակական գիտություններ», 1, Վանաձոր, 2024, էջ 69-79:
37. Սուքիասյան Հ., Ավետիսյան Ա., Հայերեն բժշկական տերմինաբանության աղբյուրները, ՀՊՄՀ լեզվաբանական հետազոտությունների լաբորատորիա, Գիտաժողովի նյութերի ժողովածու (էլեկտրոնային), Ե., 2024, էջ 136-150:
38. Սուքիասյան Հ., Զաքարյան Հ., Բժշկական եզրույթների հայերենացման անհրաժեշտությունը, Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն, Գիտական հետազոտություններ (բանասիրություն), 1(27), Գյումրի, 2024, էջ 113-128:
39. Սուքիասյան Հ.Վ., Նկատառումներ ՀՀ լեզվակրթական քաղաքականության շուրջ, «Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 155-160:
40. Տիրյեան Ս.Կ., Խպլիկեան Զ.Գ., «Հակադիր» իմաստներ արեւմըտահայերէն-արեւելահայերէն բառապաշարին մէջ, «Արևմտահայերենը 21-րդ դարում. մարտահրավերներ և հնարավորություններ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 87-95:
41. Տիրյեան Ս.Կ., Խաչիբաբյան Ն., Օտարաբանությունների խնդիրը արդի գրական արևմտահայերենում, «Լեզու և լեզվաբանություն», 2 (31), Ե., 2024, էջ 12-19:

42. Ֆելեքյան Մ.Հ., Անձնական դերանունների բառարանագրումը, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2 (226), Ե., 2024, էջ 113-121։
43. Ֆելեքյան Մ.Հ., Բառակազմական ձևույթների բազմիմաստությունն ու համանունությունը արդի հայերենում, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. բանասիրություն», N 2 (44), Ե., 2024, էջ 91-100։
44. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Գրական արեւմտահայերէնի քերականական համակարգի տեղաշարժերը՝ ըստ արեւմտահայերէնի առկայ դասագիրքերու (բայ), «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (21), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 101-123։
45. Ֆիշենկճեան Ա.Ա., Կապերու շարահիւսական կիրառութիւնը արեւմտահայերէնի մէջ, «Արևմտահայերենը 21-րդ դարում. մարտահրավերներ և հնարավորություններ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե.,ԼԻ հրատ., 2024, էջ 3-12։
46. Arakelyan K.L., Moon in the Poetry of Misak Metsarents and it’s Ligual-stylistic Features, Yerevan, "Communications of the Byurakan Astrophysical Observatory" (ComBAO), vol.71, issue 1, Yerevan, 2024, p. 158-161.
47. Tioyan S.K., Gasparyan S.Q., Onomatopoeia of Armenian Language, "Onomatopoeia in the World’s Languages", de Gruyter, Berlin/Boston, 2024, p. 375-389.

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓԱԳՐԵՐ

Առաքելյան Կ.,Պատկերավորման լեզվական միջոցների երգիծաստեղծ դերը Նշան Պեշիկթաշլյանի ծաղրանկարներում
(հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ ֆրանսահայ անվանի գրող Նշան Պեշիկթաշլյանն առավել հայտնի է որպես երգիծաբան։ Նա նոր շունչ է հաղորդել գրական-երգիծական դիմանկարի ժանրին, որի վառ ա-

պացույցն են նրա հեղինակած հարյուրից ավելի դիմանկարները: Դիմանկարներն աչքի են ընկնում տարբեր արժանիքներով՝ գաղափարական, գեղարվեստական և այլն: Դրանցից մեկն է ճոխ լեզուն և պատկերավոր խոսքը, որին խիստ նպաստել են պատկերավորման լեզվական միջոցների առատությունը, դրանց ճիշտ ու տեղին կիրառությունը: Հոդվածում քննվում են դիմանկարներում առկա չափազանցությունները, նվազաբանությունները, փոխաբերությունները, համեմատությունները, հակադրույթները, դրանց ոճաստեղծ ու երգիծաստեղծ դերը: Հաճախ հենց այս միավորներն են դառնում խոսքի միջուկն ու ատաղձը՝ հաղորդելով հոգեբանական հազեցվածություն, փիլիսոփայական խորը ենթատեքստ, երգիծական բովանդակություն:

Առաքելյան Կ., Երգիծանքի լեզվաոճական միջոցները Նշան Պեշիկթաշլյանի չափածոյում (հոդված)

Հոդվածագիրն անդրադարձել է Նշան Պեշիկթաշլյանի չափածո ստեղծագործություններում՝ տաղերում, զրույցներում, առակներում, հեքիաթներում, դրսևորված երգիծանքի առանձնահատկություններին: Նշվում է, որ չափածոյի նյութը Նշան Պեշիկթաշլյանը հիմնականում վերցրել է ժողովրդական ստեղծագործություններից՝ հայկական, արաբական, հնդկական և այլն, մշակել ու ստեղծել է գեղարվեստական բարձրարժեք գործեր:

Նշան Պեշիկթաշլյանի երգիծական չափածոն աչքի է ընկնում գաղափարական, գեղարվեստական, գեղագիտական արժանիքներով, ճոխ լեզվով և պատկերավոր խոսքով, որոնց հասնելու համար նա դիմել է լեզվական և պատկերավորման զանազան միջոցների: Հոդվածում փաստվում է, որ ոճական առումով այս միավորների հնարավորություններն անհելի են, և հաճախ սրանց են առնչվում խոսքի արտահայտչականությունը, հազեցվածությունը, ազդեցիկությունը, աշխուժությունը և այլն: Համեմատությունները, փոխաբերությունները, չափազանցությունները, հակադրույթները, կրկնությունները խոսքը հարստացրել են տարբեր

նրբերանգներով, հաղորդել այլաբանական նշանակություն, երգիծական բնույթ:

Առաքելյան Կ., Երգիծանքի լեզվոճական միջոցները Առանձարի «Վշտի ծիծաղ» ժողովածուում (հոդված)

Հոդվածում վերլուծվում է արևմտահայ երգիծաբանության ներկայացուցիչ Առանձարի՝ Միսաք Գույումճյանի՝ 1905 թ. լույս տեսած «Վշտի ծիծաղ» ժողովածուն, որը ներկայացնում է Երկրի հայության կյանքը Օսմանյան բռնատիրության ժամանակ, հայերի բարքերն ու տառապանքը՝ համեմված երգիծական տարրով: Երգիծանքը դրսևորվել է տարբեր կերպ՝ հումոր, զվարթախոսություն, հեգնանք և այլն: Առանձարի ստեղծագործությունը, գաղափարական, գեղագիտական և այլ արժանիքներից բացի, առանձնանում է մատչելի, պատկերավոր լեզվով, որին խիստ նպաստում են պատկերավորման լեզվական միջոցների առատությունը, դրանց ճիշտ ու տեղին կիրառությունը: Փոխաբերությունները, համեմատությունները, հակադրույթները խոսքը հարստացնում են տարբեր նրբերանգներով, հաղորդում այլաբանական նշանակություն, երգիծական իմաստ: Երգիծանքը, ըստ հոդվածագրի, դրսևորվում է տարբեր կերպ՝ հումորային, հեգնական և այլն: Նշվում է, որ Առանձարի պատմվածքներում հականիշներն ունեն լայն գործածություն և ուրույն ոճական դեր:

Առաքելյան Կ., Լուսինը Միսաք Մեծարենցի ստեղծագործության մեջ և նրա լեզվաոճական առանձնահատկությունները
(հոդված/անգլերեն)

Հոդվածում նշվում է, որ երկնային մարմինները, լուսատուներն ու երևույթներն ուղեկցել են մարդկությանը վաղնջական ժամանակներից: Երկնային լուսատուները եղել են բանաստեղծների ներշնչման անսպառ աղբյուր: Երկնային մարմիններն ու երևույթ-

ները հաճախ ծառայել են որպես միջոց՝ բացահայտելու մարդու ներաշխարհը, նրա անցած ճանապարհը, գալիքի հույսերն ու սպասումները: Այս իմաստով, ըստ հոդվածագրի,բացառություն չէ XX դարասկզբի արևմտահայ քնարերգությունը:

Մեծարենցի քնարերգության մեջ առկա են երկնային մարմիններ, լուսատուներ և երևույթներ նշող *արև*, *աստղ, աստղ, լուսին* բառերը, և՛ ուղղակի, և՛ փոխաբերական իմաստներով գործածվում են նաև հոմանիշներ՝ *լուսինկա, լուսնակ, լիալուսին, լիալուսնակ, կիսալուսին, մահիկ:* Այս միավորները շատ հաճախ դառնում են բանաստեղծական պատկերի միջուկ ու ատաղձ, խոսքին հաղորդում ամենատարբեր նրբերանգներ, ինքնատիպություն:

Առաքելյան Կ., Պարույր Սևակի լեզվական արվեստն ուսումնասիրողն ու բացահայտողը. Արտաշես Պապոյան (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ Պարույր Սևակի ստեղծագործությունների լեզվական արվեստը հանգամանորեն քննել է անվանի լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Արտաշես Պապոյանը: Հոդվածի նպատակն է լուսաբանել անվանի գիտնականի աշխատանքն այս ուղղությամբ, ներկայացնել Սևակի լեզվական արվեստին նվիրված երեք մենագրությունների գիտական արժեքը, դրանց մնայուն տեղը հայագիտության մեջ, առաջ քաշված թեզերի կենսունակությունը:

Փաստվում է, որ Պապոյանը ոչ միայն արձանագրել ու մանրակրկիտ քննել է Պարույր Սևակի լեզվին բնորոշ ամենատարբեր իրողությունները, այլև բացահայտել դրանց ոճական առանձնահատկությունները, նրբերանգներն ու ելևէջները:

Առոյան Թ., Մխիթարյանների բառարանագրական գործունեության շուրջ (հոդված)

Հոդվածում արժևորվում է Մխիթարյանների դերը հայ մշակույթի զարգացման մեջ: Նշվում է, որ Մխիթարյանները բազմաթիվ ուսումնասիրություններ են կատարել հայոց ու համաշխարհային պատմության, աշխարհագրության, բուսաբանության, բժշկության, լեզուների և այլ գիտությունների բնագավառներում, թարգմանել են եվրոպական գրողների ստեղծագործություններ: Հիմնել են դպրոցներ, դասավանդել տարբեր առարկաներ, հեղինակել դասագրքեր: Սակայն Մխիթարյանների գործունեությունը ավելի արդյունավետ է եղել հայոց լեզվի ուսումնասիրության համար: Նրանք զբաղվել են նոր գրական հայերենի մշակման հարցերով, աշխատասիրել են հին հայերենի քերականություններ: Մեծ է նրանց ավանդը հայ նոր բառարանագրության զարգացման ոլորտում: Կարևոր են հատկապես երկլեզվյան և բազմալեզվյան բառարանները, որոնք նպաստում էին օտար լեզուներ սովորելուն:

Հոդվածագիրը նշում է, որ Մխիթար Սեբաստացին և նրա աշակերտները դառնում են հայ նոր բառարանագրության հիմնադիրները: Թերություններից զերծ բառարաններ ստեղծելը հրամայական պահանջ էր, քանի որ կրթական գործի աշխուժացումը, արևմտահայ աշխարհաբարի կիրառության շրջանակների ընդլայնումը, գրաբարի ուսումնասիրության խորացումը նոր իրավիճակ էին ստեղծել հայկական միջավայրում: Մխիթարյանները, ըստ հոդվածագրի, հաջողությամբ են հաղթահարում այդ դժվարությունները՝ ստեղծելով մինչ օրս արդիականությունը չկորցրած բառարաններ:

Առոյան Թ., Մխիթարյանների մանկավարժական գործունեության շուրջ (հոդված)

Հոդվածն անդրադառնում է Մխիթարյանների առաքելութ-

յանն ու նպատակներին. հայոց մեջ ծավալել գիտամշակութային, կրթական-լուսավորչական գործունեություն, բարձրացնել հայ ժողովրդի ինքնագիտակցության մակարդակը, նպաստել տարբեր երկրներում պատմական աննպաստ իրադարձությունների հետևանքով ձևավորված գաղթօջախներում հայապահպանության խնդիրներ լուծելուն:

Մխիթարյան միաբանության գործունեության հիմնական ոլորտներից եղել և մնում է ուսումնակրթական ոլորտը: 1730-ական թվականներից մինչ օրս աշխարհի հայաբնակ տարբեր մասերում գործել 100-ից ավելի Մխիթարյան դպրոցներ: Մխիթարյանները, հիմնելով դպրոցներ, ստիպված էին նաև զբաղվել դասագրքեր ստեղծելու աշխատանքով. նրանք հեղինակում են բազմաթիվ դասագրքեր տարբեր դասընթացների համար: Մխիթարյանները «համատեղել են» գիտական և մանկավարժական գործունեությունը: Գրեթե բոլոր հայտնի Մխիթարյանները զբաղվել են նաև ուսուցչությամբ: Հոդվածում քննվում են վերոնշյալ այն հարցերը, որոնք առնչվում են Մխիթարյանների մանկավարժական գործունեությանը:

Բարսեղյան Ա., Շարահյուսական կապակցության եղանակների (խնդրառություն) դրսևորումները արդի գեղարվեստական արձակում (հոդված)

Հոդվածում քննվում են շարահյուսական կապակցության եղանակի (խնդրառություն) դրսևորումները արդի գեղարվեստական արձակում:

Փաստական հարուստ նյութի քննությամբ տրվում են խնդրառություն, կապակցության հոլովական լրացումների և հոլովակապային լրացումների կանոնական, ինչպես նաև որոշ դեպքերում ոչ կանոնական դրսևորումները:

Բարսեղյան Ա., Կապակցության ներտեքստային միջոցները արդի գեղարվեստական (արձակ) խոսքում (հոդված)

Հոդվածագիրը քննում է կապակցության ներտեքստային միջոցները արդի գեղարվեստական (արձակ) խոսքում՝ նշելով, որ արդի գեղարվեստական խոսքը կապակցված ամբողջություն է, որն իրականանում է որոշակի միջոցներով՝ պայմանավորված նյութի ու մտահղացման ամբողջությամբ: Գեղարվեստական խոսքի կառուցվածքի լեզվական առանձնահատկությունների քննությունը, ըստ հոդվածագրի, ցույց է տալիս, որ ստեղծագործողի ոճով ու արտաքին իրադրությամբ պայմանավորված՝ այդ հարաբերությունների հարաբերիչ բառերով արտահայտությունը տարբեր է: Տարբեր է նաև նախադասությունների, պարբերությունների, հատվածների, մասերի կապերի սերտության աստիճանը, որն աստիճանաբար նվազում է՝ պայմանավորված նախադասությունների առավել ինքնուրույնությամբ:

Գալստյան Ա., Օտարալեզու բաղադրիչով նորակազմ բառերի քննություն (հոդված)

Ժամանակի ընթացքում լեզվի բառապաշարը համալրվում է նոր բառերով և արտահայտություններով: Նոր բառեր ստեղծվում են նաև օտարալեզու բաղադրիչներով: Բառաստեղծման այս եղանակը գործել է հայոց լեզվի զարգացման վաղ փուլերից սկսած. *ռադիո-, կինո-, ֆոտո-, էլեկտրա-, էներգա-, ագրո-, տեխնո-, սոց-, ավիա-, ավտո-* բաղադրիչներով կիսապատճենումները շատ են բացատրական բառարաններում: Արդի հայերենի նորագույն շրջանի կազմություններ են *եվրա-, էկո-, էնո-, կրիպտո-, նանո-, վիքի-, մեդիա-, կիբեռ-* և բազմաթիվ այլ օտար բաղադրատարրերով բառեր:

Հոդվածում դիտարկվող նյութը վերցվել է ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի հրատարակած «Նոր բառեր»

բառարանաշարից: Նորակազմ բառերը դասակարգվում են ըստ՝ նորաստեղծ բառի խոսքիմասային պատկանելության, բառի բաղադրիչների խոսքիմասային պատկանելության, բառաստեղծման, բառակերտման տեխնիկայի, նորաստեղծ բառի կազմության, առավել հաճախ հանդիպող սերող և բաղադրող հիմքերի, բառի բաղադրատարրերի ծագման (օտարալեզու կամ հայերեն), նորակազմ բառի բաղադրիչների շարահյուսական հարաբերության, նորակազմ բառերի թեմատիկ խմբերի և ենթախմբերի և այլն:

Բառերը դիտարկվում են նաև ըստ օտարալեզու բաղադրիչի՝ բառապաշարի իմաստագործառական որևէ շերտի պատկանելության հատկանիշի: Առանձնացվում են արվեստի, մարզական ոլորտների բառապաշարի միավորներ, բառեր, որոնցում օտարալեզու բաղադրիչները որևէ ուտեստի, խմիչքի, որևէ փոխադրամիջոցի, նյութի անվանումներ են, հատկանուն են:

Գալստյան Ա., Թեյյան Լ., Հայերենի *անել* բայի իմաստագործառական քննություն (հոդված)

Հոդվածում քննվում են *անել* վերացական բայի իմաստների, նրանով կազմությունների տարբեր դրսևորումները լեզվի հասարակական և տարածական տարբեր ոլորտներում՝ գրական հայերեն, ժողովրդախոսակցական հայերեն, բարբառ (հիմնականում Արցախի բարբառի նյութը), ժարգոն, մանկական խոսք: Դիտարկվում են *անել* բայի իմաստները, ապա և նրանով կազմված հարադրությունները: Վերջինները քննվում են ըստ՝ հարադրության բաղադրիչների քանակի, հարադիր բառի խոսքիմասային պատկանելության, հարադրության՝ նույն իմաստն արտահայտող այլ բայով միաբառ դրսևորման, ինչպես նաև *անել* բայի՝ այլ բառերի փոխարկման իրակությունները, դրանց՝ լեզվի տարբեր շերտերում տարածվածության:

Թելյան Լ., Շարահյուսական մի կառույցի գնահատության մասին (հոդված)

Հոդվածագիրն անդրադառնում է շարահյուսագիտության մեջ հայտնի այն փաստին, որ հաճախ դժվար է լինում բարդ նախադասության կազմում հստակորեն տարբորշել բացահայտիչ երկրորդական նախադասությունը: Այն ստուգապես ճանաչվում է մասնավորապես այն դեպքերում, երբ լրացնում է գլխավոր նախադասության մեջ կիրառված անձնական դերանուններին: Սակայն երրորդ դեմքի անձնական դերանվանը լրացնող երկրորդականների մասնագիտական գնահատումները, ըստ հոդվածագրի, այս առումով միանշանակ չեն: Որոշ հետազոտողների կարծիքով երրորդ դեմքի դերանունը գլխավոր նախադասության կազմում հանդես է գալիս միայն հարաբերյալի դերով և չի կարող ընկալվել որպես բացահայտյալ: Հոդվածում փորձ է արվում լրացուցիչ փաստարկներով հիմնավորել հակառակ տեսակետը (Գ. Գարեգինյան և այլք), ըստ որի՝ համապատասխան խոսքային համատեքստի առկայության պարագայում երրորդ դեմքի դերանունը նույնպես կարող է լրացվել բացահայտիչ երկրորդական նախադասությամբ:

Խաչիբաբյան Ն., Բաղրամյան Ս., Գենդերային դրսևորումները հայերեն առածներում և ասացվածքներում (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են բառերի գործածության սեռային առանձնահատկությունները հայերեն առածներում և ասացվածքներում, ցույց են տրվում դրանցում առկա գենդերային երևույթները: Նշվում է, որ *գենդեր* եզրույթը վերաբերում է հասարակության մեջ տղամարդկանց և կանանց զբաղեցրած դիրքին, նրանց վարքի նորմերին, հոգեբանական և սոցիալական առանձնահատկություններին:

Հոդվածագիրները նշում են, որ առածներում և ասացվածքներում կինը և տղամարդը կարող են բնորոշվել որոշ առարկաների և երևույթների անուններով: Աղջիկներին սովորաբար տրվում են այնպիսի որակներ, ինչպիսիք են համեստությունը, համբերատարությունը, քնքշությունը, ամաչկոտությունը, ողջամտությունը, հավատարմությունը, զիջողականությունը, հոգատարությունը, ինքնազոհողությունը, առաքինությունը: Տղաներին են վերապահվում առնականությունը, ուժը, հաջողակությունը, համարձակությունը, եռանդը, իշխանության ձգտումը, վաստակելու ունակությունը, կերակրողի դերը, կոպտությունը, հանդգնությունը և այլն:

Հոդվածագիրները հանգում են այն եզրակացության, որ բառերի գործածության սեռային առանձնահատկությունները հայկական առածներում և ասացվածքներում բավական հաճախ հանդիպող երևույթներ են: Ժողովուրդը բառերի միջոցով արտահայտում է իր վերաբերմունքը կնոջ և տղամարդու նկատմամբ, ցույց տալիս տվյալ սեռի դիրքը հասարակության մեջ:

Խպլիկեան Զ., Հայերէնէ անգլերէն զրուցատրութիւն (յօդուած)

Յօդուածի մէջ ներկայացուած են զրուցատրութիւններ, որոնք օտար լեզուի ուսուցման համար մեծ կարեւորութիւն ունեցող գործնական դասագիրքեր են: Նշուած զրուցատրութիւններու նըպատակը թէեւ անգլերէն սորվեցնելն է, բայց յօդուածագիրը կը նըշէ, որ այն ունի մէկ այլ կարեւորութիւն. այն է՝ դիտարկել արեւմըտահայերէնի կրած փոփոխութիւնը՝ 1913 թուականէն մինչեւ 1963 թուական: Երկու տարբեր թուականներուն եւ երկու տարբեր վայրերու մէջ հրատարակուած զրուցատրութիւններու համեմատական զուգադիր քննութեամբ ցոյց է տրուած, որ ճիշդ 50 տարուան ընթացքին արեւմտահայերէնը կրած է յստակ փոփոխութիւն թէ՛ բառապաշարի, թէ՛ խօսքի կառոյցի մէջ: Այսպիսի սերտողութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ կրնան նպաստել լեզուի հետազօտման եւ բառապաշարի հարստացման աշխատանքներուն:

Խպլիկեան Զ., Քիլէրճեան Պ., Առցանց հարթակներու դերը արեւմտահայերէնի գոյատեւման գործին մէջ (յօդուած)

Յօդուածում ներկայացուած են արեւմտահայերէն ուսուցանող եւ արեւմտահայերէն ստեղծուած մշակոյթի պահպանման ուղղուած տասը առցանց հարթակներ, որոնք ստեղծուած են արդի ճարտարագիտութեան ոլորտի հայ մասնագէտներու, լեզուաբաններու, պատմաբաններու, խմբագիրներու եւ ուսուցիչներու կողմէ արեւմտահայերէնի պահպանման ջանքին միանալու միտումով:

Յօդուածագիրներու վկայութեամբ՝ թէեւ սփիւռքի մէջ գործող դպրոցները, համայնքային կեդրոնները ոչինչ կը խնայեն արեւմըտահայերէնը որպէս խօսակցական եւ գրական լեզու պահպանելու համար, սակայն արեւմտահայերէնը տակաւին կը մնայ վտանգուած լեզու եւ ըստ ԵՈՒՆԵՍՔՕ-ի յայտարարութեան՝ արեւմտահայերէնը մեռնող լեզուներու շարքին կը դասուի:

Խպլիկեան Զ., Մարաշլեան Յ., Արեւմտահայերէն խօսքը Հայաստանի մէջ (յօդուած)

Յօդուածագիրները կը նշեն, որ սոյն հանրալեզուաբանական հետազօտութեան առանցքը Հայաստանի մէջ արեւմտահայերէնի գործածութեան ծիրը ուրուագծելն է: Ան կարելի եղածին չափ ճշգրիտ սահմանելու համար կազմուած է հարցաշար մը՝ բաղկացած 12 հարցումներէ: Հարցումներուն պատասխանած է վերջին տասը տարիներուն Հայաստան տեղափոխուած 95 մարդ (բացառութեամբ քանի մը հոգիէ, որոնք տասը տարիէ աւելի Հայաստան կը բնակին):

Նշուած քննութեան արդիւնքներուն համաձայն ցայտուն կ՚երեւի արեւմտահայերէնի կիրարկման աստիճանի նուազումը՝ լեզուի նահանջը:

Հակոբյան Ֆ., Հայերենի մեքենական մշակման խնդիրներ
(հոդված)

Հոդվածը ներկայացնում է հայերենի մեքենական մշակման ուղղությամբ կատարված աշխատանքները և հայերենի համակարգչային մշակման առցանց համակարգ ստեղծելու նախադրյալները: Ըստ հոդվածագրի՝ հայերենի մեքենական մշակման ուղղությամբ կատարված աշխատանքները մասնավոր բնույթ են կրում: Դրանք հիմնականում իրականացրել են ոչ լեզվաբանները միայն այնքան, որքան անհրաժեշտ է եղել որևէ ծրագիր կամ կայք լեզվական տվյալներով ապահովելու համար: Որոշ դեպքերում էլ փորձ է արվել հայերենի քերականական համակարգը նկարագրել-ներկայացնել այլ լեզուների քերականական կարգերով և բնորոշ հատկանիշներով: Հոդվածագիրը նկատում է, որ հայերենը բնական լեզվի մշակման որևէ գործիքակազմում (NLP toolkit) ներառված չէ: Նա ներկայացնում է հայերենի մեքենական մշակման առցանց համակարգի (Armenian Language Processing) կազմության սկզբունքները, ստեղծման նպատակը, անդրադառնում այն լեզվաբանական խնդիրներին, որոնք հնարավոր կլինի լուծել տեքստի մեքենական մշակման տեխնոլոգիաների և առցանց համակարգի միջոցով:

Հոդվածագրի կարծիքով՝ հայերենի մեքենական մշակման տեխնոլոգիաների և համակարգերի ստեղծումը ամբողջապես կվերափոխի հայերենի կիրառությունը տեղեկատվական տեխնոլոգիաների բնագավառում, կնպաստի ինչպես հայերենի լեզվական համակարգի մակարդակային տարբեր միավորների ուսումնասիրությանը, այլև բառային և տեքստային զանազան աշխատանքներ մեքենայացնելուն:

Հակոբյան Ֆ., Նոր բառերի ներկայացման եղանակները հայերենի բառապաշարի էլեկտրոնային շտեմարանում (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ հայ բառարանագրության առջև

ծառացած խնդիրներից հարկ է էապես կարևորել ինչպես հայերենի բառապաշարի համաժամանակյա և տարաժամանակյա ուսումնասիրությունը, բառերի իմաստային և հասկացական կողմերի բացահայտումն ու քննությունը, այնպես էլ լեզվի բառապաշարի էլեկտրոնային շտեմարաններ, բառային հենքեր ստեղծելը: Նա հոդվածում ներկայացնում է իր ստեղծած բառապաշարի էլեկտրոնային շտեմարանը, բառահոդվածի կառուցվածքը, իմաստային-հասկացական հարաբերություններ ներկայացնելու եղանակը: Նշում է, որ առաջիկայում շտեմարանը կներկայացվի առանձին համացանցային կայքում, որի շնորհիվ հասանելի կդառնա լեզվակիր հանրության առավել լայն շրջանակներին: Հոդվածագրի կարծիքով՝ նման հսկայածավալ նախագիծը հնարավոր է իրականացնել բացառապես փուլային եղանակով, քանի որ ընդամենը մեկ բառարանի թվայնացումը, տեխնիկական սխալները և վրիպակները վերացնելը, բառարանային նյութը շտեմարանում ավելացնելը բավական ժամանակատար է: Այս փուլում կայքում ներկայացվում է ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի լեզվի ինստիտուտում պարբերաբար հրատարակվող «Նոր բառեր» պրակների բառարանային նյութը: Տվյալ դեպքում, ըստ հոդվածագրի, էլեկտրոնային շտեմարանը կարող է համարվել նոր բառերի էլեկտրոնային բառարան, որում ներկայացվում են «Նոր բառեր» պրակաշարի (Ա-Ը պրակներ) բառերը՝ 10.000-ից ավելի բառամիավոր: Հոդվածում նկարագրվում է շտեմարանի որոնման համակարգը. բառամիավորների նկարագրությունը ներկայացնելիս տրվում են գլխաբառի հնչյունական, բառագիտական, քերականական սպառիչ բնութագրերը համապատասխան դաշտերով:

Հակոբյան Տ., Արհեստական բանականության համակարգերի կիրառությունը էլեկտրոնային բառարանագրության մեջ
(հոդված/անգլերեն)

Հոդվածագիրը նշում է, որ էլեկտրոնային բառարանագրու-

թյան մեջ արհեստական բանականության համակարգեր կիրառելով՝ հնարավոր է դյուրացնել կամ ամբողջությամբ մեքենայացնել այնպիսի բառարանագրական աշխատանքներ, ինչպիսիք են էլեկտրոնային կորպուսներում եղած տեքստերի մեքենական վերլուծությունը, բառացանկ կազմելը, բառահոդված մշակելը, նոր բառերի մեքենական առանձնացումը, բազմիմաստ բառերի՝ տարբեր իմաստներով գործածության օրինակներն առանձնացնելը, բառերի միջև եղած իմաստային կապերը բացահայտելը:

Հովսեփյան Գ., Նորակազմ ներունակ բառերը ժամանակակից հայերենում (ըստ «Նոր բառեր» բառարանաշարի) (հոդված)

Հոդվածն անդրադառնում է «Նոր բառեր» բառարանաշարում առկա նորակազմ ներունակ բառերին, դրանց հաճախական բաղադրիչներին և կաղապարներին: Կաղապարների, բաղադրական հիմքերի բազմազանությունը հնարավորություն է ընձեռում կազմելու նորիմաստ բառեր:

Հոդվածագիրը նշում է, որ առանձնացվող բաղադրիչները, որպես արտադրողական կաղապարներ, նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում բառի իմաստափոխության համար և նորիմաստ բառերի կազմության ժամանակ: Քննությամբ պարզվում է, որ, ըստ «Նոր բառեր» պրակների բառացանկի, գործուն են *-կենտրոն, -բնակ, -մերձ, -ձև, -տիպ, -խոս, -պատ,* վերջնաբաղադրիչներով, ինչպես նաև *էներգ(ա)-, ինքն(ա)-, կիս(ա)-, կրկն(ա)-* սկզբնաբաղադրիչներով կազմված նորաբանությունները: Դրանք առանձնացվում են ըստ խոսքիմասային պատկանելության: Ներկայացվում են նաև *-գույն* և *-ավուն* վերջածանցներով նորակազմ ներունակ գունանունները, որոնք հիմնականում բարդություններ են, և դրանցով փոխվում է գունանվան գունային երանգը:

Ղամոյան Լ., «Անձնական զարդարանք» իմաստային (թեմատիկ) խումբը հայերենում (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են «անձնական զարդարանք» իմաստային խմբի բառերը ըստ ծագումնաբանության՝ առանձնացնելով բնիկ հայերեն և փոխառյալ (իրանական, հունական, ասորական, արաբական և թյուրքական) բառերը: Հոդվածագիրն անդրադառնում է արդի գրական հայերենում, այլև բարբառներում ինչպես հին հայերենից ժառանգած, այնպես էլ վերջին տարիներին ստեղծված և փոխառված զարդերի անվանումներին: Առանձնացվում են անհայտ ծագման բառերը: Զարդերի տեսակները տրվում են առանձին դասակարգմամբ՝ կրծքազարդ, գլխազարդ, պարանոցի, քթի, ականջի, թևի, ոտքի և այլ զարդեր, որոնք նախատեսված են զգեստի կամ այլ նպատակներով գործածելու համար: Տարբերակվում են նաև թանկարժեք մետաղներից ոսկին և արծաթը և այդ բառերով բաղադրված զարդերի անվանումները:

Ղամոյան Լ., «Անձնական զարդարանք» իմաստային (թեմատիկ) խմբի քննություն հայերենի բարբառներում (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ հայերենի բարբառներում գործածվող, «անձնական զարդարանք» հասկացությունն արտահայտող բառերը հիմնականում արձանագրված չեն ստուգաբանական և այլ բառարաններում, և դրանց մեծ մասի ծագումն անհայտ է: Նա առանձնացնում է թանկարժեք, կիսաթանկարժեք և անարժեք զարդերի անվանումները, առանձին խմբերով դասակարգում *ապարանջան, ականջօղ, վզնոց, մատանի, գլխազարդ* և այլ հասկացություններ արտահայտող բարբառային բազմաթիվ բառեր: Ներկայացվում են երկանդամ և բազմանդամ համանունական այնպիսի շարքեր, որոնց մի եզրն է միայն զարդի անվանում: Նշվում է, որ հայերենի բարբառներում առկա են այնպիսի զարդերի անվանումներ, որոնք հայտնի են որպես կախարդանքի (չարից

պաշտպանվելու) միջոց: Ներկայացվում են նաև զարդերի անվանումներով ձևավորված բազմաթիվ առածներ ու դարձվածային միավորներ, որոնք այսօր էլ գործածվում են մեզանում:

Ղամոյան Լ., Հայերենի ստուգաբանական բառարաններում արձանագրված «հագուստ» իմաստային դաշտին վերաբերող անհայտ ծագման բառերի դիտարկում (հոդված)

Հոդվածագիրը, քննելով «հագուստ» իմաստային դաշտի անհայտ ծագման բառերը, նկատում է, որ դրանց մեջ կան բառեր, որոնց ծագման վերաբերյալ ընդհանրապես ոչ մի տեղեկություն չկա, և բառեր, որոնց ծագման մասին հայտնի է, որ փոխառություն են, սակայն բուն աղբյուրը հավաստված չէ: Հոդվածում ներկայացվում են նաև լեզվաբանների՝ մի քանի բառերի ծագմանը վերաբերող ենթադրությունները: Անհայտ ծագման բառերը խմբավորվում են ըստ տարածվածության և հաճախականության, բացատրական բառարանների տվյալներով կատարվում են մոտավոր հաշվարկներ: Հոդվածագրի կարծիքով՝ անհայտ ծագման բառերի քանակը կայուն չէ. այն կարող է փոփոխվել նոր ստուգաբանություններով:

Մարաշլեան Յ., Արեւմտահայերէնի կենսունակութեան պայմանները (յօդուած)

Հայերէնի, մասնաւորապէս արեւմտահայերէնի «նահանջը» երկար տարիներէ ի վեր տագնապալի է, որուն գոյութիւնը թէական կը նկատուի անգամ ԵՈՒՆԵՍՔՕ-ի կողմէ: Յօդուածը կը քննէ այդ նահանջին պատճառները, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձնելով լեզուի նահանջի պատճառներէն մէկուն՝ լեզուի հանդէպ այդ լեզուն կրողի տեսակէտին: Համոզումը, որ լեզուն անհրաժեշտութիւն մը չէ, որմէ կը բխի սաստկացող անտարբերութիւնը, բազմաթիւ պատճառներ ունի, որոնցմէ գլխաւորը մայրենիին կիրառութեան ասպարէզի սահմանափակումն է, այսինքն՝ լուսաւորութեան գործին համար անոր անօգուտ եւ ավելորդ ըլլալու թիւր տե-

սակէտը: Պատմութեան փորձը կը վկայէ, որ լեզուի մը կենսունակութեան կարեւոր սիւներէն մէկը անոր՝ լուսաւորութեան եւ զարգացման հետ կապուած ըլլալն է:

Մարգարյան Ի., Չբառարանագրված դարձվածքներ Գորիսի բարբառում (հոդված)

Հոդվածում քննվում են Գորիսի բարբառախոս միջավայրում տարածված, բարբառային բառարաններում չվկայված բարբառային դարձվածքներ: Ըստ հոդվածագրի՝ առավել տարածված են *անել* բայի հարակատարով կայունացած և իմաստային յուրահատուկ նրբիմաստներ արտահայտող բայական դարձվածքները: Հոդվածագիրը նշում է, որ նյութի ուսումնասիրությունը համեմատական քննությամբ հնարավոր է դարձրել զուգադրել և վերլուծել Գորիսի բարբառում և Արցախի բարբառ-խոսվածքներում վկայվող դարձվածային միավորների ընդհանրությունները՝ միևնույն ժամանակ ընդգծելով Գորիսի՝ որպես առանձին բարբառում կայունացած դարձվածքների իմաստաբանական ու ձևակազմական ինքնատիպ դրսևորումները: Հոդվածագիրը նշում է, որ Գորիսի բարբառի դարձվածքները հավաքել է կենդանի խոսքից, դիտարկել է դրանց ընկալումն ու ամրագրումը խոսքաշարում: Ուսումնասիրվել են հիմնականում մարդու արտաքին ու ներքին նկարագրությունը, բնավորության գծերն ու ընդհանրական հատկանիշները, կենցաղային իրողությունները բնորոշող դարձվածային միավորներ:

Մարգարյան Ի., Արդի հայերենի նորակազմությունները հեռուստատեսության խոսքում (հոդված)

Հոդվածում քննվում են արդի հայերենի հեռուստատեսության խոսքի բառապաշարային յուրահատկությունները: Ըստ հոդվածագրի՝ հեռուստատեսության խոսքի ուսումնասիրությունը են-

թաղրում է հեռուստատեսության տարբեր բնագավառներում՝ լրատվական, տեղեկատվական, ժամանցային, սպորտային թողարկումների, գովազդերի, կինոթարգմանությունների ժամանակ գործածվող նորակազմությունների քննություն: Անդրադառնալով նման նորակազմ բառերի տարածումն ու հանրայնացումը պայմանավորող հանգամանքներին՝ նա նշում է, որ փոփոխություններն ավելի արագ են արտացոլվում հեռուստատեսության բառապաշարում և նպաստում, որ բազմաթիվ նոր բառեր սահուն և արագ մերվեն լեզվի բառային կազմին:

Մարգարյան Լ., Արցախի տեղանվանական համակարգի շրջանաբաժանման փորձ (հոդված)

Հոդվածում տեղանվանական համակարգի շրջանաբաժանման փորձի նպատակն է պատմալեզվաբանական իրողությունների վկայությամբ ու վերլուծությամբ բացահայտել Արցախի տեղանվանական համակարգին բնորոշ իրողությունները և այդ համակարգի զարգացման օրինաչափությունները: Շրջանաբաժանումը կատարվել է՝ տեղանվանական իրողությունների վերլուծությունից անցնելով պատմալեզվաբանական շերտագրումների բացահայտման, այսինքն՝ տեղանվանական փաստերի քննությունից, օրինակների վկայությունից անցնելով ընդհանրացման և հանգելով եզրակացության՝ առանձնացնելով համապատասխան փուլը:

Հոդվածագիրը շրջանաբաժանման հիմքում ընդունել է երեք սկզբունք և դրանց հաշվառմամբ տեղանվանական համակարգի զարգացման ընթացքի շրջանաբաժանումը կատարելիս առանձնացրել երկու ուղղություն: Ամեն մի շրջափուլ ունի իր տեղանվանացանկը, որոնց լեզվաբանական քննությունը, բառակազմական նկարագրությունը հաստատում են տվյալ ժամանակաշրջանին բնորոշ լեզվահարաբերությունները, և ամեն մի առանձնանշված փուլ իրապես ներկայացնում է նաև Արցախի՝ տվյալ շրջանի պատմական, քաղաքական, աշխարհագրական իրողությունները:

Ըստ հոդվածագրի՝ Արցախի տեղանվանական համակարգի շրջանաբաժանման փորձը հաստատում է այն իրողությունը, որ փուլեր սահմանելիս բոլոր դեպքերում պատմական շրջադարձերն են դառնում որոշարկող ու նախանշող:

Ներսիսյան Վ., Բառակազմության տեսական հարցերի քննությունը Գրիգոր Ղափանցյանի աշխատություններում
(հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ ուսումնասիրության նպատակն է ներկայացնել Գրիգոր Ղափանցյանի մոտեցումները հայերենի բառակազմության տեսական հարցերի մասին, որոնք հիմնականում արտացոլված են «Ընդհանուր լեզվաբանություն» աշխատության առաջին հատորում: Ըստ հոդվածագրի՝ Գր. Ղափանցյանն իր աշխատությունները գրել է մի շրջանում, երբ ժամանակակից հայերենի բառակազմության ուսմունքը որոշակիորեն ձևավորվել և քննության առարկա էր դարձել նախ Արսեն Այտընյանի և Ստեփանոս Պալասանյանի աշխատություններում, որոնցում սահմանվել և ընդհանուր գծերով ներկայացվել էին բառերի տեսակներն ըստ կազմության, առանձնացվել էին հայերենի ածանցներն ու նրանցով կազմված բառերը, իսկ ավելի ուշ դրանք մանրակրկիտ վերլուծության էր ենթարկել և գիտական լուրջ հիմքերի վրա դրել Մանուկ Աբեղյանը: Գր. Ղափանցյանն ավելի է խորացնում բառակազմությանն առնչվող հարցերի ուսումնասիրությունը:

Հոդվածագիրը նշում է, որ եթե Աբեղյանն իր ուսումնասիրությունները կատարելիս հայերենի լեզվական իրողությունները համեմատում էր հիմնականում ռուսերենի և գերմաներենի հետ, ապա Գր. Ղափանցյանը հիմնական և երկրորդական ձևույթները, դրանց առաջացումն ու փոփոխությունները դիտարկում է բազմաթիվ լեզուների համեմատությամբ՝ առաջին անգամ հայ լեզվաբանական գրականության մեջ գործածելով միջազգային *մորֆեմա*,

իսկ երբեմն էլ՝ *ձև* եզրույթները, վերջինը՝ հատուկ նշանակությամբ:

Ներսիսյան Վ., Ավետիսյան Ա., Բառակազմության ուսումնասիրումը երկրորդ դասարանում (հոդված)

Հոդվածագիրները փորձել են ներկայացնել բառակազմության ուսումնասիրման առանձնահատկությունները երկրորդ դասարանում՝ հիմք ընդունելով ՀՀ հանրակրթական դպրոցներում գործող և նոր ծրագրերին ու չափորոշիչներին համապատասխանող դասագրքերը՝ նկատի ունենալով նոր բառեր կազմելու եղանակներն ինչպես ձևույթային տեսանկյունից (արմատ, ածանց), այնպես էլ այլ՝ դասագրքերում առկա տարաբնույթ առաջադրանքների բնույթը՝ դրանք դասակարգելով ըստ պայմանական խմբերի: Նրանք նշում են, որ դասագրքերում ներկայացված QR կոդերով առաջադրանքները նույն սկզբունքով և նպատակներով են կազմված, ինչ որ ավանդական դասագրքային առաջադրանքները՝ այն տարբերությամբ, որ դրանք թերևս ավելի հետաքրքիր են և գրավիչ կրտսեր դպրոցականների համար:

Ներսիսյան Վ., Նոր բառերի թարգմանական (հայերեն-ռուսերեն-անգլերեն) առցանց բառարանի ստեղծում. անհրաժեշտությունն ու խնդիրները (հոդված)

Հոդվածում ընդգծվում է բառարանների անգնահատելի դերն ինչպես լեզվական որևէ քննություն կատարելու տեսանկյունից, այնպես էլ հաղորդակցական գործընթացներում առհասարակ: Կարևորվում են ինչպես միալեզվյան տարաբնույթ և տարատեսակ բառարանները, այնպես էլ թարգմանական՝ երկլեզվյան կամ բազմալեզվյան բառարանները: Հոդվածում ներկայացվում են հայերեն նոր բառերի թարգմանական առցանց բառարանի ստեղծման անհրաժեշտությունն ու խնդիրները:

Մասնավորապես նշվում է, որ անհրաժեշտ է աշխատանքներ իրականացնել ոչ միայն թղթային բոլոր աղբյուրները թվայ-

նացնելու ուղղությամբ, այլև ստեղծելու հայերեն նորակազմ և նորիմաստային՝ ոչ մեկանգամյա գործածություն ունեցող, գեղարվեստական գրականությունից քաղված, այլ գոնե համագործածական բառերի առնվազն եռալեզու թարգմանական նս մեկ բառարան, որը պետք է ձևավորվի նախապես մշակված համացանցային ծրագրով, որն էլ հնարավորություն կտա ինչպես կազմելու, այնպես էլ հընթացս այն լրացնելու, կատարելագործելու: Ըստ հոդվածագրի՝ բառարանում բառահոդվածները կպարունակեն հայերեն բառերի բացատրական, ձևաբանական և ձևակազմական հիմնական նկարագրերը, ինչպես սովորաբար լինում է, և երկլեզու թարգմանությունը:

Պապիկյան Ս., Նիզամիի «Լեյլի և Մեջնուն» պոեմի հայերեն թարգմանության հատկական փոխառությունների քննություն
(հոդված)

Հոդվածագրի նպատակն է եղել քննել Արևելքի պոեզիայի լավագույն նմուշներից մեկի՝ Նիզամիի «Լեյլի և Մեջնուն» պոեմի հայերեն թարգմանության հատկական փոխառությունները (տարաշխարհիկ բառեր, էկզոտիզմներ): Պոեմում գործածված հատկական փոխառությունները, որոնք օտար երկրի մշակույթին, հոգեկերտվածքին վերաբերող բառեր են, իրենց համարժեքը չունեն հայերենում, բնորոշում են օտար իրույթներ (ռեալիաներ), չունեն հոմանիշներ և հականիշներ:

Պոեմում առկա հատկական փոխառությունները հոդվածագիրը դասակարգել է հետևյալ խմբերում՝ գրական ժանրեր, պետական-կառավարման մարմիններ, կոչումներ, հագուստ, զարդ, երգ, երաժշտական գործիք, կրոնական բառեր, ընդհանուր բառեր: Քննությունից պարզվում է, որ Նիզամիի «Լեյլի և Մեջնուն» պոեմի թարգմանության հատկական փոխառությունների մի մասը արաբական ծագում ունի, մի մասը՝ իրանական, մի մասն էլ յուրացվել և մերվել է հայերենի բառապաշարին:

Պապիկյան Ս., Հունալատինական ծագման հատկական փոխառությունների քննություն (հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ ընդհանուր փոխառությունների մեջ առանձնացող հատկական փոխառությունները վերաբերում են ո-րևէ ժողովրդի նիստուկացին, սովորություններին, հոգեկերտվածքին, իրերին: Սովորաբար դրանք գործածվում են, երբ խոսքը տըվյալ ժողովրդին բնորոշ իրույթների (ռեալիաներ) մասին է: Դրանք անթարգմանելի են:

Հոդվածագիրը դիտարկում է հունալատինական ծագման ո-րոշ հատկական փոխառություններ, որոնց մի մասը անմիջական, մի մասն էլ միջնորդավորված փոխառություններ են: Սկզբնապես մեկ-երկու լեզվում գործածվող հատկական փոխառությունները տարածվելով կարող են համալրել տերմինների շարքերը: Որոշ դեպքերում դժվար է որոշել հատկական փոխառությունների և տերմինների սահմանները: Քննվող հունական ծագման հատկական փոխառությունների մի մասը հատկական փոխառություն համարելը, ըստ հոդվածագրի, որոշ չափով պայմանական է. դրանց մի մասը վերաբերում է տարբեր տերմինահամակարգերի՝ կրոն, գիտություն, արվեստ: Այդ փոխառությունները հիմնականում գրական ճանապարհով են անցել հայերենին:

Դիտարկվող հունալատինական ծագման հատկական փոխառությունների քննությունից պարզվում է, որ դրանց մեծ մասը հաճախադեպ չէ: Մի մասն էլ, ենթարկվելով տարբեր հիմունքներով իմաստափոխության, ձեռք է բերել փոխաբերական իմաստ:

Սարգսյան Ն., Միջին հայերեն-արևմտահայերեն փոխանցումները հրամայական եղանակի համակարգում. բուն հրամայական (եզակի թիվ) (հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ միջին հայերենի և արևմտահայերենի լեզվական համակարգերի քննությունը ցույց է տալիս, որ արևմտահայերենը լեզվական իրողությունները մեծ մասամբ ժառան-

գել է միջին հայերենից: Հրամայական եղանակի ուսումնասիրությունը ևս փաստում է, որ միջին հայերենի նույն եղանակի ձևաիմաստային հատկանիշները ամբողջությամբ վկայվում են արևմըտահայերենում:

Ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ արևմտահայերենի բուն հրամայականի եզակի թվի *ե* լծորդության *է*, *ի* լծորդության *է, իր*, *ա* լծորդության *ա* վերջավորությունները ձևավորվել են միջին հայերենում գրաբարի հիմքի վրա:

Սուքիասյան Հ., Ավետիսյան Ա., Հայերեն բժշկական տերմինաբանության աղբյուրները (հոդված)

Հոդվածում քննվում է հայերեն բժշկական տերմինաբանության աղբյուրների հարցը, որն էական նշանակություն ունի հայերենի պատմական և համաժամանակյա բառագիտության առումներով: Առանձնացվում են հայերեն տերմինային համակարգի ժամանակագրական շերտերը և փոխառությունների աղբյուրները: Նշվում է, որ հայերեն բժշկական տերմինների զգալի մասը ստեղծվել է լեզվի ընդհանուր գործածական բառապաշարի մեջ մտնող սովորական բառերի տերմինացմամբ (տերմինացման աղբյուրներ են գրաբարը, միջին հայերենը և բարբառները): Բժշկական տերմինների գերակշռող մասը փոխառություններն են, որոնք, ըստ ժամանակագրական գործոնի, բաժանվում են երկու մասի՝ հին և հնագույն և նոր ու նորագույն փոխառություններ:

Հոդվածագիրները նշում են, որ ժամանակակից հայերեն բժշկական տերմինաբանությունը բաղկացած է առավելապես հունալատինական ծագում ունեցող և հունա-լատիներեն բառակազմիչ տարրերով կազմված բառերից: Վերջիններս այսօր էլ միջազգային տերմինաբանության համալրող աղբյուրն են, և որի հիման վրա շարունակում է զարգանալ բժշկական տերմինաբանությունը:

Սուքիասյան Հ., Զաքարյան Հ., Բժշկական եզրույթների հայերենացման անհրաժեշտությունը (հոդված)

Հոդվածը վերաբերում է լեզվական համակարգի համասեռության մի մասնավոր դրսևորման՝ բառապաշարի մաքրությանը (բժշկագիտության լեզվի օրինակով) և այն ապահովելու նպատակով փոխառությունների հետևողական հայերենացման անհրաժեշտության խնդրին: Հետազոտությունը կատարվել է բժշկության ոլորտից վերցված հայերեն, անգլերեն և ռուսերեն համարժեք բառակազմական հարացույցների զուգադրական քննությամբ: Նյութը քաղվել է բժշկագիտական բացատրական երկլեզու և բազմալեզու բառարաններից: Տարալեզու բառակազմական հարացույցների քննությունը ցույց է տալիս, որ հայերենը իր լեզվական համասեռության շնորհիվ կատարյալ է, ամբողջական, ինքնաբավ և ապահովում է հասկացական ու լեզվական համակարգերի համաձայնություն: Այս համեմատական քննությունը ցույց է տալիս, որ բըժըշկության, ինչպես ցանկացած այլ բնագավառի եզրույթաբանություն, անհրաժեշտ է առավելագույնս հայերենացնել:

Տիրյան Ս., Խաչիբաբյան Ն., Օտարաբանությունների խնդիրը արդի արևմտահայերենում (հոդված)

Հոդվածագիրներն անդրադարձել են շատ «զգայուն» մի հարցի՝ արևմտահայերենի օտարաբանություններին կամ փոխառություններին, որոնց նկատմամբ արևմտահայերենի որդեգրած մոտեցումը պայմանավորված է ոչ թե կանոնարկվածությամբ, այլ ձուլման որոշակի վտանգով: Պատճառն այն է, որ կեցության երկըրներում սփյուռքահայերը զուրկ են լեզվական հարցերը համակարգող, կարգավորող պետական որևէ պատկան մարմնից: Արևմտահայերենում օտար բառերը շարունակաբար և սկզբունքորեն թարգմանվում են, սակայն խնդիրն այն է, թե որքանով է հայերեն թարգմանված տերմինը արտացոլում կամ փոխանցում օտար բառի իմաստային դաշտը. ծածկում է այն լիովին, լիարժեք, թե՞ մա-

սամբ: Հարցն այն է, թե թարգմանված և թարգմանվող օտարաբանությունները որքանով են կիրառելի արևմտահայերենում, և դրանք արդյոք հասանելի են նաև արևելահայերենում՝ որպես երկու տարբերակների բառապաշարների փոխհարստացման աղբյուր:

Տիոյեան Ս., Խպլիկեան Զ., «Հակադիր» իմաստներ՝ արեւմտահայերէն-արեւելահայերէն բառապաշարին մէջ
(յօդուած)

Յօդուածի մէջ կատարուած է արեւմտահայերէն եւ արեւելահայերէն բառապաշարի զուգադիր քննութիւն: Գրական հայերէնի բառապաշարի զուգադիր քննութիւնը նախ եւ առաջ ունի կիրառական, գործնական նշանակութիւն: Ան կը նպաստէ մեր ժողովուրդի երկու հատուածներու փոխհասկացողութեան, փոխյարաբերութեան եւ ընդհանուր հայերէնի բառապաշարի երկու դրսեւորումներու փոխհարստացման: Բացի այդ՝ բառիմաստներու գիտական, մանրամասն ստուգաբանութիւնը առաւել կը նպաստէ համապատասխան բառաշարքերու ցանկեր, բառարաններ կազմելուն. բան մը, որ կը բացակայի արդի արեւմտահայերէնին մէջ: Հոն կը բացակային հոմանիշներու, հականիշներու, համանուններու եւ այլ ժամանակակից բառարանները: Նմանօրինակ ուսումնասիրութիւններ կրնան խթանել եւ նպաստել այդպիսի աշխատանքներուն կազմութեան:

Տիոյան Ս., Խաչատրյան Օ., Կիրառական արվեստի մի քանի տերմինների շուրջ (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում է տերմինների յուրահատուկ ու բազմաբնույթ մի բնագավառ՝ կիրառական արվեստի ոլորտը. այն ընդգրկում է առօրյա կիրառական, մասնագիտական, արվեստագիտական, արհեստագործական բազմաթիվ տերմիններ: Տրվում

են նաև դրանց համարժեքները՝ օտար լեզուներով, եթե այդպիսիք առկա են:

Ֆելեքյան Մ., Անձնական դերանունների բառարանագրումը (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ դերանուններն ըստ բառարանների ներկայացնելը մեծապես կախված է դերանվան ըմբռնումից: Դերանունները չունեն ո՛չ իմաստային և ո՛չ էլ քերականական հատկանիշների ընդհանրություն և միասնություն: Մյուս կարևոր պատճառը դերանունների բառային իմաստի խիստ հարաբերական լինելն է: Դրանց իմաստը իրավիճակային է և որոշվում է համատեքստից: Սա դերանունների բառարանագրման նկատելի հակասականության գլխավոր պատճառներից է:

Հոդվածում նշվում է, որ անձնական դերանունների՝ տարարմատ և տարահիմք կազմությամբ բառաձևերը (այդ թվում նաև հոգնակիի ձևերը) պետք է բառարաններում ներկայացվեն իբրև գլխաբառեր, այլապես լեզվին լավ չտիրապետողը կդժվարանա դրանք գտնել բառարանում: Սա առանձնապես կարևոր է արևմտահայերենի բառարանների համար, քանի որ դրանք մեծապես ունեն նաև ուսուցողական դեր: Անձնական դերանունների բառարանագրման միօրինակացման գործում կարևոր է բառարանագիրների՝ ոչ թե բառերի այբբենական ցուցակով, այլ խոսքի առանձին մասերի ներսում դրանց որոշակի բառապաշարային խմբավորումներով աշխատելը:

Ֆելեքյան Մ., Ածանցների համանունության մասին կամ քանի՞ *-ոց* ածանց կա հայերենում (հոդված)

Հոդվածում քննվում են բառակազմական ձևույթների բազմիմաստության և համանունության տարանջատման հարցեր: Առաջարկվում են մի շարք չափանիշներ, որոնց հիման վրա ժամանակակից հայերենի համար հնարավոր է տարբերակել ածանցների

բազմիմաստությունը համանունությունից: Գլխավոր չափանիշը, ըստ հոդվածագրի, իմաստաբանականն է: Համանուն ածանցները խոսքային իրացման մեջ չունեն իմաստային առնչակցության որևէ եզր: Կարևոր է նաև ածանցների ձևաբանական նշանակությունը, այսինքն՝ տվյալ ածանցի՝ այս կամ այն խոսքի մաս կերտելու բառակազմական կարողությունը: Տարբեր հիմքերի հետ զուգորդվելու ունակությունը ևս կարևոր է ածանցների համանունությունը և բազմիմաստությունը տարբերակելու համար:

Այս չափանիշները հաշվի առնելով՝ հոդվածագիրն առաջարկում է արդի հայերենում առանձնացնել *-ոց (-նոց //-անոց*) հնչյունական կազմն ունեցող երեք համանուն վերջածանց՝ «տեղ» բառակազմական ընդհանուր նշանակությամբ, «կոնկրետ առարկա», «գործողության՝ որպես երևույթի անուն» բառակազմական նշանակություններով և մի քանի գրաբարյան քարացած կազմություններում պահպանված վերջածանց:

Ֆիշենկճեան Ա., Գրական արեւմտահայերէնի քերականական համակարգի տեղաշարժերը՝ ըստ արեւմտահայերէնի առկայ դասագիրքերու (Բայ) (յօդուած)

Յօդուածը կ՚ուսումնասիրէ արեւմտահայերէնի ձեւաբանութեան քերականական կարգի մէջ արտացոլուած տեղաշարժերը, որոնք կը վերաբերին արեւմտահայերէնի բայի՝ լծորդութեան, բայածանցի, կամ ինչպէս ընդունուած է արդի արեւմտահայերէնի քերականութեան մէջ անուանել, սոսկածանցի: Թեման քիչ ուսումնասիրուած է, եւ անոր քննումն ու եզրակացութիւնը կրնան հիմք ըլլալ արեւմտահայերէնի գիտական քերականութեամբ զբաղողներուն եւ դասագիրքերու հեղինակներուն: Ուսումնասիրուած են արեւմտահայերէնի դասագիրքերը եւ փորձ կատարուած է քննելու եւ համեմատելու զանոնք եւ Արմենակ Եղիայեանի ուղղախօսական աշխատութիւնը:

Կը քննուին բայի լծորդութեան առնչուող հիմնահարցեր, իմաստակիր եւ իմաստազուրկ բայերու բնութագրումներ, պարզաբանումներ, բայահիմքի եւ լծորդութեան միջեւ առկայ ածանցներուն համաձայն, զարտուղի, կէս զարտուղի բայեր կամ զարտուղի խոնարհում արտայայտութիւնը, զարտուղի եւ անկանոն բայ կամ խոնարհում հասկացութիւնները եւ անոնց խոնարհաձեւերը:

Եզրակացութիւնն այն է, որ զարտուղի եւ անկանոն համարուող բոլոր բայերը խոնարհելու ընթացքին իրենց ձեւակազմական առանձնայատկութիւններով կը տարբերէին բայի խոնարհման ընդհանուր օրինաչափութենէն, սակայն անոնցմէ ոչ բոլորը զարտուղի են. անոնցմէ ոմանք պարզ բայեր են, ոմանք ալ՝ անկանոն:

Ֆիշենկճեան Ա., Կապերու շարահիւսական կիրառութիւնը արեւմտահայերէնի մէջ (յօդուած)

Յօդուածը կ՚անդրադառնայ ժամանակակից հայերէնի շարահիւսական համակարգի, շարահիւսական կապակցութիւններու մէջ կարեւորագոյն նշանակութիւն ունեցող *կապ* խօսքի մասին. կը նշուին չթեքուող *կապ* խօսքի մասի՝ քերականութեան դասագիրքերու մէջ հեղինակներու կողմէ գործածուած տարբեր եզրոյթները: Կը խօսուի կապերու տեսակներու մասին: Յօդուածը կը քննէ կապերու բառիմաստային խնդիրները, որովհետեւ բացի խնդրառութենէն, կապերը, ի մասնաւորի տարածականները եւ ժամանակայինները մէկ քանին, բանաւոր եւ գրաւոր դրսեւորումներուն մէջ ազդուելով արեւելահայերէնի եւ օտար լեզուներու ազդեցութենէն սխալ գործածութեամբ հանդէս կու գան:

Յօդուածագիրն առաւելապէս *մօտ* եւ *քով* կապերու կիրառութեամբ՝ բազմաթիւ օրինակներով հետեւեալ հաստատումը կը կատարէ, որ յաճախ *մօտ* կապը նախադասութեանց մէջ գործածուած է *կողմէ, մէջ, համար* եւ այլ իմաստներով, որոնք ուղղախօսական սխալներ են, բայց եւ այնպէս ե՛ւ բանաւոր, ե՛ւ գրաւոր լե-

զուի մէջ մեծ տարածում գտած են: Յօդուածագիրը կ՝եզրակացնէ, որ *մօտ* կապը գործածելի է ոչ անձնանիշ գոյականներու, իսկ *քով*-ը՝ անձնանիշ գոյականներու հետ:

Բ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՈՒ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԵՎ ԿԻՐԱՌԱԿԱՆ ԼԵԶՎԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

2024 թվականին հրատարակվել են հետևյալ աշխատանքները:

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Ավետյան Ս. Ռ., Արևելահայերենի բայի եղանակների աբեղյանական մեկնաբանությունը՝ դիտարկված արդի լեզվաբանության տեսանկյունից, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. Բանասիրություն», N 3 (45), Ե., 2024, էջ 34-44:
2. Ավետյան Ս. Ռ., Some Diachronic Observations on Forms of The Aorist with a Vocalic Augment in the Dialect of Šatax, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 3-9:
3. Գրիգորյան Գ. Գ., Փորձառական տվյալներ հայերեն խոսքում դադարների դրսևորման վերաբերյալ, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (21), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 124-141:
4. Գրիգորյան Գ.Գ., Դիմակի ազդեցությունը խոսքի ընկալման վրա, «Լեզու և լեզվաբանություն», 2 (31), Ե., 2024, էջ 44 -57:
5. Դալալյան Տ.Ս., Վերժինե Սվազլյան. անխոնջ բանահավաք-բանագետը (ծննդյան 90-ամյակի առթիվ), «Լրաբեր հասարակական գիտությունների», N 1 (670), Ե., 2024, էջ 400-405:
6. Դալալյան Տ.Ս., Կայծակնահար մահացածի շուրջ կատարվող պարը օսական ավանդույթում. сорраy-հայ. ցոփ, «Պարի ծիսական և բանահյուսական ենթատեքստը» հանրապետական գի-

տաժողով՝ նվիրված Գ. Գինոսյանի հիշատակին, Ե., 2024, էջ 24-27:
7. Դալալյան Տ.Ս., Արեւմտահայերէնի կանոնարկման եւ զարգացման հարցերը «Յառաջ»-ի էջերուն մէջ. շարք մը դիտարկումներ, "Ètudes arméniennes contemporaines", N 15, Paris, 2024, p. 191-200:
8. Դալալյան Տ.Ս., Առասպելաբանական վիշապը և ոռոգման համակարգերի առաջացումը // The Culture of Water Use in Armenia from Ancient Times to Our Days, Yerevan, AICA-Armenia, 2024, p. 116-123.
9. Համբարձումյան Վ.Գ., Հայերեն ստուգաբանություններ, «Լեզու և լեզվաբանություն», 1 (30), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 3-12:
10. Միքայելյան Ս.Ա., Հայերենի արաբերեն միջնորդավորված փոխառությունների շուրջ (թուրքերենով միջնորդավորված բառաշերտ), «Լեզու և լեզվաբանություն», 1 (30), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 38-51:
11. Միքայելյան Ս.Ա., Հայերենում և ռուսերենում գործածվող արաբերեն փոխառյալ բառերի շուրջ, «Հետազոտահեն կրթության արդի մարտահրավերներն ու զարգացման հեռանկարները» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., «Ալվարդ Օհանջանյան Վառլենի» ԱՁ հրատ., 2024, էջ 91-96:
12. Սարգսյան Մ.Ա., Բաղրամյան Ս.Ե., Հայերենը որպես սփյուռքի լեզու. մարտահրավերներ և խնդիրներ, «Լեզու և լեզվաբանություն», 1 (30), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 81-92:
13. Սիմոնյան Ն.Մ., Մկրտչյան Մ.Ս., Փոխաբերություն երևույթը և նրա բնորոշումը լեզվաբանության մեջ, «Լեզու և լեզվաբանություն» , 1 (30), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 13-25:
14. Avetyan S.R., On Certain Disputable and/or Unexplained Forms of the Imperative in Modern Armenian Dialects, "Bulletin of Yerevan Yniversity. Phililogy", N 3 (45), Yerevan, 2024, p. 88-98.
15. Dalalyan T.S., Verzhine Svazlyan: the Tireless Ethnographer and Folklorist (on Her 90th Anniversary) // Review of Armenian Studies (Բանբեր հայագիտության), Yerevan, «Gitutyun», 2024, № 1 (34), 226-231.

16. Dalalyan T.S., La standardisation et le développement de l’arménien occidental dans le journal *Haratch*: quelques observations // Études arméniennes contemporaines, № 15: La presse de langues arménienne en France et la création d’un espace transnational (sous la direction de Talar Chahinian et Stéphanie Prévost), Paris: Bibliothèque Nubar de l’UGAB, 2024, p. 201-210.
17. Андреева Ю.О., Гуляева Е.Ю., **Далалян Т.С.,** Религиозные практики армян Ордубадского района Нахичеванской АССР в 1950-1980-е гг., "История, археология и этнография Кавказа", т. 20, N 1, Махачкала, 2024, с. 154-168.
18. Симонян Н.М., Этимологические заметки, "Language and Culture", N 31, Кутаиси, 2024, с. 67-71.
19. Симонян Н.М., Этимологические заметки, "Language and Culture", N 32, Кутаиси, 2024, с. 72-77.

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓԱԳՐԵՐ

Ավետյան Ս., Որոշ տարաժամանակյա դիտարկումներ Շատախի բարբառում ձայնավոր նախահավելվածով աորիստի ձևերի շուրջ

(հոդված/անգլերեն)

Հոդվածում փաստարկվում է, որ Շատախի բարբառում *իտի* «դրեց» և *իտու* «տվեց» աորիստի ձևերի վերջահանգ ձայնավորները, հակառակ Մ. Մուրադյանի պնդման, չեն կարող դիտվել նախնական արմատավերջյան ձայնավորներ, այլ այդ ձևերը երկրորդաբար առաջացած համաբանական կազմություններ են: Բանն այն է, որ նախագրային հայերենում շեշտահաջորդ վերջնավանկերի թուլացումը և/կամ անկումը ընդհանուր է եղել հայերենի տարածական բոլոր տարբերակների համար, և այդ առումով բացառություններ չկան: Մյուս կողմից՝ հայերենի ժամանակակից այլ բարբառների համապատասխան տվյալները ակնհայտորեն ցույց են տալիս, որ նրանցում ևս ձայնավոր նախահավելվածով աորիստի եզակի 3-րդ դ. համաբանական նոր ձևեր են կազմվել երկրորդաբար:

Ավետյան Ս., Հայերենի ժամանակակից բարբառներում հրամայականի որոշ վիճահարույց և/կամ չբացատրված ձևերի շուրջ (հոդված/անգլերեն)

Հոդվածագիրը փորձում է ցույց տալ, որ հրամայականի ձևերի պատմական զարգացումը հայերենի բարբառներում եղել է համաբանական և հնչյունական փոփոխություններով պայմանավորված բավականին բարդ գործընթաց, որի հետևանքով հաճախ մթագնվել են սկզբնական դրությունը և հրամայականի կազմության տարբեր տիպերի, ինչպես նաև հրամայականի և աորիստի համաժամանակյա ձևաբանական փոխհարաբերությունը: Մյուս կողմից, քանի որ բարբառագետները այս կամ այն կոնկրետ բարբառը նկարագրելիս հաճախ անտեսել են մյուս բարբառների ընձեռած համապատասխան փաստերը, դա մեծապես խանգարել է նրանց պատշաճ խորանալու դիտարկվող հարցերի մեջ և համապարփակ ու ճշգրիտ քննելու լեզվական նյութը: Ըստ հոդվածագրի՝ հարկ է նշել նաև, որ հայերենի ժամանակակից բարբառների ուսումնասիրությունը հիմնականում եղել է համաժամանակյա-նկարագրական բնույթի: Հետևաբար վերոնշյալ հանգամանքները հաճախ թյուրըմբռնումների և սխալ մեկնաբանությունների տեղիք են տվել: Հոդվածագիրը նշում է, որ, իհարկե, այս կարգի բոլոր վիճահարույց հարցերի քննությունը շատ հեռուն կտաներ: Ուստի հոդվածում դիտարկվում են ցայսօր առաջարկված առավել խնդրահարույց մեկնաբանություններից և/կամ չբացատրված երևույթներից միայն մի քանիսը:

Ավետյան Ս., Արևելահայերենի բայի եղանակների աբեղյանական մեկնաբանությունը՝ դիտարկված արդի լեզվաբանության տեսանկյունից (հոդված)

Հոդվածում փաստարկվում է, որ արդի արևելահայերենի այսպես կոչված ըղձական եղանակի և ենթադրական/պայմանական եղանակի ավանդական մեկնաբանությունը (որն առաջարկել

է Մ. Աբեղյանը) առարկություն է հարուցում ընդհանուր լեզվաբանության և լեզվաբանական տիպաբանության տեսանկյունից: Բանն այն է, որ արդի արևելահայերենի ըղձականը համատեղում է տիպաբանորեն հայտնի ստորադասականի և ըղձականի իմաստային գործառույթների մեծ մասը, հետևաբար բառիս բուն իմաստով ըղձական (optativus) չէ: Ավելի տեղին կլիներ այն բնորոշել որպես ստորադասաըղձական: Ինչ վերաբերում է արդի արևելահայերենի *կ(ը)*- ապառնիին (այն ավանդաբար ոչ ճիշտ մեկնաբանվում է որպես ենթադրական/պայմանական եղանակ), իրականում այն չի տարբերվում այլ լեզուների սահմանական ապառնիից իմաստագործառութային տեսնակյունից: Ինչպես ցույց են տվել մի շարք հետազոտողներ, ապառնի ժամանակը երբեք մաքուր ժամանակային կարգ չէ. ապառնիությունն անհրաժեշտաբար ներառում է կանխատեսման տարր կամ դրան առնչակից որևէ եղանակային հասկացություն: Ըստ այդմ՝ արդի արևելահայերենի *կ(ը)*- ապառնին նույնպես, ըստ հոդվածագրի, ներառում է և՛ ժամանակային, և՛ եղանակային իմաստային բաղադրիչներ, որոնց հարաբերակցությունը կարող է տարբեր լինել՝ կոնկրետ համատեքստից և բայաձևի դեմքից կախված: Սակայն *կ(ը)*- ապառնիի համապատասխան անցյալի ձևերը արդի արևելահայերենում հիմնականում գործածվում են որպես պայմանական եղանակ (conditionalis):

Գրիգորյան Գ., Փորձառական տվյալներ հայերեն խոսքում դադարների դրսևորման վերաբերյալ (հոդված)

Հոդվածում առաջին անգամ փորձառական եղանակով ուսումնասիրվել են հնչող խոսքի դադարները, բերվել են օրինակներ և դրանց հնչապատկերները: Քննվել են բանավոր խոսքում դադարների տեսակները, գործառույթները, տևողությունը, հոգեբանական նշանակությունը, կարևորությունը և այլն: Մասնավորապես հաշվարկվել են դադարների տևողություններն ըստ տեսակների, դադարները դասակարգվել են ըստ տարբեր չափանիշ-

ների: Առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվել հանրային հրնչող խոսքում, մասնավորապես՝ ելույթներում, դադարների դրսևվորմանը, քանի որ արդի հասարակական-քաղաքական դաշտում դրանք մեծ տարածում ունեն:

Դադարներն ուսումնասիրելիս հոդվածագիրը դրանք դասակարգել է՝ բաշխելով 2 խմբում՝ սովորական կամ անհրաժեշտ և միտումնավոր կամ մտածված: Առաջին խմբի դադարները շնչառական կամ քերականական դադարներն են (տրոհության նշաններով պայմանավորված դադար, պարբերության դադար, անհատական դադար): Երկրորդ խմբի դադարները նպատակային, միտումնավոր կամ մտածված դադարներն են (բանալի բառը շեշտելու դադար, հռետորական հարցի դադար, մակաբույծ բառերի դադար, լրացուցիչ դադար և այլն):

Գրիգորյան Գ., Դիմակի ազդեցությունը խոսքի ընկալման վրա
(հոդված)

Հոդվածում ուսումնասիրվում է այն երևույթը, թե ինչպես է պաշտպանիչ դիմակն ազդում մարդկանց բանավոր հաղորդակցման գործընթացի վրա: Կատարվել են գիտափորձեր՝ դիմակով և առանց դիմակի հաղորդակցման դեպքերի քննությամբ: Հետազոտության արդյունքները ցույց են տվել, որ դիմակով և առանց դիմակի ընկալումը նվազում է 25-30 տոկոսով: Բանախոսների՝ դիմակով խոսելիս կորչում է տեղեկության մոտ մեկ երրորդը, քանի որ տեսանելի ազդանշանները բացակայում են, իսկ ձայնային էներգիան՝ թուլանում: Գիտափորձերի արդյունքները ցույց են տալիս, որ բերանի, մասնավորապես շուրթերի, ծնոտի, երբեմն նաև քթի ծածկված լինելը մեծապես ազդում է ունկնդրի՝ տեղեկությունը ընկալելու վրա: Այս ուսումնասիրությամբ հնարավոր է նման համաճարակների ժամանակ մշակել հաղորդակցման ռազմավարություն և միջոցներ, որ տեղեկության որոշակի քանակ չկորչի դիմակի պատճառով: Դիմակներ կրելիս խոսքի հասկանալիությանը և ըմբռնելիությանը օգնում են ավելի դանդաղ, հըս-

տակ ու բարձրաձայն խոսելը և ավելի պարզ արտասանությունը: Այնուամենայնիվ, բազմաթիվ ուսումնասիրություններ ցույց են տվել, որ մարդիկ ժամանակի ընթացքում հարմարվում են դիմակ կրելուն, դիմակի պատճառով առաջացած ձայնաբանական փոփոխություններին և ընկալում են արտաբերված խոսքը լսողական այնպիսի ազդանշաններով, ինչպիսիք են հնչերանգը, ձայնի տոնայնությունը. իմաստային առումով կարևորվում է նաև խոսքաշարը:

Դալալյան Տ., Արեւմտահայերէնի կանոնարկման եւ զարգացման հարցերը «Յառաջ»ի էջերուն մէջ. շարք մը դիտարկումներ
(հոդված)

20-րդ դարասկզբին, ժամանակակից արդիական ճարտարագիտութիւններու բացակայութեան պայմաններուն, ըստ յօդուածագրի, տպագիր մամուլին դերը՝ ազգի ինքնութեան պահպանման եւ համախմբումի հարցին մէջ շատ աւելի նշանակալից եղած է, քան ներկայիս: Սա յատկապէս կը վերաբերի հայրենիքէն դուրս բնակող ազգային հաւաքականութիւններու, որ գոյաբանական խնդրոյ առջեւ կը գտնուին՝ ազգապահպանումի եւ ուծացումէ խուսափելու համար: 1915-ի Ցեղասպանութենէն յետոյ Ֆրանսան դարձած էր Եւրոպահայութեան կեդրոնը՝ անոր շնորհիւ, որ այստեղ կը ձեւաւորուէր Եւրոպայի ամենէն մեծ եւ աշխոյժ հայկական համայնքը: Այս հանգամանքը, իր կարգին, հետեւանք էր արտաքին աշխարհաքաղաքական ասպարէզին վրայ եւ մասնաւորաբար իր մերձաւորարեւելեան քաղաքականութեան մէջ Ֆրանսայի դիրքաւորման՝ որպէս Արեւելքի քրիստոնեաներու պաշտպան եւ հովանաւոր: Նշուած երկու գործօնները հաշուի առնելով՝ անշուշտ պատահական չէ, որ ֆրանսահայութեան կողմէ հիմնուած հաստատութիւնները, ի շարս որոնց եւ մամուլը, տարիներ շարունակ առաջատար դեր կը խաղային Եւրոպայի զանազան երկիրներու մէջ բնակութիւն հաստատած հայերուն համար: Աւանդաբար

արեւմտահայերէնը Ֆրանսայի մէջ կը սեպուի իբրեւ հայութեան «պաշտօնական» լեզուական տարբերակ՝ նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ ֆրանսահայ Սփիւռքի հնաբնակներուն կորիզը կազմած են երբեմնի Օսմանեան Կայսրութեան տարածքէն 1915-ի Ցեղասպանութեան հետեւանքով բռնագաղթած հայերը, որոնց մայրենի լեզուն արդի հայերէնի՝ աշխարհաբարի արեւմտահայ գրական տարբերակն էր։ «Յառաջ»-ը տասնամեակներու ընթացքին դարձաւ ոչ միայն արեւմտահայերէն գրական տարբերակի պահպանման եւ զարգացման դարբնոց, այլեւ Սփիւռքի մէջ (արեւմտա)հայ ինքնութեան խորհրդանիշ։ Յօդուածին մէջ առանձնայատուկ ուսպնեակի տակ կ'առնուեն Շ. Միսաքեանի եւ Շ. Նարդունիի հայեացքները, իբրեւ «Յառաջ»-ի երկու գաղափարախօսական հսկաներու, որոնք զուրկ չէին նաեւ քաղաքագիտական հոտառութենէ եւ գրական-գեղարուեստական ճաշակէ։

Դալալյան Տ., «Թաքուն, քողարկված» հասկացության բայանվանական և գոյականական դրսևորումները վաղնջահայերենից եկող մի արմատի հայ-իրանական ստուգաբանական քննության լույսի ներքո
(հոդված)

Հոդվածի նպատակն է համակողմանի պատմահամեմատական քննությամբ ստուգաբանել հայ. *կուզ* բառը, որը գրաբարում նշանակել է «կատու»։ Ավանդաբար համարվելով իրանական ծագման բառ (սակայն ո՛չ նոր պարսկերենում, ո՛չ միջին պարսկերենում՝ պահլավերենում, ո՛չ էլ, առավել ևս, հին պարսկերենում այն գոյություն չունի՝ գոնե հոդվածագրին հայտնի գրավոր աղբյուրներում)՝ այն չի ենթարկվել առավել խորին բառաքննական հետազոտության, որի հետևանքով մի կողմից ստվերում են մնացել դրան առնչվող ցեղակից բառաձևերն ու արմատային հնարավոր տարբերակները, մյուս կողմից էլ դրան վերաբերող լեզվաբանական որոշ տվյալներ մնացել են անհայտ։ Հոդվածագրի կարծիքով՝ սկզբնապես վաղնջահայերենում *կուզ*-ը պետք է լիներ բայ-

արմատ և նշանակեր «թաքնվել» կամ «դարանակալել», այսինքն՝ նշված կենդանիների անունները, այդպիսով, կարող էին լինել բայանուններ, որոնք հետագայում վերածվեին գոյականների, իսկ արմատի բայական իմաստը մթագնվեր ու ի վերջո կորսվեր: Առկա լեզվաբանական տվյալները և պատմահամեմատական «հընգահատկանիշ» քննությունը, ըստ հոդվածագրի, հանգեցնում են այն մտքին, որ հանձին *կուզ- (*guz-, *ğuz-)* բայարմատի՝ վաղնջահայերենում, ալաներենում, մարերենում և աքքադերենում (այսինքըն՝ պատմական Ասորեստանի պետական լեզվում) առկա է ենթաշերտային մի ձևույթ, որը պատկանել է նշված տարածաշրջանի ժողովուրդների որսորդական բառոլորտին և ավելի ուշ վկայվել է գրաբարում, քրդերենում, օսերենում և ասորերենում: Նշված լեզուները խոսվել կամ խոսվում են հենց այն կոնտակտային գոտում, որը հոդվածում առաջարկվում է ձևակերպել որպես «հայ-ատրպատականա-մարական»:

Դալալյան Տ., Կայծակնահար մահացածի շուրջ կատարվող պարը օսական ավանդույթում. *ցոփփայ* - հայ. *ցոփ* (հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ 19-րդ դարում գերմանացի ճանապարհորդ Շտյոդերը, լինելով Հյուսիսային Կովկասում, մանրամասնորեն նկարագրում է օսական «ցոփփայ» կոչվող ծեսը, որ կատարվում էր կայծակից մահացածի շուրջ:

Լեզվաբանական քննությունը ցույց է տալիս, որ ամենայն հավանականությամբ՝ *ցոփ* բառը սկզբնապես վերաբերել է հենց թեթևաքայլ պարային շարժումներին, հետագայում՝ քրիստոնեության օրոք, դիվականացվելով՝ բացասական երանգ է ձեռք բերել և ընդհանրացվել: Բառը բազմիցս օգտագործում են հայ միջնադարյան հեղինակները՝ բնորոշելու համար հեթանոսական բարքերը:

Հոդվածում առաջարկվում է օս. *ցոփփայ* - հայ. *ցոփ* բառային զուգաբանության մասին վարկած, որն աննկատ է մնացել հայերենին և օսերենին վերաբերող ստուգաբանական աշխատանքնե-

րում, այս զուգաբանությունը վերլուծվում է մշակութաբանական և լեզվաբանական համատեքստում:

Դալալյան Տ., Առասպելաբանական վիշապը և ոռոգման համակարգերի առաջացումը (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ աշխարհի տարբեր ժողովուրդների առասպելական պատկերացումներում և հավատալիքներում վիշապն ի սկզբանե բնության խթոնիկ՝ տարերային և անկառավարելի, ավերիչ ուժերի մարմնավորումն է: Ըստ էության՝ իր բընույթով վիշապը հակահամակարգ է և դեմ է տիեզերական կարգ ու կանոնին, սակայն շատ առասպելներ ոռոգման համակարգերի առաջացումը կապում են առասպելաբանական վիշապին: Հայերեն *վիշապ* բառի ծագմանն անդրադարձել են գրեթե բոլոր նշանավոր հայագետ-լեզվաբանները, սակայն մինչ օրս չկա բառի՝ համընդհանուր ընդունված ստուգաբանություն: Իրանագետներն ավեստ. *višāpa-* բառը սկզբնապես համարում էին հասարակ ածական, որին վերագրվում էր "des säfte gift sind" («թունավոր հյութեր ունեցող», "whose juices are poison") նշանակությունը, և ավեստերենի հետ համեմատում հայ. *վիշապ* փոխառությունը: Հոդվածագրի կարծիքով՝ գրաբարում վկայված *յուշապ* ձևը հուշում է, որ *վիշապ* բառի մեջ *վ*-ն նախահավելված շփական է: Հետևաբար եթե բառը հայերենում փոխառյալ է իրանական որևէ լեզվից, ապա դրա նախաձևը պետք է լիներ **(v)i-šāp-*, որում *(v)i*-ն բայական նախածանց է, իսկ արմատը՝ *šāp-*: Այս արմատի զուգահեռն առկա է հին հնդկերենում՝ *kšap-*, *kšapayati-*, որ նշանակում էր «կործանել, ոչնչացնել»: Ըստ հոդվածագրի՝ հայ. *վիշապ* բառի՝ առաջարկված ստուգաբանությունը ներդաշնակորեն շաղկապվում է նրա դիցաբանական լիցքին:

Համբարձումյան Վ., Հայերեն ստուգաբանություններ
(հոդված/ռուսերեն)

Հոդվածում սեղմ վերլուծությամբ տրվում է հայ. *հազ-* «շունչ» *//հեզ-* «վանկ. արտաբերություն», *Հայկ (այգ)* «լույս», «դիցանուն, անվանադիր (էպոնիմ)» և *ոգորիլ* «կռվել, հակառակվել» բառերի ծագումը: Վերլուծությունը կատարվում է մինչև այժմ հայերենի բառաքննության և ստուգաբանության բնագավառում կատարվածի և վերջին տարիներին գրված նման աշխատանքների տվյալների հիման վրա, նոր մոտեցումով: Պարզվում է՝ այդ բառերը բնիկ են, քանի որ ունեն վստահելի զուգահեռներ ինչպես հիմնականում հնդեվրոպական, այնպես և մասամբ այլ ցեղակցության լեզուներում:

Համբարձումյան Վ., Քերովբե Պատկանյանը և հայերենի հնդեվրոպական բնույթի ու հայ բարբառների տեսության հարցերը (հոդված)

Հոդվածում քննության առարկա է XIX դ. ռուսական լեզվաբանական դպրոցի անվանի ներկայացուցիչ Քերովբե Պատկանյանի հիմնարար ներդրումը հայերենի հնդեվրոպական բնույթի և հայ բարբառների տեսության ուսումնասիրության հարցերում, որոնք արդի հայագիտության մեջ մնում են ստվերում: Հոդվածագիրը նշում է, որ Քերովբե Պատկանյանը XIX դ. 2-րդ կեսի Ռուսաստանի ամենանշանավոր հայագետ-արևելագետն է, որ ներկայացնում էր այդ բնագավառի Պետերբուրգյան հռչակավոր դպրոցը: Հոդվածագիրն անդրադառնում է Քերովբե Պատկանյանի տարբեր բնույթի հիմնարար աշխատությունների, հրատարակած հին հայերեն (գրաբար) բնագրերի, հայ պատմիչների երկերի ռուսերեն թարգմանությունների՝ բնագրային ծանոթագրություններով:

Քերովբե Պատկանյանը նաև հայ բարբառագիտության ռուսական դպրոցի հիմնադիրն է և սկզբնավորողը, որի աշխատությունները, ըստ հոդվածագրի, այսօր առավել ևս ուշագրավ են և անհրաժեշտ տեսական ավելի լայն ուսումնասիրության համար: Հոդվածագիրը նշում է, որ հայ բարբառներին վերաբերող նրա տեսական և գործնական բնույթի գիտական ժառանգությունը լայն դիտանկյունից նայելիս ունի առանցքային նշանակություն լեզվի ընդհանուր պատմության տեսանկյունից:

Միքայելյան Ս., Հայերենի արաբերեն միջնորդավորված փոխառությունների շուրջ (թուրքերենով միջնորդավորված բառաշերտ) (հոդված)

Հոդվածում ուսումնասիրվում են հայերենում (բարբառներում) թուրքերենի միջնորդությամբ փոխառված արաբերեն բառերի հնչյունական առանձնահատկությունները՝ ըստ փոխատու, միջնորդ և փոխառու լեզուներում դրանց դրսևորման եղանակների:

Հոդվածագիրը դիտարկում է միջնորդավորված փոխառությունների հնչյունափոխական այնպիսի երևույթներ, որոնք հիմնականում պայմանավորված են միջնորդ լեզվի ազդեցություններով: Զուգադրական-համեմատական ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ արաբերեն ծագման փոխառյալ բառերը միջնորդ և փոխառու լեզուների հնչյունական համակարգերին համապատասխանելու նպատակով կրել են զանազան փոփոխություններ:
Ներկայացնելով մի շարք օրինաչափություններ և հիմնավորումներ՝ նա նշում է, որ երբեմն բարդ է հստակ որոշել, թե այս կամ այն հնչյունափոխական երևույթն ի սկզբանե որ լեզվում կամ հայերենի որ բարբառային միավորում է առաջացել, և հարյուրամյակներ շարունակ նույն միջավայրում գոյատևած լեզվական ենթահամակարգերն առանձին դեպքերում ինչպիսի փոխազդեցություններ են կրել:

Միքայելյան Ս., Հայերենում և ռուսերենում գործածվող արաբերեն փոխառյալ բառերի շուրջ (հոդված/ռուսերեն)

Հոդվածում նշվում է, որ փոխառություններ առկա են բոլոր լեզուներում, նրանց պատմական զարգացման տարբեր փուլերում և պայմանավորված են լեզվական ու արտալեզվական բազմաթիվ գործոններով: Հայերենի փոխառյալ բառապաշարը ներառում է նաև արաբերենից փոխառված բառաշերտ: Արաբերեն փոխառությունները, ժամանակագրությամբ պայմանավորված, կատարվել են անմիջականորեն կամ միջնորդավորված: Հայերենի արաբական միջնորդավորված փոխառությունների միջնորդ լեզուներ են եղել պարսկերենը, թուրքերենը և ռուսերենը:

Հոդվածում դիտարկվում են ռուսերենի միջնորդությամբ 20-րդ դարում կատարված՝ արդի հայերենում և ժողովրդախոսակցական լեզվում ու բարբառներում գործածվող մի շարք փոխառություններ: Զուգադրական-համեմատական մեթոդի կիրառմամբ ցույց են տրվում հնչյունական և իմաստային մի շարք փոփոխություններ, որոնք կրել են արաբերենից փոխառյալ բառերը:

Հոդվածագիրն արձանագրում է, որ արաբերեն փոխառությունների կրած հնչյունական փոփոխությունները բնութագրվում են ոչ նշույթավորվածությամբ, քանի որ դրանք հիմնականում պահպանել են փոխատու լեզվի հնչյունական համակարգը: Առավել ակնառու են բառիմաստային զարգացումները:

Մկրտչյան Մ., Նշանագիտական թարգմանության առանձնահատկությունները տեսողական հաղորդակցության մեջ. «իմսիրուն» գովազդային արշավի օրինակով (հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ գովազդային պաստառը տեսողական փոխաբերություններով հարուստ նշանային համակարգ է: Երկիմաստ ուղերձներով հարուստ տեսողական պատկերը երբեմըն ուղեկցվում է լեզվական նկարագրությամբ, իսկ լեզվական

նկարագրությունը, որը կոչվում է նաև խոսքային հաղորդում, ամբագրում է տեսողական փոխաբերության կամ ոչ խոսքային հաղորդման իմաստը: Ըստ հոդվածագրի՝ կան, սակայն, դեպքեր, երբ խոսքային և ոչ խոսքային հաղորդումները ոչ թե փոխլրացնում, այլ հակադրվում են: Հոդվածը փորձ է նկարագրելու Ավանտայի «իմսիրուն» գովազդային արշավի երկու պաստառները, որոնք հակասական արձագանքների են արժանացել: Այդ հակադրության պատճառը պարզելու համար նշանագիտական թարգմանությունը որպես վերանշանավորում ըմբռնելով՝ հոդվածագիրը վերծանում է այդ երկու պաստառներում առկա տեսողական փոխաբերությունը, լեզվական նկարագրությունն ու պարունակվող հարանշանակությունները: Նշանագիտական վերլուծությամբ պարզվում է, որ խոսքային և ոչ խոսքային հաղորդումները հակադրվում են, որն էլ առիթ է տվել, որ հասարակության լայն զանգվածներ այդ պաստառները ոչ միանշանակորեն ընկալեն:

Սարգսյան Մ., Մոլոդիչենկո Եվ., Հայերենի ուսուցումը միջմշակութային հաղորդակցության միջոցով.պատկերացումներ և հեռանկարներ (հոդված)

Հոդվածագիրները նշում են, որ հոդվածի շրջանակում ներկայացվում են հայերենը միջմշակութային հաղորդակցության համատեքստում ուսուցանելու առանձնահատկությունները: Հայերենի ուսուցումը կազմակերպելիս կարևորվում է ոչ միայն սովորողների խոսքային հիմնական ունակությունները (լսել, խոսել, գրել, կարդալ), այլև սոցիալական տարաբնույթ իրավիճակներում հաղորդակցման համար անհրաժեշտ կարողությունները զարգացնելը: Հոդվածագիրներն անդրադառնում են այդ կարողությունները ձևավորելու գործոններին և առաջարկում կարողությունները զարգացնող որոշ լուծումներ:

Սարգսյան Մ., Բաղրամյան Ս., Հայերենը որպես սփյուռքի լեզու. մարտահրավերներ և խնդիրներ (հոդված)

Հոդվածագիրները նշում են, որ օտարալեզու միջավայրում հայերենի ուսուցումը լի է բազմաթիվ մարտահրավերներով ինչպես սովորողների, այնպես էլ դասավանդողների համար: Ներկայացվում են մի քանի հիմնական մարտահրավերներ, որոնք արձանագրվել են սփյուռքի տարբեր համայնքներում դաշտային աշխատանքների արդյունքները վերլուծելիս: Նշվում է նաև, որ հետազոտության ընթացքում կիրառվել է որակական և քանակական մեթոդաբանության մեխանիզմը՝ խորքային հարցազրույցներ, փորձնական հարցումներ, փաստաթղթերի վերլուծություն, դիտարկում և հարցաթերթի լրացում:

Ինչպես ցույց է տալիս ուսումնասիրությունը, այժմ Սփյուռքում ապրող հայերի մեծ մասը չի խոսում կամ մասամբ է խոսում հայերեն: Նրանց մեծ մասի համար հայերենը օտար կամ լավագույն դեպքում՝ երկրորդ լեզու է: Ուսումնական ռեսուրսների սակավությունը, հաղորդակցման միջավայրի պակասը, լեզվական իմացության և մշակութային տարբերությունները լուրջ մարտահրավերներ են դասավանդողների համար:

Սիմոնյան Ն., Ստուգաբանական դիտարկումներ
(հոդված/ռուսերեն)

Հոդվածում քննվում են հայերեն *աղանձ, աղանձնիլ* և *հասանել/հանել* բառերի ծագման և դրանց՝ հնդեվրոպական մյուս լեզուներում առկա համապատասխանությունների հարցերը, մասնավորապես հայերեն բառերի և գերմանական լեզուների՝ հ.-ե. նույն նախաձևերին հանգող բառերի իմաստային տարբերությունները: *Աղանձ* բառի համար կանխադրվում է հ.-ե. *lṇdh- նախաձևը, իսկ *հասանել/ հանել* բայի համար՝ *enek-, *nek-, enk-. *nk-: Այս նախաձևերը արտացոլված են նաև հնդեվրոպական մյուս լե-

զուներում. բերվում են գերմանական լեզուների՝ այս նախաձևերին հանգող արմատները, որոնք իմաստային որոշակի տարբերություններ ունեն հայերենից:

Սիմոնյան Ն., Ստուգաբանական դիտարկումներ
(հոդված/ռուսերեն)

Հոդվածում քննվում են հայերեն *խալ* բառի («բիծ, նշան մարդկանց և կենդանիների մաշկի վրա») ծագման հարցերը: *Խալ* բառը համարվել է փոխառություն պարսկերենից: Նկատի ունենալով հնդեվրոպական լեզուների ստուգաբանական բառարաններում վկայվող *kel-, *kāl- նախաձևերի իմաստները և համեմատելով հնդեվրոպական մյուս լեզուներում այդ նախաձևերին հանգող արմատների հնչյունական և իմաստային համապատասխանությունները՝ առաջարկվում է հայերենի *խալ* բառին վերագրել հ.-ե. ծագում՝ հանգեցնելով հ.-ե. *kāl- նախաձևին:

Սիմոնյան Ն., Մկրտչյան Մ., Փոխաբերություն երևույթը և նրա բնորոշումը լեզվաբանության մեջ
(հոդված)

Հոդվածագիրներն անդրադառնում են լեզվաբանության մեջ փոխաբերության կարևոր դերին՝ համադրելու միջոցով ներկայացնելով փոխաբերությանը վերաբերող նշանակալի ուսումնասիրություններն արդի լեզվաբանության մեջ՝ առանձնակի ուշադրություն հատկացնելով ճանաչողական լեզվաբանության տեսաբանների ու հայ լեզվաբանների տեսակետներին:

Գ. ՀԱՅ ԲԱՐԲԱՌՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

2024 թվականին հրատարակվել են հետևյալ աշխատանքները։

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Արցախի ժողովրդագիտությունը. Ղարաբաղի բարբառը (Աշխատասիրությամբ և ընդհանուր խմբագրությամբ Ա. Յու. Սարգսյանի), հ. 14 (14), Ե., «Արմավ» հրատ., 2024, 684 էջ։

Արցախի ժողովրդագիտությունը. Ղարաբաղի բարբառը (Աշխատասիրությամբ և ընդհանուր խմբագրությամբ Ա. Յու. Սարգսյանի), հ. հ. 15(15), Ե., «Արմավ» հրատ.,2024, 684 էջ։

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐ

«Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 145 էջ։

Վարդանյան Ա.Վ., Դիտարկումներ մայրենիի շուրջ։ Հոդվածների ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 76 էջ։

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Բառնասյան Ջ. Ա., Երկբարբառացումը որպես քերականական միջոց հայերենի որոշ բարբառներում, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 20-28։
2. Գևորգյան Գ. Գ., Դիտարկումներ Սևերեկի, Տիգրանակերտի և Եղեսիայի հնչյունական առնչությունների շուրջ, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 29-42։

3. Գևորգյան Գ. Գ., Նկատառումներ արդի արևելահայերենի բայի ձևակազմական տարբերակների ուսուցման շուրջ, «Հայաստանի Հանրապետության լեզվական քաղաքականությունը և լեզուների դասավանդման արդի հիմնահարցերը» հանրապետական գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2024, էջ 51-56:
4. Խաչատրյան Հ. Ռ., Բասենի խոսվածքը Շիրակի մարզում (քերականական առանձնահատկություններ), «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (21), Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 61-75:
5. Խաչատրյան Հ. Ռ., Դիտարկումներ Համշենի բարբառի հնչյունական առանձնահատկությունների շուրջ, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 62-83:
6. Կատվալյան Վ. Լ., Խառատյան Մ. Հ., Սահակյան Ն. Գ., Շարահյուսական որոշ զուգաբանությունների արտահայտությունը բարբառային հայերենում, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 114-130:
7. Կատվալյան Վ. Լ., Շիրակի մարզի խոսվածքներին բնորոշ մի քանի բառերի մասին, «Ջահուկյանական ընթերցումներ», 1 (21), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 76-88:
8. Կատվալյան Վ. Լ., Բարբառային հայերենը Հայաստանի Հանրապետությունում, Հայաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիա, Զեկույցներ, Ե., 2024, 1 (124), էջ 67-86:
9. Մեսրոպյան Հ. Հ., Գրաբարի հնչյունական եւ բառապաշարային որոշ իրողություններ հայերենի բարբառներում, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. բանասիրություն», N 2 (44), Ե., 2024, էջ 61-69:
10. Մեսրոպյան Հ. Հ., Կոմիտաս վարդապետի և Մանուկ Աբեղյանի գրառած խաղիկներում գործածված բուսանունների իմաստային-գործառական առանձնահատկությունները, «Բանբեր Երևանի համալսարանի. բանասիրություն», N 3 (45), Ե., 2024, էջ 54-66:
11. Մեսրոպեան Հ. Հ., Պօղոսյան Ա. Կ., Հայոց դիւցազնավէպի լեզուի և գրառման առանձնայատկութիւնների մասին, «Հանդէս ամսօրեայ», թիւ 1-12, Վիեննա, 2024, էջ 115-132:

12. Մեսրոպյան Հ. Հ., Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի բարբառային հրատարակությունները, Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի «Վաչե և Թամար Մանուկյան» մատենադարանի հիմնադրման 10-ամյակին նվիրված գիտաժողովի զեկույցների ժողովածու, Ս. Էջմիածին, 2024, էջ 17-29:
13. Մեսրոպյան Հ. Հ., Ռշտունիքի ժողովրդական հեքիաթներում գործածված բուսանունների իմաստային-գործառական առանձնահատկությունները, «Հեքիաթի բանագիտական քննություն. Ժանրային խաչաձևումներ և փոխակերպումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2024, էջ 69-71:
15. Մեսրոպյան Հ. Հ., Լեզվի հարցերը «Մշակ» լրագրում, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի հրատ., Ե., 2024, էջ 395-410:
16. Մեսրոպյան Հ. Հ., Համբարձումյան Ս.Վ., Տայքի հայերի տեղաշարժերի և լեզվատարածքային առանձնահատկությունների մասին, «Տայքը պատմության խաչուղիներում» գիտական հոդվածների ժողովածու, ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն, Գյումրի, 2024, էջ 192- 205:
18. Մեսրոպեան Հ.Հ., Սիւնիքի տարածաշրջանի բուսանուններն ըստ «Ազգագրական հանդէսի», «Էջմիածին» ամսագիր, Վաղարշապատ, № Է, 2024, էջ 79-93:
19. Սարգսյան Ա. Յու., Մինասյան Շ. Մ., Ղարաբաղի բարբառը Լավրենտի Հովհաննիսյանի ուսումնասիրություններում, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 3 (227), Ե., 2024, էջ 89-92:
20. Սարգսյան Ա. Յու., Ղարաբաղի բարբառի առաջին ուսումնասիրությունները, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 176-188:
21. Վարդանյան Ա. Վ., Դիտարկումներ Ջուղայի բարբառի վերաբերյալ տարաժամանակյա հայեցակետով, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 189-200:

22. Վարդանյան Ա. Վ., Պաշտոնական հայերենի մի քանի եզրույթների գործածության սխալների մասին, Գավառի պետական համալսարանի 27-րդ գիտաժողովի նյութեր, Ե., 2024, էջ 409-417:
23. Վարդանյան Ա. Վ., Օծուփ-Հորսի խոսվածքի առնչությունները շրջակա բարբառների հետ, «Պատմաբանասիրական հանդես», N 2 (226), Ե., 2024, էջ 107-112:
24. Վարդանյան Ա. Վ., Մարաղայի բարբառի խոսվածքներ Նախիջևանի տարածքում, «Ջահուկյանական ընթերցումներ» գիտական հանդեսում, 1 (21), Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 89-100:
25. Վարդանյան Ա. Վ., Բառագործածության մի շարք սխալների մասին, «Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 170-176:
26. Քումունց Մ.Ս., Բաբայան Ա.,Ածանցումը Գորիսի բարբառում, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածուում, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 201-228:
27. Քումունց Մ. Ս., Բակունց Ա., Դարձվածքները Ա. Բակունցի «Կյորես» վիպակում (համեմատական քննություն), «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 229-248:
28. Քումունց Մ. Ս., Բաղդասարյան Մ., Կապի հնչյունական, բառային և քերականական դրսևորումները Գորիսի բարբառում, «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 230-249:
29. Քումունց Մ.Ս., Մարգարյան Մ., Արևելյան լեզուներից անցած փոխառությունները Գորիսի բարբառում (ըստ Ս. Խանզադյանի «Մատյան եղելության» վիպակի), «Բարբառագիտական ընթերցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 250-269:
30. Gevorgyan G.G., Armenian Dialects of mixed mode of formation, N 8, "Philological Researches", Gori, 2024, p. 22-29.
31. Kumunts M. S., Margaryn I., Khachatryan H. R., Mkhitaryan G. M., Gevorgyan G.G., Nersisyan L., Katvalyan V. L., The Historical Deve-

lopment of the Place Name in Armenian (Etymology of "Harzhis" Sacred Area), "Forum for Liguistic Studies", vol. 6, Singapore, 2024, p. 43-53.

32. Месропян А., Влияние христианской религии на лексический запас армянского языка, «Золотой V век армянской культуры: достижения. мировое значение», Сб. статей, Институт мировой литературы им. А.М. Горького РАН, Российская и Ново-нахичеванская епархия ААЦ, Ассоциация арменоведов, Издательство «Ключ-С», Москва, 2024, с. 270-278.

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓԱԳՐԵՐ

Արցախի ժողովրդագիտությունը. Ղարաբաղի բարբառը

(մատենաշար. հատոր 14. աշխատասիրությամբ և ընդհանուր խմբագրությամբ Ա. Յու. Սարգսյանի)

«Արցախի ժողովրդագիտությունը» մատենաշարը ներառում է Արցախի ոչ նյութական մշակույթի երեք բնագավառներին՝ ազգագրությանը, բանահյուսությանն ու բարբառին, վերաբերող և առնչվող հիմնական այն աշխատությունները, ժողովածուները, հոդվածները, գիտական զեկուցումները, այլ նյութեր, որոնք գրառել ու հրատարակել են հայ և օտարազգի տարբեր ազգագրագետներ, բանահավաքներ, բանագետներ, բարբառագետներ, այլ մտավորականներ 19-րդ դարի կեսերից առ այսօր կամ դեռևս ձեռագիր վիճակում պահվում են տարբեր արխիվներում ու թանգարաններում: Մատենաշարի սույն հատորում ընդգրկվել են Քերովբե Պատկանյանի, Հրաչյա Աճառյանի, Արարատ Ղարիբյանի, Ահարոն Գրիգորյանի, Կարո Դավթյանի՝ Ղարաբաղի բարբառին ու նրա առանձին խոսվածքներին նվիրված ուսումնասիրությունները, որոնք հրատարակվել են 19-20-րդ դարերում: Նյութերը ներկայացվում են որոշակի խմբագրությամբ ու սրբագրությամբ՝ ընդհանուր առմամբ պահպանելով հեղինակների տառադարձությունները: Ընդարձակ առաջաբանում տրվում է բարբառի ուսում-

նասիրության պատմությունը, իսկ վերջում՝ սույն և մատենաշարի նախորդ հատորների բովանդակությունը:

Արցախի ժողովրդագիտությունը. Ղարաբաղի բարբառը
(մատենաշար. հատոր 15. աշխատասիրությամբ և ընդհանուր խմբագրությամբ Ա. Յու. Սարգսյանի)

«Արցախի ժողովրդագիտությունը» մատենաշարը ներառում է Արցախի ոչ նյութական մշակույթի երեք բնագավառներին՝ ազգագրությանը, բանահյուսությանն ու բարբառին, վերաբերող և առնչվող հիմնական այն աշխատությունները, ժողովածուները, հոդվածները, գիտական զեկուցումները, այլ նյութեր, որոնք գրառել ու հրատարակել են հայ և օտարազգի տարբեր ազգագրագետներ, բանահավաքներ, բանագետներ, բարբառագետներ, այլ մտավորականներ 19-րդ դարի կեսերից առ այսօր կամ դեռևս ձեռագիր վիճակում պահվում են տարբեր արխիվներում ու թանգարաններում: Մատենաշարի սույն հատորում ընդգրկվել են Արմենակ Պողոսյանի «Հադրութի բարբառը» և Ալեքսանդր Մարգարյանի «Գորիսի բարբառը» ուսումնասիրությունները: Նյութերը ներկայացվում են որոշակի խմբագրությամբ ու սրբագրությամբ՝ ընդհանուր առմամբ պահպանելով հեղինակների տառադարձությունները: Հատորի վերջում տրվում է սույն և մատենաշարի նախորդ հատորների բովանդակությունը:

Բառնասյան Զ., Երկբարբառացումը որպես քերականական միջոց հայերենի որոշ բարբառներում (հոդված)

Հոդվածագիրը համոզմունք է հայտնում, որ հայերենի բարբառների գերակշիռ մասին առավել բնորոշ է պարզ ձայնավորներ և երկհնչյուններ գործածելը՝ վկայակոչելով ըստ հատուկ ծրագրի բարբառների հավաքչական աշխատանքներով կուտակված նյութերում առկա փաստերը և բարբառագիտական մենագրություններում եղած վկայությունները: Հոդվածում նշվում է, որ Վանի, Խոյի,

Մարաղայի, Շատախի, Դիադինի և հարակից այլ վայրերի խոսվածքներում առկա երկբարբառացման կողքին համեմատաբար թույլ է այդ իրողությունը Արարատյան բարբառի խոսվածքներում: Հոդվածում բերվում են վկայություններ, որ դրանցով հարուստ են հայերենի կենտրոնական, հարավարևմտյան և հարավարևելյան բարբառախմբերի խոսվածքները: Հոդվածագիրը ներկայացնում է Անտիոքի շրջանի Սվեդիայի բարբառին բնորոշ շատ հետաքրքիր իրողություն. Սվեդիայի բարբառում երկբարբառացումն օգտագործվում է որպես քերականական միջոց՝ այդ կերպ արտահայտելով գոյականի որոշյալության հատկանիշը: Այդպիսով՝ հայերենի որոշ բարբառներում երկբարբառացումը ծառայել է նաև որպես քերականական ինքնատիպ միջոց:

Բառնասյան Ջ., Դերանվանական իրողություններ Մուշ-Տիգրանակերտի բարբառախմբում (հոդված)

Քննելով արևմտյան խմբակցության բարբառների հարավկենտրոնական կամ Մուշ-Տիգրանակերտի բարբառախմբի դերանունները՝ հոդվածագիրը հիմնականում անդրադառնում է առկա ինքնատիպ ձևերին ու հետաքրքիր իրողություններին: Նշելով, որ դերանուն խոսքի մասին վերաբերող ծավալուն մենագրության մեջ Հ. Աճառյանը փաստում է անձնական դերանունների՝ բառապաշարի համահայերենյան շերտին պատկանելու իրողությունը, և այն, որ հայոց լեզվի բոլոր փուլերում մշտապես գործածվող *ես*, *դու*, *մենք*, *դուք* դերանուններն առկա են հայերենի բոլոր բարբառներում, հոդվածագիրը հարկ է համարում որոշ դիտարկումներ անել այդ առիթով: Հոդվածում նշվում է, որ հետաքրքիր իրողություններ են ի հայտ գալիս անձնական դերանունների հոլովական համակարգը քննելիս:

Մուշ-Տիգրանակերտի բարբառախմբի դերանվանական համակարգում առկա հետաքրքիր իրողությունների քննությամբ հոդվածագիրը եզրակացնում է, որ միանգամայն ընդունելի է նշանա-

վոր բարբառագետ Ա. Ղարիբյանի այն կարծիքը, որ շատ հաճախ դերանուններն են բարբառների հարևան լինելու հանգամանքը պարզելու հայտանիշը:

Գևորգյան Գ., Նկատառումներ արդի արևելահայերենի բայի ձևակազմական տարբերակների ուսուցման շուրջ
(հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ ամեն մի լեզու ունի լեզվական միջոցների ընտրության և գործածության պատմականորեն ձևավորված կանոններ՝ լեզվական նորմեր, որոնցով հաստատված ձևերին զուգահեռ լեզվի զարգացման որոշակի փուլում գործածվում են նաև ընդունված կանոններից շեղվող տարբերակային կազմություններ. դրանք սկզբնապես կիրառվում են բանավոր խոսքում, մինչև ավանդական կամ նորակազմ ձևերից որևէ մեկը դառնում է կանոնական: Ըստ հոդվածագրի՝ ինչպես արդի արևելահայերենի լեզվական բոլոր համակարգերում, բայականում ևս առկա են տարբերակային ձևեր, որոնք բնորոշվում են իմաստային համարժեքությամբ և ձևային տարարժեքությամբ: Փորձը ցույց է տալիս, որ ձևակազմական տարբերակների կառուցվածքային կաղապարների յուրացումն առավել դյուրին է, երբ սովորողները տիրապետում են լեզվական նորմով սահմանված կանոններին: Միևնույն ժամանակ, եթե նկատի են ունենում, որ լիարժեք և անսխալ հաղորդակցման համար հարկ է, որ խոսքի ընթացքում ճշգրտորեն կիրառվեն բայական կանոնական տարբերակները, ապա պարզ է դառնում հիշյալ խնդիրը հաղթահարելու կարևորությունը:

Հոդվածագիրը փորձել է նոր խմբավորմամբ ներկայացնել ձևակազմական տարբերակները՝ առաջարկելով հարցի ուսուցման մեկ այլ տարբերակ: Ուսուցման գործընթացը առավել դյուրին դարձնելու նպատակով հիշյալ լեզվամիավորները դասդասել է՝ նկատի ունենալով դրանց ձևակազմական առանձնահատկությունները: Ըստ այդ հատկանիշի՝ բայական տարբերակները հակադրվում են տարբեր բայահիմքերով, նույն բայահիմքի տարբե-

րակային ձևերով, ածանցավոր և ածանցազուրկ ձևերով, ածանցավոր կազմություններով, -*ել* և -*ալ* վերջավորություններով, դիմաթվանիշ թեքույթներով: Տարբերակային եզրերի այս հակադրությունները նկատի ունենալով՝ առանձնացվել է ձևակազմական տարբերակների 3 խումբ՝ տարահիմք, տարակազմ և տարաձև:

Գևորգյան Գ., Ներկայի խառը կազմությամբ բարբառներ
(հոդված/անգլերեն)

Հոդվածագիրը նշում է, որ հայերենի որոշ բարբառների բնորոշ է ներկայի կազմության խառը ձևը: Ներկան կազմելիս այս բարբառները գործածում են բարբառային տարբեր ճյուղերին բնորոշ ձևաբանական միջոցներ: Նմանատիպ հատկանիշներ ունեցող բարբառները սովորաբար կոչվում են միջխմբային: *Միջխմբային բարբառներ* անվանումը պայմանավորված է հայ բարբառագիտության մեջ ընդունված բարբառների դասակարգման ձևաբանական սկզբունքով, ըստ որի՝ Ում ճյուղի հիմնական հատկանիշը -ում վերջավորությամբ անկատար դերբայով ներկայի ձևեր կազմելն է, Ս ճյուղինը՝ -ս վերջավորությամբ դերբայով, իսկ Լ ճյուղինը՝ -լ վերջավորությամբ անորոշ դերբայով: Մասնիկավոր կազմությամբ բարբառներին հատուկ է գրաբարյան ներկայի ձևերին մասնիկների հավելումը:

Գևորգյան Գ., Դիտարկումներ Սևերեկի, Տիգրանակերտի և Եղեսիայի հնչյունական առնչությունների շուրջ (հոդված)

Հոդվածագիրը դիտարկում է Սևերեկի, Տիգրանակերտի և Եղեսիայի բարբառային միավորների հնչյունական այն առնչությունները, որոնք ներկայանում են որպես ձայնավորական, բաղաձայնական, ձայնորդային և երկբարբառային զուգաբանություններ: Հիշյալ բարբառային միավորների ընտրությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ 3-ն էլ գտնվում են Հայկական

Միջագետքում՝ հարևանությամբ, Սևերեկը՝ Տիգրանակերտ և Եդեսիա քաղաքների միջև:

Վերոնշյալ բարբառային միավորների հնչյունական հատկանիշների քննությամբ պարզվում է, որ հնչյունական հատկանիշներով Սևերեկի խոսվածքը հարում է Եդեսիայի և Տիգրանակերտի բարբառներին՝ երբեմն այս կամ այն հատկանիշի սահմաններում երևան հանելով բարբառային տարբեր հատկանիշների զուգակցում: Խոսվածքը դրսևորում է նաև այնպիսի հատկանիշներ, որոնք յուրահատուկ են և չեն հանդիպում նշված բարբառներում: Բաղաձայնական համակարգով Սևերեկի խոսվածքը հարում է Եդեսիայի բարբառին: Ի տարբերություն Եդեսիայի բարբառի՝ շնչեղ խուլերի ապաշնչեղացման երևույթը Սևերեկի խոսվածքում ընդլայնված դրսևորում ունի: Երկբարբառների և *է* հրնչույթի բացակայությամբ Սևերեկի խոսվածքը հարում է Տիգրանակերտի բարբառին:

Խաչատրյան Հ., Դիտարկումներ Համշենի բարբառի հնչյունական առանձնահատկությունների շուրջ (հոդված)

Հոդվածագիրն արձանագրում է հնագույն ժամանակներից հայկական տարրի առկայությունը Խաղտիքում և ներկայացնում է պատմական տեղեկություններ Համշենի վերաբերյալ: Փաստվում է, որ 1915 թվականին շատ համշենցիներ թողել են իրենց բնօրրանը և բնակություն հաստատել Կովկասում ու Սև ծովի արևելյան առափնյա շրջաններում: Հեղինակը հիշատակում է Հ. Աճառյանի տեսակետը, որ Համշենի բարբառում կարելի է նկատել երկու տիպ. մեկը՝ բուն լեռնայինը, որի ներկայացուցիչն է Մալա գյուղը, մյուսը՝ Տրապիզոնին մոտ գյուղերի բարբառը, որը կրել է քաղաքի խոշոր ազդեցությունը: Համշենի բարբառի ամենից հարազատ ձևը, ըստ Հ.Աճառյանի, պահպանում է Մալա գյուղը: Լեզվի ինստիտուտի արխիվի նյութերը, Համշենի բարբառի բանահյուսական նմուշներն ու բառարանները, ինչպես նաև հեղինակի

բանավոր հարցումները նրան հանգեցրել են այն համոզման, որ Հ. Աճառյանի առանձնացրած Համշենի բարբառի երկու տիպերի էական տարբերությունները այսօր չկան: Ժամանակի ընթացքում թերևս այդ խոսվածքները խառնվել են իրար, և կարելի է ասել, որ շատ չնչին տարբերություններով՝ այսօր Աբխազիայում ապրող հայերը խոսում են հիմնականում մեկ ընդհանուր խոսվածքով:

Հիմք ընդունելով Համշենի Ունիեի Բալլուղ գյուղի խոսվածքը՝ հոդվածագիրը դիտարկումներ է կատարել Համշենի բարբառի հնչյունական առանձնահատկությունների շուրջ՝ ներկայացնելով խոսվածքի ձայնավորական ու բաղաձայնական համակարգերի արտահայտության այժմյան յուրահատկությունները:

Խաչատրյան Հ., Բասենի խոսվածքը Շիրակի մարզում (քերականական առանձնահատկություններ) (հոդված)

Հոդվածում նշվում է, որ Շիրակի մարզում տեղաբնիկների կողքին բնակություն են հաստատել նաև 19-րդ դարում ռուս-պարսկական, ռուս-թուրքական պատերազմների, ինչպես և 1915 թվականի Հայոց ցեղասպանության հետևանքով Մուշից, Ալաշկերտից, Խնուսից, Բասենից, Կարսից, Կարինից, Բուլանուխից, Խութից, Բիթլիսից տեղահանված հայեր՝ իրենց հետ բերելով հայրենի օրրանի բարքերն ու սովորույթները, նաև մայրենի բարբառը: Շիրակի մարզի Ախուրյան, Արթիկ, Անի, Ամասիա, Աշոցք համայնքների մի շարք գյուղերում շատ են Բասենից գաղթածները: Հոդվածում քննվել է Արթիկի Մեծ Մանթաշ բնակավայրի բարբառային միավորը՝ իբրև Կարնո բարբառի Բասենի խոսվածքի մի դրսևորում: Այս գյուղի բնակիչների նախնիները գաղթել են 1830 թ. Արևմտյան Հայաստանի Ստորին Բասեն գավառակի Խորասան, Ծառս, Վերին Բասենի Գոմաձորեր գյուղերից և Մշո գավառի երկու բնակավայրերից: Հոդվածագրի վկայությամբ՝ Մեծ Մանթաշ ներգաղթածների կորիզը եղել են խորասանցիները:

Հոդվածում հեղինակի հետազոտության առարկան Մեծ Մանթաշ գյուղի խոսվածքի անվանական համակարգին բնորոշ իրողություններն են: Անդրադարձ է կատարվում ինչպես հոգնակիակազմության առանձնահատկություններին, այնպես էլ հոլովական յուրահատկություններին: Հեղինակը իրողությունները դիտարկում է գոյական, ածական, դերանուն, կապ խոսքի մասերի շրջանակում: Արձանագրվում են լեզվական տարբերություններ տարբեր սերունդների խոսքում:

Կատվալյան Վ., Բարբառային հայերենը Հայաստանի Հանրապետությունում (հոդված)

Անդրադառնալով հայ բարբառների ուսումնասիրության պատմությանը՝ հոդվածագիրը փաստում է, որ հայ իրականության մեջ եղեռնին նախորդող շրջանի համար ընդունվել է 44 բարբառների գոյությունը՝ դրանք ընդգրկելով արևմտյան (29 միավոր) և արևելյան (15 միավոր) խմբակցություններում: Նշվում է, որ պատմական հանգամանքների բերումով ոչ միայն Հայաստանն է տրոհվել արևմտյան և արևելյան հատվածների, այլ նաև բարբառներն են բաժանվել համապատասխան երկու մեծ խմբի՝ իբրև ժողովրդի պատմության հետ լեզվի պատմական զարգացման կապի արտահայտություն: Օսմանյան Թուրքիայի իրականացրած հայերի ցեղասպանությունը ծանր հարված է հասցրել նաև բարբառային հայերենին: Հեղինակը փաստում է, որ 19-20-րդ դդ. իրադարձությունների հետևանքով հայության տեղահանված, մազապուրծ եղած շատ զանգվածներ, ապաստան գտնելով Արևելյան Հայաստանում, բերել են բարբառային բազմազան դրսևորումներ: Ժամանակի ընթացքում, լեզվի ընդհանուր զարգացմանը զուգահեռ, տեղի են ունեցել լեզվական տարատեսակ փոխազդեցություններ: Շատ միավորներ բարբառային այլ միջավայրում ձուլվել ու կորուստի են մատնվել, շատերն էլ այս կամ այն չափով պահպանվել են ու շարունակել զարգանալ: Կարծիք է հայտնվում, որ Արցախի բնակչության բռնի տեղահանության հետևանքով ՀՀ-ում բարբա-

ռային լեզվի գործածության ոլորտում կարող են ի հայտ գալ նոր զարգացումներ: Հոդվածագիրը վկայում է, որ ներկայում ՀՀ-ում գործածվում են բարբառային 15 միավորներ: Տրվում է բարբառային այդ միավորների ընդհանուր բնութագիրը, նշվում են դրանց տարածման շրջանները: Հետաքրքրական է, որ ՀՀ գրեթե բոլոր տարածաշրջաններում կողք կողքի գործածվում են բարբառային հայերենի մի քանի տարբերակներ, և թերևս բացառություն է Տավուշի մարզը, որտեղ հաղորդակցման միջոցը Գանձակի միջբարբառի խոսվածքներն են: Արձանագրվում է, որ երկրում կան նաև շատ բնակավայրեր, որոնցում հաղորդակցման միջոցը խառը տիպի խոսվածքներ են: Պայմանավորված բնակիչների ծագման յուրահատկություններով, գրական ու խոսակցական լեզուների, այլ բարբառների ազդեցություններով՝ նման խոսվածքները զուգորդում են տարբեր բարբառների հատկանիշներ, և դժվար է անվերապահորեն դրանք վերագրել բարբառներից որևէ մեկին: Կան նաև բնակավայրեր, որոնցում հաղորդակցման միջոցը առավելապես խոսակցական հայերենն է: Հոդվածագիրը ներկայացնում է նաև բարբառային միավորների էական մի քանի հատկանիշներ, որոնք ունեն ինչպես խմբավորող, այնպես էլ տարբերակող բնույթ: Հոդվածագիրը փաստում է, որ բարբառային խոսքը ՀՀ-ում գործածվում է ընդհանուր հայերենի շրջանակում՝ լեզվի այլ տարբերակների հետ շփումներով ու փոխազդեցություններով:

Կատվալյան Վ., Շիրակի մարզի խոսվածքներին բնորոշ մի քանի բառերի մասին (հոդված)

Հոդվածագիրը մեկնաբանում է 2022-2023 թթ. «Շիրակի մարզի բարբառային համապատկեր» ծրագրով շուրջ ինը տասնյակ բնակավայրերում բարբառագիտական դաշտային աշխատանքների ընթացքում դիտված բառապաշարային մի շարք իրողություններ: Նշվում է, որ մարզում լեզվական մի յուրահատուկ միասնություն է ձևավորվել Կարնո բարբառի Գյումրու խոսվածքի մեծ

ազդեցության շնորհիվ, և որքան էլ ամեն մի բնակավայր ունի խոսվածքային, առանձին դեպքերում՝ նաև բարբառային յուրահատկություններ, այնուամենայնիվ զգալի են հնչյունաքերականական ու բառապաշարային ընդհանրությունները: Հոդվածում դիտարկվում է մարզի խոսվածքների համար բնութագրական և առավել գործածական բառերի երեք խումբ՝ փոխառյալ բառեր, իմաստային յուրօրինակ դրսևորումներով բառեր, մարզի խոսվածքներին բնորոշ կազմություններ: Հոդվածագիրը հանգում է այն եզրակացության, որ որևէ տարածքի բարբառային բառապաշարի բնութագրիչ հատկանիշներից է նաև առանձին հասկացություններ արտահայտելու համար այլ տարածաշրջաններից տարբերվող բառային միավորների գործածությունը, որը կարող է պայմանավորված լինել անմիջական ու միջնորդավորված յուրօրինակ փոխառություններով, կարող է և արտահայտվել բառերի՝ հին իմաստների պահպանմամբ, փոփոխմամբ կամ զարգացմամբ, ինքնատիպ բաղադրությունների ձևավորմամբ: Նման հայեցակետով Շիրակի խոսվածքների բառապաշարին անդրադարձը հնարավորություն է ընձեռում եզրակացնելու, որ հիշյալ իրողությունների դիտարկումները ոչ միայն կարևոր են բարբառախոս որոշակի հանրության բառապաշարի առանձնահատկությունները վեր հանելու առումով, այլ նաև կարող են առիթ դառնալ՝ կատարելու որոշ ճշգրտումներ և մեկնաբանություններ:

Կատվալյան Վ., Խառատյան Մ., Սահակյան Ն., Շարահյուսական որոշ զուգաբանությունների արտահայտությունը բարբառային հայերենում (հոդված)

Հոդվածագիրները դիտարկել են 20-րդ դարի 70-ականներից մինչև 21-րդ դ. սկիզբը ՀՀ ԳԱԱ լեզվի ինստիտուտի բարբառագետների՝ Հայերենի բարբառագիտական ատլասի նյութերի հավաքման ծրագրով լրացրած տետրերում շարահյուսական հատկանիշների արձանագրումները և փորձել են ըստ հնարավորին ձևավորել շարահյուսական իրողությունների տարածական բնութագրե-

րը։ Ծրագրում ընդգրկված մոտ մեկ տասնյակ շարահյուսական զուգաբանությունները վերաբերում են նախադասության անդամների շարադասությանը, համաձայնությանը, արտահայտությանն ու ձևավորմանը։ Հիշյալ զուգաբանությունները դիտարկվել են բարբառային հայերենի արևմտյան և արևելյան խմբակցությունների բոլոր 11 բարբառախմբերը ներկայացնող 130-ից ավելի բնակավայրերի խոսվածքներում։ Դիտարկված շարահյուսական զուգաբանությունները, որպես կանոն ունենալով տարբերակային դրսևորումներ և կազմելով բարբառային հատկանիշների փնջեր, երևան են հանում իրողությունների տարածական հետաքրքրական պատկեր։ Նկատելի է, որ շարահյուսական հատկանիշներով ևս կարող են տարբերվել ինչպես բարբառային խմբակցություններ ու բարբառախմբեր, այնպես էլ բարբառներ ու խոսվածքներ։ Մյուս կողմից՝ շարահյուսական զուգաբանությունների դիտարկումը ուրվագծում է երկու խմբակցությունների շփման գոտում որոշակի ընդհանրությունների գոյությունը, որն արտահայտվում է, օրինակ, արևմտյան խմբակցության հարավկենտրոնական ու հարավային բարբառախմբերում արևելյաններին հատուկ հատկանիշների զգալի առկայությամբ։ Ինչպես լեզվական մյուս հատկանիշները, շարահյուսական իրողությունները ևս տարբեր են ըստ ընդգրկման Շարահյուսական իրողությունները ևս կարող են լինել փոխբացառող ու զուգահեռ դրսևորվող և այլն։ Հոդվածագիրները եզրակացնում են, որ շարահյուսական զուգաբանությունները բարբառային լեզվի բնութագրական և էական իրողություններ են, դրանց վերհանումն ու վերլուծությունը կարևոր նշանակություն ունեն ինչպես բարբառային լեզվի, այնպես էլ ընդհանուր լեզվի ուսումնասիրությունը ամբողջացնելու առումով։

Մեսրոպյան Հ., Գրաբարի հնչյունական և բառապաշարային իրողություններ հայերենի բարբառներում (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են հայերենի բարբառների լեզվա-

կան հարստության աղբյուրները: Հոդվածագիրը նշում է, որ հայերենի տարածքային տարբերակները հիմքում ունեն նախագրային, ապա և գրաբարի հիմնական բառաշերտը և լեզվական հատկանիշները՝ հնչյունական, բառապաշարային, քերականական համապատասխան դրսևորումներով: Գրաբարում *ւ* հնչյունագրով սկսվող բառ չի եղել, սակայն Տարոնի դաշտի, Վասպուրականի տարածքի խոսվածքներում *ւ* հնչյունը, ի հայտ գալով բառասկզբում, *ո*-ի հետ կազմում է *ւո* եռաբարբառ: Մի շարք արմատներ բարդվելիս կամ ածանցվելիս պահպանել են անհնչյունափոխ ձևը: Բարբառային օրինաչափ հնչյունափոխությունները զուգաձևությունների առաջացման պատճառ են դառնում՝ հաճախ տվյալ լեզվական միավորի փոխառյալ կամ օտարաբան լինելու պատրանք ստեղծելով: Բնիկ հայերեն մի շարք բառարմատներ, ըստ հոդվածագրի, առանձին կիրառություններ ունեն, որոնք բնորոշ չեն գրական լեզվի զարգացման մյուս փուլերին: Կան գրական լեզվին բնորոշ բառեր, որոնք ժողովրդախոսակցական լեզվի բառապաշարում գործածական չեն, սակայն բարբառներում կիրառական են: Մի շարք բառերի արմատներ դժվար է մեկնաբանել, չի բացառվում, որ ավանդված լինեն ուրարտերենից կամ հնագույն այլ լեզուներից: Քերականական տարբեր միջոցներով՝ հոլովաձևերով, ինչպես նաև գրաբարի բայի դիմավոր և անդեմ ձևերով, արտահայտվում են նոր բառիմաստներ:

Մեսրոպյան Հ., Կոմիտաս վարդապետի և Մ. Աբեղյանի գրառած խաղիկներում գործածված բուսանունների իմաստային-գործառական առանձնահատկությունները (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են Կոմիտաս վարդապետի և Մ. Աբեղյանի գրառած մոտ քանիհինգ հազար ժողովրդական խաղիկներում առկա բուսանունները, որոնք գործածվել են Հայաստան աշխարհի մի շարք բարբառատարածքներում՝ Սուրմալու, Ջավախք, Սյունիք, Շիրակ, Ալաշկերտ, Բուլանուխ, Գանձակ, Բասեն, Բորչալու, Վարանդա, Վան, Կապան և այլն:

Հոդվածագիրը նշում է, որ երգերում շատ սիրված են վայրի ու մշակովի ծաղիկները, վարդը երգվում է վիճակի խաղերի մեջ իբրև կրկնակ: Որոշ բուսանուններ էլ չարից պաշտպանվելու խորհուրդ ունեն: Հարսանեկան երգերի մեջ բավականին հաճախադեպ են *ծառ* և *ծաղիկ* բուսաբառ-զույգերը: «Հազար ու մի խաղ» ժողովրդական երգարանում ամբարված է ոչ միայն բարբառային հայերենն իր լեզվական ճոխությամբ, այլև փարթամ բուսաշխարհ հատկանշող բազմանուն բուսաբառերով, որոնք ունեն գործածության տարբեր հաճախականություն:

Մեսրոպյան Հ., Լեզվի հարցերը «Մշակի» էջերում (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ բազմաբովանդակ «Մշակ» պարբերականի նյութերը շարադրված են երեք հիմնական լեզվաորակով՝ գրական արևելահայերեն, գրական արևմտահայերեն, բարբառային հայերեն: Գրական արևելահայերենը՝ գեղարվեստական, *գիտահանրամատչելի, հրապարակախոսական, փաստավավերագրական* ոճերով, լրագրի հիմնական լեզվաորակն է: Գրական արևմտահայերենը թերթում այդքան էլ ծավալուն չէ: Արևմտահայերեն են հիմնականում արևմտահայ հեղինակների գեղարվեստական երկերը, Պոլսից, Արևմտյան Հայաստանից ուղարկված տեղեկատվականները: Կան նաև գրաբարյան ձևերով, արևելահայերեն-արևմտահայերեն հոդվածներ, որոնք հոդվածագիրը կոչում է խառը տիպի տեքստեր: Բարբառային նյութերը հիմնականում Արդվին-Թիֆլիսի բարբառով են:

Հոդվածագիրն անդրադառնում է Արծրունու հեղինակած՝ լեզվին վերաբերող նյութերին, որոնք բավականին ծավալուն են: Ըստ Արծրունու՝ լեզվի աղբյուրը տարբեր բարբառներով խոսող ժողովուրդն է, որին հասկանալու համար անհրաժեշտ են լեզվական, պատմական և բնագիտական հմտություններ:

Հոդվածագիրը նշում է, որ «Մշակ»-ի էջերում հայերենագիտական հոդվածներով հանդես են գալիս նաև օտարազգի լեզվաբաններ Լինդսեյը, Դյուլորիեն և այլք:

Մեսրոպյան Հ., Համբարձումյան Ս., Տայքի բարբառների լեզվատարածքային առանձնահատկությունների մասին (հոդված)

Հոդվածագիրները ներկայացնում են Տայքում գործածված բարբառների լեզվատարածքային առանձնահատկությունները: Նշվում է, որ Էրզրումից Բաբերդով մինչև Տրապիզոն ընկած տարածքում ապրող հայերը հիմնականում հաղորդակցվում էին բարբառային երեք տարբերակներով՝ Կարնո, Համշենի և Տրապիզոնի: Հոդվածագիրներն անդրադառնում են Տայքի հայերի ժողովրդագրական պատկերի, ավանդույթների ու բանահյուսության, Ջավախքի, Թորթումի, Խոտորջուրի և այլ վայրերի մասին արժեքավոր վկայություններին:

Նշվում է, որ ներկայումս պատմական Տայքի տարածքում պահպանված է Համշենի բարբառը. չնայած բռնաձուլման քաղաքականությանը՝ համշենահայերը ներփակ կյանքի շնորհիվ կարողանում են պահպանել բարբառը:

Մեսրոպեան Հ., Մայր աթոռ սուրբ Էջմիածնի բարբառային հրատարակութիւնները (յօդուած)

Յօդուածագիրը նշում է, որ օտարութեան մէջ 260 տարուայ գործունէութիւնից յետոյ հայկական տպագրութիւնը Սիմէոն Երեւանցու դիւանագիտական հմտութեան շնորհիւ 1771 թ. հիմնադրւում է Ս. Էջմիածնում:

Էջմիածնի տպարանի բարբառային հրատարակութիւնները ներկայանում են երկու հիմնական ուղղութիւններով՝ բարբառային մենագրութիւններ և «Արարատ», ապա և՝ «Էջմիածին» հանդէսում կամ «Շողակաթ Ս. Էջմիածնի» հայագիտական ժողովածուում զետեղուած բարբառային նիւթեր:

Յօդուածագիրն անդրադառնում է Սարգիս Հայկունու, Մ. Աբեղեանի, Ա. Տէր-Մանուէլեանի, Սահակ վարդապետ Ամատունու աշխատասիրութիւններին: Կարեւորում է բարբառագիտութեան զարգացման համար յատկապէս «Արարատ» հանդէսի գիտահրատարակչական գործունէութիւնը:

Մեսրոպյան Հ., Քրիստոնեության ազդեցությունը հայերենի բառապաշարի վրա (հոդված/ռուսերեն)

Հոդվածում նշվում է, որ կրոնական հավատալիքներն ազդում են մարդկանց հոգեբանության, մտածելակերպի, ավանդույթների և հետևաբար լեզվական իրողությունների, հատկապես բանահյուսության վրա: 301 թ. քրիստոնեության պետական կրոնի հաստատումը հայոց լեզուն հարստացնում է լեզվական նոր միավորներով: Սկզբնական շրջանում քրիստոնեությունը իշխող վերնախավի կրոնն էր և քարոզվում էր գրաբար: Քրիստոնեության հետ կապված բառեր հայերենում հայտնվում են 5-րդ դարից: Նոր կրոնը տարածվում է հատկապես Աստվածաշնչի թարգմանությունների, ինչպես նաև կրոնաեկեղեցական գրականության միջոցով: Աստվածաշնչի թարգմանության ընթացքում հայերենը հարստանում է նաև աստվածապաշտական բազմաթիվ բառերով. դրանք հիմնականում եբրայերեն, ասորերեն, հունարեն փոխառություններ են կամ բարդ բառեր ու բառակապակցություններ, բառային պատճեններ և քերականական համարժեքներ, որոնք կազմվել են հայերենի բառակազմական օրենքներով: Հայերեն բառարանները ներառում են Աստծու կամ Աստվածային ոլորտին առնչվող բառերի և արտահայտությունների տարբերակներ: Այս բառերի ճնշող մեծամասնությունը գրքային է, կիրառության շատ նեղ շրջանակ ունի ժամանակակից հայերենում, հետևաբար բնորոշ չէ հայերենի բարբառներին: Ըստ հոդվածագրի՝ հատկանշական է նաև, որ բանահյուսության մեջ հստակ արտացոլվել է նոր կրոնով պայմանավորված լեզվամտածողությունը: Բանավոր խոս-

քում կան բազմաթիվ բանահյուսական միավորներ, որոնք ունեն քրիստոնեական ծագում:

Մեսրոպեան Հ., Սիւնիքի տարածաշրջանի բուսանուններն ըստ «Ազգագրական հանդէսի» (յօդուած)

Յօդուածագիրը նշում է, որ «Ազգագրական հանդէս»-ի հատորների «Բուսականութիւն» կամ «Բնագրութիւն» բաժիներն ընդգրկում են «բոյս» նշող եւ այդ հասկացութեանը վերաբերող բազմաթիւ տեղեկութիւններ բուսանմուշների տեղավայրի, տեսակային բաշխման, արտաքին եւ բուժական յատկանիշների, գրական, բարբառային եւ օտարալեզու անուանումների, նշանաւոր հետազօտողների վկայութիւնների եւ այլնի մասին: Ըստ նրա՝ բուսանուններ են առկա նաեւ «Ժողովրդական երգեր», «Հիւանդութիւն եւ բժշկութիւն» եւ այլ բաժիններում, դեղերի բաղադրութիւնների մասին վկայող հատուածներում, բաղադրագրերում:

«Ազգագրական հանդէս»-ը, ըստ յօդուածագրի, ներկայացնում է Սիւնեաց աշխարհին բնորոշ բնաշխարհը՝ համապատասխան բուսանուններով: Նշուած բուսանունները յատկանշում են ոչ միայն տուեալ տարածքի բուսապատկերը, այլեւ սիւնեցիների իւրօրինակ լեզուամտածողութիւնը, բանահիւսական չափածոյում դրանց գործածութիւնն ու բանաձեւումները, կենցաղային մի շարք առանձնայատկութիւններ՝ հարստացնելով հայերէնի բառապաշարի իմաստային տուեալ շերտը: Վկայաբերուած բուսանունների միջոցով հնարաւոր է պատկերացում կազմել Սիւնեաց աշխարհի՝ XIX դարավերջին բնորոշ ընդհանուր բնաշխարհի եւ բուսատեսակների առկայութեան մասին:

Մեսրոպեան Հ., Պօղոսեան Ա., Հայոց դիւցազնավէպի լեզուի եւ գրառման առանձնայատկութիւնների մասին (յօդուած)

Յօդուածագիրները քննում են «Սասնայ ծռեր» էպոսի լեզուական որոշ առանձնայատկութիւններ, նշում գրառման դժուարու-

թիւնների, բանասաց-բանահաւաք-բարբառ եռամիասնութեան փոխյարաբերութեան, էպոսի՝ որպէս բարբառագիտական ուսումնասիրութեան բնօրինակ և վստահելի աղբիւր լինելու մասին: Նշւում է, որ հայ և օտար մասնագէտները տարբեր դիտանկիւններից քննել են հայկական էպոսը, սակայն լեզուականը, բարբառային առանձնայատկութիւնները հիմնովին չեն բացայայտուած: Էպոսը հիմնականում ուսումնասիրել են գրականագէտ-բանագէտները, որոնց խնդրից դուրս է եղել էպոսի պատումների բարբառային յատկանիշների բացայայտումը, առանց որոնց ժողովրդական վէպի մասին ասելիքը մնում է անաւարտ:

Նշւում է նաև, որ Գարեգին Սրուանձտեանցի գրառած արձակ պատումի վերջաբանում լեզուական հետաքրքիր դիտարկումներ կան Մուշի տարածքի բարբառային յատկանիշների մասին. սա, ըստ յօդուածագիրների, կարելի է համարել էպոսի առաջին լեզուական քննութեան փաստ:

Սարգսյան Ա., Մինասյան Շ., Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի քննությունը Լավրենտի Հովհաննիսյանի ուսումնասիրություններում (հոդված)

Հոդվածագիրները ներկայացնում են հայ լեզվաբան, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Լավրենտի Հովհաննիսյանի՝ Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառին վերաբերող գիտական մի շարք աշխատանքներ, որոնցում ուսումնասիրվել են բարբառի հնչյունական, բառապաշարային և ձևաբանական հնաբանությունները՝ նպատակ ունենալով ապացուցելու Արցախում հայ բնակչության գոյությունը վաղնջական ժամանակներից: Բարբառի առավել հատկանշական հնչյունական օրինաչափություններից նա առանձնացնում է բառասկզբի դիրքում ձայնեղների խլացումն ու շնչեղ խլացումը, ձայնավորների քմայնացումը, ֆ բաղաձայնի բացակայությունը, վերջընթեր վանկի շեշտադրումը: Նշվում է, որ հնչյունական որոշ իրողութ-

յուններ Լ.Հովհաննիսյանը համարում է հնագույն բարբառային արտահայտություններ, որոնք կարող են լինել երկու տեսակի՝ գրաբարում ավանդված զուգահեռ ձևերից մեկի առկայությունը և գրաբարում չավանդված հնդեվրոպական արտահայտություններ: Որպես Ղարաբաղի բարբառի վաղնջականության ապացույց՝ նա ներկայացնում է գրաբարում չավանդված ձայնդարձը, գրաբարի արտասանությունը հարազատորեն պահած մի շարք բառեր, ստուգաբանությունների միջոցով լրացնում է հնդեվրոպական ծագում ունեցող, բայց գրաբարում չվկայված բառերն ու բարբառի իրանական փոխառությունները: Գրաբար–բարբառ համապատասխան իրողությունների զուգադրական քննությամբ բացահայտում է բարբառի մի շարք բառակազմական հնաբանություններ՝ նախդիրներով որոշ կազմություններ, վերջնահանգ *ն*-ով կազմություններ և այլն: Հաշվի առնելով, որ տարբեր լեզուների ու լեզվի տարբեր շրջանների ընդհանրությունների գոյության լավագույն փաստերը քերականական իրողություններն են՝ Լ. Հովհաննիսյանը քննում է բարբառի՝ գրաբարի հետ ունեցած քերականական ընդհանրությունները՝ անձներական թվականներ, ցուցական դերանուններ, գործիական հոլովի կազմություն, այլաձև հոլովում, անկանոն խոնարհում, դերբայական ընդհանուր վերջավորություններ և այլն: Լ. Հովհաննիսյանի՝ բարբառին վերաբերող ուսումնասիրություններն ունեն մեկ հստակ միտում՝ լեզվական փաստերի միջոցով արձանագրել, որ Արցախ-Սյունիքում հայերենը սկսել է գործածվել հայ տարրերի կազմավորման ընթացքին զուգահեռ և, կրելով զգալի փոփոխություններ, ներկայում գոյություն ունի մի վիճակով, որ կոչվում է Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառ:

Սարգսյան Ա., Ղարաբաղի բարբառի առաջին ուսումնասիրությունները (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ Ղարաբաղի բարբառը բազում դարերի պատմություն ունի, սակայն նրա ուսումնասիրությունը սկիզբ է առնում 19-րդ դարի կեսերից: Արցախի ոչ նյութական

մշակույթի կարևոր այդ բնագավառում առաջին ուսումնասիրությունները կատարել են ժամանակի նշանավոր լեզվաբաններ, բանագետներ ու մանկավարժներ Քերովբե Պատկանյանը, Ղազարոս Աղայանը, Գալուստ Շերմազանյանը, Մակար Բարխուդարյանը, Ավետիք Բահաթրյանը, Մանուկ Աբեղյանը և Հրաչյա Աճառյանը: Նրանց գրառումների և ուսումնասիրությունների մի մասը 1860-1890-ական թվականներին հրատարակվել է առանձին գրքերով, տարբեր ժողովածուներում ու հանդեսներում, իսկ մյուսներն անտիպ են և պահվում են որոշ արխիվներում ու թանգարաններում: Չնայած նրան, որ այդ ժամանակաշրջանում դեռևս մշակված չէին բարբառային գիտական տառադարձության սկզբունքները, հետազոտողները ձգտել են հնարավորինս հստակ ներկայացնել բարբառի հնչյունախոսությունը: Բոլոր աշխատասիրությունները, ըստ հոդվածագրի, լուրջ աղբյուրներ են Ղարաբաղի բարբառի ուսումնասիրության համար և կարևոր դեր են ունեցել բարբառագիտական հետագա աշխատանքների համար:

Վարդանյան Ա., Դիտարկումներ մայրենիի շուրջ
(հոդվածների ժողովածու)

Ժողովածուն ամփոփում է արդի հայերենում տարածված սխալների և երկձևությունների մասին հեղինակի դիտարկումները, որոնցից մի քանիսը որպես գիտահանրամատչելի հոդվածներ ժամանակին հրատարակվել են մամուլում և ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի կայքում: Ժողովածուում նշվում է, որ, նոր բառեր և եզրույթներ ստեղծվելուն զուգահեռ, արդի հայերենում ժամանակ առ ժամանակ կիրառվում են նաև սխալ ձևեր: Բառագործածության նման սխալներից զերծ չէ նաև պաշտոնական հայերենը: Երբեմն աղավաղվում, սխալ կիրառություն են գտնում նաև տնտեսագիտական, դիվանագիտական, իրավաբանական և այլ եզրույթներ: Հոդվածներում վեր են հանվում բառագործածության սխալները և կանոնարկ-

վում ոչ միայն առօրյա բառապաշարում առկա սխալ ձևերը, այլև պաշտոնական հայերենի մի շարք եզրույթներ և այլ հասկացություններ, հստակեցվում են ՀՀ մարզերի անվանումների, աշխարհի երկրների անունների ճիշտ տառադարձմանը և կիրառմանն առնչվող հարցեր, նշվում է, որ աշխարհագրական անունների դեպքում անհրաժեշտ է հաշվի առնել ոչ միայն արդի հայերենի կանոնները, այլև պատմական ավանդույթները, հատուկ անունների տառադարձման ավանդական սկզբունքները: Լեզվաբանների ուշադրությունն է հրավիրվում պաշտոնական հայերենի եզրույթների կանոնարկման ոլորտի խնդիրներին, առաջարկվում է հետևողական լինել մայրենիի անաղարտությունը պաշտոնական հաղորդակցության ոլորտում պահպանելիս, անհրաժեշտ եզրույթներով հարստացնել պաշտոնական մայրենին, նպաստել ճշգրիտ, հանձնարարելի ձևերի արմատավորմանը՝ համագործակցելով համապատասխան մասնագետների՝ տնտեսագետների, քաղաքագետների, դիվանագետների, իրավաբանների և այլոց հետ:

Վարդանյան Ա, Մարաղայի բարբառի խոսվածքներ Նախիջևանի տարածքում (հոդված)

Հոդվածը վերաբերում է 19-րդ դարում Պարսկաստանի Մարաղայի շրջանից Նախիջևանի Գողթն գավառի Վերին Ագա, Ներքին Ագա, Դեր գյուղերում վերաբնակվածների սերունդների խոսվածքի և Մարաղայի բարբառի բարբառային հատկանիշների համեմատությանը: Ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ մայր բարբառը նոր միջավայրում հիմնականում պահպանվել է: Մասամբ փոփոխության է ենթարկվել հնչյունական համակարգը: Քննությամբ պարզվել է, որ խոսվածքի հոլովման և խոնարհման համակարգերը հիմնականում համապատասխանում են Մարաղայի բարբառի համապատասխան համակարգերին՝ փոքրաթիվ առանձնահատկություններով:Անաղարտորեն պահպանվել է նաև մայր բարբառի բառապաշարը՝ սակավաթիվ տարբե-

րություններով: Հոդվածագիրը եզրակացնում է, որ Նախիջևանի տարածքի ութ բարբառների շարքում մինչև անցյալ դարի երկրորդ կեսը հարազատորեն պահպանվել և գործածվել են նաև Մարաղայի բարբառի խոսվածքները՝ հնչյունաբանական, ձևաբանական և բառապաշարային ոչ մեծ առանձնահատկություններով:

Վարդանյան Ա., Օծոփ-Հորսի խոսվածքի առնչությունները շրջակա բարբառների հետ (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ Ճահուկ-Վայքի միջբարբառի՝ շուրջ մեկ տասնյակ գյուղերի լեզվական սերտ առնչություն ներկայացնող խոսվածքներից որոշ չափով առանձնանում է Օծոփի (Օծոփ-Հորսի) խոսվածքը: Այս խոսվածքում, ի տարբերություն միջբարբառի մյուս խոսվածքների, Աճառյանի օրենքն առավել լիարժեքորեն է գործում, ինչպես Խոյի և հարևան Արցախ-Սյունիքի բարբառներում:

Ըստ նրա՝ միջբարբառի ընդհանուր հատկանիշներից Օծոփի խոսվածքի հնչյունական, ձևաբանական, բառապաշարային շեղումները կարելի է բացատրել ոչ միայն հարևան բարբառների հետ բարբառամիջյան շփումներով (Արցախ-Սյունիքի բարբառ, Հյուսիսային Գողթնի միջբարբառ), այլև այն հանգամանքով, որ 19-րդ դարի առաջին կեսին Օծոփում վերաբնակվել և տեղացիների հետ համատեղ ապրել են Խոյից և Սալմաստից գաղթած հայեր, որոնց մայրենի բարբառը իր հետքն է թողել տեղաբնիկ բարբառի որոշ հատկանիշների վրա:

Վարդանյան Ա., Բառագործածության մի շարք սխալների մասին (հոդված)

Արդի հայերենում, լեզվի զարգանալուն զուգահեռ, ժամանակ առ ժամանակ ի հայտ են գալիս նաև սխալ ձևեր. առանձին սխալների կողքին՝ նաև իմաստով կամ հնչողությամբ մոտ բառերի զույգեր, որոնք, սխալ գործածվելով, պատճառ են դառնում սխալի հետզհետե առավել խորանալուն և տարածվելուն:

Հոդվածագիրը նշում է, որ չնայած լեզվաբանների և մանկավարժների երկարամյա ջանքերին, դեռևս առկա է *հնագիտություն* և *հնէաբանություն* բառերի հայտնի շփոթը: Նման շփոթ է առաջացել նաև այլ բառերի միջև. հաճախ միմյանցից չեն զանազանվում *հրավեր* և *հրավերք, ավանդություն* և *ավանդույթ, բարդություն* և *բարդույթ* և այլ բառային զույգեր: Մոռացվում են հայերենում հազարամյակներ շարունակ կիրառված հասարակ և հատուկ անուններ. *արաժան*-ի («հում սեր») փոխարեն՝ *ռեժան, լոռ*-ի («քաղցր կաթնաշոռ») փոխարեն՝ *ռիկոտտա, Տավուշ*-ի փոխարեն *Տաուշ* և այլն:

Վարդանյան Ա., Պաշտոնական հայերենի մի քանի եզրույթների գործածության սխալների մասին (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ բառագործածության սխալ ձևեր են ի հայտ գալիս ոչ միայն առօրյա խոսքում, այլև պաշտոնական հայերենում: Երբեմն աղավաղվում, սխալ կիրառություն են գտնում տնտեսագիտական, դիվանագիտական, իրավաբանական և այլ եզրույթներ:

Հոդվածում վեր են հանվում բառագործածության նմանօրինակ սխալները, կանոնարկվում են պաշտոնական հայերենի մի շարք եզրույթներ, որոնց թվում՝ «գազաթնաժողով», «տնտեսավարող սուբյեկտ» և այլ հասկացություններ, հստակեցվում են ՀՀ մարզերի անվանումների, երկրանունների ճիշտ տառադարձման և կիրառման հարցեր: Շեշտվում է, որ աշխարհագրական

անունների ճշգրիտ ձևերի կանոնարկման հիմքում պետք է հաշվի առնել թե՛ արդի հայերենի կանոնները, թե՛ պատմական ավանդույթները և հատուկ անունների տառադարձման ավանդական սկզբունքները:

Վարդանյան Ա., Դիտարկումներ Ջուղայի բարբառի վերաբերյալ տարաժամանակյա հայեցակետով (հոդված)

Ըստ հոդվածագրի՝ Ջուղայի բարբառը, թեև անաղարտորեն պահպանվել է Նոր Ջուղայում, սակայն բռնագաղթից տասնամյակներ անց Ջուղա քաղաք վերադարձած, այնուհետև տարածքից ոչ հեռու Ջուղա գյուղը հիմնադրած ջուղայեցիների խուվածքը կրել է մի շարք ուշագրավ փոփոխություններ: Բարբառի քառաշարք բաղաձայնական համակարգը դարձել է եռաշարք՝ բառասկզբի շնչեղ ձայնեղները դարձել են խուլեր, իսկ բառամիջում և բառավերջում՝ պարզ ձայնեղներ կամ խուլեր: *Ե* և *ո* երկբարբառները պահպանվել են մասամբ, առկա են Ջուղայի բարբառին ոչ բնորոշ քմային ձայնավորներ՝ ոչ միայն փոխառյալ, այլև բնիկ հայերեն բառերում: Ամենակիրառական հոգնակերտի՝ *ներ* մասնիկի դիմաց առկա է *նի* մասնիկը: *Ել* լծորդության բայերը անորոշում ունեն *իլ* վերջավորություն: Միավանկ բայերի սահմանական եղանակի *ման* վերջավորությամբ կազմությունները վերացել են անցյալ դարի կեսերին՝ փոխարինվելով *ըմ*-ով ձևերով: Բառապաշարային ակնհայտ ընդհանրությունների կողքին առկա են նաև որոշակի տարբերություններ:

Հոդվածագիրը նշում է, որ բարբառային հատկանիշների վերոհիշյալ շեղումները, անկասկած, արդյունք են Ջուղայի բարբառի՝ Արարատյան, Խոյի և մերձակա այլ բարբառների հետ տեղի ունեցած շփումների:

Քումունց Մ., Մարգարյան Մ., Արևելյան լեզուներից անցած փոխառությունները Գորիսի բարբառում (ըստ Ս. Խանզադյանի «Մատյան եղելության» վիպակի) (հոդված)

Հոդվածագիրները փորձել են պարզել արաբական, պարսկական և թյուրքական ծագման բառերի գործածականությունը Գորիսի բարբառում։ Հոդվածում կատարվում է փոխառությունների հանգամանալից վերլուծություն. դրանք դիտարկվում են ըստ ծագման և գործածության ոլորտների։ Ըստ հոդվածագիրների՝ փոխառությունները դարձել են Գորիսի բարբառի անբաժանելի մասը, հարստացրել նրա բառապաշարը։ Անդրադարձ է կատարվում նաև փոխառությունների լեզվական ու ոճական արժեքին, մեկնաբանվում է դրանց դերը գրականության մեջ, մասնավորապես՝ Խանզադյանի գեղարվեստական խոսքում։

Քումունց Մ., Բակունց Ա., Դարձվածքները Ա. Բակունցի «Կյորես» վիպակում (համեմատական քննություն) (հոդված)

Հոդվածում Բակունցի «Կյորես» վիպակում գործածված դարձվածքները դիտարկվում են Գորիսի բարբառում գործածական համարժեքների համեմատությամբ։ Ներկայացվում են վիպակի դարձվածքների ու դրանց բարբառային տարբերակների կառուցվածքային և իմաստային յուրահատկությունները։ Ընդգծվում է, որ Բակունցի լեզվի հիմքը ժողովրդական խոսքն է. նրա գրականությունը հարուստ է բարբառային դարձվածային միավորներով, որոնք արտացոլում են հերոսների սոցիալական դիրքը, մտածելակերպը և իրականության ընկալումը։

Քումունց Մ., Բաղդասարյան Մ., Կապի հնչյունական, բառային և քերականական դրսևորումները Գորիսի բարբառում
(հոդված)

Հոդվածագիրները նշում են, որ կապ խոսքի մասը ներկայացնող բառաշերտի մի շարք հատկանիշներ բազմապիսի յուրահատկություններով են դրսևորվում Գորիսի բարբառում: Բարբառում գործածական կապերը նրանք համեմատում են գրական հայերենի և հարակից բարբառների համարժեք ձևերի հետ՝ բացահայտելով դրանց կառուցվածքային, ծագումնաբանական ընդհանրություններն ու տարբերությունները, պատմական փոփոխությունները: Ներկայացվում են նաև առանձին կապերի արտասանական տարբերակները՝ քաղված կենդանի խոսքից: Ըստ հոդվածագիրների՝ Գորիսի բարբառի կապերը հիմնականում բնիկ հայերեն բառեր են, կան նաև փոխառյալ բառեր. երկու դեպքում էլ դրանք կրում են բարբառի հնչյունական ու քերականական առանձնահատկությունների կնիքը:

Քումունց Մ., Մարգարյան Ի., Խաչատրյան Հ., Մխիթարյան Գ., Գևորգյան Գ., Ներսիսյան Լ., Կատվալյան Վ., Տեղանվան պատմական զարգացումը հայերենում (Սրբազան տարածքի «Հարժիս» անվան ստուգաբանություն) (հոդված/անգլերեն)

Հոդվածագիրները, պատմահամեմատական լեզվաբանության սկզբունքների կիրառմամբ, նպատակ են ունեցել բացահայտելու *Հարժիս* տեղանվան ծագումը՝ հիմք ունենալով պատմական, հնագիտական, ազգագրական և մշակութաբանական աղբյուրները:

Նշվում է, որ տեղանունները կարևոր մշակութային իրողություններ են, որոնք արտացոլում են պատմական իրադարձություններ, աշխարհագրական առանձնահատկություններ և լեզվական փոփոխություններ: *Հարժիս* անվան ուսումնասիրությունը

հնարավորություն է տալիս ծանոթանալու տարածաշրջանի մշակութային և պատմական ժառանգությանը: Հոդվածում ներկայացվում է *Հարժիս* տեղանվան ծագումն ու պատմական զարգացումը՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Հայաստանը, լինելով հնագույն քաղաքակրթության կենտրոններից մեկը, ենթարկվել է բազմաթիվ մշակութային և լեզվական ազդեցությունների: Մանրամասըն վերլուծվում են *Հարժիս* անվան հնչյունական ձևավորումն ու կառուցվածքը, փորձ է արվում վերականգնելու դրա նախնական տարբերակը: Դիտարկվում է նաև *Հարժիս* անվան մշակութային և կրոնական նշանակությունը: *Սուրբ տարածք* տերմինը ենթադրում է, որ այս վայրը ունեցել է կրոնական կամ հոգևոր կարևորություն: Հոդվածագիրները վերլուծում են պատմական աղբյուրները և տեղական ավանդույթները՝ պարզելու *Հարժիս*-ի դերը կրոնական արարողություններում, դրա կապը որոշակի աստվածությունների կամ ծեսերի հետ և դրա նշանակությունը հայկական մշակութային ժառանգության մեջ: *Հարժիս*-ը համեմատվում է տարածաշրջանի այլ տեղանունների հետ, որոնք ենթարկվել են նմանատիպ լեզվական և մշակութային զարգացումների: Այդ կերպ հնարավոր է դառնում բացահայտել տեղանունների զարգացման օրինաչափությունները և անվանափոխությունների վրա ազդող գործոնները, ինչպիսիք են քաղաքական փոփոխությունները, միգրացիաները, լեզվական շփումները:

Դ. ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՎԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

2024 թվականին հրատարակվել են հետևյալ աշխատանքները:

ՄԵՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հովհաննիսյան Լ.Շ., Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի հնաբանությունները, Ե., «Արմավ» հրատ., 2024, 70 էջ:

Grigoryan S.M., Grigor Tatevatsi (medical, grammatical and legal questions). Sayings. 1346-1409. Generis, Publishing, 2024, 47 p.

ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Հայոց լեզվի ուսումնասիրության և ուսուցման արդի խնդիրներ, միջազգային գիտաժողովի նյութեր, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, 182 էջ:

ՀՈԴՎԱԾՆԵՐ

1. Գրիգորյան Ս.Մ., Իրավական հասկացությունները Գ. Տաթևացու «Գիրք քարոզութեան» Ամառան հատորի «Նորին քարոզ վասըն տասնաբանեան օրէնս» գլուխներում, «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 50-60:
2. Թադևոսյան Հ.Մ., Բառակապակցական բուսանունների կիրառությունը Ա. Ամասիացու բժշկարաններում, «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 78-86:
3. Խաչատրյան Վ.Մ., Միջինհայերենյան փոխառությունների գործածությունը XIV դարի երկերում, «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 87-103:
4. Խաչատրյան Վ.Մ., Հայերենի խառը հապավումները. դասակարգման, տարբերակման և գրության որոշ խնդիրներ, «Բառագիտության արդի խնդիրներ. Հ.Ամալյանի ծննդյան 100-ամյակին նվիրված հանրապետական գիտաժողովի նյութերի ժողովածու», Ե., ԼԻ հրատ, 2024, էջ 11-33:
6. Խաչատրյան Վ.Մ., Հինգերորդ դարի հայերեն բարբառների հարցը հայերենագիտության մեջ, «Բարբառագիտական ընթեր-

ցումներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024,էջ 84-113:
7. Սանթոյան Ա.Մ., **Հովհաննիսյան Ն.Գ.,** Զուգաբայական հարադրությունների կառուցվածքային առանձնահատկությունները, «Վէմ» համահայկական հանդէս, N 2 (86), Ե., 2024, էջ 156-176:
8. Յովհաննիսեան Ն.Գ., «Հանդէս բանաստեղծաց» խորագրով ձեռագիր բառարաններում վկայուող բառիմաստների մասին (ԺԲ.-ԺԸ. դարեր), «Հանդէս ամսօրեայ», թիւ 1-12, Վիեննա, 2024, էջ 93-114:
9. Մխիթարյան Գ.Մ., Հայերեն Աստվածաշնչում սեռական, տրական հոլովներով ենթակաների գործածության շուրջ, «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 5-10:
10. Սիրունյան Տ.Ղ., Բարդուղիմեոս Բոլոնիացու «Դիալեկտիկայի» քերականական լատինաբանությունները՝ վաղ և ուշ շրջանի ձեռագրերի համեմատությամբ, «Հայոց լեզվի պատմության հիմնախնդիրներ» միջազգային գիտաժողովի նյութերի ժողովածու, Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 120-127:
11. Սիրունյան Տ.Ղ., Ոսկան Երևանցու թարգմանած քերականությունը. հեղինակային միջամտությունների հարցի շուրջ, «Լեզու և լեզվաբանություն», 2 (31), Ե., ԼԻ հրատ., 2024, էջ 3-11:
12. Grigoryan S.M., Semantic and operational examination of a number of term words of Grigor Tatevats, "Language and Culture", N 9, Kutaisi, 2024, p. 51-54:

ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐԻ ԱՄՓՈՓԱԳՐԵՐ

Գրիգորյան Ս., Գրիգոր Տաթևացի (բժշկական, քերականական և իրավագիտական հարցեր) (մենագրություն/անգլերեն)

Գրքում ներկայացվում են Գրիգոր Տաթևացու բժշկական, իրավաբանական և քերականական հարցերին առնչվող հարցա-

դրումներն ու դիտարկումները: Դրանց քննությունն իրականացվում է բառերի և տերմինային անվանումների վերլուծությամբ:

Գրքում ներառված են նաև համամարդկային նշանակություն ունեցող մոտ երկու տասնյակ ասույթներ:

Գրիգորյան Ս., Իրավական հասկացությունները Գրիգոր Տաթևացու «Գիրք քարոզութեան» Ամառան հատորի «Նորին քարոզ վասն տասնաբանեան օրէնս» գլուխներում (հոդված)

Հոդվածում քննվում են համագործածական բառապաշարում կիրառվող մի քանի տասնյակ բառեր, որոնք «Վասն տասնաբանեան օրէնս» գլխում առկա են իրավական նշանակությամբ:

Քննությունը իրականացվում է հետևյալ դասդասումներով՝ ընդհանուր իրավական հասկացություններ, հանցագործություններ, պատիժներ, անձինք: Հոդվածագիրը նշում է, որ գործածվող բառերի մեծ մասն արձանագրված է գրաբարի բառարաններում:

Գրիգորյան Ս., Գրիգոր Տաթևացու մի շարք տերմինային բառերի իմաստաբանական և գործառական քննություն
(հոդված/անգլերեն)

Հոդվածագիրն ուսումնասիրում է իրավական արգելք արտահայտող հասկացությունները, որոնք գրավոր աղբյուրներում գործածվում են Աստվածաշնչի տասը պատվիրանների շրջանակում: Քննությունը փաստում է, որ Տաթևացին, անդրադառնալով Հայոց Կանոնագրքում արծարծվող իրավական անվանումներին (պսակ, քահանայական ձեռնադրության և այլն), կիրառում է նոր բառեր ու տերմինային անվանումներ:

Թադևոսյան Հ., Բառակապակցական բուսանունների կիրառությունը Ա. Ամասիացու բժշկարաններում (հոդված)

Հոդվածագիրը նշում է, որ միջնադարյան բժշկարաններում հաճախադեպ են կայուն բառակապակցություններով արտահայտվող բաղադրյալ տերմինները, որոնք կարևորվում են օտար տերմինների հայերեն համարժեքները ներկայացնելու տեսանկյունից:

Հոդվածում ներկայացվում են Ա. Ամասիացու գործածած բառակապակցական բուսանունները, որոնք առկա են «Օգուտ բժըշկութեան» բժշկարանում և «Անգիտաց անպէտ» բժշկական բառարանում: Քննությամբ պարզվում է, որ բառակապակցական բուսանունները հիմնականում երկբաղադրիչ են՝ կազմված որոշիչ-որոշյալ և հատկացուցիչ-հատկացյալ հարաբերությամբ: Հոդվածում դրանք ներկայացվում են համապատասխան դասակարգումներով: Բառակապակցական բուսանունների քննությունը կարևոր է նաև միջին հայերենի լեզվափուլում բժշկական տերմինաբանության զարգացումը մատնանշելու տեսանկյուններից: Ըստ հոդվածագրի՝ քննված բուսանունների մոտ 10%-ը չի վկայվում «Միջին հայերենի բառարան»-ում. առավել գործածականների մի մասն արդի հայերենի բառապաշարում ամրագրվել է որպես համադրական բարդություն:

Խաչատրյան Վ., Բազմիմաստություն և համանունություն. ձևակազմական տարբերություններ (հոդված)

Հոդվածում քննվում են արդի գրական արևելահայերենի բազմիմաստ բառերի իմաստային այնպիսի դրսևորումներ ու համանուն բառեր, որոնք արտահայտում են քերականական, մասնավորապես՝ հոլովման ու հոգնակիակազմության տարբերություններ: Հոդվածագիրը նշում է, որ հայ լեզվաբանության մեջ ընդունված է այս բնույթի համանունները անվանել մասնակի կամ հարաբերական համանուններ՝ ի տարբերություն բացարձակ համանունների, որոնք նույնանում են նաև քերականական ձևերով: Հոդվածի բուն նպատակը այդպիսի բառերի վերհանումը և ձևակազմական տարբերությունների քննությունն է, որը կարող է օգ-

նել՝ խուսափելու հնարավոր վրիպումներից ու քերականական սխալներից:

Խաչատրյան Վ., Հայերենի խառը հապավումները. դասակարգման, տարբերակման և գրության որոշ խնդիրներ (հոդված)

Հոդվածագիրը քննում է արդի գրական արևելահայերենում գործածվող խառը հապավումները, որոնք ներկայացնում է ըստ ենթատեսակների. բառախմբերով տրվում են միևնույն հապավված բաղադրիչով վանկաբառային հապավումները: Միաժամանակ որոշակիորեն վերլուծվում, ճշգրտվում են խառը հապավումների տեսակները, քանի որ, ըստ հոդվածագրի, լեզվաբանական աշխատություններում առկա են որոշ անճշտություններ և բացթողումներ: Հոդվածագիրն անդրադառնում է մասնավորապես վանկաբառային ենթատեսակը իսկական բարդություններից հաճախ չտարբերակելու, տարբեր հապավումներից ածանցմամբ և բառաբարդմամբ կազմությունները հապավում համարել-չհամարելու և վերջիններից որոշ օրինակների՝ գրավոր խոսքում տարբեր ուղղագրություն ունենալու հարցերին՝ առաջարկելով որոշակի լուծումներ:

Խաչատրյան Վ., Գոյականի հոգնակիակազմության խնդիրները արևմտահայերենում (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են արդի գրական արևմտահայերենում գոյականի հոգնակի թվի կազմության դժվարությունները, ընդհանուր օրինաչափությունից շեղումները: Ըստ հոդվածագրի՝ տարբեր հետազոտողներ նույն գոյականների կամ նման կազմություն ունեցողների համար հաճախ ընդունելի են համարում հոգնակիակազմիչ տարբեր վերջավորություններ: Արդի ուսումնասիրություններում մասամբ նկատվում է լեզվական իրողությունների շփոթ, հետևաբար և հոգնակիակազմության ոչ ճիշտ մեկնաբանու-

թյուն: Ուսումնասիրողների մի մասը տուրք է տալիս ժողովրդախոսակցական լեզվում տեղի ունեցող փոփոխություններին և ըստ դրանց ներկայացնում գոյականների հոգնակիակազմությունը՝ նկատի առնելով, որ նույն իրողություններն արդեն գրավոր խոսքում ևս լայն տարածում են գտնում: Մյուսները փորձում են խստորեն պահպանել առկա կանոնները՝ հատկապես հետևելով գրական արևելահայերենի նորմերին: Քննելով մերօրյա տարբեր հետազոտողների՝ արևմտահայերենում գոյականների հոգնակի թվի ընդունելի կազմությանը վերաբերող օրինակներ՝ հոդվածագիրն անհրաժեշտաբար համեմատում է նաև գրական արևելահայերենի համապատասխանակները և մի շարք դեպքերում առաջարկում հնարավոր լուծումներ:

Խաչատրյան Վ., Միջինհայերենյան փոխառությունների գործածությունը XIV դարի երկերում (հոդված)

XIV դարի մի շարք նշանավոր երկերում վկայված միջինհայերենյան փոխառությունները հոդվածում դասակարգվում են ըստ իմաստային խմբերի և խոսքիմասային պատկանելության: Հոդվածագիրը նկատում է, որ դիտարկվող օտարամուտ բառերը, ըստ բառարանային տվյալների, գերակշիռ մասով միջինհայերենյան շրջանի համար եզակի վկայություններ են: Մի մասն էլ բառարաններում տրվում է հետագա դարերի գործերի բնագրային վկայություններով, չնայած, ինչպես պարզվում է, մինչ այդ վկայվել են XIV դարի աղբյուրներում: Հոդվածագիրն արձանագրում է, որ բառարանային եզակի վկայություններով շատ բառեր եթե ոչ նշված ժամանակաշրջանում, ապա արդի բարբառային հայերենում լայն գործածություն ունեն, ուստի և, ըստ հարկի, արձանագրված են «Հայոց լեզվի բարբառային բառարան»-ում: Մի շարք օրինակներ ոչ միայն գործածվում են արդի ժողովրդախոսակցական լեզվում, այլև գրական հայերենի բառապաշարի մաս են կազմում: Նկատվում են նաև կրկնակի փոխառությունների օրինակներ, հնչյունափոխության և իմաստափոխության որոշ դրսևորումներ:

Խաչատրյան Վ., Հինգերորդ դարի հայերեն բարբառների հարցը հայերենագիտության մեջ (հոդված)

Հոդվածում ներկայացվում են հայերենագիտության մի շարք երախտավորների նկատառումները V դարում հայերեն բարբառների գոյության, հետևաբար դրանց ծագման, ինչպես նաև հին հայերենի և բարբառների փոխհարաբերության վերաբերյալ: Նկատվում է, որ հայ բարբառագիտության և մասնավորապես պատմական բարբառագիտության ոլորտում բավական պատկառելի աշխատանք է կատարվել: Որոշ վկայություններ առկա են նաև պատմական աղբյուրներում: Հոդվածագրի կարծիքով՝ ուշագրավ տեղեկություններ են արձանագրվում նաև քերականական մեկնություններում՝ կատարելով առանձին լեզվական միավորների բարբառային տարբերություններին վերաբերող դիտարկումներ: Այդ ամենից զատ՝ խնդրո առարկայի վառ ապացույց են հատկապես գրավոր աղբյուրներում նկատվող այն լեզվական միավորները, որոնք շեղվում են գրաբարյան օրինաչափությունից՝ մասամբ հարելով մերօրյա բարբառային իրողություններին: Ըստ հոդվածագրի, համաձայն լեզվաբան Գ. Ջահուկյանի ուշագրավ դիտարկման, հայագիտության զարգացման արդի փուլում այլևս վիճելի չհամարելով V դարում հայերենի բարբառների գոյության հարցը, պետք է հետամուտ լինել դրանց ծագման, բնույթի, քանակի և ժամանակակից բարբառների հետ ունեցած փոխհարաբերության խնդրահարույց հարցերը լուծելուն:

Հովհաննիսյան Ն., Սանթոյան Ա., Զուգաբայական հարադրությունների կառուցվածքային առանձնահատկությունները (հոդված)

Զուգաբայական հարադրությունների կառուցվածքային առանձնահատկություններին վերաբերող սույն հոդվածում առաջարկվում են զուգաբայական հարադրությունների նոր բնորո-

շումներ (բնութագրումներ): Առաջարկությունները հիմնավորելու համար մանրամասնորեն ներկայացվում են հայ լեզվաբանների՝ հայերենի բայական հարադրություններին, այդ թվում և զուգաբայական հարադրություններին առնչվող մոտեցումները: Նշվում է, որ լեզվաբանները դրանք ուսումնասիրել են հատկապես իմաստային տեսանկյունից՝ զուգաբայական հարադրությունները քննելով՝ ըստ բաղադրիչների իմաստային առնչակցության, և որ զուգաբայական հարադրությունները չեն ուսումնասիրվել ըստ՝ բաղադրիչների լծորդությունների, բաղադրիչների կազմության, բաղադրիչների կերպի և բաղադրիչների կանոնականության: Մինչդեռ զուգաբայական հարադրություններն ամբողջական քննելու համար սրանք կարևոր հարցեր են՝ հատկապես զուգաբայերի՝ բառային արժեքը գնահատելու տեսանկյունից:

Հոդվածում հանգամանալից դասակարգվում են զուգաբայական հարադրությունները և մանրամասնաբար առանձնացվում դրանց կաղապարները՝ ըստ՝ բաղադրիչների լծորդությունների (խոնարհիչների), բաղադրիչների կազմության (բայածանցների՝ բայակազմության մեջ ունեցած դերի), բաղադրիչների կանոնականության (կանոնավորության և անկանոնության), այլև նշվում են բացառությունները, զուգաբայական հարադրություններ չդիտված և քննության չենթարկված կազմությունները:

Յովհաննիսեան Ն., «Հանդէս բանաստեղծաց» խորագրով ձեռագիր բառարաններում վկայուող բառիմաստների մասին (ԺԲ.-ԺԷ. դարեր) (յօդուած)

Յօդուածագիրը նշում է, որ այս ձեռագիր բառարաններում վկայւում են բառեր, որոնց առկայութիւնը հոմանիշների համապատասխան բառաշարքերում արդի տեսանկիւնից շփոթեցնող է, քանի որ չկան բնագրային օրինակներ, և բառիմաստները զանազանելու խնդիրը բաւական բարդ է: Այդուհանդերձ, բառարանային դիտարկումներն ու պրպտումները հնարաւորութիւն են ընձեռում պարզաբանելու, հիմնաւորելու այդ բառերի գոյութիւնը

հոմանիշների համապատասխան բառաշարքերում, այլեւ ներկայացնելու դրանց իմաստային փոփոխութիւնները. այս դէպքերում օգնում են յատկապէս գրաբարի տպագիր բառարանները՝ բնագրային օրինակներով, վկայութիւններով, յղումներով:

«Հանդէս բանաստեղծաց» խորագրով ձեռագիր բառարաններում վկայող բառիմաստների քննութիւնը հիմք է տալիս ամբագրելու, որ բառարանագիրները քաջածանօթ են եղել հայ ինքնուրոյն եւ թարգմանական գրականութեանը, բառաշարքերում այդպիսի բառեր են ներառուել ուսուցողական նպատակներով. հաւանական է, որ այդ բառիմաստները գործածել են ժամանակակիցները, առանձնացուած բառերն առկայ են գրաբարի՝ ԺԷ. դարից յետոյ հրատարակուած եւ բնագրային օրինակներով համալրված բառարաններում՝ մեծաւ մասամբ ձեռագիր բառարաններում վկայուած բառիմաստներով, բառարանների տուեալներով այդ բառիմաստները արդի հայերէնում փոփոխուել են կամ չեն պահպանուել:

Մխիթարյան Գ., Հայերեն Աստվածաշնչում սեռական, տրական հոլովով ենթակաների գործածության շուրջ (հոդված)

Հոդվածում դիտարկվում են հայերեն Աստվածաշնչում թեք հոլովաձևերով ենթակայի կիրառության առանձնահատկությունները: Անցողական բայի հետ սեռական, տրական հոլովներով ենթակաների գործածությունը վկայում է, որ հին հայերենին խորթ չեն եղել էրգատիվ կառույցները: Ներկայում ընդհանրապես հաստատված է, որ աշխարհի լեզուների մոտ մեկ քառորդն ունի էրգատիվ կառույցներ, դրանց թվում կան նաև մի շարք հնդեվրոպական լեզուներ (խեթերեն, լուվերեն, իրանական շատ լեզուներ, հինդի և այլն): Ավելին, մեր տարածաշրջանի բազմաթիվ լեզուներ (դրանց թվում և ուրարտերենը), անկախ ծագումից, ունեցել են էրգատիվ բնույթ: Իսկ էրգատիվ կառուցվածքից դեպի նոմինատիվ և հակառակ տիպի անցումները արտառոց երևույթներ չեն, այլ՝ ճիշտ հա-

կառակը: Հետազոտությունը փաստում է, որ հին հայերենում նըման կառույցները լայնորեն կիրառվել են: Այդ են վկայում ինչպես թարգմանական, այնպես էլ ինքնուրույն գրականության ընձեռած նյութերը, նման կառույցները շատ տարածված են նաև արդի բարբառային հայերենում: Այս ամենը ի չիք է դարձնում հայերենի և ուրարտերենի առնվազն սերտ կապերը ժխտողների այն պընդումը, որ ուրարտերենի էրգատիվ բնույթը բացառում է հայերենի հետ նրա ծագումնաբանական առնչությունների հնարավորությունը:

Նյութերը, անշուշտ, հազարամյակների խորքերը ձգվող համադրությունների հնարավորություն են ընձեռում՝ բացահայտելով հնագույն լեզուներին բնորոշ առանձնահատկություններն ու ընդհանրությունները, մշակույթների փոխազդեցությունները, որը կարևոր է հատկապես համաշխարհայնացման արդի փուլում, երբ հաճախ կեղծվում են թե՛ պատմությունը, թե՛ մշակութային արժեքները:

Սիրունյան Տ., Ոսկան Երևանցու թարգմանած քերականությունը. հեղինակային միջամտությունների հարցի շուրջ (հոդված)

Հոդվածում պարզաբանվում է քերական, նշանավոր հրատարակիչ Ոսկան Երևանցու՝ լատիներենից թարգմանած քերականության հեղինակային միջամտությունների հարցը: Սկզբնագրի հետ թարգմանության հարազատությունը որոշելու համար հոդվածագիրը համեմատել է Ոսկանի ձեռագիրը և սրա աղբյուրը՝ իտալացի փիլիսոփա Թոմա (Թոմասո) Կամպանելլայի «Philosophia Rationalis», աշխատության «Grammaticalium libros tres» մասի առաջին և երկրորդ գրքերը: Ցույց տալով հեղինակային միջամտությունների մի շարք օրինակներ և վերլուծելով դրանց բնույթը (հանգամանքներ, նպատակ)՝ հոդվածագիրը հանգում է հետևյալ եզրակացություններին. Ոսկան Երևանցին լատիներենի քերականությունը թարգմանելիս հիմք է ընդունել հայերենի տվյալները: Սկզբնագրի սահմանումները թարգմանել է հիմնականում ճշգր-

րիտ, բուն շարադրանքը հարմարեցրել է հայերենի իրողություններին: Հայերենի քերականությունը նկարագրել է լատիներենի քերականական ըմբռնումների համաձայն, դրա անհնարինության դեպքում՝ փորձել է ինքնուրույն շարադրանքով հարազատ մնալ հայերենի իրողություններին: Ոսկանը թարգմանիչ քերական է, որ թարգմանական տեքստի հիման վրա, նրա կաղապարներով կառուցել է հայերենի քերականությունը: Նրա երկը, ըստ հոդվածագրի, նմանվում է լատինաբանության մեկ այլ հետևորդի՝ Հովհաննես Քռնեցու երկին, որը, ինչպես հայտնի է, հայ քերականական ավանդույթը հարստացրել է նոր բովանդակությամբ՝ հիմքում ունենալով լատին քերական Պրիսցիանուսի և նրա մեկնիչների երկերը:

Սիրունյան Տ., Բարդուղիմեոս Բոլոնիացու «Դիալեկտիկայի» քերականական լատինաբանությունները՝ վաղ և ուշ շրջանի ձեռագրերի համեմատությամբ (հոդված)

Բարդուղիմեոս Բոլոնիացու «Դիալեկտիկա»-ն (ԺԴ դ.) բուն Հայաստանում ստեղծված առաջին երկերից է, որ կրում է լատիներենի ուղղակի ազդեցությունը, ուստի նաև ունի լեզվական արժեք: Այս երկի քերականական լատինաբանությունների վաղ և ուշ դրսևորումները ցույց տալու նպատակով հոդվածում քննվել են «Դիալեկտիկա»-ի ինը ձեռագրերի տվյալներ: Հոդվածագիրը ներկայացրել է «Դիալեկտիկա»-ի ձևաբանական և շարահյուսական լատինաբանությունները, պարզել է մի քանի ուշագրավ քերականական ձևեր, որոնք ստեղծվել են լատիներենի ազդեցությամբ կամ նրա կաղապարների ընդօրինակմամբ և հիշատակված չեն լատինաբան հայերենի նկարագրություններում: Ձեռագրերի համեմատությամբ ցույց է տրվում, որ վաղ շրջանում ի հայտ եկած անսովոր ձևերը չեն առնչվում գրաբարը «նորոգելու» խնդրին, որ ավելի ուշ երևույթ է, ուստի նաև չունեն այն համակարգային բնույ-

թը, որ հատուկ է հետագա լատինաբանություններին, մինչդեռ ուշ շրջանի բնագիրը լատինաբանության նմուշ է, որ պարունակում է այդ ուղղության հիմնական հատկանիշները:

ENGLISH AND FRENCH SUMMARIES*

PROBLEMS OF STUDY AND REGULATION OF MODERN EASTERN AND WESTERN ARMENIAN

Arakelyan K., The Satirical Tale and its Stylistic Features In the Works of Nshan Peshiktashlian.-The fairy tale is a folk work of ancient origin. Later, different authors began to develop the fairy tales, also to write new ones, and fairy tales belonging to one or another author appeared. Hovhannes Tumanyan and Ghazaros Aghayan were mainly engaged in the development of fairy tales in Armenian reality.

A separate type of tales are satirical tales, in which various vices in human society are mocked. Such a tale is "Brave Nazar" or Pushkin's "The Tale of the Priest and of His Workman Balda".

The well-known Diaspora Armenian writer Nshan Peshiktashlian, who is best known as a satirist, was also engaged in the development of fairy tales. Peshiktashlian developed the fairy tales mainly in verse, using his talent as a satirist completely to this difficult task and creating unique samples of the satirical treatment of the fairy tale.

Peshiktashlian developed several fairy tales, which were developed by Tumanyan before him, but his versions, coinciding with the main points, do not repeat Tumanyan's variants. Nshan Peshiktashlian's fairy tales are characterized by various merits: ideological, artistic, aesthetic, etc. One of them is the sumptuous language and amazing figurative speech, to achieve which the author has resorted to language and imagery means, which are numerous and diverse. Stylistically the possibilities of these units are enormous, and often with their presence are associated speech expressiveness, saturation, impressiveness, liveliness and other virtues. Comparisons, metaphors, exaggerations, contrasts, repeats, etc. enriched the speech with various nuances, endowed it with an allegorical meaning, conveyed a satirical character, which, depending on the characteristics of what was being said, was manifested in different ways, from humorous to bitterly ironic.

---

* Reprinted from relevant scientific journals.

Arakelyan K., The satirical role of linguistic means of representations in Nshan Peshiktashlian's caricatures.-The type of literary portrait received a unique role and interesting development in world and Armenian literature. Having passed through centuries, it has undergone various changes and found a unique reflection in the Western Armenian literature of the 19th-20th centuries. Many Western Armenian writers and poets referred to this genre. Literary portrait had another direction, the satirical one, and the satirical portrait was brought to perfection by prominent Western Armenian satirists Hakob Paronian and Yervand Otian.

Armenian writers of diaspora also turned to literary portrait, including the famous French-Armenian writer Nshan Peshiktashlian, who is best known as a satirist. Peshiktashlian leased new life into literary satirical portrait, as evidenced by more than a hundred of his portraits.

Their distinguishing feature is rich language and the amazing figurative speech, which is greatly contributed by the abundance of figurative linguistic means, their correct and appropriate use. Exaggerations, litotes, metaphors, comparisons, contrasts, etc. enriched the speech with various nuances, endowed it with an allegorical meaning, conveyed a satirical character, which, depending on the characteristics of what was being said, was manifasted in different ways.

Arakelyan K., Lingual - stylistie Means of Satire in the Poetry of Nshan Peshiktashlian.- In the Armenian literature the genre of satire reached it’s apogee in the 19th-20th centuries, in the works of such Western Armenian writers as Hagob Paronian, Yervand Otian. Being one of the most brilliant satirists in the Diaspora literature, Nshan Peshiktashlian followed the leagey of the Western Armenian writers.

In addition to satirical prose, Peshiktashlian also owns poetic works, in particular poems, fables, tales, fairy tales, etc., in which satire is manifested no less sharply and expressivenly. Poetic works stand out for various merits: ideological, artistic, ets.. One of them is rich language and the amazing figurative speech, which is greatly contributed by the abundance of linguistic of imagery, their correct and appropriate use. Comparisons, metaphors, exaggerations, contrasts, repeats, etc. enriched the speech with various nuances, endowed it with an allegorical meaning, conveyed a satirical character, which depending on the characteristics of

what was being said, was manifasted in different ways, from humorous to bitterly ironic.

Nshan Peshiktashlian's poetry teems with antonyms, which endow the text with unique stylistic coloring and expressiveness. Antonyms play a significant role in the creation of antithesis, which as figure of speech, is an integral component of satiric speech.

All kinds of satire are present in the poetic works of Nshan Peshiktashlian and for their reflection the correct lingual - stylistic means are selected.

Arakelyan K., Lingual-stylistic means of satire in Arandzar's collection "Laughter of sorrow".-Armenian satirical literature has rich traditions and deep roots. One of them is Arandzar, Misak Guyumdjian (1877-1913). In 1905 his collection "Laughter of Sorrow" was published, which presents the life of the Armenians in the Western Armenia during the Ottoman dictatorship, the manners and suffering of Armenians, seasoned with a satirical element. Satire was manifested in various ways: humor, gaiety, irony- bitter or spicy, etc. Metaphors, comparisons, contrasts, etc. enriched the speech with various nuances, endowed it with allegorical meaning, imparted a satirical character, which, depending on the characteristics of what was being said, was manifested in various ways – from humorous to spicy ironic. Arandzar's stories teems with antonyms, which endow the text with unique stylistic coloring and expressiveness.

Arakelyan K., Moon in the Poetry of Misak Metsarents and it's Lingual-stylistic Features.- Celestial bodies, luminaries and phenomena have accompanied mankind since time immemorial. Heavenly luminaries have been an inexhaustible source of inspiration for poets. Creators praised creation, marveled at the beauty of luminaries, perceived man as a part of nature and in inseparable connection with all other elements. Heavenly bodies and phenomena have often served as a way to reveal the inner world of a person, his past path, hopes and expectations for the future. In this sense, Western Armenian lyric poetry of the beginning of XX century is not an exception. The mentioned topic received remarkable comments in the work of Siamanto, Daniel Varoozhan, Ruben Sevak, especially Misak Metsarents. Celestial bodies, luminaries and phenomena are a significant number in Metsarents' poetry have a great stylistic role. One of these the

noun moon and its various synonyms, which very often become the core and body of the poetic image, endow the speech with incomparable nuances, beauty and originality, causing the reader the greatest aesthetic pleasure, transporting him to an extraterrestrial light sphere.

Arakelyan K., Investigator and Discoverer of Linguistic art of Paruyr Sevak: Artashes Papoyan.-Paruyr Sevak's work was examined in detail by various researchers, specialists in literature , literary critics, analyzed and evaluated according to its merits. However, Paruyr Sevak is the unique Armenian author, whose linguistic art has also been examined very thoroughly, one can say flawlessly, by the well-nowned linguist, honoured Armenologist, doctor of philological sciences, professor Artashes Papoyan, who devoted a large part of his scientific activity to study Paruyr Sevak's linguistic art.

The purpose of the article is to cover the extensive work of the famous scientist in this direction, to present the scientific value of three monographs dedicated to Sevak's linguistic art, their enduring place in the field of Armenian studies, the vitality and durability of theses highlighted in them.

Descriptive-analytical and comparative approaches are used to refer to the components and means of the poetic fabric of Sevak's work, the stylistic features of various layers of the vocabulary, in particular the elements and realities that determine the popularity of the language, as well as innovations and long-standing forms. The three-volume dictionary of the Sevak language, the general picture of the vocabulary, different semantic groups of words, their stylistic applications, the poet's metrical system are presented separately.

It is proven that Papoyan not only recorded and thoroughly examined the various realities characteristic of Paruyr Sevak's language, but also revealed the connection of many of them with the works of the great ancestors, their various stylistic features and nuances. His works have been a reference point for many students and young professionals, and have become the basis for new works and researches.

Asoyan T., On lexicographical activity of the Mkhitarians.-The role of the Mkhitarians in the development of Armenian culture is great. They have done many studies in the fields of Armenian and World history,

Geography, Botany, Medicine, languages and other sciences, they have made translations of the works of European writers. They opened schools and taught various subjects, wrote textbooks. However, the activities of the Mkhitarians were more effective in the study of the Armenian language. They dealt with the development of new literary Armenian, wrote grammar of ancient Armenian, freeing it from the Latin influence. Their contribution to the development of new Armenian lexicography is great. Bilingual and multilingual dictionaries were especially important, which contributed to learning foreign languages.

Lexicography has an ancient history, and Armenian lexicography was started only in the 5th century, in connection with the creation of letters, and has gone a certain way of development. Mkhitar Sebastsi and his students become the founders of the new Armenian lexicography. Creating dictionaries free of defects became an imperative requirement, because the day by day developing literature, the revitalization of educational work, the expansion of the scope of the application of the Western Armenian philology, the deepening of the study of the language had created a new situation in the Armenian medium. However, they had to overcome a number of difficulties related to the choice of vocabulary, the development of scientific principles for creating a dictionary, vocabulary and other issues. The Mkhitaryans successfully overcame these difficulties and created dictionaries that have not lost their relevance to this day.

Asoyan T., On the pedagogical activities of the Mkhitarians.-The goal and mission of the Mkhitaryans were to carry out scientific, cultural, educational and enlightening activities among Armenians, to increase the level of self-awareness of the Armenian people, to help solve the problems of preserving Armenians in colonies formed in different countries as a result of unfavorable historical events.

One of the main areas of activity of the Mekhitaryan Congregation has been and remains the educational sphere. Since 1730s, more than 100 Mkhitaryan schools have operated in different parts of the world inhabited by Armenians: Hungary, Turkey, Italy, France, Crimea, Egypt, Argentina and other countries. With opening schools the Mkhitaryans had to create also many textbooks for different disciplines.

The Mkhitaryans "combined" their scientific activities with pedagogical ones. Almost all the famous Mkhitaryans were also involved in teaching. The above-mentioned issues related to the pedagogical activity of the Mkhitaryans were examined in the article.

Barseghyan A., Manifestations of types of syntactic connections (management) in modern fiction.-The article examines the manifesttations of the mode of syntactic connection /management/ in modern literary prose.

In the professional literature/syntax of modern Armenian/ have an ambiguous understanding and interpretation regarding the evaluation of the term management and the units of its connective structure, although all of them consider the mode of connection to be subordinate.

The article examines the rich factual material and provides the canonical, as well as in some cases, non-canonical manifestations of adverbial additions and adverbial additions.

There are also cases where the pronoun appears as a communication problem, conversational forms /իմ վրա, քո համար և այլն/and wrong usages of communication.

Hence, the study of rich factual material has shown:

a) Manifestations of case additions in the management of syntactic connections, in some cases do not correspond to the laws of the Armenian literary language.
b) Manifestations of case and prepositional additions, in the management of syntactic relations, in some cases also do not correspond to the law of the Armenian literary language.

Barseghyan A., Intextual means of connection in modern feature speech /novel/.-The modern feature speech/novel/ is a connected whole, which is realized by definite means.They mostly have titles,which are connected by each other with basic text,expressing author`s main thinking,idea.The examination of intextual means of connection of the structure of feature speech shows that by the style of the author and conditioned by the external situation the expression diverses with that relational words.The sentences ,the paragraphs ,the sections,the parts of speeches connections also differs ,which gradually decreases due to the independence of the sentences.

Our goal is to demonstrate the intertextual connection methods used in contemporary feature prose to link various parts of the text. The nature of these connections varies, depending on the means of linking sentences, paragraphs, sections, chapters, and parts of the text. Evidence of this can be found in the analysis of the construction techniques of the texts in R. Davoyan's "If God Wanted" A. Aghababyan's "Alone" V. Sahakyan's "Black Eyes, White Sheets" A. Pachyan's "Robinson," and A. Shahverdyan's "Spring Requiem." The differences in syntactic linking methods are illustrated with specific examples. The study is conducted by presenting individual means of connection.

Feleqyan M., About the Homonymy of Suffixes or how many Suffixes -ոց (-ots) are there in the Armenian language? .- This article discusses issues of distinguishing polysemy and homonymy of word-forming morphemes. Based on the proposed criteria, three homonymous suffixes with the phonetic composition ոց (նոց//անոց) [ots (nots//anots)] are distinguished in the modern Armenian language: -ոց 1 (has the word-formation meaning “place”), -ոց 2 (with the word-formation meaning “a specific object” and “the name of an action as a phenomenon”), -ոց 3 (an inactive suffix, preserved only in a few borrowings from the Old Armenian language).

Feleqyan M., Lexicographical presentation of personal pronouns.- The dictionary interpretation of pronouns largely depends on the grammatical understanding of the pronoun. To which part of speech this group of words belong has not been finally decided in grammar. This is one of the main reasons for controversies in the lexicography of personal pronouns.

Supplemental word forms of personal pronouns (including plural forms) must be presented in dictionaries as headwords with independent entries. In the dictionary entry, next to the head word, all forms of the conjugation must be shown. When explaining these words, not only their grammatical meanings should be indicated, but also their verbal usage and spelling.

Fishenkjian A., Shifts in the Grammatical System of Literary Western Armenian Based on Existing Textbooks of Western Armenian (Verb).- In literary Western Armenian, there have been shifts in the verb conjugation system. They are reflected primarily in the verb ending ուլ, verbal affixes, forms of irregular conjugation, the formation of irregular and incomplete verbs, etc.

This article examines how the formation of two forms of irregular verb conjugation (with and without changing the verb base) is presented in textbooks, the various manifestations of these verbs, discusses the problems associated with changes in Western Armenian textbooks, shows how the forms of irregular verb conjugation are determined in various Western Armenian grammar textbooks.

A study of Western Armenian textbooks published in recent decades indicates the use of appropriate forms, and examples from the written literary language indicate the presence of shifts in this area.

The research work carried out has shown that over the past half-century in modern Western Armenian, verbal affixes or concepts of forms of irregular conjugation of verbs have changed. After the 1990s, Western Armenian textbooks show a systematic presentation of these issues with certain terminological differences.

Fishenkjian A., Application of Syntactic Relations in Western Armenian.- In the syntactic structure of the modern Armenian language, connections play a crucial role. In specialized literature, syntactic connections of the Armenian language, especially its eastern branch, are often considered as unchangeable parts of speech, while scientifically substantiated patterns and features are given. At the same time, a number of authors of school textbooks for elementary, middle and senior grades limit themselves to explaining the features associated with syntactic connections using descriptions, examples and practical exercises. The article examines the problem of incorrect use of syntactic links of the Western Armenian language in written and oral speech, caused by the influence of Eastern Armenian and other languages. In the traditional Armenian diaspora - Syria, Lebanon, Egypt and other countries, Western Armenian is positioned as a native language, while in reality it has the status of a second language. Using the state language of the host country in everyday speech, a native speaker of Western Armenian introduces various shades of foreign

language into the structure of his native language, which over the course of decades acquire a stable character and themselves begin to exert a strong influence on the style and syntax of the Western Armenian language. Moving away from such integration seems to be a difficult task.

Galstyan A., Telyan L., Semantic and functional analysis of the verb անել /to do/ of the Armenian language.- The article analyzes the different uses of the universal verb անել in the various spheres of language /colloquial speech, dialects, children's speech, jargons, etc./. Word combinations consisting of two, three, four or more components are studied.

Galstyan A., Analysis of new words with a foreign language component. **-** The article examines new words with components photo-, kino-, radio-, as well as halfcopy words with suffixes կրիպտո-, էկո-, եվրա-, նանո-. The material is analyzed from the point of view of the location of the foreign language component in the word and classified according to the semantic features of these components. The article uses factual material from the "New words" series.

Ghamoyan L., Semantic (thematic) group "Personal jewelry" in Armenian.-In the semantic (thematic) group “personal jewelry” the common word is the word “ornament”, which has a great word-forming activity. The first jewelry appeared together with clothes, being an expression not of fantasy and aesthetics, but of mystical ideas. There is evidence of names of various kinds of gems and jewelry of the 5th century (or earlier), which by genealogy are represented by the following groups: a) native Armenian words, b) Iranian borrowings, c) Greek borrowings, d) Assyrian borrowings, e) Arabic borrowings, f) Turkic borrowings. Words of unknown origin are also highlighted. The names of ornaments, transferred from Old Armenian, as well as created and borrowed (including foreign ones) in modern literary Armenian and Western Armenian, and in some cases, in dialects, are presented.

Types of ornaments are also singled out in a separate classification: neck ornaments, breast ornaments, head ornaments, nose ornaments, ear ornaments, arm ornaments, leg ornaments and other ornaments intended to be used for dressy or other purposes. Among precious metals, gold and

silver, words made up of them and names of ornaments are also distinguished.

Ghamoyan L., Study of the Semantic (Thematic) Group "Personal Jewelry" in Armenian Dialects. - While studying the words expressing the concept "personal jewelry" in Armenian dialects, we noticed that the latter mostly not recorded in a number of dictionaries at our disposal (etymological and loanwords), and their origin is mostly unknown. In the course of the study we tried to divide the names of precious, semi-precious and priceless jewelry by classifying many dialect names into separate groups expressing the concepts of bracelet, earrings, necklace, ring, head-ornament and noticed that some of the names can be used simultaneously for different parts of the body or clothing. We paid attention to homonymic series (more than 2 dozens), in which only one of the members is a word denoting the concept "jewelry". We also revealed that some names of jewelry in Armenian dialects were and are still used as magical means (for protection from evil). In the work, close attention is paid to many popular proverbs and phraseological units with the names of ornaments, which are still used by the society.

Ghamoyan L., Studying words of unknown origin in the semantic field "clothing" presented in armenian reference dictionaries. - In the semantic field "Clothing" there are many words of unknown origin, which we first tried to divide into two groups: a) words about the origin of which we have no information at all and b) so-called borrowings, the original sources of which are not confirmed. Then we classified them according to their prevalence and frequency of use.

There are imprecise words about the origin of which linguists try to make some assumptions.

Based on the data of explanatory dictionaries, there are more than 2 dozen words of uncertain origin in the Grabar dictionary, about 10 words are recorded in the Middle Armenian dictionary, about 25 words in the modern Eastern Armenian dictionary, about 17 words in the Western Armenian dictionary, about 12 words in dialects, and about 17 words are not recorded in any dictionaries (except for the presence of some words in the dictionary of S. Malkhasants).

Words of unknown origin do not constitute a stable number: it may change as new etymologies emerge.

Hakobyan F., Problems of Computational Processing of the Armenian Language. - The article discusses the computational processing challenges encountered in the Armenian language. It delves into the complexities arising from Armenian grammar, morphology, and syntax. They affect fundamental NLP tasks like part-of-speech tagging and syntactic parsing. Additionally, the limited availability of language-specific resources inhibits the development of effective NLP tools. NLP frameworks lack comprehensive Armenian support and integration. Collaborative efforts to refine algorithms, develop resources, and standardize text representations are vital to overcoming these challenges. This endeavour is critical for unlocking the full potential of Armenian language processing.

Hakobyan F., Methods of Presenting New Words in the Electronic Database of the Armenian Language. – The article focuses on modern approaches to presenting Armenian vocabulary using electronic technologies. It is stated that electronic lexicography has become one of the fastest-growing fields in computational linguistics, dealing with the creation and presentation of electronic dictionaries. A proposal for creating a comprehensive electronic database of Armenian vocabulary has been outlined. The project aims to make the database accessible through a website to serve a broader audience. It is highlighted that the process requires significant time and effort. Currently, the "New Words" volumes published by the Institute of Language of the NAS RA are being included in the database. The ultimate goal of this ongoing project is to present the Armenian vocabulary in the database in its contemporary state, to create a comprehensive conceptual classification of the vocabulary, to present the conceptual and semantic relationships between words, and to provide detailed phonetic, lexical, and grammatical descriptions of the headwords in the relevant fields.

Hakobyan F., The impact of artificial intelligence on modern electronic lexicography. – The article is dedicated to presenting methods for applying artificial intelligence (AI) systems in electronic lexicography. It is noted that AI systems can facilitate or fully automate lexicographic tasks

such as the machine analysis of texts in electronic corpora, the compilation of word lists, the development of dictionary entries, the automated extraction of new words, the differentiation of usage examples for polysemous words, and the identification and representation of semantic relations between words.

Hovsepyan G., Innovative Words in Modern Armenian with Potential to Create New Words (according to "New Words" books/ dictionnaries).- The article reflects on the newly formed “potential” words found in the "New Words" books, their frequency components and patterns. The diversity of templates and compositional bases provide an opportunity to create meaningful words. The highlighted components, as productive templates, create favorable conditions for the semantic transformation of words and the formation of new meaningful words. The study reveals that according to the vocabulary list of "New Words," active suffixes include -kentron (կենտրոն), -bnak (-բնակ), -merdz (-մերձ), -dzev (-ձև), -type (-տիպ), khos, (-խոս) and -pat (-պատ) as well as new formations composed of prefixes like ener(gy)-, self-, half-, and repeat- ինքն(ա)-, կիս(ա)-, կրկն(ա)-). These are distinguished based on their semantic affiliation. Also presented are newly created compound color names with the suffixes -guyn (-գույն) and -avun (-ավուն), which are mainly compounds that change the color shade of the color name.

Khachibabyan N., Baghramyan S., Gender Manifestations in Armenian Proverbs and Sayings.- Our research aims to present the gender characteristics of the use of words in Armenian proverbs and sayings, to show the gender phenomena present in them and the influence of all this in the process of the development of society. The term “gender” refers to the position occupied by men and women in society, the expected norms of behaviour, and psychological and social characteristics. However, very often, people use this term instead of the word “sex”; meanwhile, biological sex and human gender are completely different concepts. Sex refers to a person’s biological and physiological characteristics, while gender indicates a person’s social role. The typical gender roles of women and men differ in all cultures. Despite this, certain stereotypes are universal to all cultures, such as aggressiveness and strength as distinguishing

characteristics of men and weakness, submissiveness, and sensitivity as typical characteristics of women.

Ed. Aghayan is one of the first to raise issues of gender differentiation in language. He pointed out that the gender discrimination of men and women within a clan or tribe and their corresponding social position lead to differences not only in the use of words but even in individual grammatical phenomena.

W. von Humboldt played a significant role in bringing gender differences into the field of linguistic research; moreover, the starting point was that the masculine gender was considered primary due to strength, activity, and energy, and the feminine, on the contrary, was distinguished by passivity and subordination.

C. Jung also tried to separate the characteristics of masculinity and femininity. He contrasted a man's critical spirit with a woman's characteristic agreeableness and willingness to support.

According to R. Lakoff, women are usually presented in a negative light in European languages. Their speech manner was more distrustful than a man's, but at the same time, humane and less aggressive.

The gender peculiarities of word usage are quite common in Armenian proverbs and sayings.

In proverbs and sayings, a woman and a man are also defined by the names of some objects and phenomena: (Ամեն ծառի հազար քար կը շպրտեն). As a result of gender socialization, definitions that contradict each other are also formed, where men are given a primary role and women a secondary role (Տղամարդ որ կա դրսի պատ է, կնիկ որ կա ներսի պատ է).

Accordingly, girls are usually endowed with such qualities as modesty, patience, lack of strength, tenderness, shyness, reasonableness, loyalty, caring, self-sacrifice, and virtue. Boys are reserved for masculinity, strength, success, boldness, energy, desire for power, ability to earn, breadwinner role, rudeness, insolence, etc.

Thus, gender perceptions still stereotype the idea of male dominance over women.

Kheblikian Z., Armenian-English Textbooks.- Textbooks are practical textbooks of great importance for teaching a foreign language. Printed

publications that teach a foreign language and provide the opportunity to express oneself in it. Although the purpose of Armenian-English textbooks is to teach English, for us it has another importance: to observe the change or development of Western Armenian from 1913 to 1963. A comparative parallel examination of textbooks published in two different years and in two different places showed that during 50 years, Western Armenian has undergone a clear change in both vocabulary and word structure. Such studies and examinations can contribute to the research of the language and the enrichment of vocabulary.

Kheblikian Z., Kilerjian B., The role of online platforms in the survival of Western Armenian.- In the 21st century, Armenian studies, especially in the Western Armenian field, present a rather contradictory picture. On the one hand, we see anxiety within the Armenian studies and educational sectors, and on the other hand, possibilities to solve the existing issues.

UNESCO's announcement that Western Armenian, one of the two branches of the Armenian language, is an «endangered language» and belongs to dying languages rank, became as alarming as it was a sobering call for those experts in the Armenian studies field, who immediately switched to a new strategy, using 21st century educational tools and the capabilities of the highly developed technologies in the scientific field. Adopting the latest methods and achievements, people 162 and organizations which aware the importance of preserving Western Armenian created such online platforms and websites that tend to contribute to the national effort and desire to thwart the threat of the elimination of Western Armenian. The study and reviewing online platforms aiming preservation of Western Armenian has, above all, an applied, practical importance. Using innovative engineering solutions and practical steps within this area are welcomed in terms of keeping Western Armenian alive. The online platforms mentioned above tend to make a positive contribution to the survival of Western Armenian. The mentioned online platforms are of great importance to preservation Armenian and the Armenians, especially in the diaspora.

Similar studies can promote and contribute to the spread of such works and the creation of new ones.

Kheblikian Z., Marashlian H., Western Armenian in Armenia.- With this title, we have carried out anexamination of a linquistic work. The goal of this linguistic research is to outline the usage of Western Armenian in Armenia. With the intention of clarifying the linguistic work on the basis of reliable statistics, we created a survey consisting of 12 questions. To understand to what extent a Western Armenian who moved to Armenia can speak his native Western Armenian, and in which fields he can work at, using his language.

95 people who moved to Armenia in the last ten years answered the survey (with the exception of a few people who have been living in Armenia for more than ten vears).

The purpose of this survey was to examine the level of implementation of Western Armenian in Armenia.

Based on the results, we conclude that the level of implementation of Western Armenian has significantly dropped, which is understandable. It is impossible for any Armenian to ignore this situation.

Marashlian H., The endangerment of Wester Armenian according to UNESCO's language vitality standards.- The "retreat" of Armenian language, especially Western Armenian, has been alarming for many years, the existence of which is even noted by UNESCO. The author examines the reasons for this retreat, paying special attention to one of the reasons for the retreat of the language, the standpoint, perspective of the language speaker. The conviction that the language is not a necessity, from which the growing indifference arises, has many reasons, the main one of which is the limitation of the field of use of the mother tongue, that is, the view that it is useless and unnecessary for the cause of enlightenment. History's experience shows that one of the important pillars of a language's vitality is its connection with its enlightenment and development.

Margaryan I., Phraseological units of the Goris dialect that are not found in dialect dictionaries.- The article examines dialect phraseological units are interesting structures that are widespread in the dialect environment of Goris and are not included in dialect dictionaries. Among them, nominal forms are inferior in number to verbal phrases. The most common phraseological units are “to make” a verb, which have stabilized into a productive past form and express unique semantic nuances. Studying

the material with the help of comparative analysis allowed us to compare and analyze the commonality of expressions found in the Goris and Artsakh dialects, at the same time emphasizing the unique semantic and formal manifestations of Goris expressions fixed in a separate dialect. We have extracted and collected phraseological units of the Goris dialect from live speech, we examined their understanding and assimilation in speech. Basically, we studied the external and internal appearance of a person, character traits and common features, phraseological units characterizing everyday realities.

Margaryan I., Innovations of the modern Armenian language in the speech of television.- The article examines the lexical features of modern Armenian television speech. According to the author of the article, the study of television speech implies the study of innovations used in various fields of television: news, information, entertainment, sports, advertising, and film broadcasts. The author of the article notes that the spread and popularization of such newly formed words is inevitable for two reasons. Firstly, socio-political, socio-economic, and cultural shifts are taking place. New words and lexical units are being created to denote new phenomena caused by the development of science and technology. These changes are reflected more quickly in the vocabulary of television and contribute to the fact that many new words smoothly and quickly become part of the lexical composition of the language. And secondly, the Internet: the field of television includes the official electronic pages of all the above-mentioned areas in the online space.

Margaryan L., An attempt to periodize the history of the toponymic System of Artsakh.-The attempt to periodize the toponymic system of Artsakh is aimed at identifying historical and linguistic toponyms – realities and regularities of development of their system based on the analysis of historical and linguistic facts.

Periodization is carried out on the basis of three principles:

1. The principle of the history of the toponymic system is the history of all its separate stages.
2. The principle of impossibility of absolute periodization.
3. The principle of the direct connection between the emergence of toponyms and their change in parallel with the history of the nation.

Consideration of these principles during the periodization of the toponymic system is carried out in two directions:
1. Analysis of the topographical facts and historical realities and characterization of their historical strata.
2. Argumentation of the stratification of linguistic influences through linguistic analysis of toponyms.

Each period has its own list of toponyms, the linguistic and morphological analysis of which reveals the linguistic relations characteristic of this period. At the same time, each period represents geographical, political and historical realities characteristic of Artsakh.

The first stage: VIII –V centuries BC or the ancient period with two subperiods:
a. the period of Cuneiform inscriptions with possible elements of Urartian, Hitto-Hurrian, Assyrian-Babylonian substrates,
b. the period of adoption of Christianity and the appearance of the first written evidence; elements of Greek and Persian substrates are possible.

The second period: V–XVIII centuries or the middle period with two subperiods:
a. V–X centuries before the establishment of Khachen power on the whole of Artsakh.
b. period from X–XVIII centuries.

The third stage covers the period from XVIII to early XX centuries. This is a new period (the formation and collapse of the union of principalities of Khamsa and formation of the administrative and political unit of the Elizabethpol province).

The fourth period: from the beginning of the XX century to the end of the XX century (1991) or the soviet period.

The fifth period: from 1991 to 2020 or the independence period of Artsakh. The experience of periodization of the toponymic system of Artsakh confirms the fact that in all cases the stages are determined by turning historical and political events.

Nersisyan V., Analysis of Theoretical Issues of Word Formation in the Works of Grigor Ghapantsyan.-The aim of this research is to present Gr. Ghapantsyan's approaches to theoretical issues of word formation, as presented in the first volume of the work “General Linguistics”. Gr. Ghapantsyan’s works were written in a period when the theory of word

formation of the modern Armenian language had already been formulated. By then, issues of word formation had been addressed in the works of ArsenAydinyan and Stepanos Palasanyan, where types of words were defined and presented, affixes of the Armenian language were identified and words formed with these affixes were presented in general terms. Later they were thoroughly analyzed from a scientific perspective by Manuk Abeghyan. Gr. Ghapantsyan conducts a more in-depth research into wordformation issues in his work "General Linguistics". While Manuk Abeghyan mainly compared the realities of the Armenian language with those of Russian and German, Gr. Ghapantsyan examines primary and secondary morphemes, as well as their origins and alterations in comparison with various other languages. He introduces international terms such as "morpheme" and "form" (the latter one - with a particular connotation) for the first time in Armenian linguistic literature.

Nersisyan V., Avetisyan A.,The Study of Word Formation in the Second Grade.- An attempt has been made to present the peculiarities of the study of word formation in the second grade, and the textbooks corresponding to the new curriculum and standards of the RA comprehensive schools served as the basis, taking into account the ways of forming new words both from the point of view of morpheme (root, suffix), and the nature of various tasks in the textbooks. In particular, it was shown that the tasks related to word formation in the second grade can be divided into the following groups: 1. Tasks aimed at mastering the basic knowledge of word formation and give a certain idea about the constituent elements of the word: root and affix, as well as simple, complex and derivative words. 2. Tasks aimed not only at the development and strengthening of lexical knowledge, but also at mastering the features of words in parts of speech. 3. Forming new words through pictures, which is aimed at developing students' logic, in this case, the components may not coincide with the constituent elements of the word. 4. Forming words using mixed words, when the mixed components of the words may not coincide with the roots and affixes, are again aimed at the development of both students' logic and basic knowledge of word formation. 5. Word formation through various changes of phonemes aiming at enhancing phonological awareness. Tasks with QR codes presented in textbooks are made according to the same principle and goals as traditional textbook tasks, with the difference that

they are perhaps more interesting and attractive for younger schoolchildren. Tasks referring to word formation in “Mother tongue for grade 2” textbook ensure the fulfillment of the requirements defined by the standard outcomes. They provide a sufficient basis for the enrichment and development of lexical knowledge in the next grades, but they require a lot of effort from teachers in order to conduct it correctly and avoid misunderstanding among students. Especially the tasks made by means of mixed words and pictures are highlighted, in which the components of the words may or may not coincide with the constituent elements of the word - roots and affixes.

Nersisyan V., Creating an online translation dictionary of new words (Armenian-Russian-English): needs and problems.-It is known that the creation of dictionaries requires years of diligent and consistent work, which in turn creates grounds for the creation of new words, new meaning usage of existing words that cannot be included in the given dictionary. Sometimes it is not possible to find foreign versions of a new Armenian word in any paper or online dictionary, because the words included in them are taken from dictionaries downloaded on the Internet, but published earlier. Because of this, in modern times, writing a dictionary only on a paper, in the traditional version, may be out of date even at the time of printing. In the article, an attempt was made to show that the effective option is the creation of a new online dictionary, which will be regularly updated by the compilers.

Papikyan S., Examination of exoticisms used in the armenian translation of nizami's poem "layla and Majnun". -Nizami's poem "Layla and Majnun", one of the best examples of Eastern poetry, is the story of the unhappy love between Layla and Majnun. The poem was translated into Armenian in 1947. The translators (M. Kheranyan, S. Tarontsi, editor Av. Isahakyan) used a lot of exoticisms, giving it a unique charm, color and expressiveness. Exoticisms are widely used in translated literature and the press. These are words related to the culture and mentality of a foreign country, which do not have their equivalent in the borrowed language. They usually do not have synonyms and antonyms, describe foreign realia, sometimes they can have a descriptive explanation. The exoticisms found in the poem are classified according to the following semantic groups: 1.

literary genres, 2. state government bodies, titles, 3. clothes, jewelry, 4. song, musical instruments, 5. religious words, 6. general words. The examination reveals that some exoticisms used in the translation of Niazmi's poem "Layla and Majnun" are of Arabic origin *(Allah, beit, gazelle, khalifa, hadith, haji, sheikh, salam, sultan, qasid, etc.*), some are of Iranian origin (*dervish, khoja, shah, shahnshah, surma*), and some were adopted and naturalized into Armenian vocabulary.

Papikyan S., A study of exoticisms of greek-latin origin.- Exoticisms, which stand out among general borrowings, are characterized by the fact that they refer to the culture, habits, objects and mentality of a nation. They are usually used when talking about realias characteristic of that nation. They are untranslatable, have no synonyms and antonyms, such as *sari, ikebana, kimono, geisha, machete, muzhik, chastushka, yatagan, vizier, mikado, shah, etc.*

Exoticisms are divided into 2 groups with narrow and wide scopes of usage. Unlike terms that express concepts related to any field of science, technology, culture and are common to many nations, exoticisms are included in the vocabulary of other languages, the linguistic community of which may not be familiar with the culture and customs of the borrower nation. This mainly happens through translated literature and the media and they often gain international popularity.

Our goal in this article is to study the exoticisms of Greek-Latin origin, some of which are direct and some are mediated borrowings. As they spread, exoticisms initially appear in 1-2 languages, and then supplement the number of terms, eg. *tsunami, tornado, etc.* In some cases, it is difficult to determine the boundaries between exoticisms and terms. Borrowings from Greek mainly penetrated into Armenian language through literature.

The following words from Greek exoticisms are observed: *agap/e/, glossolalia, igumen, catechism, sirtaki.* The classification of some of the mentioned words as exoticisms is somewhat arbitrary. Some of them belong to different terminological systems: religion, science, art. The following words from Latin exoticisms are observed: *patrick, pilgrim, plebeian, toga, tunic.* The analysis of the observed exoticisms of Greco-Latin origin shows that most of them are not used frequently. Some of

them, after having undergone changes in meaning for various reasons, acquired a figurative meaning.

Sargsyan N., Middle Armenian-Western Armenian transitions in imperative mode, imperative (singular).- Consideration of the language systems of the Middle Armenian and Western Armenian languages shows that Western Armenian inherited many realities from the Middle Armenian language. The study of imperative mode confirms, that the formal and semantic characters of the Western Armenian language are fully confirmed in the Middle Armenian language.

The study shows that endings *է, իր, ա* for *ե, ի, ա* conjugations in Western Armenian singular mode are formed in the Middle Armenian in base of Grabar then it has transferred into Western Armenian.

Sukiasyan H., Avetisyan A., Sources of Armenian medical Terminology.-The article examines the issue of the sources of Armenian medical terminology, which is of significant importance in terms of Armenian historical and contemporary lexicography. The chronological layers of the Armenian term system and the sources of borrowings are distinguished.

A) A significant part of Armenian medical terms was created due to the termination of ordinary words are included in the general functional vocabulary of the language.

B) Most of the medical terms are borrowings.

According to the chronological factor borrowings are divided into two parts:

a) Old and ancient borrowings. Persian (doctor (bižišk, biišk), arm (pāzū), wrist (dast), forehead (căkād), Greco-Latin (eye (oculus), opium (opium), bone (os, ossis), spirit (spiritus), Arabic (atlas, opium, hashish, balsam, mole) and Assyrian (skin (měskā), sperion (esplenyā, sperion), etc.

b) New and latest borrowings. The latest borrowings are characteristic of the worldly period (ashxarabar) of Armenian language. They were borrowed mainly from Russian and European languages.

Modern Armenian medical terminology mainly consists of words of Greco-Latin origin and composed of Greco-Latin word-forming elements (root, prefix, suffix). Even today, the latter are the supplemental source of international terminology, on the basis of which medical terminology continues to develop. This refers especially to the most used prefixes such

as a-, anti-, bi-, dys-, endo-, extra-, epi-, hypo-, inter-, re, suffixes like -itis, -oma, -osis -tomia, -ectomia, -graphia, -scopia, -logia, -plegia, -rrhagia, -algia and to the Armenian equivalents of word-forming terminial elements. Armenian medical terms have a wider field of use and are more practical.

Sukiasyan H., Zakaryan H.,The necessity of the armenization of medical Terms.- The article is devoted to the study of the homogeneity of the linguistic system: the purity of the vocabulary (using the example of the language of medicine) and the need for consistent Armenization of borrowings in order to ensure this. The research was carried out by the method of contrastive examination of Armenian, English and Russian equivalent word-formation paradigms taken from the field of medicine. The material is taken from explanatory bilingual and maltilingual medical dictionaries. duabesis. The word-formative paradigms in different languages are implemented in different measures and effectiveness. A contrastive study of Armenian, English and Russian equivalent word-formative paradigms, taken from the field of medicine, shows that the Armenian language, thanks to its linguistic homogeneity, is a perfect, holistic, self-contained and provides an isomorphism of conceptual and linguistic systems. While the Russian and English paradigms due to heterogeneous are incomplete (there are gaps), inflexible, non-uniform, full of ambiguities, homonyms, unwanted synonyms and variants, and deviations from the word-formation models. Disadvantages are primarily a consequence of loan words, Raanite, This contrastive study shows that the terminology of medicine, like any other field, needs maximum Armenization. The Armenian language, the field of medicine and the medical education system of Armenia, and the Armenian-speaking community will benefit from this, duthors contribution: This kind of contrastive examination of word-formation paradigms of different languages is the contribution of the authors.

Telyan L., About estimation of one syntactic construction. - In some cases, subordinate clauses-apposition /apposition/ as part of a complex sentence in the Armenian language are not clearly distinguished from other types of subordinate clauses. The correct criterion for their determination is considered to be, in particular, the presence of personal pronouns in the main sentence as complementary members. However, the opinions of

experts differ in the case of using the personal pronoun նա, նրանք in the main sentence. Some linguistics thinks that in the presence of certain speech conditions, this subordinate clause can be supplemented by all three persons of personal pronouns, including the third. This article provides several additional arguments to support this point of view.

Tioyan S., Kheblikian Z., "Opposite" meanings in Western Armenian. - Eastern Armenian lexicon.-Such parallel study of the vocabulary of the literary Armenian language has, first of all, applied, practical significance: it promotes mutual understanding between the two parts of our people, practical communication, and, in addition, the mutual enrichment of the general Armenian vocabulary in its two manifestations.

In addition, a detailed scientific, etymological study of lexicons further contributes to the compilation of lists and dictionaries of relevant lexicons. something that the modern Western Armenian language lacks. There are no modern dictionaries of synonyms, antonyms, or homonyms. Such studies can contribute to the compilation of such works.

Tioyan S., Khachatryan O., Several terms of applied art.- The field of applied art terms is diverse and unique. it includes everyday practical items -ականջօղ-earrings, ապարանջան-bracelets, մատանի-rings, վզնոց -necklaces etc., to the very professional-artistic-handicrafts: հազարա-փեշա-hazapesha or հազարփեշա-hazapesha (copper or silver pitcher, mainly for water or wine), շողյուն- shogyun (jug glazed with Շողյունի - Shogyun technology), սակառ- bar (With a large rib woven from branches - nose), and other terms. Equivalents in foreign languages are also given in the study.

Tioyan S., Khachibabyan N., The problem of barbarisms in the modern Western Armenian language.- The article covers one of the most “sensitive” issues, i.e., barbarisms or loanwords in Western Armenian. “The Western Armenian approach to borrowing words is conditioned by a certain risk of assimilation, rather than regularity” because there are not any state coordinating or monitoring bodies in their countries. In Western Armenian, there is a strong tendency to translate foreign words, e.g., “evolution”-զարգացում (прогресс), “specific”-յուրահատուկ (у-

никальный), “coordination” - համաձայնություն (согласование) and so on. However, the problem is to what extent the Armenian term reflects the semantics of the foreign word, i.e., whether it is covered completely or partially. The most recent example is the Russian word “протез”, which is translated into Western Armenian as “փոխադիր”. The problem is to understand to what extent the translated equivalents of barbarisms are applicable in Western Armenian and whether they are accessible and relevant in Eastern Armenian as a means of enriching the word stocks of standard national varieties of Armenian.

ISSUES OF GENERAL-COMPARATIVE AND APPLIED LINGUISTICS

Avetyan S., - Some Diachronic Observations on Forms of the Aorist with a Vocalic Augment in the Dialect of Šatax. - It is argued that the stem-final vowels of the aorist forms իտի /iti/ ‘‘he/she put’’ and իտու /itu/ ‘‘he/she gave’’ in the dialect of Šatax, contrary to M. Muradyan’s claim, cannot be considered original root-final vowels. Instead, these forms are analogical formations that emerged secondarily. One should consider that the weakening and/or loss of final posttonic syllables in pre-written Armenian have been common to all dialectal variaties of the language, and there are no exceptions in this regard. On the other hand, relevant data from other modern Armenian dialects clearly indicate the secondary analogical origin of similar 3rd singular aorist forms with a vocalic augment.

Avetyan S., On Certain Disputable and/or Unexplained Forms of the Imperative in Modern Armenian Dialects. - An attempt is made to demonstrate that the historical development of forms of the imperative in modern Armenian dialects has been quite a complex process, significantly influenced by the intense interplay of various analogical and phonetic changes. These changes have frequently obscured the original situation and the synchronic morphological relationships between different formation types of the imperative, as well as the relationship between the imperative and the aorist. On the other hand, because dialectologists have often overlooked relevant evidence from other dialects when describing a

particular dialect, this has largely hindered scholars from gaining a deeper understanding of the issues being examined and from thoroughly and accurately investigating the linguistic material. In addition, it should be noted that the investigation of modern Armenian dialects has, for the most part, been of a synchronic-descriptive nature. As a result, the joint effect of the above circumstances has frequently led to various misunderstandings and misinterpretations. Of course, examining all such controversial issues would be going too far. Therefore, this paper will address only some of the most questionable interpretations and/or unexplained phenomena.

Avetyan S., Abeghyan's Interpretation of Verb Moods in Eastern Armenian, Considered from the Viewpoint of Modern Linguistics. - It is argued that the traditional interpretation (proposed by M. Abeghyan) of the so-called Optative mood (ըղձական եղանակ) and Hypothetical/ Conditional mood (ենթադրական/պայմանական եղանակ) in Modern Eastern Armenian, is objectionable from the standpoint of General Linguistics and Linguistic Typology. The point is that the Optative of Modern Eastern Armenian combines most of the semantic functions of the typologically known Subjunctive and Optative. Therefore, it is not an Optative in the proper sense of the word. It would be more appropriate to characterize it as Subjunctive-Optative (ստորադասաըղձական). As to the կ(ը)- future (traditionally misinterpreted as Hypothetical/Conditional mood), it is actually no different from the Future Indicative in other languages from the semantic-functional point of view. As pointed out by a number of scholars, the future tense is never a purely temporal category; futurity necessarily includes an element of prediction or some related modal notion. Accordingly, the կ(ը)- future in Modern Eastern Armenian also includes both temporal and modal semantic components, the proportion of which may vary depending on the specific context and the person of the verb form. However, the corresponding past forms of the կ(ը)- future mainly function as Conditional in Modern Eastern Armenian.

Dalalyan T., La standardisation et le développement de l'arménien occidental dans le journal Haratch: quelques observations.- Au début du 20e siècle, le rôle de la presse comme facteur de préservation d'une identité et d'une unité nationales est particulièrement important pour des

communautés arméniennes en diaspora confrontées à la perspective de l’assimilation, perçue comme une menace pour la perpétuation de leur existence. À la suite du génocide de 1915, c’est en France, devenue le principal foyer de la diaspora arménienne en Europe, que se forme la communauté la plus nombreuse et la plus dynamique. Cette évolution est la conséquence du contexte international de l’époque, et tout particu-lièrement du rôle pris par la France au Proche Orient, en tant que protect-trice des chrétiens orientaux. Ce contexte explique que les institutions communautaires arméniennes créées en France, au nombre desquelles la presse, aient joué un rôle de premier plan, des années durant, pour les Arméniens établis dans divers pays d’Europe. Dans les années 1920, l’arménien occidental apparaît comme la langue "officielle" de la commu-nauté arménienne de France, dont le noyau est constitué d’Arméniens originaires de l’ancien Empire ottoman. Bien que dans de nombreux cas ces émigrants Arméniens soient turcophones à l’époque, l’arménien occidental sert de référent linguistique en tant que langue littéraire des cercles culturels et intellectuels arméniens de Constantinople. Le journal Haratch se révèle ainsi, pendant des décennies, non seulement un atelier de préservation de l’arménien occidental, mais aussi un symbole de l’existen-ce de cette variante de la langue arménienne moderne fortement identifiée à l’époque à la diaspora. Nous proposons de mettre ici en regard l’activité en ce domaine de Chavarch Missakian et de Chavarch Nartouni, deux des principaux éditorialistes du journal Haratch, qui partagèrent à la fois les mêmes préoccupations politiques et un goût prononcé pour la littérature et les arts.

Dalalyan T., The Meanings of "Hidden, Disguised" in the Light of the Armenian-Iranian Etymological Examination of a Root Coming from Ancient Armenian.-In this paper, we make an attempt to etymologize through a comprehensive historical and comparative analysis Arm. կուզ [kouz], which meant ‘cat’ in Classical Armenian (Grabar). This word, traditionally considered to be of Iranian origin, has not been subjected to a deeper research. As a result, cognates and possible related variants have remained in the shadows. In one of the archaic languages of the region, Ossetic, a descendant of Alanian, the verbal root qwəz- / ğuz- means ‘to sneak up’, ‘to sneak in secretly’. This lexical coincidence in Armenian and Ossetic can be considered as an ancient Armenian-Alanian isogloss, bea-

ring in mind also the fact that many lexical and semantic varieties of this root have been preserved in the Armenian dialects.

Dalalyan T., Dance around the dead struck by lightning in Ossetian tradition. coppay - Arm. c‘op‘.-In the 19th century, during his arrival in the North Caucasus, German traveler Stöder described in detail an Ossetian ritual called coppay, which was performed around a person who was dead from lightning. The traveler was personally present at a ceremony when a woman struck by lightning was surrounded by her companions, they shouted for joy and began to sing and dance around the deceased. All the inhabitants of the village gathered around the circle of dancers, ignoring the fact that the lightning and thunder were continuing to rage. Their only and primitive refrain was the following: "O, Elia, Elia! ældari coppay ".

In Ossetian popular beliefs Elia is the name of Christian Saint Elijah, who was considered to be the ruler of lightning in many Christian traditions. According to Armenian folk beliefs, Prophet Elijah (Yeghia) is the "bringer of rain", he rides on the clouds with his four-horse chariot, the rumbling of the chariot causes the clouds to thunder, and the sky flashes from the wheels or from the whip hitting the steeds.

As to the dance and ritual both called coppay, it should be noted that similar customs are also recorded among other peoples of the North Caucasus: Circassians, Abazis, Abkhazians, Balkars and Karachais. As we can see, all of them live in the western part of the Caucasus, and the westernmost point is Ossetia or Alania. It is not excluded that the same ritual term could be also widespread in pagan Armenia, and this is where the Classical Armenian ցոփ [c‘op‘] tsop ‘loose’, ‘lascivious’, ‘lewd’ could come from.

Linguistic analysis shows that, most likely, Arm. ցոփ [c‘op‘] has originally referred to light-step dance movements, later when Christianity was adopted this term after being demonized acquired a negative tone and became to be used in generalized meaning. The word in its negative meaning is repeatedly used by medieval Armenian authors to describe pagan customs.

Hereby we suggest to observe Os. coppay - Arm. ցոփ [c‘op‘] as an Armenian-Caucasian lexical isogloss, which has remained unnoticed in the

etymological works on both Armenian and Ossetic. We analyze this isogloss in anthropological and linguistic perspectives; the components of the ritual - dance, refrain, belief - are also examined in the report.

Dalalyan T., Mythological dragon and the emergence of irrigation systems.- In the mythical conceptions and beliefs of different peoples of the world, dragon is the embodiment of the chthonic - uncontrollable and disastrous forces of nature. In essence, dragon is an anti-system by its nature and opposes the cosmic order and rule, nevertheless many myths link the origin of irrigation systems to the mythological dragon. The latter is a fictional creature in the form of various animals, which digs the bed of future canals/rivers with its tail, body or horn. Thus, this paper considers the narrowest, very archaic embodiment of the phenomenon of "dragon", and accordingly, with the help of relevant myths, an attempt is made to restore the common mythologem, supposedly constituting the base of all of them. The image of the dragon in fairy tales and epics is not considered, because in them we are already dealing with a completely different, transformed and "modernized" image. The mythological dragon is a priori neither a negative nor a positive figure/character; it is an uncontrollable force that can be harnessed and directed along a purposeful path. In the perfect version of the myth, this taming is done by a human or anthropomorphic supernatural being who uses the wild power of the dragon for good. In this case, we are talking about the irrigation systems necessary for developed agriculture, the emergence of which has been likened to the emergence of a natural irrigation systems (rivers, lakes, etc.). Therefore, it is not surprising that the same myth and its main character, the dragon, should be at the "origins" of both.

Grigoryan G., Experimental Data on the Expression of Pauses in Armenian Speech. - A pause is a fully integrated part of intonation. The importance of pauses in spoken speech is great. The article examines the types, functions, duration, psychological significance, and importance of pauses in oral speech. For the first time, pauses in spoken speech were studied using an experimental method, examples and their sound images were given. In particular, the durations of pauses were calculated by types, pauses were classified according to different criteria. Special attention was

paid to the pauses in public manifestation speech, since they are very popular in the nowadays socio-political sphere.

Grigoryan G., The Effect of Mask on Speech Perception. - During the Covid-19 epidemic, the mandatory wearing of masks began. Among the many negative effects (health, psychological, etc.), the sphere of human oral communication was also affected, which is expressed by the weakening of sound energy and the loss of visual signs of the pronunciation apparatus. The present study examines the effect of a mask on human oral communication, in particular on the process of speech perception. Scientific experiments were conducted, examining cases of communication with and without a mask.

Hambardzumyan V., Armenian etymologies.- The article provides a brief analysis of the Armenian language. the origin of the words հագ- [hag-]‘breathing’ // հեգ- [heg] ‘syllable, articulation‘, Հայկ [Hayk] (այգ [ayg] "name of God (eponym)", "light", and ողորիլ [ogoril] ‘fight, struggle, resist’:հագ- // հեգ- < IE *HeËg[h]o-, Հայկ (այգ) < IE.* (H)aË-, ո-գորիլ< IE* ú[[h]er-. The analysis is carried out on the basis of what has been done so far in the field of analysis and etymology of Armenian words, as well as data from similar works, written in recent years, with a new approach. These words are indigenous because they have reliable parallels both in predominantly Indo-European languages and partially in the languages of other tribes.

Hambardzumyan V., Kerope Patkanyan and the Indo-European character of Armenian issues and theory of Armenian dialects.- In the second half of the previous century, the Armenian culture experienced significant development in the environment of the Russian Empire, the role of the St. Petersburg academic institution was particularly significant, where Kerope Patkanyan carried out his extensive scientific activities (1833-1889). His contribution to the progress of Armenian philology and linguistics is great. He represented various fields of Armenology and Armenian studies, the best researcher and spreader of relevant knowledge both in Russia and Europe. Patkanyan is an internationally recognized Armenologist.

The years of his scientific activity were the 1860s to the 1880s, a short period, and the famous scientist left a rich legacy, became a tireless organizer of science, mentored students who later gained great recognition in various fields of humanitarian science in general, and became a concerned and serious advisor about the Armenian language of many European armenologists in their scientific activities.

Patkanyan's works are quite impressive in terms of their nature, volume and coverage of fields. He left literary-artistic and bibliographic works, scientific publications of historiographical and translational works, wrote concise and fundamental works on the Armenian language and Armenian dialects, has a theory with a wide coverage of the material on issues of historical and comparative study of Armenian, his works on Armenian philology, ethnography (studies of sources), lexicography, but also general oriental studies, and Urartian studies.

Patkanyan's linguistic heritage has been addressed to some extent, but not with a theoretically sound assessment. He is rightfully the predictor of the foundations of the theory of Armenian dialects and the classification of dialects "with various features" using the internal means of the language (phonetic system, vocabulary and grammatical structure). Such a classification of Armenian dialects is the contribution of a famous linguist to Armenian dialectology. His scientific legacy is a great contribution to the development of modern Armenian studies.

Mikayelyan S., About Arabic indirect borrowings in the Armenian language (vocabulary indirectly borrowed from Turkish). **-** The nature of relationships and interactions between languages is also manifested through borrowings. Borrowings are characteristic of all languages; they reflect not only linguistic, but also historical, socio-psychological, cultural and civilizational elements that exist or existed between the peoples of the donor and borrowing languages. Due to this studying borrowings gains its interdisciplinary nature and importance.

The article examines indirectly borrowed Arabic words of the Armenian language according to phonological patterns and features that are revealed by comparing the subsystems of the donor language, the intermediary language and the borrowing language.

Mikayelyan S., On Arabic loanwords used in Armenian and Russian. - Borrowings exist in all languages at different stages of their historical development and are determined by many linguistic and extralinguistic factors. The study of borrowings is necessary to highlight not only the patterns of internal development of a given language and changes caused by foreign influences but also to reveal cultural and historical events that survived by the people speaking this language. In this context, the study of borrowings also has interdisciplinary significance.

The vocabulary borrowed from the Armenian language also includes vocabulary borrowed from the Arabic language. Due to chronology, Arabic borrowings occurred directly or indirectly. Persian, Turkish and Russian were intermediary languages that were borrowed from the Arabic language.

The article examines a number of borrowings made through the mediation of the Russian language, used in modern Armenian and popular spoken languages and dialects. The comparative and contrastive method shows the phonetic and semantic changes that Arabic borrowings have undergone.

In general, borrowings adhere to the laws of the language system of the borrower language. Phonetic changes that have undergone Arabic borrowings are characterized by unmarkedness since they basically preserve the phonetic structure of the borrowed language. The most noticeable change is the lexico-semantic development.

The study shows that the Russian language borrowed most of these words primarily from European languages since there was practically no direct Russian-Arabic language contact. Most Arabic words relate to various science fields: astronomy, medicine, and mathematics. In the Armenian language, some of them have been replaced by equivalents in our language, while the other part is still in use.

Mkrtchyan M., Peculiarities of semiotic translation in visual communication: the case of the "imsirun" ad campaign.- Semiotics is developping rapidly, providing researchers with new tools to examine and decipher various phenomena in everyday reality, especially when those phenomena are verbal or nonverbal communications that include ambiguous messages. Such messages, representing a sign system rich in visual metaphors, are abundant in posters, where the visual image is sometimes ac-

companied by a linguistic description. This description, also called a verbal message, conveys the meaning of a visual metaphor or non-verbal message. However, there are cases when verbal and non-verbal messages do not complement each other but are opposed. Hence, this article attempts to describe one such case with the example of two posters from Avanta's "imsirun" advertising campaign. Conceiving the semiotic translation as resemiotization, two posters are analyzed with regard to the visual metaphor, linguistic description, and connotations contained in it. Using semiotic analysis, this article demonstrates that verbal and nonverbal messages contradict each other, resulting in the public's confused perception of these posters.

Sargsyan M., Molodychenko Ye., Teaching Armenian through intercultural communication: insights and perspectives.- In the conditions of modern globalization, when digital technologies offer more modern and innovative solutions for both communication and interaction, the role of intercultural communication in the language learning process has grown and is increasing. Intercultural communication implies that we communicate not only with individuals but also with the entire culture of which these individuals are the bearers.

Therefore, each language lesson gives the learner the opportunity to enter a new world, the linguistic world of the given specific language, each word and sentence which reflects not only the specifics of the given language but also the world of the speakers of that language, with its multi-layered, its depth and value system. It is not difficult to conclude that all this has an effective influence on the modern methods of language teaching.

Within the framework of this article, we present the features of teaching Armenian in the context of intercultural communication. When organizing the teaching of the Armenian language, we emphasize not only the development of students' basic verbal skills (listening, speaking, writing, reading), but also the skills necessary for communication in various social situations. We address these skill formation factors and suggest some solutions that drive skill formation.

Sargsyan M., Baghramyan S., Armenian as a language of the Diaspora. challenges and problems.- The Diaspora, in general, is a very complicated reality: it represents one nation, but not one culture, one nation, but

not one language, one ethnos, scattered identity, combined with many other group identities. The peculiarities of our language and the problems related to its study dictate different and unique approaches even in the homeland. The centuries-old existence of two literary languages and such a diversity of dialects and spoken languages are already causing serious difficulties, which are undoubtedly multiplying in the Diaspora. Teaching Armenian in a foreign language environment has many challenges for learners and teachers. In this research, we present some of the main challenges we have recorded while analysing the results of fieldwork in different diaspora communities. During the research, we used qualitative and quantitative methodology tools: in-depth interviews, expert survey method, method of document analysis, observation method, and questionnaire method. According to our research, most of the Armenians living in the Diaspora do not speak Armenian or only partially speak Armenian. For most of them, Armenian is a foreign or, at best, a second language, a language of the Diaspora. Scarcity of learning resources, lack of communication environment, language proficiency and cultural differences are severe challenges for teachers. However, by being well aware of these challenges and trying to solve or mitigate them, teachers can create a supportive and inclusive learning environment, and learners can navigate more effectively in a multilingual environment, overcoming the difficulties of learning Armenian.

Simonyan N., Etymological notes.- The article discusses the words of Armenian language aghandz (fried wheat), aghandzel (to fry), hasanel/hasnel (to achieve, to reach), which go back respectively to Indo-European archetype *lΰdh and *enek'-, *nek'-, *enk'-, *ΰk'- . These archetypes are also reflected in other I.-E. Languages in similar meanings, but roots, attested in the Germanic languages, have meanings, that differ from the Armenian once. The article is devoted to the study of these semantic differences between the Armenian and Germanic languages.

Simonyan N., Etymological notes.- The article discusses the origin of the Armenian word khal "mole, spot on the skin of people and animals". The word khal was considered a borrowing from the Persian language (R. Acharyan, G. Dzhaukyan). Using the material from etymological dictionaries of Indo-European languages (Yu. Pokorny, S. Starostin) and compa-

ring the semantic and phonetic correspondences of the Armenian khal with reflections of the I.-E.*kel-, *kāl- ‘light / dark spot’ in other Indo-European languages, a version of the Indo-European origin of this word has been put forward.

Simonyan, N., Mkrtchyan, M., Metaphor phenomenon and its definition in linguistics.- Linguistics is a rapidly developing science, and in the course of its history, new phenomena and directions emerge, which develop linguistics and the tools for the study of linguistic phenomena. And as a result, a wide range of linguists start to be interested in these phenomena for some time, until new directions and phenomena appear. One of the exceptions in this series is the metaphor, which from time immemorial until now occupies its unique place, both as a purely linguistic and as an interdisciplinary phenomenon, and this interest does not run out. The fact that it has its unique role among the important phenomena of modern linguistics proves the diversity of the study and differentiation of the phenomenon of metaphor. In this article, an attempt is made to present and compare major studies on metaphor in modern linguistics, assigning an important role to the approaches of cognitive linguistics theorists and Armenian linguists regarding the study of metaphor.

STUDY OF ARMENIAN DIALECTS

Barnasyan J., Diphtongization-as a grammatical means in some dialects of Armenian.-The prevailing part of the Armenian dialects is not characterized by diphthongs and triphthongs. We are convinced of this while carrying out 28 collection works with the Armenian dialects. For Armenian dialects the usage of simple vowels and diphthongs is most characteristic, as, for example, in the current largest - Ararat dialect, where all diphthongs and triphthongs of ancient Armenian have undergone a phonetic change. Dialectologist A. Gharibyan studied and appreciated the interesting reality of the transformation of diphthongization into a grammatical means, such as the grammatical means of transition from an indefinite gender of a noun to a definite gender in the dialects of Kesab, Qabusie in Syria. The famous linguist A. Acharyan believes that the diphthongization of simple vowels in the Agulis dialect does not have a deep

antiquity, it is a relatively new phenomenon, which is noticeable by the stratification of various phenomena of phonetic changes.

Barnasyan J., The Pronoun in Mush-Tigranakert Dialect Groups.-In the paper studied the pronouns south-central or Mush-Tigranakert dialect group of Western grouping taking into account the singularity of forms. The result of the study again confirms the opinion of famous dialectologist A.Gharibyan that very often the pronouns are the indication of clarifying the circumstance of dialects being neighbors to each other.

Ethnography of Artsakh: The Dialect of Karabakh (volume 14. made by Sargsyan A.)**.-** The "Ethnography of Artsakh" series includes fundamental studies, collections, articles, scientific reports, and other materials related to three domains of Artsakh’s intangible culture: ethnography, folklore, and dialectology. These materials have been recorded and published by Armenian and foreign ethnographers, folklorists, linguists, dialectologists, and other intellectuals from the mid-19th century to the present day or are still preserved in manuscript form in various archives and museums. This fourteenth volume of the series includes studies dedicated to the Karabakh dialect and its individual varieties by Kerovbe Patkanian, Hrachya Acharyan, Ararat Gharibyan, Aharon Grigoryan, and Karo Davtyan, published in the 19th and 20th centuries. The materials are presented with certain editorial adjustments and corrections while generally maintaining the authors' original transcriptions. An extensive preface outlines the history of dialectological research, and at the end, the content of both this and previous volumes of the series is provided.

Ethnography of Artsakh: The Dialect of Karabakh, (volume 15. made by Sargsyan A.)**.-** The "Ethnography of Artsakh" series includes fundamental studies, collections, articles, scientific reports, and other materials related to three domains of Artsakh’s intangible culture: ethnography, folklore, and dialectology. These materials have been recorded and published by Armenian and foreign ethnographers, folklorists, linguists, dialectologists, and other intellectuals from the mid-19th century to the present day or are still preserved in manuscript form in various archives and museums. This fifteenth volume of the series includes the studies "The Hadrut Dialect" by Armenak Poghosyan and "The Goris Dialect" by Alexander Mar-

garyan. The materials are presented with certain editorial adjustments and corrections while generally maintaining the authors' original transcriptions. At the end of the volume, the content of this and previous volumes of the series is provided.

Gevorgyan G., Observations on the teaching of verb morphological variants in Modern Eastern Armenian. -The teaching of morphological variants has a tendency to eliminate verb irregularities, to abandon forms deviating from the patterns defined by the linguistic norm. Some of the variant forms are considered non-canonical from the point of view of the patterns of modern literary Armenian, therefore, in order to write and speak correctly, we must master the rules established by the linguistic norm.

Gevorgyan G., Armenian dialects of mixed mode of formation. -The dialects of the Armenian language are characterized by a mixed way of forming the Present tense. When forming Present, these dialects use morphological means characteristic of different dialect branches. Dialects endowed with similar features are usually called intergroup. The identification of intergroup dialects is dictated by the traditional morphological principle of classification in Armenian dialectology, according to which the main feature of the Um branch is the ending –um of participial forms of the imperfective form, which form the present in the dialects belonging to this branch, the distinctive feature of the S branch is the ending –s, and the L branch is ending of the infinitive. Specific to dialects of affixal formation is the addition of some particle to the participial present forms of grabar.

Gevorgyan G., Observations about phonetic relationships of Severek, Tigranakert and Edesia. - The phonetic relations of Severek, Tigranakert and Edesia are considered in the article. The selection of the above-mentioned dialect units is due to the fact that all three dialect units are located in northern Mesopotamia in the neighborhood. By phonetic features, the speech of Severek is similar to the dialects of Edesia and Tigranakert, sometimes within the boundaries of one or another sign, a combination of various dialectal features is manifested. for example, before the diphthong ai there is a phonetic change ай>а (Edesiya) and ай>е (Tigranakert).

Katvalyan V., Dialectal Armenian in the Republic of Armenia.- The article presents the dialect units currently used in the Republic of Armenia, gives brief information about their historical development, territorial foundations, and the number of speakers. At the same time, it becomes clear which dialect units are the main means of communication in each of the regions of the Republic of Armenia. Dialectal Armenian has many different manifestations of features, the most significant of which are presented in the work, highlighting the peculiarities of both groups of dialects and individual dialects. Most of the 15 dialect units used in the Republic of Armenia have a sufficient coverage, are viable and continue the course of development appropriate to the current conditions, but some dialects have very few speakers and their future existence is threatened.

Katvalyan V., About some words characteristic to the speech of the Shirak region.- The article examines three groups of words representing a number of lexical realities characteristic of the speech of the Shirak marz. a) borrowed words, b) words with unique semantic manifestations, c) formations characteristic of the speeches of the region. Reference to the vocabulary of Chirac's speeches allows us to conclude that observations of the mentioned realities are not only important in terms of highlighting the specifics of the vocabulary of a certain linguistic community, but can also become an opportunity to make some adjustments and interpretations.

Katvalyan V., Kharatyan M., Sahakyan N., Expression of some syntactic isoglosses in Armenian dialects.-The article presents territorial manifestations of about ten syntactic isoglosses in dialectal Armenian. They are observed in more than 130 speeches, representing all dialect groups of the Armenian language. IIsoglosses refer to both the order and agreement of sentence members, as well as their expression and formation. It is noticeable that both dialect groups and dialects and speeches can differ in syntactic features. They also determine the relationship between dialect units. Like other dialectal features, syntactic features also vary in prevalence: in addition to those that are widely spread, there are also those that have a rather limited scope. In the article, a number of new syntactic isoglosses are formulated, which can also be included in the field of studying dialectal realities.

Khachatryan H., Observations on the Phonetic Features of the Hamshen Dialect.-In this article, we have examined the phonetic system of the Hamshen dialect, presenting the current state of the speech of the Hamshen Armenians living in Abkhazia.

1. Our observations have led us to the conclusion that the main differences of the two types of the Hamshen dialect distinguished by H. Acharyan do not exist today. Over time, perhaps, these speech types have mixed together, and one can say that, despite very minor differences, the Armenians living in Abkhazia today use mainly one common speech.

2. According to H. Acharyan's classification of the Hamshen dialect consonant system, there are voiced aspirates in the dialect. However, our observations show that today none of the Hamshen dialect speeches has preserved the voiced aspirates evidenced by him. Everyone speaks almost a single common dialect, in which voiced aspirates are absent. The consonant system is divided into three rows: With the voced-to-voiceless shift, the voiced ones have become voiceless, and the voiceless ones have become voiced. For example: beran>peron, glorel>kəldorush, dnel>tənush, dzi >tsi, jur>chur, pagh>bagh, ktsel>gəjush, tapakel>dabgush, tsaghik>dzaghig, chash>jash, etc.

3. One of the noteworthy phonetic changes characteristic of the Hamshen dialect is vowel sound interchange a>o before the nasals m, n (ban>pon, aman>omon, amis>omis, tan>ton, tsamak>tsomak, anali>onli, etc.).

4. Among the phonetic changes, the most important characteristic of the Hamshen dialect is the presence of the voiceless fricative sound sh before the r followed by the plosives d, t (burd> (pusht, mard>masht, kardal>gashtush, etc.).

Khachatryan H.. Bassen Speech in the Marz of Shirak (grammatical features). -In this article, the speech of Mets Mantash village, Artik Region of Shirak Marz, was examined as a manifestation of a speech of Bassen of the Karin dialect. The nominal system of the speech of Mets Mantash shows quite remarkable facts. The article refers to the following grammatical features as characteristic of the Karin dialect: 1. In addition to the plural forming endings -er, -ner, the endings -k, -ik, -dik, -an, -ank, -dank, -enk, -onk are also used. 2. One of the unique manifestations of the plural forms of this speech is a) the i-e interchange before the plural

forming ending K, as: keri>kerek (*քերի>քերեկ*), g'ini>g'inek (*գ՚ինի>գ՚ինեկ*). b) The formation of the plural of monosyllabic words (names of some animals) with the plural forming ending -an (ishan *(իշան),* idzan *(իձան)*, g'ilan *(գ՚իլան)).* 3. One of the remarkable facts of Bassen speech is the ending -etsen of the ablative case, which, apparently, is formed by the combination of the both ablative endings –ets and -en (ktits> ktetsen (*քըտիծ+են>քտեծեն*), champits>champetsen *(ճամպիծ+են >ճամպեծեն).* 4. Additional particles i, ig are used in the pronominal system: *isi*, *idi*, *ini*, *isig*, *idig*, *inig* (*իսի, իդի, ինի, իսիգ, իդիգ, ինիգ).* 5. The forms of the demonstrative pronouns hos, hod, hon *(hոս, hոդ, hոն)* are very common. 4. The comparative and superlative degrees of the adjective are also formed by the borrowings *j'iliz, j'ilizen* (*ջ՚իլիզ, ջ՚իլիզեն).*

Kumunc M., Bagdasaryan M.-Phonetic, verbal and grammatical manifestations of Preposition in Goris dialect.- In this article, we studied the Prepositions of the Goris dialect. We carried out the work using the comparative and analytical method, comparing the dialect connections with the corresponding forms of literary Armenian. We have presented the prepositions according to inflection, bringing live dialectal examples from the Goris dialect. Dialects are living and uncontrollable options in which prepositions play an important role. Unfortunately, the connections of the Goris dialect have not yet been sufficiently studied, and there is a need to verify this grammatical system.There are no studies presenting the origin, composition and historical change of Goris dialect connections. During the historical development of the dialect, these parts of speech have also changed. Most of them, due to little use, have left the functional layer of the dialect over time and aren't applicable to this day. However, many prepositions have undergone changes through assimilation, phonetic deviations and general radical changes. The article also presents different pronunciation forms of prepositions according to the dialect units of the Goris region. We have tried to find out the origin of a number of connections, found the sources of their origin, according to that we have distinguished borrowed connections, as well as connections with native and ancient Armenian origins.

Kumuhc M., Bakunts A.-Phraseological units in Aksel Bakunts’ novel “Kyores” (comparative examination).- Studies related to idioms are quite numerous. Typically, they often focus on the analysis of an author, their works, the idiomatic system of a language, literary language, vocabulary, and idiomatic expressions. In this case, the subject of our research concerns the idioms in Aksel Bakunts’ works that have dialectal origins and still require further study. The work in question is Aksel Bakunts’ “Kyores”, a masterpiece of Armenian literature, where Bakunts uses idioms and dialect to convey the psychology of his characters, their social status, and the realities of life.

Kumunts M., Margaryan I., Khachatryan H., Mkhitaryan G., Gevorgyan G., Nersisyan L., Katvalyan V., The Historical Development of the Place Name in Armenian (Etymology of ‘Harzhis’ Sacred Area).- The article titled "The Historical Development of the Place Name in Armenian (Etymology of ‘Harzhis’ Sacred Area)" delves into the etymology and historical evolution of the place name 'Harzhis' in Armenia. The study aims to uncover the origins and transformations of this toponym by analyzing historical records, linguistic structures, and cultural contexts.

Place names, or toponyms, serve as vital cultural markers, encapsulating historical events, geographical features, and linguistic shifts. The name 'Harzhis' pertains to a sacred area in Armenia, and understanding its etymology offers insights into the region's cultural and historical landscape.

Historical Context:The article begins by situating 'Harzhis' within Armenia's rich historical tapestry. Armenia, with its ancient civilization, has seen numerous cultural and linguistic influences over millennia, including Urartian, Persian, Greek, Roman, Byzantine, Arab, Seljuk, Mongol, and Ottoman. These interactions have left indelible marks on the country's toponyms. Linguistic Analysis: The core of the study is a linguistic dissection of 'Harzhis'. The author examines the phonetic components, morphological structures, and potential root words that constitute the toponym. Comparisons are drawn with other Armenian place names and common linguistic patterns to hypothesize the original meaning and subsequent transformations of 'Harzhis'. Cultural and Religious Significance: Beyond linguistics, the article explores the cultural and religious connotations associated with 'Harzhis'. The term "sacred area" suggests a site

of religious or spiritual importance. The study investigates historical records and local traditions to determine the role of 'Harzhis' in religious practices, its association with particular deities or rituals, and its significance in Armenian cultural heritage. Comparative Toponymy: To bolster the analysis, the author compares 'Harzhis' with other regional toponyms that have undergone similar linguistic and cultural evolutions. This comparative approach helps in identifying patterns of toponymic development and the factors influencing name changes, such as political shifts, migrations, and language contact phenomena.

The article concludes by summarizing the findings of the etymological investigation. It emphasizes the importance of toponymic studies in understanding the interplay between language, culture, and history. The study of 'Harzhis' not only sheds light on a specific place name but also contributes to the broader field of Armenian historical linguistics and cultural studies.

Kumunc M., Margaryan M.-Loanwords from Eastern languages in the Goris dialect (according to Sero Khanzadyan's novel "Log of existence").- Sero Khanzadyan's novel "Log of existence" is rich in borowings from Eastern languages, which have found a unique place in the Goris dialect. As a result of historical influences, these words have become an inseparable part of the dialect. The study focuses exclusively on words of Arabic, Persian, and Turkic origin, with explanations provided based on the original text and the Goris dialect, considering their usage features and semantic nuances.

Mesropyan H., **Phonetic and lexical Phenomena of Armenian Dialects Related to Grabar. -**The article presents the origins of the linguistic richness of the Armenian dialects, phonetic, lexical and grammatical connections with the ancient Armenian Grabar language.The ancient literary Armenian language played a significant role in the formation and development of Central Armenian and new literary languages, replenishing the dialect vocabulary.Several key questions are posed and addressed: 1) various phonetic manifestations with an ancient Armenian-Grabar basis, 2) cases of preserving the root form of a word, 3) features of phonetic and lexical parallelisms,4) words and phrases that are not included in the

vocabulary of the literary language, but are preserved in dialects,5) features of the use of native Armenian root words, etc.

Through research, we found out that in the course of historical development, the dialects of the Armenian language were supplemented and enriched with various phonetic, lexical and grammatical means based on grabar.Words that are not included in the dictionary of a literary language, but preserved in dialects, with old and new meanings, help to identify some linguistic issues, as well as make etymological corrections.

Mesropyan H., **Functional-semantic characteristics of plant names used in the folk songbook of Komitas vardapet and Manuk Abeghyan.-** The study of plant names is important for the general study of the vocabulary of the Armenian language, as well as to recognize the vegetation of a given area, the linguistic thinking of the population, the areal dialect language, phrases and folklore formulas, some realities of life, etc. Information about the flora is very useful for the etymology of place names.

As a result of the research, we found out that thanks to the fruitful collaboration of Komitas Vardapet and ManukAbeghyan, simple rural songs of the Armenian people are combined with their variants. The folk songbook “A Thousand and One Songs” contains the dialect vocabulary of the Armenian language and many plant names that characterize the lush flora of Armenia. Plant names have different frequency of use. The names of apple and apricot fruits, the name of a rose flower, and words denoting the general concepts of “tree” and “flower” are highlighted with great frequency.

Mesropyan H., **Language questions on the pages of "Mshak".-** In the literary and political newspaper "Mshak", published in the cultural center of Transcaucasia in Tiflis, the number of language articles is not of a general nature. The range of interests of the editor Grigor Artsrun is quite wide: art, literature, problems of Western Armenians, national liberation struggle, social issues, enlightenment, educational programs, coverage of the latest pedagogical methods, maintaining the proportion of secular and religious, etc. According to contemporaries, "Mshak" was a whole school where the youth of the Armenian intelligentsia paved the way for literature. Newspaper articles are written in three main linguistic qualities: 1)

Eastern Armenian literary language, 2) Western Armenian literary language and 3) Armenian dialects. Linguistic materials are divided into four main groups: a) general characteristics of the concepts of native language, speech and thinking, b) ancient Armenian language-grabar as a native literary language, c) disputes and reviews, d) linguistic features of translations. According to Artsruni, the language is based on people speaking different dialects. The level of personality development, the originality of thinking and speech, the ability to act are determined by knowledge of the native language. Decades later, Ryusaku Tsunoda, a Japanese lecturer at Columbia University, repeated these ideas in the same way and became the founder of the well-known "Tsunoda theory" in linguistics. Accordingly, the activity of the human brain, thinking and human abilities are interdependent and closely related. Tsunoda also appreciates primary education in her native language and shares Artsruni's thoughts. According to Tsunoda's theory, human behavior, actions and native language, thinking in the native language are also interconnected. Artsruni wrote about this almost half a century before the Japanese scientist and argued that the character of a person depends on his native language.

Mesropyan H., Hambardzumyan S., On linguistic and territorial features of Tayk dialects.- Thayk is notable for its history, the movements of Thayks and its dialectal description.The Armenians living in the area from Erzurum to Baberd and Trabzon mainly spoke three dialects: Karin, Hamshen and Trabzon. G. Djaukyan divides the mentioned linguistic means into different dialect groups.

1) The Karin dialect group includes the speech of the cities of Karin, Gyumri, Baberd and Khndadzor.

2) The Amshen dialect includes the dialects of Martil, Mala and Zephanos.

3) The Trabzon subdialect is part of the Constantinople dialect group, which also includes the dialects of Zmurnia, Nicomedia, Partizak, Ordu, Rodosto and Adabazar.

Karnetsi, Tevkants, Acharyan, Tashyan and others provide valuable evidence about the demographic picture, traditions and folklore of the Armenians of Tayk, Javakhk, Tortum, Khotorjar and other places.

Currently, the Hamshen dialect is preserved in the territory of historical Tayk, which, according to Sevan Nishanyan, is used in 23 villages of the districts Hopa and Borchka of Ardvin.

Until 1915, the dialects of Karin, Baberd, Khotorjur and Trabizon were active in Tayka. Karin dialect is also a means of communication in Javakhk of Tayk.

In this article present the linguistic features of the dialects used in Tayk.

Mesropyan H., Dialect publications mother see of holy Etchmiadzin.- The Mother See of Holy Etchmiadzin made a great contribution to the collection and study of the dialect vocabulary of the Armenian language. The dialect production of the printing house founded by Catholicos Simeon of Yerevan is distributed in two main areas: ***dialect monographs*** and ***dialect materials included in the magazine "Ararat" or the collection "Shoghakat***".

The first dialect dictionary "Armenian words and speech" by Archimandrite Amatuni Sahak was published in Etchmiadzin, which served as the basis for further dialectological research. More significant were the dialectological monographs of H. Acharyan, M. Abeghyan and other linguists. Several volumes of the "Emin ethnographic collection" were also published in the printing house at Holy Etchmiadzin.

In the development of dialectology, the scientific and publishing role of the journal "Ararat" is especially great. The dialect originals published on the pages of this journal, are authentic and unique, since they were recorded back in the 19th and early 20th centuries, when the Armenian people still lived in their original homeland, spoke dialects and were not influenced by the literary language. The authors or writers of a number of dialect texts were often confessors and seminarians.

Mesropyan H., The influence of the Christian religion on the vocabulary of the Armenian language - In Armenia at 301 the stateally confirmed Christianity enriches Armenian language with new linguistic units. The words concerning to Christianity are involved in Armenian at V d. through the translation school and basically Greek, Assyrian, Hebrew loans are. The new religion spreads especially with the Bible translations, as well as due to the religious ecclesiastical Literature. The influence of

Christianity is accompanied with Armenian language in all the stages of language history.

Mesropyan H.,-Names of plants of Syunik region according to the "Ethnographic journal".- The article presents information about plant species in Syunik and their names according to the ”Ethnographic Bulletin“. Information about the region is found in only five of the magazine's 25 volumes. Materials about Meghri are not included in any issue. In the “Kapan Records”, written by Arkayik, there are no names of plants. The “Botany” or “Natural History” sections of the “Ethnographic Journal” include a lot of information related to the concept of “plant”, about the location of plants, the distribution of species, external and medicinal properties, literary, dialect and foreign languages, names, testimonies of outstanding researchers and etc. The names of plants are also found in “Folk Songs”, “Diseases and Medicines” and other sections, in sections indicating the composition of drugs, in recipes.

Plant names are considered in several semantic groups. a) names of trees and shrubs, b) words of flowers or herbs, c) vocabulary associated with the concept of “plant,” d) proper names made up of plant names.

Tree-shrub characterizing vocabulary is divided into two groups: 1) names of trees and shrubs, generally unknown to the general public, considered sterile, and 2) names of fruit-bearing trees, mostly known names.Examples show that the territory of Syunik is mainly rich in fruit trees with Armenian names.

Mesropyan H., Poghosyan A., On the linguistic and written features of the Armenian epic.- The article examines some linguistic features of the epic "Sassna tsrer", discusses the difficulties of writing, the relationship between the triad of proverb - saying - dialect, as well as the role of the epic as an original and reliable source for dialectological research. Gukas Inchidjian was the first to mention the cradle of the epic - Sasun and the people of Sasun, as well as their pure and undistorted dialect. Foreign philologists also gave high marks to our epic, seeing cosmic motives in it. Armenian and foreign scholars have studied the Armenian epic from different points of view, but its linguistic and dialectal features have not been fully revealed. The epic was studied mainly by literary scholars and folklorists, whose task did not include identifying the dialectal features of

epic narratives, without which everything that can be said about the folk epic remains incomplete. Folklorists were mainly interested in the boundaries of the distribution of the epic, and they asked storytellers questions on this topic. G. Srvantsdyants was fluent in the dialects of Van and Mush, which have different phonetic and grammatical systems. Srvantsdiants provides interesting linguistic observations on the dialectal features of the Mush region: this can be considered the first linguistic study of the epic. "Sasna Tsrer" is of great value from the point of view of the historical and geographical geography of Armenia, in particular the Sasun Highlands, the national psychology and spirit of the Armenian people, morals and customs, migrations, linguistic thinking, dialects and other issues.

Sargsyan A., Minasyan SH., Lavrenti hovhannisyan’s research on the dialect of Karabakh (Artsakh).- Lavrenti Hovhannisyan, contemporary Armenian linguist, Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Armenia, has authored a series of scientific works dedicated to the Karabakh dialect. In his works, he has examined the archaic phonetical, lexical, and grammatical features of the dialect in order to prove the existence of the Armenian population in Artsakh since ancient times. Among the most characteristic phonetic phenomena, he highlights the deafening of the initial voiced consonants in Classical Armenian, in some cases aspiration and palatalization of these consonants, which he does not associate with Turkic influence, the absence of the “f” sound and the presence of oxytonic stress. The linguist classifies lexical archaisms into two groups: those not recorded in Classical Armenian (e.g. ablaut) and those inherited from Classical Armenian. Through extensive etymological analysis, the scientist expands the list of words of Indo-European origin that are not recorded in Classical Armenian, as well as loanwords of Iranian origin. According to his research, grammatical archaisms mainly relate to collective numerals, demonstrative pronouns, and some phenomena in the declension and conjugation systems. Lavrenti Hovhannisyan also carried out other works related to the Karabakh dialect: edited dictionaries and other research works, supervised and opposed doctoral dissertations.

Sargsyan A., The First Studies of the Karabakh Dialect.-The Karabakh dialect boasts a history spanning many centuries; however, serious documentation and studies began only in the second half of the 19th

century. The initial studies in this important domain of Artsakh's intangible cultural heritage were conducted by prominent linguists, folklorists, and educators of the time, including Kerovbe Patkanian, Ghazaros Aghayan, Galust Shermazanian, Makar Barkhudarian, Avetik Bahatrian, Manuk Abeghian, and Hrachia Acharian. Some of their recordings and studies were published as separate books, in various journals, and in collective volumes between the 1860s and 1890s, while others remain unpublished, stored in certain archives and museums. Although scientific transcription methods for dialects were not yet developed during that period, the authors endeavored to stay as faithful as possible to the dialect's pronunciation. All these studies serve as significant primary sources for the study of the Karabakh dialect and have played a crucial role in subsequent dialect-logical research.

Vardanyan A., Observations Around the Native Language.-The work summarizes the author's observations regarding errors and dimorphisms common in the modern Armenian language, some of which were published in the press and on the website of the Language Institute named H. Acharyan of the NA of the RA in the form of popular science articles.

The book regulates geographical names, the correct forms of which are based not only on the rules of the modern Armenian language, but also on historical traditions and generally accepted principles of transcription of proper names.

Considering the importance of regulating the terms of the official Armenian language, the attention of linguists is drawn to the tasks of this important area, it is proposed to continue to be consistent in relation to the native language in the sphere of the official Armenian language, to enrich the official Armenian with the latest terms, to promote the rooting of accurate, generally recognized forms, as well as the exclusion of erroneous, distorted forms, in cooperation with relevant specialists - economists, political scientists, diplomats, lawyers, etc.

Vardanyan A., Subdialects of the Maragha dialect in the Territory of Nakhijevan.- The article is devoted to a comparison of the dialectal characteristics of the Maragha dialect with the general subdialect of the residents who moved to the villages of Verin Aza, Nerkin Aza, Der

Gokhtn province of Nakhijevan in the first half of the 19th century from the Maragha region of Persia. The study shows that the mother dialect was largely preserved in the new environment. The phonetic system underwent partial changes (simplification of diphthongs, replacement of palatal *գ', կ', ք'* with affricates *ջ, ճ, չ,* absence of sound *ւ,* etc.). The dialect's declension and conjugation systems basically correspond to the corresponding systems of the Maragha dialect, with few peculiarities. The vocabulary of the mother dialect has also been preserved in its immaculate form, with a limited number of differences.

It can be concluded that among the eight dialects on the territory of Nakhijevan, until the second half of the last century, the subdialects of the Maragha dialect, with minor phonetic, morphological and lexical features, were also preserved and used.

Vardanyan A., The Relations of the Otsop-Hors subdialect with surrounding dialects.- The Otsop (Otsop-Hors) subdialect stands out to some extent among the closely related dialects of about a dozen villages of the Jahuk-Vayk interdialect.

Phonetic, morphological and lexical deviations of the Otsop dialect from the general features of the interdialect can be explained not only by contacts with neighboring dialects (Artsakh-Syunik dialect, interdialect of Northern Goghtn),, but also by the fact that in the first half of the 19th century Armenians who migrated from Khoy and Salmast moved to the village of Otsop and lived together with local residents, whose native dialect left its mark on some features of the autochthonous dialect.

Vardanyan A., About a number of errors in word usage.– In the modern Armenian language, in parallel with the development of the language, irregular forms also appear from time to time- next to individual errors there are also pairs of words close in meaning and sound, which, incorrectly used instead of each other, contribute to gradual deepening and spreading of the error.

For example, despite many years of efforts by linguists and educators, there is still a certain confusion between the words *հնագիտություն* ("archaeology") and *հնէաբանություն* ("paleontology"). Similar confusion has also arisen between two other words -often they do not distinguish from each other *հրավեր* ("invitation") and *հրավերք*

("festival"), *ավանդություն* ("tradition") and *ավանդույթ* ("tradition"), *բարդություն* ("complexity") and *բարդույթ* ("complex") and other word pairs. Common nouns and proper names used in the Armenian language for thousands of years in a row are forgotten: instead of *արաժան* ("cream") - *ռեժան*, instead of *լոռ* ("sweet cottage cheese")- *ռիկոտտա,* instead of *Տավուշ* (name of the region)- *Տաուշ,* etc.

Vardanyan Artak., About Errors In The Use Of Some Terms Official Armenian Language.- In parallel with the development of the language, the emergence of new words and terms, irregular forms also appear from time to time in the modern Armenian language. The official Armenian language is also not free from such errors of word usage. Sometimes economic, diplomatic, legal and other terms are distorted or incorrectly used.

In this article, using the synchronous research method, similar errors in word usage are identified and a number of terms of the official Armenian language are regulated, including գագաթնաժողով ("summit"), տնտեսավարող սուբյեկտ ("economic entity") and other concepts, questions of correct transcription are clarified and application of the names of regions of the Republic of Armenia, names of countries of the world.

In particular, geographical names are regulated, the correct forms of which are based not only on the rules of the modern Armenian language, but also on historical traditions, generally accepted principles of transcription of proper names.

Considering the importance of regulating the terms of the official Armenian language, the attention of linguists is drawn to the tasks of this important area, it is proposed to continue to be consistent in relation to the native language in the sphere of the official Armenian language, to enrich the official Armenian with the latest terms, to promote the rooting of precise, generally recognized forms, as well as the exclusion of erroneous, distorted forms, in cooperation with relevant specialists - economists, political scientists, diplomats, lawyers, etc.

Vardanyan A., Observations on the Jugha dialect from a diachronic point of view.- The dialect of Old Jugha has been preserved almost

without flaws in New Jugha, however, an interesting change has occurred in the consonant system of the village of Jugha, located near Old Jugha – the four-row consonant system of the subdialect has turned into a three-row one- aspirated voiced at the beginning of a word have turned into voiceless *(բ´ գ´ դ´ ձ´, ջ´ > պ, կ, տ, ծ, ճ),* and in the middle of a word and at the end of words – into simple voiced or voiceless *(բ´ գ´ դ´ ձ´, ջ´ > բ, գ, դ, ձ, ջ* or *պ, կ, տ, ծ, ճ),* the diphthongs ե and ո have been partially preserved, palatal vowels, which are not characteristic of the Jugha dialect, are evident not only in borrowed words, but also in native Armenian words.

Opposite the most commonly used particle *ներ,* which forms the plural, there is a particle *նի:* Verbs of conjugation ել in the infinitive form have the ending իլ. Formations with the ending ման of monosyllabic verbs of the indicative mood disappeared in the middle of the last century, they were replaced by forms with *ըմ.* Along with obvious lexical communities, there are also certain differences. The above-mentioned deviations in dialectal features are undoubtedly the result of inter-dialectal relations that take place between Jugha and Ararat, Khoy and other nearby dialects.

ISSUES OF HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE ARMENIAN LANGUAGE

Grigoryan S., Grigor Tatevatsi, (medical, grammatical and legal questions). Sayings. 1346-1409.- The rich literary legacy of Grigor Tatevatsi gives a good reason to find him as a great philosopher, theologian, economist, teacher, interpreter of "art writing", grammatist, speaker and fabulist. In addition to all this, Grigor Tatevatsi is presented in the book as theorist of medicine as well. In his creative legacy the medical problems include more than two hundred pages and there are more than two hundred terms related to this field. It’s worthy of note the fact of anatomical, physiological and human organ's detailed description. Above mentioned is to prove, that he was the great expert of this sphere of medicine too.

In the book we also tried to analyze the applications some of legal concepts in the works of Grigor Tatevatsi the differences in semantic appli-

cations compared to the Old armenian (grabar) word forms, the narrowing and expansion of the word meaning. We have tried to pay special attention to those idioms, which in this or that dialect appeared by narrowing or expanding the meaning of the word, or have original author's usage.

Grigoryan S., Legal concepts in the chapter 'The Sermon about "Ten Commandments" in the Summer volume in the "Book of Sermons" by Grigor Taevatsi. - The "Books of Sermons" of Grigor Tatevatsi, written with the aim of introducing spiritual values into public life, before being written down, were first preached live to the people, and in the chapter "Ten Commandments" dozens of concepts given, being in the layer of commonly used words, were used as legal ones and are used according to all the norms of a legal concept.

Grigoryan S., Semantic and Operational Examination of a Number of Term Words of Grigor Tatevatsi.- The semantic and operational examination of Grigor Tatevatsi's terminological words shows that since Tatevatsi himself referred to most of the rules of the Armenian Canon Book, he referred to the legal concepts and legal prohibitions used in them, and when examining the legal prohibition of crowning and ordaining a priest, he applied new legal concepts.

Hovhannisyan N., Santoyan A., Structural Features of Double Verbs.- Armenian linguists, considering and studying the semantic connections and relationships between the components of double verbs, note that the components of constructions with double verbs can be synonymous verbs (թոշնել-թառամել [t'oshnel- t'aṛamel] "fade-wither"), verbs with close meanings (ասել-խոսել[asel-khosel] "say-speak"), verbs denoting actions that are combined with each other (ուտել-խմել [utel-khmel] "eat-drink"), verbs that show sequential action (առնել-փախչել [aṛnel-p'akhchel] "take-run away"), antonym verbs (առնել-*ծախել* [aṛnel-tsakhel] "buy-sell") and so on. In addition to the semantic connection, linguists also paid attention to the verb aspect of the components of constructions with double verbs and their relationship. However, the connections between the actions of components, the composition of components (verb affixes), the aspect category of components, and canonicity, that is, the regularity and irregula-

rity of component verbs, were not taken into account. Meanwhile, these are important questions for a full consideration of double verbs, especially from the point of view of assessing the lexical-semantic meaning of double verbs. In this regard, taking into account possible combinations of these patterns, the article proposes new definitions (characteristics) of constructions with double verbs:

a/ verbs of different conjugation types can be called hetero-conjugated.

(differently conjugated) verbs, for example: գրել-կարդալ [grel-kardal] "write-read".

b/ verbs of different formations (simple and mid-affixation) can be called heterogeneous, for example: գնալ-կորչել [gnal-korchel] "go-get lost", տանել- բերել [tanel-berel]"carry-bring".

c/ if the constituent pair verbs of a complex verb have different voices, such verbs can be called mixed, for example: տեսնել-զարմանալ [tesnel-zarmanal] "see-be surprised".

d/ if one of the verbs is regular and the other is irregular, then such verbs will be called non-canonical, for example: ելնել-իջնել [yelnel-ijnel] "rise-fall", առնել-կորչել [aṛnel-korchel] "take-get lost".

e/ if the constituent pair verbs of a complex verb have different affixes, they will be called of mixed affixation, for example: ծնվել-մեծանալ [tsnvel-metsanal] "born-grow", տանել-կորցնել [tanel-kortsnel] "take-lose".

f/ if the constituent pair verbs of a complex verb have different aspects, they can be called multi-aspect, for example: հանել-թափթփել [hanel-tʻapʻtʻpʻel] "take out-scatter".

Hovhannisyan N., **About Word Meanings Attested in Handwritten Dictionaries Entitled "Handes Banasteghtsats" (XII-XVII Centuries)**.- A number of dictionary entries in the dictionary of the ancient Armenian language contain or end with notes on ancient dictionaries, confirming that the members of Mekhitarist Congregation knew about the existence of handwritten dictionaries of synonyms, which, according to the catalogs of manuscripts of the Matenadaran named after Mesrop Mashtots, are dated to the 12th-17th centuries. It is noteworthy that the note "ancient diction-

naries" used by the compilers of the dictionary of the ancient Armenian language refer to short handwritten dictionaries created, according to their testimony, by "scholars and ignoramuses" in the 13th-14th centuries.

Indeed, in these handwritten dictionaries there are words, the presence of which in a given synonymous row from a modern point of view is confusing: it is quite difficult to distinguish the connotations of synonymous words, since there are no textual examples in the handwritten dictionaries of synonyms. Nevertheless, dictionary observations and searches make it possible to clarify and prove the presence of these words in a given synonymous rows, but also to identify semantic changes. It should be noted that in these cases, dictionaries of the ancient Armenian language with original examples and references are especially helpful.

The article examines the semantic changes of the words imastak ("sage"→"ignorant"), manramasn ("minute"→"in detail"), ardzern patrast ("soon, hastily"→ Ø), tsnndakan ("fertile, fruitful"→"birth certificate") mijnordel ("to persuade"→"to mediate"), zgon ("wise"→"vigilant"), zuart ("vigilant, sober"→"cheerful"), anveher ("shameless, impudent"→"brave, fearless"), krknak ("angry"→Ø), yergitsutsanel ("to reproach"→ "to ridicule"), iravarar ("fair"→"magistrate") .

Considering the meanings of words attested in handwritten dictionnaries, it can be stated that the compilers of the dictionary were well acquainted with Armenian independent and translated literature and included such words in the dictionary for educational purposes; it is also likely that these meanings were used by contemporaries. It should also be noted that these word meanings are present in dictionaries published after the 17th century, supplemented by original examples, mainly with word meanings attested in handwritten dictionariesn, and that in the dictionaries of the modern Armenian language they have been changed or not preserved.

Khachatryan V., Polysemy and Homonymy. Structural Differences.- This article examines the semantic aspects of modern Armenian polysemous words and such homonymous words that demonstrate grammatical differences, in particular differences in declination and plural formation. Such homonyms, in contrast to absolute homonyms, which are also identified in grammatical forms, are called partial or relative homonyms.

Khachatryan V., Mixed Abbreviation of Armenian: Som Classification, Differentiation and Writing Problems.- This article examines the use of mixed abbreviations in Armenian, discusses the challenges of their differentiation, classification, and writing in Armenian studies, and proposes appropriate solutions for several of these issues.

Khachatryan V., Problems of Noun Plural Formation in Western Armenian.-This article explores the inconsistencies and deviations in noun plural formation within modern Western Armenian. It highlights that researchers often consider various plural-forming endings acceptable for nouns with identical or similar structures. While some researchers acknowledge changes occurring in everyday speech, others adhere strictly to established rules, overlooking these linguistic shifts. The author offers their perspective in many instances and proposes potential solutions to address these issues.

Khachatryan V., The Use of Middle Armenian Borrowings in Works of the XIV Century.-The article examines borrowings from the Middle Armenian period recorded in Armenian works of the 14th century. These words were classified and presented by semantic groups.

Khachatryan V., The Question of Armenian Dialects of the Fifth Century in Armenian Studies.- This article explores the perspectives of renowned linguists on the existence of Armenian dialects in the fifth century, shedding light on the origins and interactions of old Armenian dialects. It asserts that dialectal variation in the Armenian language has been a constant feature throughout its history, including the fifth century. This claim is supported by evidence from Armenian historians and specific linguistic phenomena documented in written sources.

Mkhitaryan G., Use of the Genitive and Dative Cases in the Armenian Bible.- The peculiarities of using the subjunctive with oblique forms in the Armenian Bible are considered. Using the subjunctive mood with a transitive verb in the genitive and dative cases testifies that the Old Armenian language was not alien to the structures of the ergative character. The research confirms that such constructions had a wide functional application in Old Armenian. This is proved by the materials of both translated and

independent literature, similar constructions are quite common in the modern dialectal Armenian language as well.

All this refutes the claim of those who deny at least a close connection between Armenian and Urartian that the ergative character of the Urartian language excludes the possibility of its genealogical kinship with Armenian.

Sirunyan T., The Grammar Translated by Voskan Yerevantsi: on the Issue of Authorial interventions.-The article examines the issue of authorial interventions in the grammar translated by Voskan Yerevantsi. Comparisons with the Latin original demonstrate that Voskan Yerevantsi is not merely a translator but also an independent grammarian. He attempted to interpret the features of the Armenian language through the grammatical concepts of Latin. In other words, he adapted the Latin text as a basis or framework for describing Armenian grammar.

Sirunyan T., The Grammatical Latinisms in Bartholomew of Bologna's «Dialectica» in Comparision of Early and Late Manuscripts.- The article examines the grammatical Latinisms of one of the most significant works of Unitorian literature– «Dialectica», based on data of 14th- and 17th-century manuscripts. It is demonstrated that Latinisms in early manuscripts are not systematic, while the late-period text represents an example of Latinism containing the main features of this movement. The article also introduces several new grammatical forms created under the influence of Latin, which have not been previously mentioned in studies of Latinizing Armenian.

Tadevosyan H., Use of the phrasal plant names in the Amasiacis' Medical Books.-The article examines the plants names formed by the phrases (200 phrase), which were used in two printed medical works of the 15th century's great Armenian physician Amirdovlat Amasiatsi. These works are the medical book "The Benefits of Medicine" (1466-1469) and medical dictionary "Useless for the ignorant " (1478-1482), where the author gave a description of almost all medicinal substances known to ancient and medieval medicine (of plant, animal and mineral origin). The study shows, that plant names are mainly two-component, consisting of a definible-definite and an attribute-determined connection. These word combinations

express the meaning of the term descriptively, but are important from the point of view of the representation of Armenian equivalents of foreign terms, as well as indication of the development of medical terminology during the period of the Middle Armenian language. About 10% of the studied plant names were not included in the "Dictionary of the Middle Armenian Language". Only part of the most commonly used names were fixed in the modern Armenian lexicon in the form of a synthetic word.

КРАТКИЕ АННОТАЦИИ НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ*

ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ И НОРМИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ВОСТОЧНОАРМЯНСКОГО И ЗАПАДНОАРМЯНСКОГО ЯЗЫКОВ

Акопян Ф., Проблемы компьютерной обработки армянского языка. - В статье рассматриваются проблемы вычислительной обработки, возникающие в армянском языке. Он углубляется в сложности, возникающие из грамматики, морфологии и синтаксиса. Они влияют на фундаментальные задачи НЛП, такие как разметка частей речи и синтаксический анализ. Кроме того, ограниченная доступность языковых ресурсов препятствует разработке эффективных инструментов НЛП.

Акопян Ф., Методы представления новых слов в электронных базах данных армянского языка. - Статья посвящена современным подходам представления армянского словаря с использованием электронных технологий. Утверждается, что электронная лексикография стала одной из самых быстрорастущих областей в вычислительной лингвистике, занимающейся созданием и представлением электронных словарей. Представлен проект по созданию электронной базы данных армянского лексикона. Цель проекта - сделать базу данных доступной через веб-сайт для более широкой аудитории. В настоящее время в базу данных включаются тома “Новые слова”, издаваемые Институтом языка НАН РА. Окончательная цель этого продолжающегося проекта - представить армянский лексикон в базе данных в его современном состоянии, создать комплексную концептуальную классификацию лексики, представить концептуальные и семантические связи между словами, а также предоставить подробные фонети-

* Перепечатаны из соответствующих научных журналов.

ческие, лексические и грамматические описания словарных статей в соответствующих областях.

Акопян Ф., Влияние искусственного интеллекта на современную электронную лексикографию. - В статье исследуется влияние искусственного интеллекта (ИИ) на современные электронные словари, акцентируя внимание на преобразующих возможностях в лексикографии. ИИ теперь автоматизирует многие задачи, такие как анализ корпусов текстов, разбор значений слов и отслеживание изменений в языке, что повышает точность и скорость создания словарей. Использование ИИ позволяет создавать адаптируемые, ориентированные на пользователя словари, которые могут предлагать персонализированные определения. Применение машинного обучения также улучшает составление многоязычных словарей за счёт сопоставления смыслов между языками. Несмотря на значительный потенциал ИИ для модернизации лексикографии, автор подчеркивает важность взаимодействия между технологами и лексикографами для сохранения лингвистической точности.

Аракелян К., Сатирическая сказка и ее лингвостилистически особенности в обработках Ншана Пешикташляна. - Сказка-народное произведение древнего происхождения. Позже сказки стали обрабатывать разные авторы, а также писать новые, и таким образом появлялись сказки, принадлежащие тому или иному автору. В армянской действительности обработкой сказок в основном занимались Ованес Туманян и Казарос Агаян.

Отдельным видом сказок являются сатирические сказки, в которых высмеиваются различные пороки человеческого общества. Такая сказка- «Храбрый Назар» или пушкинская «Сказка о попе и о работнике его Балде».

Обработкой сказок занимался и известный армянский писатель Диаспоры Ншан Пешикташлян, наиболее известный как сатирик. Пешикташлян писал сказки преимущественно в стихах, полностью используя для этой непростой задачи свой талант сатирика и создал уникальные образцы сатирической обработки сказки.

Пешикташлян обработал несколько сказок, которые до него обработал Туманян, но его версии, в основном совпадая, не повторяют обработки Туманяна.

Сказки Ншана Пешикташляна характеризуются различными достоинствами: идейными, художественными, эстетическими и др.. Одним из них является роскошный язык и удивительная образная речь, для достижения которой автор прибегал к языковым и образным многочисленным и разнообразным средствам. Стилистические возможности этих единиц огромны, и часто с их наличием связаны речевая выразительность, насыщенность, внушительность, живость и другие достоинства. Сравнения, метафоры, преувеличения, контрасты, повторы и т. д. обогащали речь различными оттенками, придавали ей иносказательный смысл и сатирический характер, который в зависимости от особенностей сказанного проявлялся по-разному: от юмористического до горькой иронии.

Аракелян К., Сатирическая роль образных лингвистических средств в карикатурах Ншана Пешикташляна.-Тип литературного портрета получил интересное развитие в мировой и армянской литературе. Пройдя через века, он претерпел изменения и нашел уникальное отражение в западноармянской литературе 19 и 20 веков. К этому жанру обращались многие западноармянские писатели и поэты. Литературный портрет имел и другую направленность – сатирическую, а сатирический портрет был доведён до совершенства великими западноармянскими сатириками Акопом Пароняном и Ервандом Отяном.

К литературному портрету обращались также армянские писатели диаспоры, в том числе видный французско-армянский писатель Ншан Пешикташлян, наиболее известный как сатирик.Пешикташлян вдохнул новую жизнь в литературно-сатирический портрет, о чём свидетельствуют более сотни его портретов.

Их отличительной чертой является великолепный язык и удивительно образная речь, чему немало способствует обилие образных лингвистических средств, их правильное и уместное использование. Гиперболы, литоты, метафоры, сравнения, противопоставления и т.д. обогащали речь писателя различными оттенками, наделяли её иносказательным смыслом, придавали сатирический характер, который в зависимости от особенностей сказанного проявлялся по-разному.

Аракелян К., Лингвостилистические средства сатиры в поэзии Ншана Пешикташляна.- В армянской литературе сатирический жанр достиг своего апогея в XIX-XX вв., в частности, в творчесрве западноармянских писателей Акопа Пароняна и Ерванда Отяна. Традиции западноармянской литературы переняли писатели Спюрка (Диаспоры) и в их числе Ншан Пешикташлян, ставший одним из ярких сатириков в литературе диаспоры.

Кроме сатирической прозы Пешикташляну также пренадлежат поэтические произведения, в частности стихи, басни, сказы, сказки и т. д., в которых сатира проявляется не менее остро и выразительно. Сатирическая поэзия Пешикташляна выдаляется разными достоинствами: идейными, художественными и т. д.. Одним из них является великолепный язык и удевительно образная речь, чему немало способствует обилие лингвистических средств образности, их правильное и уместное использование. Сравнения, метафоры, гиперболы, противопоставления, повторы и т. д.. обогащали речь различными оттенками, наделяли ее иносказательным смыслом, придавали сатирический характер, который в зависимости от особенностей сказанного проявлялся по разному, от юмористического до горько-ироничного.

Поэзия Ншана Пешикташляна изобилует антонимами, которые придают тексту особую стилистическую окрашенность и экспрессию. Антонимы играют важнейшую роль в создании антитезы как экспрессивного средства и составной части сатирической речи.

Все виды сатиры присутствуют в поэтических произведениях Ншана Пешикташляна, для отражения которых отобраны точные языковые единицы.

Аракелян К., Лингвостилистические средства сатиры в сборнике Арндзара «Смех скорби».- Западноармянские писатели-сатирики занимают особую нишу в истории армянской литературы, и одним из них является Арандзар-Мисак Гуюмчян (1877- 1913). Его сборник «Смех скорби», изданный в 1905 г., представляет жизнь западных армян в годы османской деспотии, их быт и нравы сквозь призму юмора и сатиры. Творчество Арандзара отличается особой образностью языкового мышления, создающего неповторимую эстетику его произведений. Метафоричность его лексики, использование сравне-

ний, антитез, антонимов и т. д. определяют стилистику и экспрессию его творчества.

Аракелян К., Луна в поэзии Мисака Мецаренца и ее лингвостилистические особенности.- Небесные тела, светила и явления сопровождали человечество с незапамятных времен. Небесные светила были неиссякаемым источником вдохновения для поэтов, которые восхваляли творение, дивились красоте светил, воспринимали человека как часть природы и в неразрывной связи со всеми другими ее частями. Небесные светила и явления часто служили способом раскрытия внутреннего мира человека, его прошлого пути, надежд и ожиданий на будущее. В этом смысле западноармянская лирика начала XX века не является исключением. Указанная тема получила замечательные комментарии в работах Сиаманто, Даниэля Варужана, Рубена Севака, особенно Мисака Мецаренца. Небесные тела, светила и явления, составляющие значительное число в поэзии Мецаренца, играют большую стилистическую роль. Одно из них существительное луна и различные его синонимы, которые очень часто становятся ядром и телом поэтического образа, наделяют речь несравненными нюансами, красотой и своеобразием, доставляя читателю величайшее эстетическое удовольствие, перенося его в внеземную светлую сферу.

Аракелян К., Исследователь и первооткрыватель поэтической речи Паруйра Севака: Арташес Папоян.-Творчество Паруйра Севака подробно рассматривалось различными исследователями, литературоведами, литературными критиками, анализировалось и оценивалось по существу. Однако Паруйр Севак - единственный армянский автор, лингвистическое искусство которого также очень тщательно, можно сказать безупречно, исследовано известным лингвистом, заслуженным арменоведом, доктором филологических наук, профессором Арташесом Папояном, посвятившим большую часть своей научной деятельности к изучению лингвистического творчества Паруйра Севака.

Цель статьи - осветить обширную деятельность известного ученого в этом направлении, представить научную ценность трех монографий, посвященных лингвистическому искусству Севака, их посто-

янное место в области арменоведения, жизненную силу и долговечность подчеркнутых тезисов в них.

Описательно-аналитический и сопоставительный подходы используются для обозначения компонентов и средств поэтической ткани творчества Севака, стилистических особенностей различных пластов лексики, в частности элементов и реалий, определяющих популярность языка, а также инновации и устоявшиеся формы. Отдельно представлены трехтомный словарь севакского языка, общая картина словарного запаса, различные смысловые группы слов, их стилистическое применение, метрическая система поэта.

Доказано, что Папоян не только зафиксировал и детально исследовал различные реалии, характерные для языка Паруйра Севака, но и выявил связь многих из них с произведениями великих предков, их разнообразные стилистические особенности и нюансы. Его работы стали ориентиром для многих студентов и молодых специалистов, стали основой для новых работ и исследований.

Асоян Т., О лексикографической деятельности Мхитаристов.-Велика роль Мхитарянов в развитии армянской культуры. Об этом свидетельствует огромное количество исследований в области армянской и всемирной истории, географии, ботаники, медицины, языков и других наук, переводы произведений европейских писателей. Велика также их просветительская деятельность: открытие школ, издание и публикация учебников и преподавательская деятельность. Бесспорен неоценимый вклад Мхитарянов в деле изучения армянского языка. Они занимались развитием нового литературного армянского языка, писали грамматики древнеармянского языка, освобождая его от влияния латыни. Их вклад в развитие новой армянской лексикографии велик. Особое значение имели двуязычные и многоязычные словари, что способствовало изучению иностранных языков.

Лексикография имеет древнюю историю, а армянская лексикография возникла лишь в V веке в связи с созданием письма и прошла определенный путь развития. Мхитар Себастаци и его ученики становятся основоположниками новой армянской лексикографии. Создание словарей, свободных от дефектов, стало настоятельным требованием, поскольку день ото дня развивающаяся литература, активизация просветительской работы, расширение сферы применения запад-

ноармянской филологии, углубление изучения языка создали новый ситуация в армянской среде. Мхитаряны успешно преодолели эти трудности и создали словари, не потерявшие своей актуальности и по сей день.

Асоян Т., Вокруг педагогической деятельности мхитаристов.-Целью и миссией мхитаристов было развернуть научно-культурную, образовательно-просветительскую деятельность среди армян, повысить уровень самосознания армянского народа, способствовать решению проблем сохранения армянства в колониях, образовавшихся в разных странах, в результате неблагоприятных исторических событий.

Одной из основных сфер деятельности Конгрегации мхитаристов была и остается учебно-образовательная сфера. С 1730-х годов в армянонаселенных частях мира действовало и по сей день действуют более 100 Мхитарянских школ: в Венгрии, в Турции, в Италии, во Франции, в Крыму, в Египте, в Аргентине и в других странах. Мхитарянцы, открывая школы, были вынуждены также заниматься созданием множества учебников для разных дисциплин.

Мхитарянцы <<совмещали>> свою научную деятельность с педагогической. Почти все известные мхитаристы также занимались преподавательской деятельностью.

В статье были рассмотрены вышеупомянутые вопросы, связанные с педагогической деятельностью мхитаристов.

Барсегян А., Проявления видов синтаксических связей (управление) в современной художественной литературе.-В статье рассматриваются виды проявления синтаксических связей /управление/ в современной художественной литературе.

В специальной литературе /современном армянском синтаксисе/ нет единого подхода и интерпретации термина управление и оценки единицы управления в предложных конструкциях, хотя все считают вид связи подчиненным .

При изучении богатого фактического материала статьи рассматриваются проявления падежных предложных связей и правильных предложно-падежных управлений, а также в ряде случаев и не правильных. Например: «Հսկա ձեռքերով արկղը գրկած քայլում էր դիմացում /փխ.՝դիմացը/գտնվող հարևան մրգավաճառի կրպակ»

(ԱՊՑ,էջ 208)։ «Կետրոնն էլ նրանց կարծիքի հիմամբ /փխ.՝հիման վրա/ գնահատում կամ դատափետում էր…. (ՌԴԵ, էջ 182) и т.д.

Встречаются также разговорные формы предложных дополнений, которые проявляются как местоимение /իմ վրա, քո համար և այլն/ и не правильные предлоги.

а) Проявления падежных дополнений в управлении синтаксическими связями в ряде случаев не соответствуют закономерностям армянского литературного языка.

б) Проявления падежного и предложного присоединения в управлении синтаксическими отношениями в ряде случаев также не соответствуют закономерностям армянского литературного языка.

Барсегян А., Средтсва внутритекстовых связей в современной художесвенной речи/проза/.- Современная художественная речь /проза/ представляет собой связаную целостность, которая осуществляется с помощью определенных средств. У них в основом есть заголовок, который взаимно связан с самим текстом, выражающим главную мысль и идею автора. Анализ средств внутритекстовой связи художественной речи показывает, что в зависимости от стиля автора и внешней ситуации выражение этих отношений, соотношение слов проявляется по разному. Также отмечается постепенное уменьшение связи между предложениями, абзацами и отрывками, что обусловлено наибольшей независимостью предложений.

Наша цель- показать, какие средства внутри текстовой связи используются в современном художественном прозаическом языке для соединения частей текста. Эти связи различаются в зависимости от средств связи предложений, абзацев, фрагментов, глав и частей текста. Свидетельством этого являются средства исследования построения текстов романов Р. Давояна «Если Бог пожелает», А. Агабабяна «Одиночество», В. Сахакяна «Чёрные глаза, белый скатерть» и рассказов А. Пачяна «Робинзон» и «Весенний реквием» А. Шахвердяна. Далее будут рассмотрены различия между способами синтаксической связи с примерами. Исследование проводится по представлению отдельных средств связи.

Галстян А., Анализ новых слов с иноязычным компонентом. - В статье рассматриваются новые слова с компонентами фото-, кино-,

радио-, а также полукальки с суффиксоидами կրիպտո-, էկո-, եվրա-, նանո-. Материал анализируется с точки зрения расположения иноязычного компонента в составе слова и классифицируется по смысловым признакам этих компонентов. В статье использован фактический материал серии “Новые слова”.

Галстян А., Телян Л., Семантико-функциональный анализ глагола անել /делать/ армянского языка. - В статье анализируются разные употребления универсального глагола անել в раличных сферах языка /разговорная речь, диалекты, детская речь, жаргоны, и т. д./. Исследуются словосочетания, состоящие из двух, трех, четырех и более компонентов.

Гамоян Л., Семантическая (тематическая) группа «Персональные украшения» в армянском языке.- В армянском языке, в семантической (тематической) группе «персональные украшения» общим словом является слово «украшение», обладающее большой словообразовательной активностью. Первые украшения появились вместе с одеждой, являясь выражением не фантазии и эстетики, а мистических идей. Имеются свидетельства названий различных видов драгоценных камней и украшений V века (или ранее), которые по генеалогии представлены следующими группами: а) исконно армянские слова, б) иранские заимствования, в) греческие заимствования, г) ассирийские заимствования, д) арабские заимствования, е) тюркские заимствования. Выделены также слова неизвестного происхождения. Представлены названия украшений, перешедшие из древнеармянского, а также созданные и заимствованные (в том числе зарубежные) в современном литературном армянском и западноармянском языках, а в некоторых случаях, и в диалектах.

Орнаменты классифицируютса: шейный орнамент, нагрудный орнамент, головной орнамент, носовой орнамент, ушной орнамент, нарукавный орнамент, ножный орнамент и другие украшения, предназначенные для использования в нарядных или иных целях. Среди драгоценных металлов выделяют также золото и серебро, составленные из них слова и названия украшений.

Гамоян Л., - Исследование семантической (тематической) группы «персональные украшения» в армянских диалектах. - При исследовании выражающих понятие «Персональные украшения» слов в армянских диалектах мы заметили, что последние по большей части не зафиксированы в ряде имеющихся в нашем распоряжении словарей (этимологических и заимствований), их происхождение, в основном, неизвестно. В ходе исследования мы попытались разделить названия драгоценных, полудрагоценных и бесценных украшений, классифицировав в отдельные группы многие диалектные названия, выражающие понятия браслет, серьги, колье, кольцо, головной убор и заметили, что некоторые из наименований можно использовать одновременно в разных частях тела или одежды. Мы обратили внимание на омонимичные ряды (более 2 десятков), в которых только один из членов является словом, обозначающим понятие «украшения». Также нами было выявлено, что в армянских диалектах некоторые названия украшений использовались и используются как магические средства (защита от зла). Пристальное внимание в работе обращено на употребляющиеся обществом и по сей день многиепопулярные пословицы и фразеологизмы с названиями украшений.

Гамоян Л., Изучение слов неизвестного происхождения в семантическом поле "одежда", представленных в армянских справочных словарях. - В семантическом поле «Одежда» есть множество слов неизвестного происхождения, которые мы сначала попытались разделить на две группы: а) слова, о происхождении которых мы вообще не имеем никакой информации и б) так называемые заимствования, первоисточники которых не подтверждены. Затем мы классифицировали их по распространенности и частоте употребления.

Есть неточные слова, о происхождении которых лингвисты пытаются сделать некоторые предположения.

Исходя из данных толковых словарей, более 2 десятков слов неопределенного происхождения есть в словаре грабара, около 10 слов зафиксировано в среднеармянском словаре, около 25 – в современном восточноармянском словаре, около 17 слов – в западноармянском, около 12 - в диалектах, и приблизительно 17 слов не зафиксированы ни в каких словарях (за исключением наличия некоторых слов в словаре С. Малхасянца).

Слова неизвестного происхождения не составляют стабильного числа: оно может меняться по мере появления новых этимологий.

Марашлян А., Уровень опасности западноармянского языка по критериям языковой жизнеспособности ЮНЕСКО.- На протяжении многих лет настораживает «отступление» армян, особенно западноармянских, существование которого замечает даже ЮНЕСКО. Автор исследует причины этого отступления, уделяя особое внимание одной из причин отступления языка - мировоззрению говорящего на языке. Убеждение в 8 том, что язык не является необходимостью, из которого проистекает нарастающее равнодушие, имеет много причин, главная из которых — ограниченность области употребления родного языка, то есть мнение о его бесполезности и ненужности. для дела просвещения. Опыт истории показывает, что одним из важных столпов жизнедеятельности языка является его связь с его просвещением и развитием.

Маргарян И., Фразеологизмы горисского диалекта, которых нет в диалектных словарях.- В статье рассматриваются диалектные фразы, распространенные в диалектной среде Гориса и не встречающиеся в диалектных словарях. Согласно автору статьи, наиболее распространенными являются глагольные фразы, стабилизированные смежным глаголом делать и выражающие уникальные семантические нюансы. Автор статьи отмечает, что изучение материала с помощью сравнительного анализа позволило сопоставить и проанализировать общие фразовые единицы, присутствующие в Горисском диалекте и диалектах-говорках Арцаха, подчеркивая своеобразные семантические и формообразующие проявления устойчивых фраз Гориса как отдельного диалекта. По словам автора статьи, фразы Горисского диалекта были собраны из живой речи, отслеживалось их восприятие и закрепление в речи. Были изучены в основном внешние и внутренние характеристики человека, черты характера и общие черты, выражения, характеризующие образ жизни.

Маргарян И., Нововведения современного армянского языка в речи телевидения.- В статье рассматриваются лексические особенности современной армянской телевизионной речи. Согласно автору

статьи, изучение телевизионной речи подразумевает изучение новшеств, используемых в различных областях телевидения: новостных, информационных, развлекательных, спортивных выпусках, рекламе, кинопередачах. Автор статьи отмечает, что распространение и популяризация таких новообразованных слов неизбежны по двум причинам. Во-первых, социально-политические, социально-экономические, культурные сдвиги, для обозначения новых явлений, вызванных развитием науки и техники, создаются новые слова, лексические единицы. Эти изменения быстрее отражаются в словарном запасе телевидения и способствуют тому, что многие новые слова плавно и быстро становятся частью лексического состава языка. И, во-вторых, интернет: сфера телевидения включает официальные электронные страницы всех вышеперечисленных сфер в онлайн-пространстве.

Маркарян Л., Попытка периодизации истории топонимической системы Арцаха.- Попытка периодизации топонимической системы Арцаха имеет целью выявление историко-лингвистических топонимов-реалий и закономерности развития их системы на основе анализа историко-лингвистических фактов.

Периодизация проводится на основе трех принципов:

1. Принцип истории топонимической системы – истории всех ее отдельных этапов.
2. Принцип невозможности абсолютной периодизации.
3. Принцип прямой связи между возникновением топонимов и их изменением параллельно с историей народа.

Учет этих принципов при проведении периодизации топонимической системы проводится по двум направлениям:

1) анализ топографических фактов и исторических реалий и характеристика их исторических пластов;
2) аргументирование стратификации языковых влияний посредством лингвистического анализа топонимов.

Каждый период имеет свой список топонимов, лингво-морфологический анализ которых раскрывает языковые отношения, характерные для данного периода. При этом каждый период представляет характерные для него географические, политические и исторические реалии Арцаха.

Первый период: VIII– V века до н. э. или древний период с двумя подпериодами:

а) период клинописей, с возможными элементами урартского, хетто-хурийского, ассирийско-вавилонского субстратов;

б) период принятия христианства и появления первых письменных свидетельств, возможны элементы греческого и персидского субстратов.

Второй период: V– XVIII века или средний период с двумя подпериодами:

а) с V по X в. – до установления власти Хачена во всем Арцахе.

б) период X– XVIII вв.

Третий период охватывает XVIII – начало XX вв. Это новый период (формирование и распад союза княжеств Хамсы и формирование административно-политической единицы Елизаветпольской губернии).

Четвертый период: от начала XX в. до конца XX в. (1991 г.) или советский период.

Пятый период: 1991 –2020 гг. или период Независимости Арцаха.

Опыт периодизации топонимической системы Арцаха подтверждает тот факт, что во всех случаях этапы определяются поворотными историко-политическими событиями.

Нерсисян В., Анализ теоретических вопросов словообразования в трудах Григора Капанцяна.-Целью данного исследования является представление подходов Гр. Капанцяна, касающихся теоретических вопросов словообразования, которые представлены в первом томе труда «Общее языкознание». Работы Гр. Капанцяна относятся к периоду, когда уже была сформулирована теория словообразования современного армянского языка, когда вопросы словообразования уже были представлены в трудахАрсена Айтыняна и Степаноса Паласаняна, где были определены и представлены в общих чертах типы слов по составу, были выделены аффиксы армянского языка и образованные с помощью последних слова, а позднее они были детально проанализированы с научной точки зрения Мануком Абегяном. Гр. Капанцян проводит более глубокое исследование вопросов словообразования в своем труде «Общее языкознание». Если Манук

Абегян в своих исследованиях реалии армянского языка сравнивал в основном с реалиями русского и немецкого языков, то Гр. Капанцян рассматривает первичные и вторичные морфемы, а также их происхождение и изменения в сопоставлении с различными другими языками, впервые используя в армяноязычной научной литературе международные термины «морфема» и «форма» (последний – в особом значении).

Нерсисян В., Аветисян А., Изучение словообразования во втором классе.-В данной статье предпринята попытка представить особенности изучения словообразования во втором классе, взяв за основу существующие учебники в государственных школах РА и соответствующие новым программам и стандартам, принимая во внимание способы образование новых слов как с формальной точки зрения (корень, приставки, суффикс), так и по характеру различных задач по учебникам. В частности, было показано, что задания, связанные со словообразованием во втором классе, можно разделить на следующие группы: 1. Задания, направленные на усвоение основных знаний словообразования и дающие определенное представление о составляющих элементах слова: корень и суффикс, а также простые, сложные и производные слова. 2. Задания, направленные не только на развитие и закрепление лексических знаний, но и на овладение речевыми особенностями слов. 3. Образование новых слов по картинкам, направленное на развитие логики учащихся. При этом компоненты могут не совпадать с составляющими элементами слова. 4. Составление слов при помощи ребусов, при котором смешанные части слов также могут не совпадать с корнями слов и другими морфемами, также направлены на развитие и закрепление основных фонологических знаний. Задания с QR-кодами, представленные в учебниках, имеют тот же принцип и назначение, что и традиционные учебниковые задания, с той лишь разницей, что они, пожалуй, более интересны и привлекательны для младших школьников. Словарные задания в учебниках «Родной язык 2» обеспечивают выполнение требований, определенных стандартными результатами. Они создают достаточную основу для обогащения и развития лексических знаний в следующих классах, но требуют от учителя больших усилий, чтобы правильно их выполнять и избегать недоразумений среди учащихся.

Рассматриваются задания, составленные с помощью ребусов и картинок, где части слова могут совпадать или не совпадать со словообразовательными морфемами, то есть корнями, приставками и суффиксами.

Нерсисян В., Создание онлайн-словаря-переводчика новых слов (армянско-русско-английский).- потребности и проблемы.-Известно, что создание словарей требует многолетней кропотливой и последовательной работы, что, в свою очередь, создает основу для создания новых слов, использования новых значений существующих слов, которые не могут быть включены в данный словарь. Иногда ни в одном бумажном или онлайн-словаре невозможно найти иностранные варианты нового армянского слова, поскольку входящие в них слова взяты из словарей, скачанных в Интернете, но опубликованных ранее. Из-за этого в наше время написание словаря только на бумаге, в традиционном варианте, может оказаться устаревшим даже на момент печати. В статье предпринята попытка показать, что эффективным вариантом является создание нового онлайн-словаря, который будет регулярно обновляться составителями.

Овсепян Г., Инновационные потенциальные слова в современном армянском языке (по данным книг/словарей ‘‘Новые слова’’).- В статье рассматриваются новые слова с потенциалом в книгах «Новые слова», их частотные составляющие и закономерности. Разнообразие шаблонов и композиционных основ дают возможность создавать новые осмысленные слова. Выделяемые компоненты, как продуктивные шаблоны, создают благоприятные условия для семантической трансформации слов и формирования новых значимых слов. Исследование показывает, что согласно словарю практики «Новые слова» активными являются компоненты -центр, -жилище, -близкий, -форма, -тип, -речь и -стена (-կենտրոն, -բնակ, -մերձ, -ձև, -տիպ, -խոս, -պատ), а также новые образования, составленные из приставок энер(гия)-, само-, полу- и повтор- (էներգ(ա)-, ինքն(ա)-, կիս(ա)-, կրկն(ա)-). Они выделяются по семантической принадлежности. Также представлены новые составные названия цветов с суффиксами -

цвет и -оттенок (-գույն և -ավուն), которые в основном являются сложными словами и изменяют цветовой оттенок названия цвета.

Папикян С., Изучение экзотизмов, используемых в армянском переводе поэмы низами «Лейли и Маджнун».- Поэма Низами «Лейли и Маджнун», один из лучших образцов восточной поэзии, представляет собой историю несчастной любви Лейли и Маджнуна. На армянский язык поэма была переведена в 1947 году. Переводчики (М. Херанян, С. Таронци, редактор Ав. Исаакян) использовали много экзотизмов, придав ей неповторимое очарование, колорит и выразительность. Экзотизмы широко используются в переводной литературе и прессе. Это слова, связанные с культурой и менталитетом чужой страны, не имеющие эквивалента в заимствующем языке. Они обычно не имеют синонимов и антонимов, описывают иностранные реалии, иногда могут иметь описательное объяснение.

Встречающиеся в поэме экзотизмы классифицированы по следующим семантическим группам: 1. литературные жанры, 2. органы государственной власти, титулы, 3. одежда, украшения, 4. песни, музыкальные инструменты, 5. религиозные слова, 6. общие слова.

В результате анализа было определено, что некоторые экзотизмы, использованные в переводе поэмы Ниазми «Лейли и Маджнун», имеют арабское происхождение (*Аллах, бейт, газель, халиф, хадис, хаджи, шейх, салам, султан, касид и др.*), некоторые – иранского происхождения (*дервиш, ходжа, шах, шахншах, сурма*), а некоторые были приняты и натурализованы в армянской лексике.

Папикян С., Изучение экзотизмов греко-латинского происхождения.- Экзотизмы, выделяющиеся среди общих заимствований, характеризуются тем, что относятся к культуре, обычаям, предметам и менталитету народа. Их обычно используют, когда говорят о реалиях, характерных для данного народа. Они непереводимы, не имеют синонимов и антонимов, как, например, *сари, икебана, кимоно, гейша, мачете, мужик, частушка, ятаган, визирь, микадо, шах и др.*

Экзотизмы делятся на 2 группы - с узкой и широкой сферой употребления. В отличие от терминов, выражающих понятия, относящиеся к какой-либо области науки, техники, культуры и общих для

многих народов, экзотизмы входят в лексику других языков, языковое сообщество которых может быть не знакомо с культурой и обычаями нации заимствования. В основном это происходит через переводную литературу и средства массовой информации. Они часто приобретают международную популярность.

Целью статьи является изучение экзотизмов греко-латинского происхождения, некоторые из которых являются прямыми, а некоторые – опосредованными заимствованиями. Экзотизмы, изначально появившись в 1-2 языках, по мере распространения могут дополнить список терминов, напр. *цунами, торнадо и т. д.* В ряде случаев трудно определить границы между экзотизмами и терминами.Эти заимствования в основном проникали в армянский язык через литературу.

Были рассмотрены следующие слова из греческих экзотизмов: *агап/э/, глоссолалия, игумен, катехизис, сиртаки,* Из латинских экзотизмов -*патрик, пилигрим, плебей, тога, туника.*

Классификация некоторых из упомянутых слов как экзотизмов несколько условна. Некоторые из них относятся к разным терминологическим системам: религия, наука, искусство. Анализ наблюдаемых экзотизмов греко-латинского происхождения показывает, что большинство из них не являются часто употребляемыми. Некоторые из них, претерпев изменение значения по разным причинам, приобрели переносное значение.

Саргсян Н., Связи среднеармянского и западноармянского языков в системе повелительного наклонения: повелительное (единственное число). - Рассмотрение языковых систем среднеармянского и западноармянского языков показывает, что западноармянский унаследовал многие реалии от среднеармянского языка. Исследование этого наклонения подтверждает, что в западноармянском языке действуют формальные и семантические особенности среднеармянского языка.

Замечено, что окончание է, իր для чередующиеся ե и ի, а окончание ա для чередующиеся ա, сформировалось на основе грабара в среднем армянском языке, а затем были переданы западноармянскому языку.

Сукиасян Г., Аветисян А., Источники армянской медицинской терминологии.- В статье рассматривается вопрос источников армянской медицинской терминологии, имеющий важное значение с точки зрения армянской исторической и современной лексикографии. Выделены хронологические слои армянской терминосистемы и источники заимствований.

А) Значительная часть армянских медицинских терминов образовалась за счет прерывания обычных слов, входящих в общеупотребительный словарь языка.

Источники терминации: Грабарь, Среднеармянский и диалекты.

Б) Большинство медицинских терминов являются заимствованиями.

Заимствования делятся на две части согласно хронологическому фактору:

а) старые и древние заимствования. Персидский (доктор (bižišk, biišk), рука (pāzū), запястье (dast), лоб (căkād), греко-латинский (глаз (oculus), опиум (опиум), кость (os, ossis), дух (spiritus), арабский (атлас, опиум, гашиш, бальзам, моль) и ассирийский (кожа (měskā), сперион (эспленья, sperion) и.т.г.

б) новые и недавние заимствования.

Новейшие заимствования характерны для современого (ашхарабар) этапа армянского языка. Эти заимствования в основном из русского и европейских языков.

Современная армянская медицинская терминология состоит преимущественно из слов греко-латинского происхождения и составлена из греко-латинских словообразовательных элементов (корень, приставка, суффикс), которые и по сей день являются дополнительным источником международной терминологии, на основе которой продолжает развиваться медицинская терминология. Особенно это касается наиболее употребляемых приставок а-, анти-, би-, дис-, эндо-, экстра-, эпи-, гипо-, интер-, ре, суффиксов -ит, -ома, -озис, -томия, -эктомия, -графия, -скопия, -логия, -плегия, -ррагия, -алгия к армянским эквивалентам словообразовательных элементов.

Армянские медицинские термины имеют более широкую сферу применения и более актуальны на практике.

Сукиасян Г., Закарян О., Необходимость арменизациимедицинских терминов.- Статья посвящена частному проявлению однородности языковой системы: чис-тоте лексики (на примере языка медицины) и необходимости последовательной армянизации заимствований для ее обеспечения. Исследование проводилось методом сопоставительного изучения армянских, английских и русских эквивалентных словообразовательных парадигм, взятых из области медицины. Материал взят из толковых дву-язычных и многоязычных медицинских словарей. Словообразовательные парадигмы в различных языках осуществляются в разной мере и разной эффективностью. Анализ разноязычных эквивалентных словообразовательных парадигм, взятых из сферы медицины, показывает, что армянский язык благодаря своей языковой однородности является совер-шенным, целостным, самодовлеющим и обеспечивает изоморфизм понятийных и лингвистических систем. В то время как парадигмы русского и английского языков из-за своей неоднородности являются неполными (имеются лакуны), негибкими, не единообразными, полны двусмысленностей, омонимов, нежелательных синонимов и вариантов, отклонений от словообразовательных моделей. Недостатки в основном являются следствием заимствований. Этот сопоставительный анализ показывает, что терминология медицины, как и любой другой области, нуждается в максимальной арменизации. От этого выиграют армянский язык, сфера медицины и система медицинского образования Армении, армяноязычная община.

Телян Л., Об оценке одной синтаксической конструкции. - Придаточные предложения-приложение /аппозиция/ в составе сложного предложения в армянском языке в ряде случаев четко не разграничиваются от других типов придаточных. Верным критерием их определения принято считать, в частности, наличие в главном предложении личных местоимений в роли дополняемых членов. Однако мнения специалистов расходятся в случае применения в главном предложении личного местоимения նա, նրանք. По мнению одних специалистов /проф. Папоян и др./ личное местоимение третьего лица в главном предложении выступает исключительно в роли соотносительного слова и не может быть дополнено придаточным-приложение. Ряд специалистов /Г. Гарегинян и др./, однако, считает, что при

наличии определенных речевых условий этим придаточным могут дополняться все три лица личных местоимений, включая третьего. В данной статье приводятся несколько дополнительных аргументов для обоснования этой второй точки зрения.

Тиоян С., Хачатрян О., Несколько терминов прикладного искусства.- Область терминов прикладного искусства разнообразна и уникальна. она охватывает слова от повседневного словарного состава, как ականջօղ (серьги), ապարանջան (браслеты), մատանի (кольца), վզնոց (ожерелья) и т. д., до собственно профессионального – художественного – ремесленного հազարափեշա կամ հազարփեշա (тысячепеша или тысячпеша- медный или серебряный кувшин, в основном для воды или вина), շողյուն (шогюн - кувшин, глазированный по технологии Шогюн), սակառ (сакар - большой ящик, сплетенный из веток) и другие термины: Существующие эквиваленты на иностранных языках также приведены в исследовании.

Тиоян С., Хачибабян Н., Проблема варваризмов в современном западно армянском языке.- В статье мы затронули очень «чувствительный» вопрос - заимствованые слова на западноармянском языке, в котором такой подход обусловлен не регламентацией, а определенным риском ассимиляции», так как у них нет координирующего, контролирующего государственного органа. В западноармянском непрерывно и принципиально переводятся иностранные (заимствованые) слова, такие как, эволюция (էվոլուցիա) - развитие, прогресс, конкретный (սպեցիֆիկ) - специфический, координация (կոորդինացիա) -согласование, соглашение и т. д., но проблема заключается в том, насколько армянский термин отражает или передает смысловое поле иностранного слово. покрывает его полностью, или частично. Самый "свежий" пример - русское слово протез, для которого в западноармянском языке создан и используется эквивалентн փոխադիր: вопрос в том, насколько переводимые иностранные слова применимы в западноармянском, и доступны и полезны ли они в восточноармянском - как источник взаимообогащения словарого состава двух литературых языков.

Тиоян С., Хпликян З., "Противоположенные" значения в западноармянской-восточноармянской лексике.- Подобное параллельное изучение лексики литературного армянского языка имеет прежде всего прикладное, практическое значение: оно способствует взаимопониманию двух частей нашего народа, практическому общению, кроме того, взаимообогащению общей армянской лексики в двух ее проявлениях.

Кроме того, подробное научное, этимологическое изучение лексиконов дополнительно способствует составлению списков и словарей соответствующих лексиконов. то, чего не хватает современному западноармянскому языку. Там отсутствуют современные словари синонимов, антонимов, омонимов. Подобные исследования могут способствовать составлению таких работ.

Фелекян М., Об омонимии суффиксов или сколько суффиксов -ոց (-оц) в армянском языке?. - В статье рассматриваются вопросы различения многозначности и омонимии словообразовательных морфем. На основе предложенных критериев в современном армянском языке выделяются три омонимичных суффикса с фонетическим составом ոց (նոց//անոց) [оц (ноц//аноц)]: -ոց 1 (имеет словообразовательное значение «место»), -ոց 2 (со словообразовательными значениями «конкретный предмет» и «название действия как явления»), -ոց 3 (неактивный суффикс, сохранившаяся лишь в нескольких заимствованиях из древнеармянского языка).

Фелекян М., Словарное представление личных местоимений. – Словарная интерпретация местоимений во многом зависит от грамматического понимания местоимения. Проблема частеречный принадлежности этой группы слов еще не получила своего окончательного решения в грамматике. Это одна из основных причин противоречий в лексикографировании личных местоимений.

Супплетивные словоформы личных местоимений (в том числе формы множественного числа) должны быть представлены в словарях в самостоятельных словарных статьях, как заглавные слова. В словарной статье личных местоимений, рядом с заглавным словом, обязательно должны быть указаны все формы парадигмы спряжения.

При объяснении этих слов следует указывать не только их грамматические значения, но также следует обращать внимание на их речевое употребление и орфографию.

Фишенкчян А., Сдвиги в грамматической системе литературного западноармянского на основе существующих учебников западноармянского (глагол).- В литературном западноармянском произошли сдвиги в системе спряжения глаголов. Они отражены прежде всего в глагольном окончании ուլ, глагольных аффиксах, формах неправильного спряжения, образовании неправильных и неполных глаголов и т.д.

В данной статье исследуется, как представлено образование двух форм неправильного спряжения глаголов (с изменением глагольного основания и без его изменения) в учебниках, различные проявления этих глаголов, рассматриваются проблемы, связанные с изменениями в учебниках западноармянского, показано, как определяются формы неправильного спряжения глаголов в различных учебниках грамматики западноармянского.

Изучение учебников западноармянского, изданных в последние десятилетия, указание на использование соответствующих форм, примеры из письменного литературного языка свидетельствуют о наличии сдвигов в этой области.

Проведенная исследовательская работа показала, что за прошедшие полвека в современном западноармянском глагольные аффиксы или понятия форм неправильного спряжения глаголов подверглись изменениям. После 1990-х годов в учебниках западноармянского заметно системное изложение данных вопросов с определенными терминологическими различиями.

Фишенкчян А., Применение синтаксических связей в западноармянском языке.- В синтаксической структуре современного армянского языка важнейшую роль играют связи. В специализированной литературе синтаксические связи армянского языка, особенно его восточной ветви, часто рассматриваются как неизменяемые части речи, при этом приводятся научно обоснованные закономерности и особенности. В то же время ряд авторов школьных учебников начальных, средних и старших классов ограничиваются тем, чтобы

методом описания, примеров и практических упражнений объяснять связанные с синтаксическими связями особенности. В статье исследуется проблема неверного применения в письменной и устной речи синтаксических связей западноармянского языка, вызванная влиянием на него восточноармянского и других языков. В традиционном армянском зарубежье- Сирии, Ливане, Египте и других странах, западноармянский язык позиционируется как родной, в то время как в реальности находится в статусе второго языка. Используя в повседневной речи государственный язык страны пребывания, носитель западновармянского привносит в структуру родного языка различные оттенки иностранного, которые на протяжении десятилетий приобретают устойчивый характер и сами начинают оказывать сильное влияние на стилистику и синтаксис западноармянского языка. Отход от подобной интеграции представляется сложной задачей.

Хачибабян Н., Баграмян С., Гендерные проявления в армянских пословицах и поговорках.- Цель нашего исследования – представить гендерные особенности употребления слов в армянских пословицах и поговорках, показать присутствующие в них гендерные явления и влияние всего этого на процесс развития общества. Термин «гендер» относится к положению, занимаемому мужчинами и женщинами в обществе, ожидаемым от них нормам поведения, психологическим и социальным характеристикам. Однако очень часто люди используют этот термин вместо слова «пол», ведь биологический пол и гендер человека – это совершенно разные понятия. Пол относится к биологическим и физиологическим характеристикам человека, а гендер указывает на социальную роль человека. Типичные гендерные роли женщин и мужчин различаются во всех культурах. Несмотря на это, существуют определенные стереотипы, универсальные для всех культур, такие как: агрессивность, сила как отличительная характеристика мужчин и слабость, покорность и чувствительность как типичные характеристики женщин.

Эд. Агаян один из первых, кто затронул вопросы гендерной дифференциации в языке. Он указывал, что гендерная дискриминация мужчин и женщин внутри рода или племени и соответствующее им социальное положение приводят к различиям не только в употреблении слов, но даже в отдельных грамматических явлениях.

В. фон Гумбольдт сыграл значительную роль во внедрении гендерных различий в область лингвистических исследований; причём исходным было то, что мужской род считался первичным благодаря силе, активности, энергии, а женский, наоборот, отличался пассивностью и подчиненностью.

К. Юнг также пытался разделить характеристики мужественности и женственности. Он противопоставил критический дух мужчины характерной для женщины доброжелательности и готовности поддержать.

По мнению Р. Лакофф в европейских языках женщины обычно представлены в негативном свете. Ее речевая манера поведения была более осторожной, чем мужская, но в то же время гуманной и менее агрессивной.

Гендерные особенности употребления слов были довольно распространены в армянских пословицах и поговорках.

В армянской действительности девочка часто воспринималась как уходящий член семьи, в отличие от мальчика, который считался главным членом семьи. Такое же проявление мы замечаем и в наших армянских пословицах и поговорках, в которых девочке свойственна временная роль в семье, которая выражается следующими словами: другой, чужой, гость и т. д. (Աղջիկն ուրիշի տան ճրագն է), а мальчикам отводится роль быть постоянным членом семьи следующими словами: բինադար (стабильный), столб и т. д. (Տղեն որ կա, իրան հոր օճախի սունն է). Девочкам разрешается и даже поощряется быть зависимым, им доносится неверие в свои силы, потребность в поддержке со стороны других, важности межличностных отношений, а мальчикам теми же средствами прививается необходимость рассчитывать на собственные силы, потребность в независимости и эффективности.

В пословицах, поговорках женщина и мужчина определяются по названиям тех или иных предметов и явлений (Ամեն ծառի հազար քար կը շպրտեն). Нередко в результате гендерной социализации формируются даже противоречивые определения, где мужчине отводится главная роль, а женщине — второстепенная (Տղամարդ որ կա դրսի պատ է, կնիկ որ կա ներսի պատ է).

Соответственно, девочек обычно наделяют такими качествами, как: скромность, терпеливость, бессилие, нежность, застенчивость, благоразумие, верность, уступчивость, заботливость, самопожертвование, добродетель. Мальчикам приписывается мужественность, сила, удачливость, смелость, энергичность, стремление к власти, умение зарабатывать, роль кормильца, грубость, дерзость и т. д.

Таким образом, гендерные представления до сих пор стереотипизируют представление о доминировании мужчины над женщиной.

Хпликян З., Армянско-английские учебники (зруцатрутюн).- Учебники - практические пособия, имеющие большое значение для обучения иностранному языку. Цель нашего исследования является наблюдение за изменением или развитием западноармянского языка с 1913 по 1963 год. Сравнительный параллельный анализ учебников, изданных в два разных года и в двух разных местах, показал, что за 50 лет западноармянский язык претерпел явные изменения как в словарном запасе, так и в структуре слов. Подобные исследования и экспертизы могут способствовать изучению языка и обогащению словарного запаса.

Хпликян З., Килерджян Б., Роль онлайнплатформ в выживании западных армян.- В 21 веке арменоведение, особенно в западноармянском направлении, представляет собой довольно противоречивую картину. С одной стороны, мы видим беспокойство в арменоведении и образовательном секторе, а с другой стороны, возможности решения существующих проблем.

Заявление ЮНЕСКО о том, что западноармянский язык, один из двух ответвлений армянского языка, является «исчезающим языком» и относится к числу умирающих языков, стало как тревожным, так и отрезвляющим призывом для тех экспертов в области арменоведения, которые немедленно перешли на новую стратегию, используя образовательные инструменты 21 века и возможности высокоразвитых технологий в научной сфере. Принимая на вооружение новейшие методы и достижения, люди и организации, осознающие важность сохранения западноармянского языка, создали такие онлайнплатформы и вебсайты, которые, как правило, способствуют национальным усилиям и желанию предотвратить угрозу уничтожения за-

падноармянского языка. Изучение и обзор онлайн-платформ, направленных на сохранение западноармянского языка, имеет, прежде всего, прикладное, практическое значение. Использование инновационных инженерных решений и практических шагов в этой области приветствуются с точки зрения сохранения западноармянского языка. Онлайн-платформы, упомянутые выше, как правило, вносят положительный вклад в выживание западноармянского языка. Упомянутые онлайн-платформы имеют большое значение для сохранения армянского языка и армян, особенно в диаспоре. Подобные исследования могут способствовать распространению таких работ и созданию новых.

Хпликян З., Марашлян А., Западноармянский язык в Армении.- В данной работе проведено исследование лингвистического характера, посвященное использованию западного армянского языка в Армении. Целью данного исследования является определение степени распространения и применения западного армянского в различных сферах. Для обеспечения достоверности исследования на основе надежных статистических данных нами была разработана анкета, состоящая из 12 вопросов. Она была направлена на выяснение того, в какой мере носитель западного армянского, переехавший в Армению, продолжает говорить на своем родном языке, а также в каких сферах он может использовать его в профессиональной деятельности.

В опросе приняли участие 95 человек, переехавших в Армению за последние десять лет (за исключением нескольких респондентов, проживающих в Армении более десяти лет). Основная цель исследования заключалась в оценке уровня использования западного армянского языка в Армении.

На основе полученных результатов мы пришли к выводу, что уровень внедрения западноармянского языка значительно снизился, что вполне понятно. Невозможно игнорировать эту ситуацию для любого армянина.

ВОПРОСЫ ОБЩЕЙ, СРАВНИТЕЛЬНОЙ И ПРИКЛАДНОЙ ЛИНГВИСТИКИ

Амбарцумян В., Армянские этимологии.- Данные современных исследований индоевропейских языков показывают, что многие вопросы сравнительного изучения армянского языка могут быть приняты во внимание более тщательно. Тем более это возможно в случае широкого рассмотрения формы и значения (тематики) языковых единиц: новые этимологии, по возможности, представляют собой эти две стороны.

Амбарцумян В., Керопе Патканян. индоевропейский характер армянского языка и теория армянских диалектов.- Во второй половине XIX в. армянская культура начала интенсивно развиваться в Российской империи. Особенно значительна была роль Петербургской академической среды, где Керопе Патканян (1833-1889) вел свою обширную научную деятельность. Неоценим его вклад в развитие армянской филологии и языкознания. Он представлял арменистику и арменоведение, был лучшим исследователем и распространителем знаний из этих областей науки как в России, так и в Европе. Патканян – арменолог международного уровня.

Годы его активной научной деятельности – 1860-1880-е гг., период небольшой, но знаменитый ученый оставил богатое наследие, стал неутомимым организатором науки, имел учеников, получивших впоследствии большое признание в различных областях гуманитарной науки в целом, и стал востребованным консультантом в сфере изучения армянского языка многих европейских арменоведов в их научной деятельности.

Работы Патканяна впечатляют по своему характеру, объему и разнообразию тематического материала. Он оставил литературно-художественные и библиографические труды, научные публикации историографических и переводческих работ, написал многочисленные работы и фундаментальные труды по армянскому языку и армянским диалектам, собрал и систематизировал огромный материал по вопросам исторического и сравнительного изучения армянского язы-

ка. Имел труды по армянской филологии, этнографии, лексикографии, а также по общему востоковедению, урартоведению.

Лингвистическое наследие Патканяна в какой-то степени рассматривалось специалистами, но не получило теоретически обоснованной оценки. Он по праву является основоположником теории армянских диалектов и основателем «разнопризнаковой» классификации диалектов, использующей внутренние свойства языка (фонетическую систему, словарный запас и грамматический строй). Данная классификация армянских диалектов является неоценимым вкладом известного лингвиста в армянскую диалектологию, а его научное наследие - в развитие современного арменоведения.

Аветян С., Некоторые диахронические наблюдения о формах аориста с вокалическим приращением в Шатахском диалекте.- Аргументируется, что конечные гласные аористных форм իտի /iti/ «он/она положил(а)» и իտու /itu/ «он/она дал(а)» в Шатахском диалекте, в отличие от утверждения М. Мурадяна, не могут рассматриваться как оригинальные корневые конечные гласные. Скорее, эти формы являются аналогическими образованиями, которые возникли вторично. Следует учитывать, что ослабление и/или утрата конечных посттонических слогов в дописьменный период армянского языка были общими для всех территориальных разновидностей языка, и в этом отношении нет исключений. С другой стороны, соответствующие данные из других современных армянских диалектов явно указывают на вторичное аналогическое происхождение таких же форм аориста 3-го лица единственного числа с вокалическим приращением.

Аветян С., О некоторых спорных и/или необъясненных формах императива в современных армянских диалектах.- Сделана попытка показать, что историческое развитие форм императива в современных армянских диалектах было довольно сложным процессом, так как интенсивное взаимодействие различных аналогических и фонетических изменений значительно влияло на это. Эти изменения часто затемняли исходное положение и синхроническое морфологическое взаимоотношение между разными типами формирования императива, а также между императивом и аористом. С другой стороны, поскольку диалектологи часто игнорировали соответствующие

данные из других диалектов при описании того или иного конкретного диалекта, это в значительной степени помешало ученым глубже понять исследуемые вопросы и тщательно и точно проанализировать языковой материал. Кроме того, следует отметить, что исследование современных армянских диалектов в основном носило синхронически-дескриптивный характер. В результате совместное воздействие вышеуказанных обстоятельств часто приводило к различным недопониманиям и ошибочным интерпретациям. Конечно, рассмотрение всех таких спорных вопросов было бы чрезмерным. Следовательно, в данной статье будут рассмотрены только некоторые из наиболее сомнительных интерпретаций и/или необъясненных явлений.

Аветян С., Трактовка Абегяном наклонений глагола в восточноармянском языке, рассмотренная с точки зрения современной лингвистики.- Аргументируется, что традиционная интерпретация (предложенная М. Абегяном) так называемого желательного наклонения (ըղձական եղանակ) и гипотетического / условного наклонения (ենթադրական/պայմանական եղանակ) в современном восточноармянском языке вызывает возражения с точки зрения общей лингвистики и лингвистической типологии. Дело в том, что желательное наклонение современного восточноармянского языка совмещает в себе большинство семантических функций типологически известных сослагательного и желательного наклонений. Следовательно, оно не является желательным наклонением в собственном смысле данного слова. Было бы более уместно охарактеризовать его как сослагательно-желательное (ստորադասաըղձական). Что же касается կ(ը)- будущего (традиционно ошибочно истолкованного как гипотетическое/ условное наклонение), то оно фактически не отличается от будущего времени изъявительного наклонения в других языках с семантическо-функциональной точки зрения. Как было указано рядом ученых, будущее время никогда не является чисто временной категорией; будущность обязательно включает элемент предсказания или какое-то связанное модальное понятие. Соответственно, կ(ը)- будущее в современном восточноармянском языке также включает как временные, так и модальные семантические компоненты, соотношение которых может варьироваться в зависимости от конкретного контекста и

лица формы глагола. Однако соответствующие прошедшие формы կ(ը)- будущего в основном функционируют как условное наклонение в современном восточноармянском языке.

Григорян Г., Экспериментальные данные по проявлению пауз в армянской речи.-Пауза-это полноценная часть интонации. Значение пауз в устной речи велико. В статье рассматриваются виды, функции, длительность, психологическое значение, важность пауз в устной речи. Впервые экспериментальным методом изучены паузы звучащей речи, приведены примеры и их звуковые изображения. В частности, длительности пауз рассмотрены по типам, паузы классифицированы по разным критериям. Особое внимание было уделено проявлению пауз в публичной речи, поскольку они очень популярны в современной общественно-политической сфере.

Григорян Г., Влияние маски на восприятие речи. - Во время эпидемии Covid-19 началось обязательное ношение масок. Среди множества негативных последствий (медицинских, психологических и др.) затрагивалась и сфера устного общения человека, что выражается в ослаблении звуковой энергии и утрате зрительных признаков произносительного аппарата. В данном исследовании изучается влияние маски на устное общение людей, в частности на процесс восприятия речи. Были проведены научные эксперименты, изучающие случаи общения в маске и без нее.

Далалян Т., Проявления понятия «скрытый, замаскированный» в свете армяно-иранского этимологического анализа одного корня, восходящего к древнеармянскому.- Целью статьи является попытка этимологизировать посредством всестороннего историко-сравнительного анализа арм. կուզ [kouz], означающее «кот» в классическом армянском языке (грабар). Это слово, традиционно считающееся иранского происхождения, не подвергалось более глубокому исследованию, в результате чего когнаты и возможные родственные варианты остались в тени. В одном из архаичных языков региона, осетинском, потомке аланского, глагольный корень qwəz- / ğuz- означает ‘красться’, ‘подкрадываться’, ‘пробираться тайком’. Это лексическое совпадение в армянском и осетинском можно считать древней

армяно-аланской изоглоссой, имея ввиду также то обстоятельство, что в армянских диалектах сохранилось множество лексических и семантических разновидностей данного корня.

Микаелян С., Об арабских опосредованных заимствованиях армянского языка (лексика опосредованно заимствованная из турецкого языка).- Характер взаимоотношений и взаимодействий между языками проявляется и через заимствования. Заимствования характерны для всех языков, в них отражаются не только языковые, но и исторические, социально-психологические, культурно-цивилизационные элементы, которые существуют или существовали между языками донора и заимствующего языков. С этим и связано междисциплинарный характер и важность изучения заимствований.

В статье рассматриваются опосредованно заимствованные арабские слова армянского языка согласно фонетическим закономерностям и особенностям, которые выявляются при сопостовлении подсистем языка донора, языка-посредника и заимстующего языка.

Микаелян С., Об арабских заимствованиях русского и армянского языков.- Заимствования есть во всех языках, на разных этапах их исторического развития и определяются многими лингвистическими и экстралингвистическими факторами. Изучение заимствований необходимо для того, чтобы выделить не только закономерности внутреннего развития данного языка, изменения, вызванные иностранными влияниями, но и показать те культурные, исторические события, которые пережил народ, говорящий на этом языке. В этом контексте изучение заимствований имеет также междисциплинарное значение.

Заимствованная лексика армянского языка включает также лексику, заимствованную из арабского языка. Арабские заимствования, в силу хронологии, происходили напрямую или опосредованно. Персидский, турецкий и русский языки были языками-посредниками в заимствованиях армянского языка.

В статье рассматривается ряд заимствований, сделанных при посредничестве русского языка. Эти слова используются в современном армянском литературном или разговорном языке и армянских диалектах. При помощи сравнительно-сопоставительного метода по-

казаны фонетические и семантические изменения, которым подверглись арабские заимствования. Как правило, заимствования подчиняются закономерностям языковой системы заимствующего языка. Фонетические изменения, которые претерпели арабские заимствования, характеризуются немаркированностью, поскольку в основном сохраняют фонетический строй заимствованного языка. Наиболее заметно развитие лексики.

Исследование показывает, что большинство этих слов русский язык заимствовал в основном из европейских языков, поскольку русско-арабских прямых языковых контактов практически не было. Большую часть арабских слов составляют термины, относящиеся к разным областям науки: астрономии, медицине, математике. В армянском языке некоторые из них заменены эквивалентами, а другая часть до сих пор используется.

Мкртчян М., Особенности семиотического перевода в визуальной коммуникации: на примере рекламной кампании "имсирун".- Семиотика быстро развивается, предоставляя исследователям новые инструменты для изучения и расшифровки различных явлений повседневной реальности, особенно когда эти явления представляют собой вербальные или невербальные коммуникации, включающие неоднозначные сообщения. Подобные сообщения, представляющие богатую визуальными метафорами знаковую систему, изобилуют в плакатах, где визуальная часть иногда сопровождается лингвистическим описанием. Это описание, также называемое вербальным сообщением, передает значение визуальной метафоры или невербального сообщения. Однако бывают случаи, когда вербальные и невербальные сообщения не дополняют друг друга, а противостоят друг другу. В данной статье делается попытка описать один из таких случаев на примере двух плакатов рекламной кампании «imsirun» компании Avanta. Рассматривая семиотический перевод как ресемиотизацию, анализируются два плаката с точки зрения содержащейся в нем визуальной метафоры, лингвистического описания и коннотаций. С помощью семиотического анализа в статье показано, что вербальные и невербальные сообщения могут противоречить друг другу, что приводит к неоднозначному восприятию этих плакатов публикой.

Саргсян М., Молодыченко Е., Преподавание армянского языка через межкультурную коммуникацию: взгляды и перспективы.- В условиях современной глобализации, когда цифровые технологии предлагают более современные и инновационные решения как для коммуникации, так и для взаимодействия, роль межкультурной коммуникации в процессе изучения языка возросла и продолжает расти. Межкультурная коммуникация подразумевает, что мы общаемся не только с отдельными людьми, но и со всей культурой, носителями которой являются эти люди.

Таким образом, каждый урок языка дает учащемуся возможность войти в новый мир - языковой мир данного конкретного языка, каждое слово и предложение которого отражает не только специфику данного языка, но и мир носителей этого языка, с его многослойностью, глубиной и системой ценностей. Отсюда нетрудно сделать вывод, что все это оказывает эффективное влияние на современную методику преподавания языка.

В рамках данной статьи мы представляем особенности преподавания армянского языка в контексте межкультурной коммуникации. При организации обучения армянскому языку мы делаем акцент не только на развитии у учащихся основных речевых навыков (аудирование, говорение, письмо, чтение), но и навыков, необходимых для общения в различных социальных ситуациях. Мы рассматриваем эти факторы формирования навыков и предлагаем некоторые решения, способствующие формированию навыков.

Саргсян М., Баграмян С., Армянский язык как язык диаспоры. вызовы и проблемы.- Диаспора вообще - очень сложная реальность: она представляет собой одну нацию, но не одну культуру, одну нацию, но не один язык, одну этническую, разрозненную идентичность в сочетании с множеством других групповых идентичностей. Особенности нашего языка и проблемы, связанные с его изучением, диктуют разные и уникальные подходы даже на родине. Многовековое существование двух литературных языков и такое разнообразие диалектов и разговорного языка уже сейчас создают серьезные трудности, которые, несомненно, умножаются в диаспоре. Преподавание армянского языка в иноязычной среде сопряжено со многими трудностями для учащихся и преподавателей. В данном исследовании мы

представляем некоторые из основных проблем, которые мы зафиксировали, анализируя результаты полевой работы в различных общинах диаспоры. В ходе исследования мы использовали инструменты качественной и количественной методологии: глубинные интервью, метод экспертного опроса, метод анализа документов, метод наблюдения и метод анкетирования. Согласно нашему исследованию, большинство армян, живущих в Диаспоре, не владеют армянским языком или владеют им лишь частично. Для большинства из них армянский язык является иностранным или, в лучшем случае, вторым языком, языком диаспоры. Нехватка учебных ресурсов, отсутствие коммуникационной среды, незнание языка и культурные различия являются серьезными проблемами для учителей. Однако, хорошо осознавая эти проблемы и пытаясь их решить или смягчить, учителя могут создать благоприятную и инклюзивную среду обучения, а учащиеся смогут более эффективно ориентироваться в многоязычной среде, преодолевая трудности изучения армянского языка.

Симонян Н., Этимологические заметки.- Р. Ачарян армянское слово ałanj (աղանձ) жареная пшеница, ałanjnil (աղանձնիլ) жарить считает исконно армянским индоевропеиского происхождения и возводит к и.-е. праформе *lndh-, которая является низшей ступенью аблаута и.-е. корня *lendh- "готовить обед, жарить". Далее он приводит соответствующие формы других и.-е. языков: др-инд. randh "варить, готовить обед", randhi "варка", randhana "приготовление пищи", греч. "кухонная тренога, подставка для кастрюли", др. -ирл. lann ‘’сковорода" [Р.Ачарян, Этимологический коренной словарь армянского языка, т.1. стр. 120-121].

Симонян Н., Этимологические заметки.- В статье рассматриваются вопросы происхождения армянского слова хал 'родинка, пятно на шкуре людей и животных'. Слово хал считалось заимствованием из персидского языка (Р. Ачарян, Г. Джаукян). Привлекая материал этимологических словарей индоевропейских языков (Ю. Покорный, С. Старостин) и сравнивая семантические и фонетические соответствия армянского хал с отражениями и.-е. *kel-, *kāl- ‘light/dark spot’ в других индоевропейских языках, выдвигается версия индоевропейского происхождения этого слова.

Симонян Н., Мкртчян М., Феномен метафоры и его определение в лингвистике.- Языкознание – быстро развивающаяся наука, в ходе ее истории возникали новые явления и направления, которые развивали языкознание и дали инструментарий для исследования языковых явлений. И в результате на какое-то время этими явлениями начинает интересоваться широкий круг лингвистов, пока не появляются новые направления и явления. Одним из исключений в этом ряду является метафора, которая с незапамятных времен и поныне занимает свое уникальное место и как чисто языковое, и как междисциплинарное явление, и интерес к этому не иссякает. Тот факт, что метафора занимает свою уникальную роль среди важных явлений современной лингвистики, доказывает многообразие изучения и дифференциацию феномена метафоры. В данной статье предпринята попытка представить и сравнить важные исследования по метафоре в современной лингвистике, отводя важную роль подходам теоретиков когнитивной лингвистики и армянских лингвистов к изучению метафоры.

ИССЛЕДОВАНИЕ ДИАЛЕКТОВ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

Барнасян Дж., Дифтонгизация-как грамматическое средство в некоторых диалектах армянского.- Преобладающей части диалектов армянского не характерны дифтонги и трифтонги. В этом мы убеждаемся при осуществлении коллекционных работ с армянскими диалектами. Для армянских диалектов наиболее характерно использование простых гласных и дифтонгов, как, например, в нынешнем крупнейшем - Араратском диалекте, где все дифтонги и трифтонги древнеармянского претерпели фонетическое изменение. Диалектолог А. Гарибян изучил и оценил интересную реальность превращения дифтонгизации в грамматическое средство, как, например, грамматическое средство перехода от неопределенного рода существительного к определенному роду в диалектах Кесаба, Кабусие в Сирии. Известный лингвист А. Ачарян считает, что дифтонгизация простых гласных в агулисском диалекте не имеет глубокой древности, это относительно новое явление, что заметно по расслоению различных явлений фонетических изменений.

Барнасян Дж., Местоимение в Муш-Тигранакертской группе диалектов. – В работе рассмотрены местоимения юго-центральной или Муш-Тигранакертской группы диалектов Западной группировки с учетом своеобразия форм. Результат исследования вновь подтверждает мнение выдающегося диалектолога А.Гарибяна о том, что очень часто местоимения являются показателем, позволяющим установить соседство диалектов.

Варданян А., Наблюдения вокруг родного языка.- В работе обобщены наблюдения автора относительно ошибок и диморфизмов, распространенных в современном армянском языке, часть которых были опубликованы в печати и на сайте Института языка имени Р. Ачаряна НАН РА в виде научно-популярных статей.

В книге регламентируются географические названия, в основе правильных форм которых учитываются не только правила современного армянского языка, но и исторические традиции, общепринятые принципы транскрипции собственных имен.

Учитывая важность регламентирования терминов официального армянского языка, внимание языковедов привлекается к задачам этой важной сферы, предлагается продолжать быть последовательными по отношению к родному языку в сфере официального армянского языка, обогащать новейшими терминами официальный армянский, способствовать укоренению точных, общепризнанных форм, а также исключению ошибочных, искаженных форм, в сотрудничестве с соответствующими специалистами – экономистами, политологами, дипломатами, юристами и т.д.

Варданян А., Говоры Марагинского диалекта на территории Нахиджевана.- Статья посвящена сравнению диалектных признаков Марагинского диалекта с общим говором жителей, переселившихся в села Верин Аза, Неркин Аза, Дер Гохтнской провинции Нахиджевана в первой половине XIX веке из Марагинской области Персии. Исследование показывает, что мать-диалект в основном сохранился в новой среде. Частичному изменению подверглась фонетическая система (упрощение дифтонгов, замена палатальными *գʼ, կʼ, քʼ* на аффрикаты *ջ, ճ, չ*, отсутствие звука *ւ* и т. д.). Системы склонения и спряжения говора в основном соответствуют соответст-

вующим системам Марагинского диалекта, с малочисленными особенностями. Лексика мать-диалекта также сохранилась в беспорочном виде, с ограниченным числом различий.

Можно сделать вывод, что среди восьми диалектов на территории Нахиджевана до второй половины прошлого века сохранялись и употреблялись также говоры Марагинского диалекта, с незначительными фонетическими, морфологическими и лексическими особенностями.

Варданян А., Отношения Оцоп-Хорсского говора с окрестными диалектами.– Говор Оцопа (Оцоп-Хорса) в некоторой степени выделяется среди близкородственных говоров около десятка сел Джаук-вайкского междиалекта.

Фонетические, морфологические и лексические отклонения оцопского говора от общих признаков междиалекта можно объяснить не только контактами с соседними диалектами (Арцах-сюникский диалект, междиалект Северного Гохтна), но и тем, что в первой половине XIX века армяне, мигрировавшие из Хоя и Салмаста, переселились в село Оцоп и жили вместе с местными жителями, чей родной диалект наложил свой отпечаток на некоторые особенности автохтонного диалекта.

Варданян А., О некоторых ошибок в словоупотреблении.- В современном армянском языке, параллельно с развитием языка, время от времени появляются также неправильные формы- рядом с отдельными ошибками также близкие по смыслу и звучанию пары слов, которые, неверно употребленные вместо друг друга, способствуют постепенному еще большему углублению и распространению ошибки.

Например, несмотря на многолетние усилия языковедов и педагогов, все еще налицо известная путаница слов *հնագիտություն* ("археология") и *հնէաբանություն* ("палеонтология"). Подобная путаница возникла также между двумя другими словами - часто друг от друга не различаются *հրավեր* ("приглашение") и *հրավերք* ("празднество"), *ավանդություն* ("предание") и *ավանդույթ* ("традиция"), *բարդություն* ("сложность") и *բարդույթ* ("комплекс") и иные

словесные пары. Забываются тысячелетиями подряд употребляемые в армянском языке нарицательные и собственные имена: вместо *արաժան* ("сливки") - *ռեժան,* вместо *լոռ* ("сладкий творог") - *ռի-կոտտա,* вместо *Տավուշ* (название области)- *Տաուշ* и т. д.

Варданян А., Об ошибках в употреблении некоторых терминов официального армянского языка.- Параллельно с развитием языка, появлением новых слов и терминов, в современном армянском языке время от времени появляются также и неправильные формы. От подобных ошибок словоупотребления также не свободен официальный армянский язык. Иногда искажаются или неверно употребляются экономические, дипломатические, юридические и другие термины.

В настоящей статье с использованием синхронного метода исследования выявляются подобные ошибки в словоупотреблении, регламентируется ряд терминов официального армянского языка, в том числе գագաթնաժողով ("саммит"), տնտեսավարող սուբյեկտ ("хозяйствующий субъект") и другие понятия, уточняются вопросы правильной транскрипции и применения названий областей Республики Армения, названий стран мира.

В частности, регламентируются географические названия, в основе правильных форм которых учитываются не только правила современного армянского языка, но и исторические традиции, общепринятые принципы транскрипции собственных имен.

Учитывая важность регламентирования терминов официального армянского языка, внимание языковедов привлекается к задачам этой важной сферы, предлагается продолжать быть последовательными по отношению к родному языку в сфере официального армянского языка, обогащать новейшими терминами официальный армянский, способствовать укоренению точных, общепризнанных форм, а также исключению ошибочных, искаженных форм, в сотрудничестве с соответствующими специалистами – экономистами, политологами, дипломатами, юристами и т.д.

Варданян А., Наблюдения о Джулгинском диалекте с диахронической точки зрения.-Джугинский диалект почти без изъяна сохранился в Новой Джуге, однако в системе согласных говора села

Джуги, находящегося вблизи Старой Джуги, произошло ряд интересных изменений.

Четырехрядная система согласных диалекта превратилась в трехрядную – придыхательные звонкие в начале слова превратились в глухие (բ՛ գ՛ դ՛ ձ՛, ջ՛ > պ, կ, տ, ծ, ճ), а в середине слова и в конце слов – в простые звонкие или глухие (բ՛ գ՛ դ՛ ձ՛, ջ՛ > բ, գ, դ, ձ, ջ или պ, կ, տ, ծ, ճ), дифтонги ե и ո сохранились частично, налицо не характерные для Джугинского диалекта палатальные гласные не только в заимствованных словах, но и исконно армянских словах.

Напротив самой употребительной частицы նէր, образующей множественное число, налицо частица նի: Глаголы сопряжения էլ в неопределенной форме имеют окончание իլ. Образования с окончанием ման односложных глаголов изъявительного наклонения исчезли в середине прошлого века, их заменили формы с ըմ.

Рядом с очевидными лексическими общностями налицо также определенные различия.

Вышеуказанные отклонения диалектных признаков, несомненно, являются результатом междиалектных отношений, имеющих место между Джугинским и Араратским, Хойским, а также другими близлежащими диалектами.

Геворкян Г., Наблюдения к преподаванию морфологических вариантов глагола в современном восточноармянском языке.- Обучение морфологическим вариантам имеет тенденцию к устранению глагольных нерегулярностей, отказу от форм, отклоняющихся от закономерностей, определяемых языковой нормой. Некоторые из вариантных форм считаются неканоническими с точки зрения закономерностей современного литературного армянского языка, поэтому для того, чтобы правильно писать и говорить, мы должны овладеть правилами, установленными языковой нормой.

Геворкян Г., Армянские диалекты смешанного способа образования.- Диалекты армянского языка характеризуется смешанным способом образования настоящего времени. При формировании настоящего эти диалекты используют морфологические средства, характерные для разных ветвей диалекта. Диалекты, наделенные

подобными признаками, принято называть межгрупповыми. Выделение межгрупповых диалектов продиктовано традиционным морфологическим принципом классификации в армянской диалектологии, согласно которому основным признаком ветви Um является окончание *-ит* причастных форм несовершенной формы, которые образуют настоящее время в диалектах, принадлежащих этой ветви, отличительном признаком ветви S – окончание –*s*, а ветви L – окончание инфинитива. Для диалектов аффиксального образования характерно добавление какой-либо частицы к причастным формам настоящего времени грабара. Автор предлагает два типа классификации диалектов смешанного способа образования. В одном случае - имея в виду внешнюю форму выражения глагольного настоящего времени, в другом случае – степень смешения, синтеза и их природу. Согласно второму типу, будем иметь следующие группы говоров: 1) говоры, в которых один и тот же глагол может выражать презентное значение одновременно парадигмами, свойственными разным диалектным ответвлениям. Таковыми являются Тбилисский, Ардвинский диалекты, а также некоторые говоры Сасуна; 2) говоры, в которых презентное значение выражается причастными формами различного образования при глаголах разного спряжения. Это – Какавабердские говоры и Акулисский диалект; 3) говоры, в которых глагольная парадигма настоящего времени в отдельных случаях включает в себя разные причастные образования. К этой группе относятся Арешский диалект и ряд говоров Хоя; 4) говоры, в которых различия в образовании презенса проявляются у глаголов с инициальными гласными и согласными. Это- Хотрджурский и Арамойский диалекты. Исходя из конкретных форм выражения настоящего и прошедшего несовершенного, диалекты смешанного способа образования презенса можно разделить на три группы или разветвления: 1) партиципальные, 2) партиципально-аффиксальные, 3) грабароподобные–аффиксальные (естественно, это разделение проводится на основании только обычных конструкций–не отрицательных, не инвертированных). Обобщая все изложенное, можем сказать, что По способу образования настоящего времени армянские диалекты разделяются на три типологические группы: партиципальную, аффиксальную и смешанного образования. В диалектах партиципальной группы настоящее время образуется сочетанием причастных (и деепричастных) форм,

оканчивающихся частицами *–um, -lis, -l* со вспомогательным глаголом. Грамматическое значение настоящего времени в диалектах с аффиксальным образованием выражается личной формой глагола в сочетании с какой-либо частицей. диалекты смешанного образования при образовании презенса используют морфологические средства, свойственные разным диалектным ответвлениям. Однако существует ряд говоров, которые не укладываются в приведенную выше классификацию. Это диалекты так называемого смешанного образования настоящего времени, которые в свою очередь можно разделить на три группы: партиципальнообразующие (Um-S, L-S), аффиксальные (Um-Kə, S-K, L-Kə), грабароподобные-аффиксальные.

Геворкян Г., Наблюдения о фонетических взаимоотношениях Северека, Тигранакерта и Эдезии.- В статье рассматриваются фонетических соотношених Северека, Тигранакерта и Эдесии. Выбор вышеупомянутых диалектных единиц обусловлен тем, что все три диалектные единицы расположены в северной Месопотамии по соседству. По фонетическим особенностям **говор** Северека сходна с диалектами Эдесии и Тигранакерта, иногда в границах того или иного признака проявляется сочетание различных диалектных особенностей. например, перед дифтонгом ai есть фонетическое изменение *ай> а* (Эдесия) и *ай> е* (Тигранакерт).

Катвалян В., Диалектный армянский язык в Республике Армения.-В статье представлены диалектные единицы, используемые в настоящее время в Республике Армения, даются краткие сведения об их историческом развитии, территориальной основе и численности носителей. В то же время становится ясно, какие диалектные единицы выступают основным средством общения в каждом из регионов РА. Диалектный армянский язык имеет множество различных проявлений особенностей, наиболее существенные из которых представлены в работе, подчеркивая особенности как групп диалектов, так и отдельных диалектов. Большинство из 15 диалектных единиц, используемых в Республике Армения, имеют достаточный охват, жизнеспособны и продолжают путь развития, соответствующий нынешним условиям, однако некоторые диалекты имеют очень мало носителей и их будущее существование находится под угрозой.

Катвалян В., О нескольких словах, характерных для диалектной речи Ширакской области.- В статье рассматриваются три группы слов, представляющие ряд лексических реалий, характерных для речи Ширакского марза. а) заимствованные слова, б) слова с уникальными смысловыми проявлениями, в) образования, характерные для говоров региона. Обращение к лексике диалектной речи Ширака позволяет сделать вывод о том, что наблюдения над упомянутыми реалиями важны не только с точки зрения выявления специфики лексики определенной языковой общности, но и могут стать поводом для внесения некоторых коррективов и интерпретаций.

Катвалян В., Харатян М., Саакян Н., Выражение некоторых синтаксических изоглоссов в армянских диалектах.- В статье представлены территориальные проявления около десяти синтаксических изоглосс в диалектном армянском языке. Они наблюдаются более чем в 130 говорах, представляющих все диалектные группы армянского языка. Изоглоссы относятся как к порядку и согласованию членов предложения, так и к их выражению и формированию. Заметно, что как диалектные группы, так и диалекты и говоры могут различаться по синтаксическим особенностям. Они также определяют взаимоотношения между диалектными единицами. Как и другие диалектные признаки, синтаксические признаки также различаются по распространенности: рядом с теми, у кого большое распространение, могут быть те, у которых охват довольно ограничен. В работе сформулирован ряд новых синтаксических изоглосс, которые также могут быть включены в область изучения диалектных реалий.

Кумунц М., Маргарян М.-Заимствования из восточных языков в горисском диалекте. (по повести Серо Ханзадяна "Летопись былого").- Роман Серо Ханзадяна "Летопись былого" богат восточными заимствованиями, которые нашли свое место в горийском диалекте. В результате исторических влияний эти слова стали неотъемлемой частью диалекта. Объектом исследования являются исключительно слова арабского, персидского и тюркского происхождения, значения которых были даны на основе оригинала и горийского диалекта, с учетом их употребления и смысловых оттенков.

Кумунц М., Бакунц А.-Фразеологические единицы в романе Акселя Бакунца «Кёрес» (сопоставительное исследование).- Работы, посвященные фразеологизмам, достаточно многочисленны. Обычно встречаются исследования, связанные с фразеологической системой какого-либо автора, произведений, языка, литературного языка, лексики и фразеологического состава. В данном случае предметом нашего исследования являются фразеологизмы в произведениях Акселя Бакунца, имеющие диалектное происхождение и до сих пор нуждающиеся в освещении. Исследуемое произведение - «Кёрес» Акселя Бакунца, шедевр армянской литературы, в котором Бакунц использует фразеологизмы и диалект для выражения психологии персонажей, их социального положения и отражения действительности.

Кумунц М., Багдасарян М.-Фонетические, лексические и грамматические проявлении предлогов в Горисском диалекте.- В этой статье мы рассмотрели предлоги и послелоги в Горисском диалекте. Мы провели работу сравнительным и аналитическим методом, сравнивая диалектные связи с соответствиями в литературном армянском языке. Мы представили связи по спряжению, приведя живые примеры диалекта из Горисского диалекта. Диалекты - это варианты с живым и неконтролируемым состоянием, и связи выполняют в них важную функцию. К сожалению, до сих пор связи Горисского диалекта изучены недостаточно, и существует потребность в проверке этой грамматической системы. Нет исследований, представляющих происхождение, состав и историческое изменение диалектных связей Гориса. В ходе исторического развития диалекта части этой речи также были изменены. Многие из них со временем выпали из функционального слоя диалекта из-за небольшого использования и до сих пор неприменимы. Однако многие союзы претерпели изменения в результате присоединения, произошли фонетические отклонения и общие радикальные изменения. В статье также представлены различные формы произношения союзов в соответствии с диалектными единицами Горисского района. Мы попытались выяснить возникновение ряда связей, нашли истоки их происхождения, соответственно выделили заимствованные связи, такие как связи, имеющие исконно армянское и древнеармянское происхождение.

Месропян А., Фонетические и лексические явления армянских диалектов связанные с грабаром. - В статье представлены истоки языкового богатства армянских диалектов, фонетические, лексические и грамматические связи с древнеармянским языком-грабаром. Древний литературный армянский язык сыграл значительную роль в образовании и развитии среднеармянской и новых литературных языков, пополнении диалектной лексики. Ставятся и раскрываются несколько ключевых вопросов: 1) различные фонетические проявления с древнеармянской-грабарской основой, 2) случаи сохранения коренной формы слова, 3) особенности фонетических и лексических параллелизмов, 4) слова и словосочетания, не вошедшие в словарный запас литературного языка, но сохранившиеся в диалектах, 5) особенности употреблений исконно армянских корневых слов и т.п.

Путем исследования выяснили, что в ходе исторического развития диалекты армянского языка дополнялись и обогащались различными фонетическими, лексическими и грамматическими средствами на основе грабара.Слова, не входящие в словаря литературного языка, но сохранившиеся в диалектах, с прежнимы и новыми значениями, помогают выявить некоторые лингвистические вопросы, а также внести этимологические исправления.

Месропян А., Функционально-семантическая характеристика названий растений, используемых в народном песеннике Комитаса вардапета и М. Абегяна.- Исследование названий растений важно для общего изучения словарного запаса армянского языка, а также для распознавания растительности данной местности, языкового мышления населения, ареального диалектного языка, словосочетаний и фольклорных формул, некоторых реалий жизни и т. д. Сведения о флоре очень полезны для этимологии топонимов.

В результате исследования мы выяснили, что благодаря плодотворному сотрудничеству Комитаса Вардапета и Манука Абегяна простые сельские песни армянского народа объединены с их вариантами.

В народном песеннике «Тысяча и одна песня» нашли место диалектный словозапас армянского языка и множество названий растений, характеризующих пышную флору Армении.

Названия растений имеют разную частотность употребления. С большой частотностью выделяются названия плодов ”яблоко” и ”абрикос”, название цветка ”роза”, слова, обозначающие общее понятие ”дерево” и “цветок”.

Месропян А., **Языковые вопросы на страницах "Мшака".-** В литературно-политическом газете «Мшак», издаваемом в культурном центре Закавказья в Тифлисе, количество языковых статей не носит общего характера. Круг интересов редактора Григора Арцруна достаточно широк: искусство, литература, проблемы западных армян, национально-освободительная борьба, социальные вопросы, просветительство, образовательные программы, освещение новейших педагогических методов, сохранение пропорции светского и религиозного и тд.По свидетельству современников, «Мшак» был целой школой, где молодеж армянской интеллигенции прокладывал путь к литературе. Материалы газеты написаны на трех основных языковых качествах: 1) восточноармянский литературный язык, 2)западноармянский литературный язык и 3) армянские диалекты. Лингвистические материалы делятся на четыре основные группы: а) общая характеристика понятий родной язык, речь и мышление, б) древнеармянский язык-грабарь как родной литературный язык, в) диспуты и рецензии, г) языковые особенности переводов.

По мнению Арцруни, основу языка составляют люди, говорящие на разных диалектах. Уровень развития личности, своеобразие мышления и речи, способность действовать определяются знанием родного языка. Спустя десятилетия Рюсаку Цунода, японский преподаватель Колумбийского университета, точно так же повторил эти идеи и стал основоположником известной в лингвистике «теории Цуноды».Соответственно деятельность человеческого мозга, мышление и способности человека взаимозависимы и тесно связаны.Цунода тоже оценивает начальное образование на родном языке и разделяет мысли Арцруни. Согласно теории Цуноды, человеческое поведение, поступки и родной язык, мышление на родном языке также взаимосвязаны. Арцруни писал об этом почти за полвека до японского ученого и утверждал, что характер человека зависит от его родного языка.

Месропян А., Амбарцумян С., О языковых и территориальных особенностях тайкских диалектов.- Тайк примечателен своей историей, перемещениями тайцев и диалектным описанием.Армяне, проживающие на территории от Эрзурума до Баберда и Трабзона, в основном общались на трех диалектах: Карно, амшенском и трабзонском. Г. Джаукян упомянутые языковые средства делит на разные диалектные группы.

1) Каринская диалектная группа включает в себя речь городов Карин, Гюмри, Баберд и Хндадзор.

2) Диалект Амшена включает говоры Мартила, Малы и Зефаноса.

3) Трабзонский поддиалект входит в состав Костантинопольской диалектной группы, в которую входят также говоры и диалекты Змюрнии, Никомедии, Партизака, Орду, Родосто и Адабазара.

Карнеци, Тевканц, Ачарян, Ташян и другие дают ценные свидетельства о демографической картине, традициях и фольклоре армян Тайка, Джавахка, Тортума, Хоторджара и других мест.

В настоящее время на территории исторического Тайка сохраняется амшенский диалект, который, по словам Севана Нишаняна, используется в 23 селах районов Хопы и Борчки Ардвина.

До 1915 года В Тайке активно действовали диалекты Карина, Баберда, Хоторджура и Трабизона. Каринский диалект также является средством общения в Джавахке Тайка.

В статье представлены лингвистические особенности диалектов, используемых в Тайке.

Месропян А., Диалектные публикации первопрестольного святого Эчмиадзина.- Первопрестольный Святой Эчмиадзин внес большой вклад в сбор и изучение диалектной лексики армянского языка. Диалектная продукция типографии основанной католикосом Симеоном Ереванским, распределяется по двум основным направлениям: ***диалектные монографии*** **и** ***диалектные материалы, вошедшие в журнал "Арарат" или сборник "Шогакат".***

В Эчмиадзине был издан первый диалектный словарь «Армянские слова и речь» Саака архимандрита Аматуни, который послужил основой для дальнейших диалектологических исследований. Более значительной были диалектологические монографии Г. Ачаряна,

М. Абегяна и других лингвистов. Несколько томов «Эминского этнографического сборника» были изданы также в типографии при Святого Эчмиадзина.

В развитии диалектологии особенно велика научно-издательская роль журнала «Арарат». Диалектные оригиналы, опубликованные на страницах этого журнала, достоверны и уникальны, поскольку были записаны еще в 19-ом и начале 20-ого веков, когда армянский народ еще жил на исконной родине, говорил на диалектах и не подвергался влиянию литературного языка. Авторами или записывателями ряда диалектных текстов часто были духовники и семинаристы.

Месропян А., Влияние христианской религии на лексический запас армянского языка.-Религиозные убеждения и вероисповедания влияют на психологию людей, менталитет, традиции и, следовательно, на языковые реалии, особенно на фольклор. Учреждение христианства государственной религией в 301 г. обогатило армянский язык новыми языковыми единицами. Первоначально христианство было религией правящей верхушки и проповедовалось на литературном древнеармянском языке того времени - грабаре. Слова, относящиеся к христианству, встречаются в армянском языке в V в. и проникают через школу переводчиков в основном через греческий, ассирийский, иврит. Новая религия особенно распространяется благодаря переводам Библии, а также религиозной церковной литературе. Во время перевода Библии армянский язык также пополнился многочисленными словами, охватывающими словарь Божественной Мудрости: это в основном были древнееврейские, ассирийские, греческие заимствования, или же сложные слова и словосочетания, лексические копии и грамматические эквиваленты, которые были составлены по словообразовательным законам армянского языка. Словари армянского языка включают различные варианты слов и выражений, относящихся к сфере Бога или Божественного. Подавляющее большинство этих слов - книжные, ограниченные литературной функцией, в современном армянском языке имеют очень узкую область применения, следовательно, не характерны для армянских диалектов. Примечательно и то, что языковое мышление, обусловленное новой религией, ярко отразилось в фольклоре. В устной речи немало таких фольклор-

ных единиц, которые имеют христианские истоки. Вообще, большое количество пословиц и поговорок о Боге и содержат в себе это слово. В фольклорной речи также часто встречаются описательные выражения, идиомы, клятвы, проклятия, слова благословения и доброжелания и другие языковые единицы, имеющие религиозную основу. Влияние христианства на армянский язык наблюдается на всех этапах его истории.

Месропян А.,-Названия растений Сюникской области по данным «Этнографического журнала».- В статье представлены сведения о видах растений Сюника и их названиях по данным «Этнографического вестника». Информация о регионе есть только в пяти из 25 томов журнала. Материалы о Мегри не включены ни в один номер. В «Капанских записях», написанных Аркайиком, названий растений нет. Разделы «Ботаника» или «Естествознание» «Этнографического журнала» включают в себя много информации, связанной с понятием «растение», о местонахождении растений, распространении видов, внешних и лечебных свойствах, литературном, диалектном и иностранном языке, имена, свидетельства выдающихся исследователей и т.п. Названия растений встречаются также в «Народных песнях», «Болезнях и лекарствах» и других разделах, в разделах с указанием состава лекарств, в рецептах.

Названия растений рассматриваются в нескольких смысловых группах. а) названия деревьев и кустарников, б) слова цветов или трав, в) лексика, связанная с понятием «растение», г) собственные имена, составленные из названий растений.

Древесно-кустарниковая характеризующая лексика делится на две группы: 1) названия деревьев и кустарников, вообще неизвестных широкой публике, считающихся бесплодными, и 2) названия плодоносящих деревьев, преимущественно известные названия.

Примеры показывают, что территория Сюника в основном богата фруктовыми деревьями, имеющими армянские названия. В журнале не упоминаются названия различных трав и цветов Зангезура. Ряд названий растений не засвидетельствованы в толковых словарях армянского языка.

Месропян А., Погосян А., О языковых и письменных особенностях армянского эпоса.- В статье рассматриваются некоторые языковые особенности эпоса «Сассна црер», обсуждаются трудности написания, взаимосвязь триады пословицы – поговорки – диалект, а также роль эпоса как оригинального и достоверного источника для диалектологических исследований. Гукас Инчиджян первым упомянул колыбель эпоса - Сасун и народ Сасуна, а также их чистый и неискаженный диалект. Зарубежные филологи также дали высокую оценку нашему эпосу, усмотрев в нем космические мотивы. Армянские и зарубежные ученые исследовали армянский эпос с разных точек зрения, однако его языковые и диалектные особенности до конца не раскрыты. Эпос изучался в основном литературоведами и фольклористами, в задачу которых не входило выявление диалектных особенностей эпических повествований, без которых все, что можно сказать о народном эпосе, остается неполным.

Фольклористов интересовали в основном границы распространения эпоса, и они задавали рассказчикам вопросы по этой теме. Г. Срванцдянц в совершенстве владел диалектами Вана и Муша, имеющими различную фонетическую и грамматическую систему. Срванцдеанцем приводятся интересные лингвистические наблюдения о диалектных особенностях региона Муш: можно считать это первым лингвистическим исследованием эпоса. «Сасна тсрер» имеет большую ценность с точки зрения историко-географической географии Армении, в частности Сасунского нагорья, национальной психологии и духа армянского народа, нравов и обычаев, миграций, языкового мышления, диалектов и других вопросов.

Саркисян А., Минасян Ш., Изучение Карабахского (Арцахского) диалекта в исследованиях Лаврентия Ованнисяна.- Современный армянский лингвист, доктор филологических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Армении Лаврентий Ованнисян является автором ряда научных работ, посвященных Карабахскому (Арцахскому) диалекту, в которых он исследовал фонетические, лексические и грамматические архаизмы диалекта, с целью доказать существование с древних времен армянского населения в Арцахе. Среди наиболее характерных фонетических явлений он выделяет оглушение начальных звонких согласных из классического

армянского, в некоторых случаях аспирацию и палатализацию этих согласных, что он не связывает с тюркским влиянием, отсутствие звука *ф* и наличие окситонического ударения. Лингвист классифицирует лексические архаизмы, разделяя их на две группы: не зафиксированные в классическом армянском (например, аблаут) и унаследованные из классического армянского. Через обширный этимологический анализ ученый расширяет список слов индоевропейского происхождения, не зафиксированных в классическом армянском, а также заимствований иранского происхождения. Согласно его исследованиям, грамматические архаизмы в основном связаны с собирательными числительными, указательными местоимениями и некоторыми явлениями в системах склонения и спряжения. Лаврентий Ованнисян также выполнил другие работы, связанные с Карабахским диалектом: редактировал словари и исследования, руководил и оппонировал кандидатские диссертации.

Саргсян А., Первые исследования карабахского диалекта.- Карабахский диалект насчитывает многовековую историю, однако серьезная его документация и изучение начались лишь во второй половине XIX века. Первые исследования в этой важной области нематериального культурного наследия Арцаха проводили выдающиеся лингвисты, фольклористы и педагоги того времени, такие как Керовбе Патканян, Газарос Агаян, Галуст Шермазанян, Макар Баркударян, Аветик Бахатрян, Манук Абегян и Грачья Ачарян. Часть их записей и исследований была опубликована в виде отдельных книг, в различных журналах и коллективных сборниках в период с 1860-х по 1890-е годы, а другие остаются неопубликованными, хранясь в архивах и музеях. Несмотря на то, что в тот период еще не были разработаны научные методы транскрипции диалектов, авторы стремились максимально точно передать произношение диалекта. Все эти исследования являются значимыми первоисточниками для изучения карабахского диалекта и сыграли важную роль в дальнейшем диалектологическом исследовании.

Хачатрян А., Наблюдения над фонетическими особенностями амшенского диалекта.- В данной статье мы рассмотрели фонетическую

систему амшенского диалекта, представляя современное состояние говора амшенских армян, проживающих в Абхазии.

1. Наши наблюдения привели нас к тому убеждению, что различий между двумя типами амшенского диалекта, выделенных Г.Ачаряном, ныне не существует. Пожалуй, со временем произошло смешение этих диалектов между собой, и есть основания утверждать, что несмотря на весьма незначительные различия, у армян, живущих сегодня в Абхазии, в основном один общий говор.

2. В системе согласных амшенского диалекта, согласно классификации Г. Ачаряна, присутствуют придыхательные звонкие согласные. Однако наши наблюдения свидетельствуют о том, что сегодня ни в одном из говоров амшенского диалекта не сохранились упомянутые им придыхательные звонкие согласные. Все говорят почти на одном общем диалекте, в котором отсутствуют придыхательные согласные. Система согласных - это трехрядная система: смещением ‹звонкий - глухой› звонкие стали глухими, глухие – звонкими. Например: бера́н (рот)>пэро́н, глорел (катать) > кълдоруш, днел (положить)>тънуш, дзи (лошадь)>ци, джур (вода)>ч’ур, паг’ (холодный) > баг’, кц’ел (кусать)>гъджуш, тапаке́л (жарить)>дабг’уш, ц’аġи́к (цветок)>дзаг’ик, ч’аш (обед)>джаш и т. д:

3. Среди наиболее заметных типичных фонематических изменений в амшенском диалекте-превращение гласной а в о перед носительными звуками м, н (бан>пон, аман > омон, ами́с (месяц) > оми́с, тан (пахта) > тон, анали (пресный) > онли и т. д.).

4. Из фонематических явлений, характерных для амшенского диалекта, важнейшей особенностью также является наличие глухого фрикативного звука ш вместо р’перед взрывными звуками д, $т^h$, (бур’$т^h$ /шерсть/ > пушт, мар’$т^h$ /человек/ >машт, кар’$т^h$ал /читать/ > гаштуш и т. д.).

Хачатрян А., Басенский говор в Ширакской области (грамматические особенности).- В данной статье объектом исследования был говор села Мец Манташ Арти́кского района Ширакской области - как проявление одного говора Басена диалекта Карно. В именной системе говора Мец Манташа проявились весьма примечательные реалии. В статье говорится о следующих грамматических особенностях, характерных для диалекта Карно: 1. Кроме окончаний *-ер, -нер,*

образующих множественное число, также употребляются окончания с формообразующим *ք* (-к^h): -к^h, -ик^h, -дик^h, -ан, -анк^h, -данк^h, -енк^h, -онк^h. 2. Одним из своеобразных проявлений множественного числа является: а) превращение «и» в «э» перед формообразующей согласной К^h (*Ք*)в окончании слова во множественном числе, например: к^{h}эри́>к^{h}эрэк *(քէռի>քէռէկ),* г'ини́>г'инэ́к *(գ'ինի> գ'ինէկ).* б) Образование множественного числа односложных слов (названий некоторых животных) с помощью формообразующего «-ан» (иша́н *(ի-շան*), идза́н *(իձան)*, гила́н, *(գ'իլան).*

3. Одним из примечательных фактов басенской речи является аблативное окончание *–эцэ́н*, которое, по всей видимости, сформировалось в результате сочетания аблативного -*ից (-иц)* и -էն (эn) двойных морфем (к^{h}т^{h}иц > к^{h}эцэ́н (*քըտից+էն>քտէծէն*), чамп^{h}и́ц > чамп^{h}эцэ́н *(ճամպից+էն>ճամպէծէն).*

4. В системе местоимений употребляются дополнительные частицы -*и, -иг*: *иси, иди́, ини́, иси́к^h (иси́г), идиг (иди́г), иниг (ини́г)* (*իսի, իդի, ինի, իսիգ, իդիգ, ինիգ).* 5. Весьма распространены формы указательных местоимений *hос*, *hод*, *hон (հօս, հօդ, հօն).* 4. Собирательная и превосходная степени прилагательного выражаются также заимствованными словами *джили́з, джилизэ́н* (*ջ'իլիզ, ջ'իլիզէն).*

Этнография Арцаха: Карабахский диалект (том 14. составитель А.Саргсян).- Серия «Этнография Арцаха» включает фундаментальные исследования, сборники, статьи, научные доклады и другие материалы, связанные с тремя областями нематериальной культуры Арцаха: этнографией, фольклором и диалектологией. Эти материалы были записаны и опубликованы армянскими и зарубежными этнографами, фольклористами, лингвистами, диалектологами и другими учеными с середины XIX века до настоящего времени, либо хранятся в рукописном виде в различных архивах и музеях. В четырнадцатый том серии вошли исследования, посвященные карабахскому диалекту и его отдельным говоркам, выполненные Керовбе Патканяном, Грачья Ачаряном, Араратом Гарибяном, Аароном Григоряном и Каро Давтяном, опубликованные в XIX-XX веках. Материалы представлены с определенной редакционной обработкой и корректировкой, при этом в основном сохранена оригинальная транскрипция авторов. В

обширном предисловии изложена история изучения диалекта, а в конце тома приведено содержание как этого, так и предыдущих томов серии.

Этнография Арцаха: Карабахский диалект (том 15. составитель А.Саргсян).- Серия «Этнография Арцаха» включает фундаментальные исследования, сборники, статьи, научные доклады и другие материалы, связанные с тремя областями нематериальной культуры Арцаха: этнографией, фольклором и диалектологией. Эти материалы были записаны и опубликованы армянскими и зарубежными этнографами, фольклористами, лингвистами, диалектологами и другими учеными с середины XIX века до настоящего времени, либо хранятся в рукописном виде в различных архивах и музеях. В пятнадцатый том серии вошли исследования *«Говор Гадрута»* Арменака Погосяна и *«Говор Гориса»* Александра Маргаряна. Материалы представлены с определенной редакционной обработкой и корректировкой, при этом в основном сохранена оригинальная транскрипция авторов. В конце тома приводится содержание как этого, так и предыдущих томов серии.

ВОПРОСЫ ИСТОРИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ АРМЯНСКОГО ЯЗЫКА

Григорян С., Григор Татеваци, (медицинские, грамматические и юридические вопросы). Изречения. 1346-1409.- Богатое литературное наследие Григора Татеваци дает веские основания считать его великим философом, богословом, экономистом, педагогом, интерпретатором «художественной письменности», грамматистом, оратором и баснописцем. В книге ко всему этому Григора Татеваци представлен еще как теоретик медицины. В его творческом наследии проблемы медицины насчитывают более двухсот страниц и более двухсот терминов, связанных с этой областью. Обращает на себя внимание факт подробного описания анатомо-физиологических и органов человека. Вышеизложенное является доказательством того, что он также был крупным специалистом и в этой области медицины.

В книге мы попытались также проанализировать применение некоторых юридических понятий в творчестве Григора Татеваци, различия в семантическом применении по сравнению со староармянскими (грабар) словоформами, сужение и расширение значения слова. Особое внимание мы постарались уделить тем идиомам, которые в том или ином диалекте появились путем сужения или расширения значения слова или имеют оригинальное авторское употребление.

Григорян С., Правовые понятия в главе ”Проповедь про «Десять заповедей» Летнего тома «Книги проповедей» Григора Таеваци”. - «Книги проповедей» Григора Татеваци, написанные с целью внедрения духовных ценностей в общественную жизнь, прежде чем быть записанными, сначала проповедовались вживую народу, а в главе «Десять заповедей» даны десятки понятий, будучи в слое общеупотребительных слов, употреблялись как юридические и употребляются по всем нормам юридического понятия.

Григорян С., Функционально-семантическое исследование ряда терминов Григора Татевацию- Семантическая и операциональная экспертиза терминологических слов Григора Татеваци показывает, что, поскольку сам Татеваци ссылался на большинство правил

Армянской канонической книги, он ссылался на правовые понятия и правовые запреты использованные в них, а при рассмотрении юридического запрета на коронацию и рукоположение священника он применил новые правовые понятия.

Мхитарян Г., Употребление подлежащих родительного и дательного падежов в Армянской Библии.- Рассмотрены особенности употребления сослагательного наклонения с наклонными формами в армянской Библии. Употребление сослагательного наклонения с переходным глаголом в родительном и дательном падежах свидетельствует о том, что древнеармянскому языку не были чужды структуры эргативного характера. Исследования подтверждают, что подобные конструкции имели широкое функциональное применение в древнеармянском языке. Об этом свидетельствуют материалы как переводной, так и самостоятельной литературы, подобные конструкции весьма распространены и в современном диалектном армянском языке. Все это опровергает утверждение тех, кто отрицает хотя бы тесную связь между армянским и урартским языком, что эргативный характер урартского языка исключает возможность его генеалогического родства с армянским. Все это опровергает утверждение тех, кто отрицает хотя бы тесную связь между армянским и урартским языком, что эргативный характер урартского языка исключает возможность его генеалогического родства с армянским.

Оганесян Н., Сантоян А., Структурные особенности двойных глаголов.- Армянские лингвисты, рассматривая и изучая семантические связи и взаимоотношения компонентов двойных глаголов, отмечают, что компонентами конструкций с двойными глаголами могут быть синонимичные глаголы (թոշնել-թառամել [t‘oshnel- t‘aṛamel] "сохнуть-завянуть"), глаголы близкого значения (ասել-խոսել [asel-khosel] "говорить-сказать"), глаголы, обозначающие действия, сочетающиеся друг с другом (ուտել-խմել [utel-khmel] "есть-пить"), глаголы, которые показывают последовательное действие (առնել-փախչել [aṛnel-p‘akhchel] "взять-убежать"), глаголы-антонимы (առնել-*ծախել* [aṛnel - tsakhel] "купить-продать") и так далее. Помимо семантической связи, лингвисты обращали внимание также на глагольный род ком-

понентов конструкций с двойными глаголами и их взаимоотношения. Однако не учитывались связи между действиями компонентов, составом компонентов (аффиксы глаголов), видовой категорией компонентов и каноничностью, то есть правильностью и неправильностью глаголов-компонентов. Между тем, это важные вопросы для полноценного рассмотрения двойных глаголов, особенно с точки зрения оценки лексико-семантического значения двойных глаголов. В связи с этим, учитывая возможные сочетания данных закономерностей, в статье предлагаются новые дефиниции (характеристики) конструкций с двойными глаголами:

а/ глаголы разных типов спряжения можно назвать гетероспряженными (по-разному спрягаемыми) глаголами, например: գրել-կարդալ [grelkardal] "писать-читать".

б/ глаголы разного образования (простого и среднеаффиксационного) можно назвать разнородными, например: գնալ-կորչել [gnal-korchel] "пойти-пропасть", տանել-բերել [tanel-berel] "нести-принести".

в/ если составляющие парные глаголы сложного глагола имеют разные залоги, такие глаголы можно назвать смешанными, например: տեսնել-զարմանալ [tesnel-zarmanal] "увидеть-удивиться".

д/ если один из глаголов правильный, а другой неправильный, то такие глаголы будут называться неканоническими, например: ելնել-իջնել [yelnelijnel] "подняться-спуститься", առնել-կորչել [aṛnel-korchel] "взять-пропасть".

е/ если составляющие парные глаголы сложного глагола имеют разные аффиксы, то они будут называться смешанной аффиксации, например: ծնվել-մեծանալ [tsnvel-metsanal] "родиться-вырасти", տանել-կորցնել [tanel-kortsnel] "нести-потерять".

е/ если составляющие парные глаголы сложного глагола имеют

разные аспекты, их можно назвать многоаспектными, например: հանել-թափթփել [hanel-t‘ap‘t‘p‘el] "вынести -разбросать".

Оганесян Н., О значениях слов, зафиксированных в рукописных словарях "Handes Banasteghtsats" (XII-XVII вв.). - Ряд словарных статей в словаре древнеармянского языка содержат или заканчиваются примечаниями к древним словарям, подтверждающие, что члены

Конгрегации мхитаристов знали о существовании рукописных словарей синонимов, которые, согласно каталогам рукописей Матенадаран имени Месропа Маштоца датируются 12-17 веками. Примечательно, что пометка "древние словари", использованная составителями словаря древнеармянского языка, относится к кратким рукописным словарям, созданным, по их свидетельствам, "учеными и неучами" в XIII-XIV веках.

Действительно, в этих рукописных словарях встречаются слова, наличие которых в данном синонимическом ряду с современной точки зрения сбивает с толку: различить коннотации синонимичных слов довольно сложно, так как в рукописных словарях отсутствуют текстовые примеры. Тем не менее словарные наблюдения и поиски позволяют уточнить и доказать наличие этих слов в соответствующих синонимических рядах, а также выявить смысловые изменения. Следует отметить, что в этих случаях особенно помогают словари древнеармянского языка с текстовыми примерами и ссылками.

В статье рассматриваются семантические изменения слов imastak ("мудрец"→"невежественный"), manramasn ("минута" → "подробно"), ardzern patrast ("скоро, поспешно" → Ø), tsnndakan ("плодородный, плодотворный"→ "свидетельство о рождении"), mijnordel ("убеждать" →"посредничать"), zgon ("мудрый"→ "бдительный"), zuart ("бдительный, трезвый"→"веселый"), anveher ("бесстыдный, дерзкий"→"смелый, бесстрашный"), krknak ("злой"→Ø), yergitsutsanel ("упрекать" → "высмеивать"), iravarar ("справедливый" → "магистрат") .

Учитывая значения слов, зафиксированные в рукописных словарях, можно констатировать, что составители словаря были хорошо знакомы с армянской самостоятельной и переводной литературой и включили такие слова в словарь в учебных целях; также вероятно, что эти значения использовали современники. Следует также отметить, что эти значения слов присутствуют в словарях, изданных после XVII века, дополненных оригинальными примерами, в основном со значениями слов, засвидетельствованными в рукописных словарях, а в словарях современного армянского языка они изменены или не сохранились.

Сирунян Т., Грамматика переведенная Осканом Ереванци: Вопрос авторских вмешательств.– В статье рассматривается вопрос авт-

орских вмешательств в грамматику, переведенную Осканом Ереваннци. Сравнение с латинским оригиналом показывает, что Оскан Ереванци не просто переводчик, но и самостоятельный грамматист. Он стремился интерпретировать особенности армянского языка через грамматические понятия латинского языка. Другими словами, он заимствовал латинский текст как основу или модель для описания грамматики армянского языка.

Сирунян Т., Грамматические латинизмы в «Диалектике» Варфоломея Болонского в сравнении ранних и поздних рукописей.– В статье исследуются грамматические латинизмы одного из важнейших трудов унииторской литературы– «Диалектика», на основе данных рукописей XIV и XVII веков. Показано, что латинизмы в ранних рукописях не имеют системного характера, тогда как текст позднего периода представляет собой образец латинизма, содержащий основные черты этого направления. В статье также представлены несколько новых грамматических форм, созданных под влиянием латинского языка, которые ранее не упоминались в исследованиях латинизированного армянского языка.

Татевосян А., Употребление названия растений, выраженные словосочетаниями в медицинских книгах А. Амасиаци. - В статье рассматриваются названия растений, образованные словосочетанием (200 словосочетания), которые использовались в двух печатных медицинских трудах великого армянского врача 15-ого века Амирдовлата Амасиаци. Эти труды-лечебник “Польза медицины” (1466-1469) и словарь лекарственных веществ “Ненужное для неучей” (1478-1482), где автор дал описание практически всех лекарственных веществ, известных античной и средневековой медицине (растительного, животного, минерального происхождения). В результате исследования выяснилось, что названия растений в основном двухкомпонентны, состоаят из определяемо-определенной и атрибут-определенной связи. Эти словосочетания выражают значение термина описательно, но важны с точки зрения представления армянских эквивалентов иностранных терминов, а также указания на развитие медицинской терминологии в период среднеармянского языка. Около 10% исследованных названий растений не были включены в "Словарь среднеар-

мянского языка". Только часть из наиболее употребляемых названий закрепились в современной армянской лексике в виде сложного синтетического слова.

Хачатрян В., Многозначность и омонимия. структурные различия. - Рассматриваются семантические аспекты современных армянских многозначных слов и таких омонимичных слов, которые демонстрируют грамматические различия, в частности различия в склонении и образовании множественного числа. Такие омонимы, в отличие от абсолютных омонимов, которые идентифицируются также и в грамматических формах, называются частичными или относительными омонимами.

Хачатрян В., Смешанные аббревиатуры армянского языка: некоторые проблемы классификации, дифференциации и написания. - В данной статье рассматриваются смешанные аббревиатуры армянского языка, обсуждаются проблемы их дифференциации, классификации и написания в арменоведении, а также предлагаются соответствующие решения некоторых из этих проблем.

Хачатрян В., Проблемы образования множественного числа существительных в западноармянском языке. - В данной статье исследуются противоречия и отклонения в образовании множественного числа существительных в современном западноармянском языке. Подчеркивается, что исследователи часто считают приемлемыми различные окончания, образующие множественное число, для существительних с одинаковой или сходной структорой. Если одни исследователи признают изменения, происходящие в повседневной речи, то другие строго придерживаются установленных правил, не обращая внимания на эти лингвистические сдвиги. Автор предлагает свою точку зрения на многие случаи и предлагает возможные решения этих проблем.

Хачатрян В., Использование среднеармянских заимствований в произведениях XIV века. - В статье рассматриваются заимствования из среднеармянского периода, зафиксированные в армянских произ-

ведениях XIV века. Данные слова были классифицированы и представлены по семантическим группам.

Хачатрян В., Вопрос об армянских диалектах пятого века в арменоведении.- В статье рассматриваются различные мнения известных лингвистов относительно существования армянских диалектов в V веке, а следовательно, и происхождения армянских диалектов, также о взаимосвязи древнеармянского языка и диалектов. Замечено, что диалекты армянского языка существовали во все времена, в том числе и в пятом веке, о чем наглядно свидетельствуют сведения армянских летописцев и отдельные языковые реалии, встречающиеся в письменных источниках.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Երկու խոսք 5
Մաս I
ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի 2024 թ. գիտական գործունեության հիմնական արդյունքները........ 7
Ա. Կարևորագույն արդյունքներ 7
Բ. Բազային ֆինանսավորմամբ ստացված հիմնական արդյունքներ 9
Գ. Թեմատիկ ֆինանսավորմամբ ստացված հիմնական արդյունքներ.. 12
Դ. Կիրառական աշխատանքների արդյունքներ................ 13
Ե. Հրապարակումների ցանկ.. 14
Մաս II
ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի 2024 թ. գիտական գործունեության հիմնական արդյունքները՝ ըստ ուղղությունների.. 30
Ա. Արդի արևելահայերենի և արևմտահայերենի ուսումնասիրման և կանոնարկման խնդիրներ.............................. 30
Բ. Ընդհանուր ու համեմատական և կիրառական լեզվաբանության հարցեր.. 64
Գ. Հայ բարբառների ուսումնասիրություն.............................. 80
Դ. Հայոց լեզվի պատմական զարգացման հարցեր................ 109

English and French Summaries 122
Problems of Study and Regulation of Modern Eastern and Western Armenian.. 122
Issues of General-Comparative and Applied Linguistics 145
Study of Armenian Dialects 155
Issues of Historical Development of the Armenian Language 171

Краткие аннотации на русском языке……………………………. 178
Проблемы изучения и нормирования современных восточноармянского и западноармянского языков……………................... 178
Вопросы общей, сравнительной и прикладной лингвистики…………………………………………………………… 204
Исследование диалектов армянского языка…………………... 212
Вопросы исторического развития армянского языка………… 231

ՀՀ ԳԱԱ Հ. ԱՃԱՌՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ԼԵԶՎԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ՏԵՂԵԿԱԳԻՐՔ
2024

DIRECTORY
OF INSTITUTE OF LANGUAGE AFTER H. ACHARYAN

2024

ВЕДОМОСТИ
ИНСТИТУТА ЯЗЫКА ИМЕНИ Р. АЧАРЯНА

2024

Ձևավորումը և էջադրումը՝
Մ. Խառատյանի
Կազմը՝ Ս. Արևշատյանի

Հրատ. պատվեր № 1369
Ստորագրված է տպագրության՝ 12.03.2024:
Չափսը՝ 60x84 1/16 16 տպագրական մամուլ:
Տպաքանակը՝ 100 օրինակ:

ՀՀ ԳԱԱ տպարան,
Երևան, Մարշալ Բաղրամյան պող. 24: